1

بشنو این نی چون حکایت می‌کند

از جدایی‌ها شکایت می‌کند

Dinle, bu ney nasıl şikâyet ediyor, ayrılıkları nasıl anlatıyor:

2

کز نیستان تا مرا ببریده‌اند

در نفیرم مرد و زن نالیده‌اند

Beni kamışlıktan kestiklerinden beri feryadımdan erkek, kadın… Herkes ağlayıp inledi.

3

سینه خواهم شرحه شرحه از فراق

تا بگویم شرح درد اشتیاق

Ayrılıktan parça parça olmuş, kalp isterim ki, iştiyak derdini açayım.

4

هر کسی کاو دور ماند از اصل خویش

باز جوید روزگار وصل خویش

Aslından uzak düşen kişi, yine vuslat zamanını arar.

5

من به هر جمعیتی نالان شدم

جفت بد حالان و خوش حالان شدم

Ben her cemiyette ağladım, inledim. Fena hallilerle de eş oldum, iyi hallilerle de.

6

هر کسی از ظن خود شد یار من

از درون من نجست اسرار من

Herkes kendi zannınca benim dostum oldu ama kimse içimdeki sırları araştırmadı.

7

سر من از ناله‌ی من دور نیست

لیک چشم و گوش را آن نور نیست

Benim esrarım feryadımdan uzak değildir, ancak (her) gözde, kulakta o nur yok.

8

تن ز جان و جان ز تن مستور نیست

لیک کس را دید جان دستور نیست

Ten candan, can da tenden gizli kapaklı değildir, lâkin canı görmek için kimseye izin yok.

9

آتش است این بانگ نای و نیست باد

هر که این آتش ندارد نیست باد

Bu neyin sesi ateştir, hava değil; kimde bu ateş yoksa yok olsun!

10

آتش عشق است کاندر نی فتاد

جوشش عشق است کاندر می فتاد

Aşk ateşidir ki neyin içine düşmüştür, aşk coşkunluğudur ki şarabın içine düşmüştür.

11

نی حریف هر که از یاری برید

پرده‌هایش پرده‌های ما درید

Ney, dosttan ayrılan kişinin arkadaşı, haldaşıdır. Onun perdeleri, perdelerimizi yırttı.

12

همچو نی زهری و تریاقی که دید

همچو نی دمساز و مشتاقی که دید

Ney gibi hem bir zehir, hem bir tiryak, ney gibi hem bir hemdem, hem bir müştak kim gördü?

13

نی حدیث راه پر خون می‌کند

قصه‌های عشق مجنون می‌کند

Ney, kanla dolu olan yoldan bahsetmekte, Mecnun aşkının kıssalarını söylemektedir.

14

محرم این هوش جز بی‌هوش نیست

مر زبان را مشتری جز گوش نیست

Bu aklın mahremi akılsızdan başkası değildir, dile de kulaktan başka müşteri yoktur.

15

در غم ما روزها بی‌گاه شد

روزها با سوزها همراه شد

Bizim gamımızdan günler, vakitsiz bir hale geldi; günler yanışlarla yoldaş oldu.

16

روزها گر رفت گو رو باک نیست

تو بمان ای آن که چون تو پاک نیست

Günler geçtiyse, geçip gitsin; korkumuz yok. Ey temizlikte naziri olmayan, hemen sen kal!

17

هر که جز ماهی ز آبش سیر شد

هر که بی‌روزی است روزش دیر شد

Balıktan başka her şey suya kandı, rızkı olmayana da günler uzadı.

18

درنیابد حال پخته هیچ خام

پس سخن کوتاه باید و السلام

Ham, pişkinin halinden anlamaz, öyle ise söz kısa kesilmelidir vesselâm.

19

بند بگسل، باش آزاد ای پسر

چند باشی بند سیم و بند زر

Ey oğul! Bağı çöz, azat ol. Ne zamana kadar gümüş, altın esiri olacaksın?

20

گر بریزی بحر را در کوزه‌ای

چند گنجد قسمت یک روزه‌ای

Denizi bir testiye dökersen ne alır? Bir günün kısmetini...

21

کوزه‌ی چشم حریصان پر نشد

تا صدف قانع نشد پر در نشد

Harislerin göz testisi dolmadı. Sedef, kanaatkâr olduğundan inci ile doldu.

22

هر که را جامه ز عشقی چاک شد

او ز حرص و عیب کلی پاک شد

Bir aşk yüzünden elbisesi yırtılan, hırstan, ayıptan adamakıllı temizlendi.

23

شاد باش ای عشق خوش سودای ما

ای طبیب جمله علتهای ما

Ey bizim sevdası güzel aşkımız; şad ol; ey bütün hastalıklarımızın hekimi;

24

ای دوای نخوت و ناموس ما

ای تو افلاطون و جالینوس ما

Ey bizim kibir ve azametimizin ilâcı, ey bizim Eflâtun’umuz! Ey bizim Calinus’umuz!

25

جسم خاک از عشق بر افلاک شد

کوه در رقص آمد و چالاک شد

Toprak beden, aşktan göklere çıktı; dağ oynamaya başladı, çevikleşti.

26

عشق جان طور آمد عاشقا

طور مست و خر موسی صاعقا

Ey âşık! Aşk; Tûr’un canı oldu. Tûr sarhoş, Mûsa da düşüp bayılmış!

27

با لب دمساز خود گر جفتمی

همچو نی من گفتنیها گفتمی

Zamanımı beraber geçirdiğim arkadaşımın dudağına eş olsaydım (sırlarına tahammül edecek bir hemdem bulsaydım) ney gibi ben de söylenecek şeyleri söylerdim.

28

هر که او از هم زبانی شد جدا

بی‌زبان شد گر چه دارد صد نوا

Dildeşinden ayrı düşen, yüz türlü nağmesi olsa bile dilsizdir.

29

چون که گل رفت و گلستان در گذشت

نشنوی ز ان پس ز بلبل سر گذشت

Gül solup mevsim geçince artık bülbülden maceralar işitemezsin.

30

جمله معشوق است و عاشق پرده‌ای

زنده معشوق است و عاشق مرده‌ای

Her şey maşuktur, âşık bir perdedir. Yaşayan maşuktur, âşık bir ölüdür.

31

چون نباشد عشق را پروای او

او چو مرغی ماند بی‌پر، وای او

Kimin aşka meyli yoksa o kanatsız bir kuş gibidir, vah ona!

32

من چگونه هوش دارم پیش و پس

چون نباشد نور یارم پیش و پس

Sevgilimin nuru önde, artta olmadıkça ben nasıl önü, sonu idrak edebilirim?

33

عشق خواهد کاین سخن بیرون بود

آینه غماز نبود چون بود

Aşk, bu sözün dışarı çıkıp yazılmasını ister; ayna gammaz olmaz da ne olur?

34

آینه‌ت دانی چرا غماز نیست

ز انکه زنگار از رخش ممتاز نیست

Aynan, bilir misin, neden gammaz değil? Yüzünden tozu, pası silinmemiş de ondan!

35

بشنوید ای دوستان این داستان

خود حقیقت نقد حال ماست آن

Ey dostlar! Bu hikâyeyi dinleyiniz. Hakikatte o bizim bu günkü halimizdir.

36

بود شاهی در زمانی پیش از این

ملک دنیا بودش و هم ملک دین

Bundan evvelki bir zamanda bir padişah vardı. O hem dünya, hem din saltanatına malikti.

37

اتفاقا شاه روزی شد سوار

با خواص خویش از بهر شکار

Padişah, bir gün hususi adamları ile av için hayvana binmiş, giderken.

38

یک کنیزک دید شه بر شاه راه

شد غلام آن کنیزک جان شاه

Ana caddede bir halayık gördü, o halayığın kölesi oldu.

39

مرغ جانش در قفس چون می‌طپید

داد مال و آن کنیزک را خرید

Can kuşu kafeste çırpınmaya başladı. Mal verdi, o halayığı satın aldı.

40

چون خرید او را و برخوردار شد

آن کنیزک از قضا بیمار شد

Onu alıp arzusuna nail oldu. Fakat kazara o halayık hastalandı.

41

آن یکی خر داشت، پالانش نبود

یافت پالان گرگ خر را در ربود

Birisinin eşeği varmış, fakat palanı yokmuş. Palanı ele geçirmiş, bu sefer eşeği kurt kapmış.

42

کوزه بودش آب می‌نامد به دست

آب را چون یافت خود کوزه شکست

Birisinin ibriği varmış, fakat suyu elde edememiş. Suyu bulunca da ibrik kırılmış!

43

شه طبیبان جمع کرد از چپ و راست

گفت جان هر دو در دست شماست

Padişah sağdan, soldan hekimler topladı. Dedi ki: “İkimizin hayatı da sizin elinizdedir.

44

جان من سهل است جان جانم اوست

دردمند و خسته‌ام درمانم اوست

Benim hayatım bir şey değil, asıl canımın canı odur. Ben dertliyim, hastayım dermanım o.

45

هر که درمان کرد مر جان مرا

برد گنج و در و مرجان مرا

Kim benim canıma derman ederse benim hazinemi, incimi ve mercanımı (atiye ve ihsanımı) o aldı (demektir”.(

46

جمله گفتندش که جان‌بازی کنیم

فهم گرد آریم و انبازی کنیم

Hepsi birden dediler ki: “Canımızı feda edelim. Beraberce düşünüp beraberce tedavi edelim.

47

هر یکی از ما مسیح عالمی است

هر الم را در کف ما مرهمی است

Bizim her birimiz bir âlem Mesih’idir, elimizde her hastalığa bir ilâç vardır”.

48

گر خدا خواهد نگفتند از بطر

پس خدا بنمودشان عجز بشر

Kibirlerinden Allah isterse (inşaallah) demediler. Allah da onlara insanların acizliğini gösterdi.

49

ترک استثنا مرادم قسوتی است

نی همین گفتن که عارض حالتی است

″İnşaallah” sözünü terk ettiklerini söylemeden maksadım, insanların yürek katılığını ve mağrurluğunu söylemektir. Yoksa ârızî bir halet olan inşaallah'ı söylemeyi unuttuklarını anlatmak değildir.

50

ای بسا ناورده استثنا به گفت

جان او با جان استثناست جفت

Hey gidi nice inşaallah'ı diliyle söylemeyen vardır ki canı “inşaallah” la eş olmuştur.

51

هر چه کردند از علاج و از دوا

گشت رنج افزون و حاجت ناروا

İlâç ve tedavi nev’inden her ne yapıldıysa hastalık arttı, maksat da hâsıl olmadı.

52

آن کنیزک از مرض چون موی شد

چشم شه از اشک خون چون جوی شد

O halayıkcağız, hastalıktan kıl gibi olunca padişahın kanlı gözyaşı ırmağa döndü.

53

از قضا سرکنگبین صفرا فزود

روغن بادام خشکی می‌نمود

Kazara sirkengübin safrayı arttırdı. Badem yağı da kuruluk tesirini göstermeye başladı.

54

از هلیله قبض شد اطلاق رفت

آب آتش را مدد شد همچو نفت

Karahelileyle kabız oldu, ferahlığı gitti; su, neft gibi ateşe yardım etti.

55

شه چو عجز آن حکیمان را بدید

پا برهنه جانب مسجد دوید

Padişah, hekimlerin âciz kaldıklarını görünce yalınayak mescide koştu.

56

رفت در مسجد سوی محراب شد

سجده گاه از اشک شه پر آب شد

Mescide gidip mihrap tarafına yöneldi. Secde yeri gözyaşından sırsıklam oldu.

57

چون به خویش آمد ز غرقاب فنا

خوش زبان بگشاد در مدح و ثنا

Yokluk istiğrakından kendisine gelince ağzını açtı, hoş bir tarzda medhü senaya başladı:

58

کای کمینه بخششت ملک جهان

من چه گویم چون تو می‌دانی نهان

“En az bahşişi dünya mülkü olan Tanrım! Ben ne söyleyeyim? Zaten sen gizlileri bilirsin.

59

ای همیشه حاجت ما را پناه

بار دیگر ما غلط کردیم راه

Ey daima dileğimize penah olan Tanrı! Biz bu sefer de yolu yanıldık.

60

لیک گفتی گر چه می‌دانم سرت

زود هم پیدا کنش بر ظاهرت

Ama sen “Ben gerçi senin gizlediğin şeyleri bilirim. Fakat sen, yine onları meydana dök” dedin.

61

چون بر آورد از میان جان خروش

اندر آمد بحر بخشایش به جوش

Padişah, ta can evinden coşunca bağışlama denizi de coşmaya başladı.

62

در میان گریه خوابش در ربود

دید در خواب او که پیری رو نمود

Ağlama esnasında uykuya daldı. Rüyasında bir pir göründü.

63

گفت ای شه مژده حاجاتت رواست

گر غریبی آیدت فردا ز ماست

Dedi ki: “Ey padişah, müjde; dileklerin kabul oldu. Yarın bir yabancı gelirse o, bizdendir.

64

چون که آید او حکیمی حاذق است

صادقش دان که امین و صادق است

O gelen hazık hekimdir. Onu doğru bil, çünkü o emin ve gerçek erenlerdendir.

65

در علاجش سحر مطلق را ببین

در مزاجش قدرت حق را ببین

İlâcında kati sihri gör, mizacında da Hak kudretini müşahede et”.

66

چون رسید آن وعده‌گاه و روز شد

آفتاب از شرق، اختر سوز شد

Vade zamanı gelip gündüz olunca... güneş doğudan görünüp yıldızları yakınca:

67

بود اندر منظره شه منتظر

تا ببیند آن چه بنمودند سر

Rüyada kendine gösterdikleri zatı görmek için pencerede bekliyordu.

68

دید شخصی فاضلی پر مایه‌ای

آفتابی در میان سایه‌ای

Bir de gördü ki, faziletli, fevkalâde hünerli, bilgili bir kimse, gölge ortasında bir güneş;

69

می‌رسید از دور مانند هلال

نیست بود و هست بر شکل خیال

Uzaktan hilâl gibi erişmekte, yok olduğu halde hayal şeklinde var gibi görünmekte.

70

نیست وش باشد خیال اندر روان

تو جهانی بر خیالی بین روان

Ruhumuzda da hayal, yok gibidir. Sen bütün bir cihanı hayal üzere yürür gör!

71

بر خیالی صلحشان و جنگشان

وز خیالی فخرشان و ننگشان

Onların başları da, savaşları da hayale müstenittir. Öğünmeleri de, utanmaları da bir hayalden ötürüdür.

72

آن خیالاتی که دام اولیاست

عکس مه رویان بستان خداست

Evliyanın tuzağı olan o hayaller, Tanrı bahçelerindeki ay çehrelilerin akisleridir.

73

آن خیالی که شه اندر خواب دید

در رخ مهمان همی‌آمد پدید

Padişahın rüyada gördüğü hayal de o misafir pîrin çehresinde görünüp duruyordu.

74

شه به جای حاجیان واپیش رفت

پیش آن مهمان غیب خویش رفت

Padişah bizzat mabeyincilerin yerine koştu, o gaipten gelen konuğun huzuruna vardı.

75

هر دو بحری آشنا آموخته

هر دو جان بی‌دوختن بر دوخته

Her ikisi de âşinalık (yüzgeçlik) öğrenmiş bir tek denizdi, her ikisi de dikilmeksizin birbirine dikilmiş, bağlanmışlardı.

76

گفت معشوقم تو بوده ستی نه آن

لیک کار از کار خیزد در جهان

Padişah: “Benim asıl sevgilim sensin, o değil. Fakat dünyada iş işten çıkar.

77

ای مرا تو مصطفی من چون عمر

از برای خدمتت بندم کمر

Ey aziz, sen bana Mustafa’sın. Ben de sana Ömer gibiyim. Senin hizmetin uğrunda belime gayret kemerini bağladım” dedi.

78

از خدا جوییم توفیق ادب

بی‌ادب محروم گشت از لطف رب

Tanrı’dan edebe muvaffak olmayı dileyelim. Edebi olmayan kimse Tanrı’nın lütfundan mahrumdur.

79

بی‌ادب تنها نه خود را داشت بد

بلکه آتش در همه آفاق زد

Edebi olmayan yalnız kendine kötülük etmiş olmaz. Belki bütün dünyayı ateşe vermiş olur.

80

مایده از آسمان در می‌رسید

بی‌شری و بیع و بی‌گفت و شنید

Alışverişsiz, dedikodusuz Tanrı sofrası gökten iniyordu.

81

در میان قوم موسی چند کس

بی‌ادب گفتند کو سیر و عدس

Mûsâ kavmi içinde birkaç kimse terbiyesizce “hani sarımsak, mercimek” dediler.

82

منقطع شد خوان و نان از آسمان

ماند رنج زرع و بیل و داسمان

Ondan sonra gökyüzünün sofrası, ekmeği kesildi; ekme, bel belleme, ortak sallama kaldı.

83

باز عیسی چون شفاعت کرد، حق

خوان فرستاد و غنیمت بر طبق

Sonra İsa şefaat edince Hak, yemek sofrası ve tabaklarla ganimetler gönderdi.

84

باز گستاخان ادب بگذاشتند

چون گدایان زله‌ها برداشتند

Yine küstahlar edebi terk ederek sofradan yemek artığını aşırdılar.

85

لابه کرده عیسی ایشان را که این

دایم است و کم نگردد از زمین

İsa bunlara yalvardı. “Bu devamlıdır, yeryüzünden kalkmaz.

86

بد گمانی کردن و حرص آوری

کفر باشد پیش خوان مهتری

Bir ulu kişinin sofrası başında kötü zanna düşmek ve harislik etmek küfürdür” dedi.

87

ز ان گدا رویان نادیده ز آز

آن در رحمت بر ایشان شد فراز

O rahmet kapısı, hırslarından dolayı bu görmedik dilencilerin yüzlerine kapandı.

88

ابر برناید پی منع زکات

وز زنا افتد وبا اندر جهات

Zekât verilmeyince yağmur bulutu gelmez, zinadan dolayı da etrafa veba yayılır.

89

هر چه بر تو آید از ظلمات و غم

آن ز بی‌باکی و گستاخی است هم

İçine kasavetten, gussadan ne gelirse korkusuzluktan ve küstahlıktan gelir.

90

هر که بی‌باکی کند در راه دوست

ره زن مردان شد و نامرد اوست

Kim dost yolunda pervasızlık ederse erlerin yolunu vurucudur, namert odur.

91

از ادب پر نور گشته است این فلک

وز ادب معصوم و پاک آمد ملک

Edepten dolayı bu felek nura gark olmuştur: Yine edepten dolayı melekler mâsum ve tertemiz olmuşlardır.

92

بد ز گستاخی کسوف آفتاب

شد عزازیلی ز جرات رد باب

Güneşin tutulması, küstahlık yüzündendir. Bir melek olan Azâzîl de yine küstahlık yüzünden kapıdan sürülmüştür.

93

دست بگشاد و کنارانش گرفت

همچو عشق اندر دل و جانش گرفت

Kollarını açıp onu kucakladı, aşk gibi gönlüne aldı, canının için çekti.

94

دست و پیشانیش بوسیدن گرفت

وز مقام و راه پرسیدن گرفت

Elini, alnını öpmeğe, oturduğu yeri, geldiği yolu sormaya başladı.

95

پرس پرسان می‌کشیدش تا به صدر

گفت گنجی یافتم آخر به صبر

Sora sora odanın başköşesine kadar çekti ve dedi ki: “Nihayet sabırla bir define buldum.

96

گفت ای نور حق و دفع حرج

معنی الصبر مفتاح الفرج

Ey vuslatı, her sualin cevabı! Senin yüzünden nişliğin anahtarıdır” sözünün manası,

97

ای لقای تو جواب هر سؤال

مشکل از تو حل شود بی‌قیل و قال

Ey vuslatı, her sualin cevabı! Senin yüzünden müşkül, konuşmaksızın, dedikodusuz hallolur gider.

98

ترجمانی هر چه ما را در دل است

دست گیری هر که پایش در گل است

Sen, gönlümüzde, onların tercümanısın, her ayağı çamura batanın elinitutan sensin.

99

مرحبا يا مجتبى يا مرتضى

إن تغب جاء القضاء ضاق الفضا

Ey seçilmiş, ey Tanrı’dan razı olmuş ve Tanrı rızasını kazanmış kişi, merhaba!
Sen kaybolursan hemen kaza gelir, feza daralır.

100

أنت مولى القوم من لا يشتهى

قد ردى كَلَّا لَئِنْ لَمْ ينته

Sen, kavmin ulususun, sana müştak olmayan, seni arzulamayan bayağılaşmıştır. Bundan vazgeçmezse”...

101

چون گذشت آن مجلس و خوان کرم

دست او بگرفت و برد اندر حرم

O ağırlama, o hal hatır sorma meclisi geçince o zatın elini tutup hareme götürdü.

102

قصه‌ی رنجور و رنجوری بخواند

بعد از آن در پیش رنجورش نشاند

Padişah, hastayı ve hastalığını anlatıp sonra onu hastanın yanına götürdü.

103

رنگ رو و نبض و قاروره بدید

هم علاماتش هم اسبابش شنید

Hekim, hastanın yüzünü görüp, nabzını sayıp, idrarını muayene etti. Hastalığının ârazını ve sebeplerini de dinledi.

104

گفت هر دارو که ایشان کرده‌اند

آن عمارت نیست ویران کرده‌اند

Dedi ki: “Öbür hekimlerin çeşitli tedavileri, tamir değil; büsbütün harap etmişler.

105

بی‌خبر بودند از حال درون

أستعیذ الله مما یفترون

Onlar, iç ahvalinden haberdar değildirler. Körlüklerinden hepsinin aklı dışarıda”.

106

دید رنج و کشف شد بر وی نهفت

لیک پنهان کرد و با سلطان نگفت

Hekim, hastalığı gördü, gizli şey ona açıldı. Fakat onu gizledi ve sultana söylemedi.

107

رنجش از صفرا و از سودا نبود

بوی هر هیزم پدید آید ز دود

Hastalığı safra ve sevdadan değildi. Her odunun kokusu, dumanından meydana çıkar.

108

دید از زاریش کو زار دل است

تن خوش است و او گرفتار دل است

İnlemesinden gördü ki, o gönül hastasıdır. Vücudu afiyettedir ama o, gönle tutulmuştur.

109

عاشقی پیداست از زاری دل

نیست بیماری چو بیماری دل

Âşıklık gönül iniltisinden belli olur, hiçbir hastalık gönül hastalığı gibi değildir.

110

علت عاشق ز علتها جداست

عشق اصطرلاب اسرار خداست

Âşığın hastalığı bütün hastalıklardan ayrıdır. Aşk, Tanrı sırlarının usturlâbıdır.

111

عاشقی گر زین سر و گر ز ان سر است

عاقبت ما را بدان سر رهبر است

Âşıklık, ister o cihetten olsun, ister bu cihetten... Akıbet bizim için o tarafa kılavuzdur.

112

هر چه گویم عشق را شرح و بیان

چون به عشق آیم خجل گردم از آن

Aşkı şerh etmek ve anlatmak için ne söylersem söyleyeyim... Asıl aşka gelince o sözlerden mahcup olurum.

113

گر چه تفسیر زبان روشن‌گر است

لیک عشق بی‌زبان روشن‌تر است

Dilin tefsiri gerçi pek aydınlatıcıdır, fakat dile düşmeyen aşk daha aydındır.

114

چون قلم اندر نوشتن می‌شتافت

چون به عشق آمد قلم بر خود شکافت

Çünkü kalem, yazmada koşup durmaktadır, ama aşk bahsine gelince; çatlar, âciz kalır.

115

عقل در شرحش چو خر در گل بخفت

شرح عشق و عاشقی هم عشق گفت

Aşkın şerhinde akıl, çamura saplanmış eşek gibi yattı kaldı. Aşkı, âşıklığı yine aşk şerh etti.

116

آفتاب آمد دلیل آفتاب

گر دلیلت باید از وی رو متاب

Güneşin vücuduna delil, yine güneştir. Sana delil lâzımsa güneşten yüz çevirme.

117

از وی ار سایه نشانی می‌دهد

شمس هر دم نور جانی می‌دهد

Gerçi gölgede güneşin varlığından bir nişan verir, fakat asıl güneş her an can nuru bahşeyler.

118

سایه خواب آرد ترا همچون سمر

چون بر آید شمس انْشَقَّ القمر

Gölge sana gece misali gibi uyku getirir. Ama güneş doğuverince ay yarılır (nuru görünmez olur.(

119

خود غریبی در جهان چون شمس نیست

شمس جان باقیی کش امس نیست

Zaten cihanda güneş gibi misli bulunmaz bir şey yoktur. Baki olan can güneşi öyle bir güneştir ki, asla gurub etmez.

120

شمس در خارج اگر چه هست فرد

می‌توان هم مثل او تصویر کرد

Güneş, gerçi tektir, fakat onun mislini tasvir etmek mümkündür.

121

شمس جان کاو خارج آمد از اثیر

نبودش در ذهن و در خارج نظیر

Ama kendisinden esîr var olan güneş, öyle bir güneştir ki, ona zihinde de, dışarda da benzer olamaz.

122

در تصور ذات او را گنج کو

تا در آید در تصور مثل او

Nerede tasavvurda onun sığacağı bir yer ki misli tasvir edilebilsin!

123

چون حدیث روی شمس الدین رسید

شمس چارم آسمان سر در کشید

Şemseddin’in sözü gelince dördüncü kat göğün güneşi başını çekti, gizlendi.

124

واجب آید چون که آمد نام او

شرح کردن رمزی از انعام او

Onun adı anılınca ihsanlarından bir remzi anlatmak vacip oldu.

125

این نفس جان دامنم بر تافته ست

بوی پیراهان یوسف یافته ست

Can, şu anda eteğimi çekiyor. Yusuf’un gömleğinden koku almış!

126

از برای حق صحبت سالها

باز گو حالی از آن خوش حالها

‟Yıllarca süren sohbet hakkı için o güzel hallerden tekrar bir hali söyle, anlat.

127

تا زمین و آسمان خندان شود

عقل و روح و دیده صد چندان شود

Ki yer, gök gülsün, sevinsin. Akıl, ruh ve göz de yüz derece daha fazla sevince, neşeye dalsın” (diyor.(

128

لا تكلفنى فإنى فى الفنا

كلت أفهامى فلا أحصى ثنا

‟Beni külfete sokma, çünkü ben şimdi yokluktayım. Zihnim durakladı, onu övmekten âcizim.

129

كل شىء قاله غير المفيق

إن تكلف أو تصلف لا يليق

Ayık olmayan kişinin her söylediği söz -dilerse tekellüfe düşsün, dilerse haddinden fazla zarafet satmaya kalkışsın- yaraşır söz değildir.

130

من چه گویم یک رگم هشیار نیست

شرح آن یاری که او را یار نیست

Eşi bulunmayan o sevgilinin vasfına dair ne söyleyeyim ki bir damarım bile ayık değil!

131

شرح این هجران و این خون جگر

این زمان بگذار تا وقت دگر

Bu ayrılığın, bu ciğer kanının şerhini şimdi geç, başka bir zamana kadar bunu bırak”!

132

قال أطعمنى فإنى جائع

و اعتجل فالوقت سيف قاطع

)Can) dedi ki: “Beni doyur, çünkü ben açım. Çabuk ol çünkü vakit keskin bir kılıçtır.

133

صوفی ابن الوقت باشد ای رفیق

نیست فردا گفتن از شرط طریق

Ey yoldaş, ey arkadaş! Sûfî, vakit oğludur (bulunduğu vaktin iktizasına göre iş görür). “Yarın” demek yol şartlarından değildir.

134

تو مگر خود مرد صوفی نیستی

هست را از نسیه خیزد نیستی

Sen yoksa sûfî bir er değil misin? Vara, veresiyeden yokluk gelir."

135

گفتمش پوشیده خوشتر سر یار

خود تو در ضمن حکایت گوش دار

Ona dedim ki: “Sevgilinin sırlarını gizli kapaklı geçmek daha hoştur. Sen, artık hikâyelere kulak ver, işi onlardan anla!

136

خوشتر آن باشد که سر دلبران

گفته آید در حدیث دیگران

Dilbere ait sırların, başkalarına ait sözler içinde söylenmesi daha hoştur”.

137

گفت مکشوف و برهنه گوی این

آشکارا به که پنهان ذکر دین

O, “Bunu apaçık söyle ki dini açık olarak anmak… Gizli anmaktan iyidir.

138

پرده بردار و برهنه گو که من

می‌نخسبم با صنم با پیرهن

Perdeyi kaldır ve açıkça söyle ki ben, güzelle gömlekli olarak yatmam” dedi.

گفتم ار عریان شود او در عیان

نی تو مانی نی کنارت نی میان

Dedim ki: “O apaçık soyunur, çırılçıplak bir hale gelirse ne sen kalırsın, ne kucağın kalır, ne belin!

140

آرزو می‌خواه لیک اندازه خواه

بر نتابد کوه را یک برگ کاه

İste ama derecesine göre iste; bir otun, bir dağı çekmeye kudreti yoktur.

141

آفتابی کز وی این عالم فروخت

اندکی گر پیش آید جمله سوخت

Bu âlemi aydınlatan güneş, bir parçacık yaklaştı mı, her şey yandı gitti!

142

فتنه و آشوب و خون‌ریزی مجوی

بیش از این از شمس تبریزی مگوی

Fitneyi, kargaşalığı ve kan dökücülüğü araştırma, Şems-i Tebrizî’den bundan fazla bahsetme.

143

این ندارد آخر از آغاز گوی

رو تمام این حکایت باز گوی

Bunun sonu yoktur; sen yine hikâyeye başla, onu tamamlamana bak.

144

گفت ای شه خلوتی کن خانه را

دور کن هم خویش و هم بیگانه را

)Hekim) dedi ki: “Ey padişah, evi halvet et, yakını da uzaklaştır.

145

کس ندارد گوش در دهلیزها

تا بپرسم زین کنیزک چیزها

Köşeden, bucaktan kimse kulak vermesin de ben bu cariyecikten bir şeyler sorayım”.

146

خانه خالی ماند و یک دیار نی

جز طبیب و جز همان بیمار نی

Oda boşaldı, Hekim ile hastadan başka kimsecikler kalmadı.

147

نرم نرمک گفت شهر تو کجاست

که علاج اهل هر شهری جداست

Hekim tatlılıkla, yumuşak yumuşak dedi ki: “Memleketin neresi? Çünkü her memleket halkının ilâcı başka başkadır.

148

و اندر آن شهر از قرابت کیستت

خویشی و پیوستگی با چیستت

O memlekette akrabandan kimler var? Kime yakınsınız; neye bağlısın?

149

دست بر نبضش نهاد و یک به یک

باز می‌پرسید از جور فلک

Elini kızın nabzına koyup birer birer felekten çektiği cevir ve meşakkati soruyordu.

150

چون کسی را خار در پایش جهد

پای خود را بر سر زانو نهد

Bir adamın ayağına diken batınca ayağını dizi üstüne kor.

151

وز سر سوزن همی‌جوید سرش

ور نیابد می‌کند با لب ترش

İğne ucu ile diken başını arar durur, bulamazsa orasını dudağı ile ıslatır.

152

خار در پا شد چنین دشوار یاب

خار در دل چون بود واده جواب

Ayağa batan dikeni bulmak, bu derece müşkül olursa, yüreğe batan diken nicedir? Cevabını sen ver!

153

خار در دل گر بدیدی هر خسی

دست کی بودی غمان را بر کسی

Her çer çöp (mesabesinde olan,) gönül dikenini göreydi gamlar, kederler;
herkese el uzatabilir miydi?

154

کس به زیر دم خر خاری نهد

خر نداند دفع آن بر می‌جهد

Bir kişi, eşeğin kuyruğu altına diken kor. Eşek onu oradan çıkarmasını bilmez, boyuna çifte atar.

155

بر جهد و ان خار محکمتر زند

عاقلی باید که خاری بر کند

Zıplar, zıpladıkça da diken daha kuvvetli batar. Dikeni çıkarmak için akıllı bir adam lâzım.

156

خر ز بهر دفع خار از سوز و درد

جفته می‌انداخت صد جا زخم کرد

Eşek, dikeni çıkarabilmek için can acısı ile çifte atar durur ve yüz yerini daha yaralar.

157

آن حکیم خارچین استاد بود

دست می‌زد جا به جا می‌آزمود

O diken çıkaran hekim, üstattı. Halayığın her tarafına elini koyup muayene ediyordu.

158

ز ان کنیزک بر طریق داستان

باز می‌پرسید حال دوستان

Halayıktan hikâye yoluyla dostların ahvalini sormaktaydı.

159

با حکیم او قصه‌ها می‌گفت فاش

از مقام و خاجگان و شهر تاش

Kız, bütün sırlarını hekime açıkça söylemekte, kendi durağından, efendilerinden, şehrinden ve şehrinin dışından bahsetmekteydi.

160

سوی قصه گفتنش می‌داشت گوش

سوی نبض و جستنش می‌داشت هوش

Hekim, kızın anlatmasına kulak vermekte, nabzına ve nabzının atmasına dikkat etmekteydi.

161

تا که نبض از نام کی گردد جهان

او بود مقصود جانش در جهان ا ن

Nabzı, kimin adı anılınca atarsa cihanda gönlünün istediği odur(diyordu.(

162

دوستان شهر او را بر شمرد

بعد از آن شهری دگر را نام برد

Memleketindeki dostlarını saydı, döktü. Ondan sonra diğer bir memleketi andı.

163

گفت چون بیرون شدی از شهر خویش

در کدامین شهر بوده ستی تو بیش

“Memleketinden çıkınca en evvel hangi memlekette bulundun?”dedi.

164

نام شهری گفت وز آن هم در گذشت

رنگ روی و نبض او دیگر نگشت

Kız bir şehrin adını söyleyip geçti. Fakat yüzünün rengi, nabzının atması başkalaşmadı.

165

خواجگان و شهرها را یک به یک

باز گفت از جای و از نان و نمک

Efendileri ve şehirleri birer birer saydı; o yerleri, yurtları, oralarda geçirdiği zamanları, tuz, ekmek yediği kişileri tekrar tekrar söyledi.

166

شهر شهر و خانه خانه قصه کرد

نی رگش جنبید و نی رخ گشت زرد

Şehir şehir, ev ev saydı döktü, kızın ne damarı oynadı, ne çehresi sarardı.

167

نبض او بر حال خود بد بی‌گزند

تا بپرسید از سمرقند چو قند

Hekim şeker gibi Semerkand şehrini soruncaya kadar kızın nabzı tabiî haldeydi fazla atmıyordu.

168

نبض جست و روی سرخ و زرد شد

کز سمرقندی زرگر فرد شد

Semerkand’ı sorunca nabzı attı, çehresi kızardı, sarardı. Çünkü o, Semerkand’lı bir kuyumcudan ayrılmıştı.

169

چون ز رنجور آن حکیم این راز یافت

اصل آن درد و بلا را باز یافت

O hekim, hastadan bu sırrı elde edip o dert ve belânın aslına erişince:

170

گفت کوی او کدام است در گذر

او سر پل گفت و کوی غاتفر

‟Onun semti hangi mahallede?” diye sordu. Kız, “Köprübaşında, Gatfer mahallesinde” dedi.

171

گفت دانستم که رنجت چیست زود

در خلاصت سحرها خواهم نمود

Hekim, “Hastalığının ne olduğunu hemen anladım. Seni tedavi hususunda sihirler göstereceğim;

172

شاد باش و فارغ و ایمن که من

آن کنم با تو که باران با چمن

Sevin, ilişik etme, emin ol ki yağmur çimenlere ne yaparsa ben de sana onu yapacağım;

173

من غم تو می‌خورم تو غم مخور

بر تو من مشفق‌ترم از صد پدر

Ben, senin gamını çekmekteyim, sen gam yeme; ben sana yüz babadan daha şefkatliyim;

174

هان و هان این راز را با کس مگو

گر چه از تو شه کند بس جستجو

Aman, sakın ha, bu sırrı kimseye söyleme; padişah senden bunu ne kadar sorup soruşturursa yine sakla;

175

چون که اسرارت نهان در دل شود

آن مرادت زودتر حاصل شود

Sırların gönülde gizli kalırsa o muradın çabucak hâsıl olur; dedi.

176

گفت پیغمبر که هر که سر نهفت

زود گردد با مراد خویش جفت

Peygamber demiştir ki: “Her kim sırrını saklar ise çabucak muradına erişir”.

177

دانه چون اندر زمین پنهان شود

سر آن سر سبزی بستان شود

Tohum toprak içinde gizlenince, onun gizlenmesi, bahçenin yeşillenmesi ile neticelenir.

178

زر و نقره گر نبودندی نهان

پرورش کی یافتندی زیر کان

Altın ve gümüş gizli olmasalardı... Madende nasıl musaffa olurlar, nasıl altın ve gümüş haline gelirlerdi?

179

وعده‌ها و لطفهای آن حکیم

کرد آن رنجور را ایمن ز بیم

O hekimin vaatleri ve lütufları hastayı korkudan emin etti.

180

وعده‌ها باشد حقیقی دل پذیر

وعده‌ها باشد مجازی تاسه‌گیر

Hakiki olan vaatleri gönül kabul eder, içten gelmeyen vaatler ise insanı ıstıraba sokar.

181

وعده‌ی اهل کرم گنج روان

وعده‌ی نااهل شد رنج روان

Kerem ehlinin vaatleri akıp duran, eseri daima görünen hazinedir. Ehil olmayanların, kerem sahibi bulunmayanların vaatleri ise gönül azabıdır.

182

بعد از آن برخاست و عزم شاه کرد

شاه را ز ان شمه‌ای آگاه کرد

Ondan sonra hekim, kalkıp padişahın huzuruna gitti, padişahı bu meseleden birazcık haberdar etti.

183

گفت تدبیر آن بود کان مرد را

حاضر آریم از پی این درد را

Dedi ki: “Çare şundan ibaret: bu derdin iyileşmesi için o adamı getirelim.

184

مرد زرگر را بخوان ز ان شـهر دور

با زر و خلعت بده او را غرور

Kuyumcuyu o uzak şehirden çağır, onu altınla, elbise ile aldat”.

185

شه فرستاد آن طرف یک دو رسول

حاذقان و کافیان بس عدول

Padişah, hekimden bu sözü duyunca nasihatini, candan gönülden kabul etti. O tarafa ehliyetli, kifayetli, âdil bir iki kişiyi elçi olarak gönderdi.

186

تا سمرقند آمدند آن دو امیر

پیش آن زرگر ز شاهنشه بشیر

O iki bey, kuyumcuya padişahtan muştucu olarak Semerkand’a kadar geldiler.

187

کای لطیف استاد کامل معرفت

فاش اندر شهرها از تو صفت

Dediler ki: “Ey lütuf sahibi üstat, ey marifette kâmil kişi! Öğülmen şehirlere yayılmıştır.

188

نک فلان شه از برای زرگری

اختیارت کرد زیرا مهتری

İşte filân padişah, kuyumcubaşılık için seni seçti. Zira (bu işte) pek büyüksün, pek kâmilsin.

189

اینک این خلعت بگیر و زر و سیم

چون بیایی خاص باشی و ندیم

Şimdicek şu elbiseyi, altın ve gümüşü al da gelince de padişahın havassından ve nedimlerinden olursun”.

190

مرد مال و خلعت بسیار دید

غره شد از شهر و فرزندان برید

Adam; çok malı, çok parayı görünce gururlandı, şehirden çoluk çocuktan ayrıldı.

191

اندر آمد شادمان در راه مرد

بی‌خبر کان شاه قصد جانش کرد

Adam, neşeli bir halde yola düştü. Haberi yoktu ki padişah canına kastetmişti.

192

اسب تازی بر نشست و شاد تاخت

خونبهای خویش را خلعت شناخت

Arap atına binip sevinçle koşturdu, kendi kanının diyetini elbise sandı!

193

ای شده اندر سفر با صد رضا

خود به پای خویش تا سوء القضا

Ey yüzlerce razılıkla sefere düşen ve bizzat kendi ayağı ile kötü bir kazaya giden!

194

در خیالش ملک و عز و مهتری

گفت عزرائیل رو آری بری

Hayalinde mülk, şeref ve ululuk. Fakat Azrail “Git, evet, muradına erişirsin” demekte!

195

چون رسید از راه آن مرد غریب

اندر آوردش به پیش شه طبیب

O garip kişi yoldan gelince, hekim, onu padişahın huzuruna götürdü;

196

سوی شاهنشاه بردندش به ناز

تا بسوزد بر سر شمع طراز

Güzellik mumunun başı ucunda yakılması için onu, padişahın yanına izzet ve ikramla iletti.

197

شاه دید او را بسی تعظیم کرد

مخزن زر را بدو تسلیم کرد

Padişah, onu görünce pek ağırladı, altın hazinesini ona teslim etti.

198

پس حکیمش گفت کای سلطان مه

آن کنیزک را بدین خواجه بده

Sonra hekim dedi ki: “Ey büyük sultan o cariyeciği bu tacire ver

199

تا کنیزک در وصالش خوش شود

آب وصلش دفع آن آتش شود

Ki visali ile iyileşsin, visalinin suyu o ateşi gidersin”.

200

شه بدو بخشید آن مه روی را

جفت کرد آن هر دو صحبت جوی را

Padişah, o ay yüzlüyü kuyumcuya bahşetti, o iki sohbet müştakını birbirine çift etti.

201

مدت شش ماه می‌راندند کام

تا به صحت آمد آن دختر تمام

Altı ay kadar murat alıp murat verdiler. Bu suretle o kız da tamamen iyileşti.

202

بعد از آن از بهر او شربت بساخت

تا بخورد و پیش دختر می‌گداخت

Ondan sonra hekim, kuyumcuya bir şerbet yaptı, kuyumcu içti, kızın karşısında erimeye başladı.

203

چون ز رنجوری جمال او نماند

جان دختر در وبال او نماند

Hastalık yüzünden kuyumcunun güzelliği kalmayınca kızın canı, onun derdinden azat oldu, ondan vazgeçti.

204

چون که زشت و ناخوش و رخ زرد شد

اندک اندک در دل او سرد شد

Kuyumcu, çirkinleşip hastalanınca, yüzü sararıp solunca kızın gönlü de yavaş yavaş ondan soğudu.

205

عشقهایی کز پی رنگی بود

عشق نبود عاقبت ننگی بود

Ancak zahirî güzelliğe ait bulunan aşklar aşk değildir. Onlar nihayet bir âr olur.

206

کاش کان هم ننگ بودی یک سری

تا نرفتی بر وی آن بد داوری

Keşke kuyumcu baştanbaşa ayıp ve âr olsaydı, tamamıyla çirkin bulunsaydı da başına bu kötü hal gelmeseydi!

207

خون دوید از چشم همچون جوی او

دشمن جان وی آمد روی او

Kuyumcunun gözünden ırmak gibi kanlar aktı, yüzü canına düşman kesildi.

208

دشمن طاوس آمد پر او

ای بسی شه را بکشته فر او

Tavus kuşunun kanadı, kendisine düşmandır. Nice padişahlar vardır ki kuvvet ve azametleri helâklerine sebep olmuştur.

209

گفت من آن آهوم کز ناف من

ریخت این صیاد خون صاف من

Kuyumcu, ”Ben o ahuyum ki göbeğimin miskinden dolayı bu avcı, benim saf kanımı dökmüştür.

210

ای من آن روباه صحرا کز کمین

سر بریدندش برای پوستین

Ah, ben o sahra tilkisiyim ki postum için beni tuzağa düşürüp tuttular, başımı kestiler.

211

ای من آن پیلی که زخم پیل بان

ریخت خونم از برای استخوان

Ah, ben o filim ki dişimi elde etmek için filci benim kanımı döktü.

212

آن که کشتستم پی مادون من

می‌نداند که نخسبد خون من

Beni, benden aşağı birisi için öldüren, kanımı döken; bilmiyor ki benim kanım uyumaz!

213

بر من است امروز و فردا بر وی است

خون چون من کس چنین ضایع کی است

Bugün bana ise yarın onadır. Böyle benim gibi bir adamın kanı nasıl zayi olur?

214

گر چه دیوار افکند سایه‌ی دراز

باز گردد سوی او آن سایه باز

Duvar gerçi (günün ilk kısmında yere) uzun bir gölge düşürür; fakat o gölge, gölgeyi meydana getirene avdet eder.

215

این جهان کوه است و فعل ما ندا

سوی ما آید نداها را صدا

Bu cihan dağdır, bizim yaptıklarımız ses. Seslerin aksi yine bizim semtimize gelir” dedi.

216

این بگفت و رفت در دم زیر خاک

آن کنیزک شد ز عشق و رنج پاک

Kuyumcu, bu sözleri söyledi ve hemen toprak altına gitti. O cariyecik de aşktan ve hastalıktan arındı, tertemiz oldu.

217

ز انکه عشق مردگان پاینده نیست

ز انکه مرده سوی ما آینده نیست

Çünkü ölülerin aşkı ebedî değildir, çünkü ölü, tekrar bize gelmez.

218

عشق زنده در روان و در بصر

هر دمی باشد ز غنچه تازه‌تر

Diri aşk, ruhta ve gözdedir. Her anda goncadan daha taze olur durur.

219

عشق آن زنده گزین کاو باقی است

کز شراب جان فزایت ساقی است

O dirinin aşkını seç ki bakidir ve canına can katan şaraptan sana sakilik eder.

220

عشق آن بگزین که جمله انبیا

یافتند از عشق او کار و کیا

O‘nun aşkını seç ki bütün peygamberler, onun aşkıyla kuvvet ve kudret buldular, iş güç sahibi oldular.

221

تو مگو ما را بدان شه بار نیست

با کریمان کارها دشوار نیست

Sen “Bize o padişahın huzuruna varmaya izin yoktur” deme. Kerim olan kişilere, hiçbir iş güç değildir.

222

کشتن آن مرد بر دست حکیم

نی پی اومید بود و نی ز بیم

O adamın, hekimin eliyle öldürülmesi, ne ümit içindi ne korkudan dolayı.

223

او نکشتش از برای طبع شاه

تا نیامد امر و الهام اله

Tanrının emri ve ilhamı gelmedikçe hekim, onu padişahın hatırı için öldürmedi.

224

آن پسر را کش خضر ببرید حلق

سر آن را درنیابد عام خلق

Hızır’ın o çocuğun boğazını kesmesindeki sırrı halkın avam kısmı anlayamaz.

225

آن که از حق یابد او وحی و جواب

هر چه فرماید بود عین صواب

Tanrı tarafından vahiy ve cevaba nail olan kişi her ne buyurursa o buyruk, doğrunun ta kendisidir.

226

آن که جان بخشد اگر بکشد رواست

نایب است و دست او دست خداست

Can bağışlayan kişi öldürse de caizdir. O, nâibdir eli Tanrı elidir.

227

همچو اسماعیل پیشش سر بنه

شاد و خندان پیش تیغش جان بده

İsmail gibi onun önüne baş koy. Kılıcının önünde sevinerek, gülerek can ver.

228

تا بماند جانت خندان تا ابد

همچو جان پاک احمد با احد

Ki Ahmed’in pak canı, Ahad’la nasıl ebediyse senin canın da ebede kadar sevinçli ve gülümser bir halde kalsın.

229

عاشقان جام فرح آن گه کشند

که به دست خویش خوبانشان کشند

Âşıklar, ferah kadehini, güzellerin elleri ile öldürdükleri vakit içerler.

230

شاه آن خون از پی شهوت نکرد

تو رها کن بد گمانی و نبرد

Padişah o kanı şehvet uğruna dökmedi. Suizanda bulunma, münakaşayı bırak!

231

تو گمان بردی که کرد آلودگی

در صفا غش کی هلد پالودگی

Sen onun hakkında kötü ve pis iş işledi deyip fena bir zanda bulundun. Su süzülüp durulunca, berrak bir hale gelince bu berraklıkta bulanıklık ve tortu kalır mı, süzülüş suda tortu bırakır mı?

232

بهر آن است این ریاضت وین جفا

تا بر آرد کوره از نقره جفا

Bu riyazetler, bu cefa çekmeler, ocağın posayı gümüşten çıkarması içindir.

233

بهر آن است امتحان نیک و بد

تا بجوشد بر سر آرد زر زبد

İyinin, kötünün imtihanı, altının kaynayıp tortusunun üste çıkması içindir.

234

گر نبودی کارش الهام اله

او سگی بودی داننده نه شاه

Eğer işi Tanrı ilhamı olmasaydı o, yırtıcı bir köpek olurdu, padişah olmazdı.

235

پاک بود از شهوت و حرص و هوا

نیک کرد او لیک نیک بد نما

Şehvetten de tertemizdi, hırstan da, nefis isteğinden de. Güzel bir iş yaptı, fakat zahiren kötü görünüyordu.

236

گر خضر در بحر کشتی را شکست

صد درستی در شکست خضر هست

Hızır, denizde gemiyi deldiyse de onun bu delişinde yüzlerce sağlamlık var.

237

وهم موسی با همه نور و هنر

شد از آن محجوب، تو بی‌پر مپر

O kadar nur ve hünerle beraber Mûsâ’nın vehmi, ondan mahcuptu; artık sen kanatsız uçmaya kalkışma!

238

آن گل سرخ است تو خونش مخوان

مست عقل است او تو مجنونش مخوان

O, kırmızı güldür, sen ona kan deme. O, akıl sarhoşudur, sen ona deli adı takma!

239

گر بدی خون مسلمان کام او

کافرم گر بردمی من نام او

Onun muradı Müslüman kanı dökmek olsaydı kâfirim, onun adını ağzıma alırsam!

240

می‌بلرزد عرش از مدح شقی

بد گمان گردد ز مدحش متقی

Arş kötü kişinin övülmesinden titrer; suçlardan ve şüpheli şeylerden korunan kişi de kötü methedilince, metheden kişi hakkında fena bir zanna düşer.

241

شاه بود و شاه بس آگاه بود

خاص بود و خاصه‌ی الله بود

O padişahtı, hem de çok uyanık bir padişah. Has bir zattı, hem de Tanrı hası.

242

آن کسی را کش چنین شاهی کشد

سوی بخت و بهترین جاهی کشد

Bir kişiyi böyle bir padişah öldürürse onu, iyi bir bahta eriştirir, en iyi bir makama çeker, yüceltir.

243

گر ندیدی سود او در قهر او

کی شدی آن لطف مطلق قهر جو

Eğer onu kahretmede yine onun için bir fayda görmeseydi; o mutlak lütuf, nasıl olur da kahretmeyi isterdi?

244

بچه می‌لرزد از آن نیش حجام

مادر مشفق در آن غم شاد کام

Çocuk hacamatçının neşterinden titrer durur, esirgeyen ana ise onun gamından sevinçlidir.

245

نیم جان بستاند و صد جان دهد

آن چه در وهمت نیاید آن دهد

Yarı can alır, yüz can bağışlar. Senin vehmine gelmeyen o şey yok mu? Onu verir.

246

تو قیاس از خویش می‌گیری و لیک

دور دور افتاده‌ای بنگر تو نیک

Sen kendince aklından bir kıyas yapmaktasın ama çok, pek çok uzaklara düşmüşsün; iyice bak!

247

بود بقالی و وی را طوطیی

خوش نوایی سبز و گویا طوطیی

Bir bakkal vardı, onun bir de dudusu vardı. Yeşil, güzel sesli ve söyler duduydu.

248

بر دکان بودی نگهبان دکان

نکته گفتی با همه سوداگران

Dükkânda dükkân bekçiliği yapar; bütün alışveriş edenlere hoş nükteler söyler, lâtifeler ederdi.

249

در خطاب آدمی ناطق بدی

در نوای طوطیان حاذق بدی

İnsanlara hitap ederken insan gibi konuşurdu, dudu gibi ötmede de mahareti vardı.

250

جست از سوی دکان سویی گریخت

شیشه‌های روغن گل را بریخت

Dükkânın başköşesinden atıldı, bir tarafa kaçtı; gülyağı şişesini de döktü.

251

از سوی خانه بیامد خواجه‌اش

بر دکان بنشست فارغ خواجه‌وش

Sahibi, evden çıkageldi. Tacircesine huzuru kalple dükkâna geçti oturdu.

252

دید پر روغن دکان و جامه چرب

بر سرش زد گشت طوطی کل ز ضرب

Bir de baktı ki dükkân yağ içinde, elbisesi yağa bulaşmış. Dudunun başına bir vurdu; dudunun dili tutuldu, başı kel oldu.

253

روزکی چندی سخن کوتاه کرد

مرد بقال از ندامت آه کرد

Dudu, birkaç günceğiz sesini kesti, söylemedi. Bakkal nedametten âh etmeye başladı.

254

ریش بر می‌کند و می‌گفت ای دریغ

کافتاب نعمتم شد زیر میغ

Sakalını yolmakta, eyvah, demekteydi; nimet güneşim bulut altına girdi.

255

دست من بشکسته بودی آن زمان

که زدم من بر سر آن خوش زبان

O zaman keşke elim kırılsaydı; o güzel sözlünün başına nasıl oldu da vurdum?

256

هدیه‌ها می‌داد هر درویش را

تا بیابد نطق مرغ خویش را

Kuşu, yine konuşsun diye yoksullara sadakalar vermekteydi.

257

بعد سه روز و سه شب حیران و زار

بر دکان بنشسته بد نومید وار

Üç gün, üç gece sonra şaşkın ve meyus, ümitsiz bir halde dükkânda otururken

می‌نمود آن مرغ را هر گون شگفت

تا که باشد کاندر آید او بگفت

Ve binlerce gussaya, gama eş olup; bu kuş acaba ne vakit konuşacak; diye düşünüp dururken,

259

جولقیی سر برهنه می‌گذشت

با سر بی‌مو چو پشت طاس و طشت

Ansızın tas ve leğen dibi gibi tüysüz kafası ile bir Cevlaki geçiyordu.

260

طوطی اندر گفت آمد در زمان

بانگ بر درویش زد که هی فلان

Dudu, hemencecik dile gelip akıllılar gibi dervişe bağırdı:

261

از چه ای کل با کلان آمیختی

تو مگر از شیشه روغن ریختی

‟Ey kel, neden kellere karıştın; yoksa sen de şişeden gülyağı mı döktün‟ !?

262

از قیاسش خنده آمد خلق را

کو چو خود پنداشت صاحب دلق را

Onun bu kıyasından halk gülmeye başladı. Çünkü dudu, hırka sahibini kendisi gibi sanmıştı.

263

کار پاکان را قیاس از خود مگیر

گر چه ماند در نبشتن شیر و شیر

Temiz kişilerin işini kendinden kıyas tutma, gerçi yazıda (aslan manasına gelen) şîr, (süt manasına gelen) şîre benzer.

264

جمله عالم زین سبب گمراه شد

کم کسی ز ابدال حق آگاه شد

Bütün âlem bu sebepten yol azıttılar. Tanrı Abdallarından az kişi agâh oldu.

265

همسری با انبیا برداشتند

اولیا را همچو خود پنداشتند

Peygamberlerle beraberlik iddia ettiler (biz de onlar gibiyiz dediler); Velîleri de kendileri gibi sandılar.

266

گفته اینک ما بشر ایشان بشر

ما و ایشان بستهٔ خوابیم و خور

Dediler ki: “İşte biz de insanız, onlar da insan. Bizde uyumaya ve yemeğe bağlıyız, onlar da.

267

این ندانستند ایشان از عمی

هست فرقی در میان بی‌منتها

“Onlar körlüklerinden aralarında uçsuz bucaksız bir fark olduğunu bilmediler.

268

هر دو گون زنبور خوردند از محل

لیک شد ز ان نیش و زین دیگر عسل

Her iki çeşit arı, bir yerden yedi. Fakat bundan zehir hâsıl oldu, ondan bal.

269

هر دو گون آهو گیا خوردند و آب

زین یکی سرگین شد و ز ان مشک ناب

Her iki çeşit geyik otladı, su içti. Birinden fışkı zuhur etti, öbüründen halis misk.

270

هر دو نی خوردند از یک آب خور

این یکی خالی و آن پر از شکر

Her iki kamış da bir sulaktan su içti. Biri bomboş öbürü şekerle dopdolu.

271

صد هزاران این چنین اشباه بین

فرقشان هفتاد ساله راه بین

Böyle yüzbinlerce birbirine benzer şeyler var, aralarında bulunan yetmiş yıllık farkı sen gör!

272

این خورد گردد پلیدی زو جدا

آن خورد گردد همه نور خدا

Bu, yer; ondan pislik çıkar... o, yer; kâmilen Tanrı nuru olur.

273

این خورد زاید همه بخل و حسد

و آن خورد زاید همه نور احد

Bu, yer; ondan tamamı ile hasislik ve haset zuhur eder... o, yer; ondan tamamı ile Tek Tanrı’nın nuru husule gelir.

274

این زمین پاک و ان شوره ست و بد

این فرشته‌ی پاک و ان دیو است و دد

Bu temiz yerdir, o çorak ve pis yer. Bu temiz melektir o şeytan ve canavar!

275

هر دو صورت گر بهم ماند رواست

آب تلخ و آب شیرین را صفاست

Her iki suretin birbirine benzemesi caizdir, acı su da, tatlı su da berraktır.

276

جز که صاحب ذوق کی شناسد بیاب

او شناسد آب خوش از شوره آب

Zevk sahibinden başka kim anlayabilir? Onu bul! Tatlı su ile acı suyun farkını işte o anlar.

277

سحر را با معجزه کرده قیاس

هر دو را بر مکر پندارد اساس

(Zevk sahibi olmayan) sihri, mucizeyle mukayese ederek her ikisinin de esası hiledir sanır.

278

ساحران موسی از استیزه را

بر گرفته چون عصای او عصا

Mûsâ ile savaşan sihirbazlar, inatlarından ellerine onun asâsı gibi asâ aldılar.

279

زین عصا تا آن عصا فرقی است ژرف

زین عمل تا آن عمل راهی شگرف

Bu asâ ile o asâ arasında çok fark var, bu işle o işin arasında pek büyük bir yol var.

280

لعنة اللّٰه این عمل را در قفا

رحمه اللّٰه آن عمل را در وفا

Bu işin ardında Tanrı lâneti var, o işe karşılık da vade vefa olarak Tanrı rahmeti var.

281

کافران اندر مری بوزینه طبع

آفتی آمد درون سینه طبع

Kâfirler inatlaşmada maymun tabiatlıdırlar. Tabiat, içte, gönülde bir afettir.

282

هر چه مردم می‌کند بوزینه هم

آن کند کز مرد بیند دم‌به‌دم

İnsan ne yaparsa maymunda yapar; maymun her zaman insandan gördüğünü yapıp durur.

283

او گمان برده که من کژدم چو او

فرق را کی داند آن استیزه رو

O, “Bende onun gibi yaptım” sanır. O inatçı mahlûk aradaki farkı nereden bilecek?

284

این کند از امر و او بهر ستیز

بر سر استیزه رویان خاک ریز

Bu emirden dolayı yapar, o, inat ve savaş için. İnatçı kişilerin başlarına toprak saç!

285

آن منافق با موافق در نماز

از پی استیزه آید نی نیاز

O münafık; muvafıkla beraber, inat ve taklide uyup namaza durur; niyaz ve tazarru için değil.

286

در نماز و روزه و حج و زکات

با منافق مومنان در برد و مات

Müminler; namazda, oruçta, hacda, zekâtta münafıkla kazanıp kaybetmektedirler.

287

مومنان را برد باشد عاقبت

بر منافق مات اندر آخرت

Müminler için nihayet kazanç vardır, münafığa da ahirette mat olma.

288

گر چه هر دو بر سر یک بازی‌اند

هر دو با هم مروزی و رازی‌اند

İkisi de bir oyun başındaysa da birbirlerine nispetle aralarında ne kadar fark var;
biri Merv’li öbürü Rey’li!

289

هر یکی سوی مقام خود رود

هر یکی بر وفق نام خود رود

Her biri, kendi makamına gider, her biri kendi adına uygun olarak yürür.

290

مومنش خوانند جانش خوش شود

ور منافق تیز و پر آتش شود

Onu mümin diye çağırırlar, ruhu hoşlanır. Münafık derlerse sertleşir, ateş kesilir.

291

نام او محبوب از ذات وی است

نام این مبغوض از آفات وی است

Onun adı, zatı yüzünden sevgilidir. Bunun adının sevilmemesi, afetleri yüzünden, nifakla sıfatlanmış olan zatından dolayıdır.

292

میم و واو و میم و نون تشریف نیست

لفظ مومن جز پی تعریف نیست

Mim, vav, mim ve nun harflerinde bir yücelik yoktur. Mümin sözü ancak tarif içindir.

293

گر منافق خوانی‌اش این نام دون

همچو کژدم می‌خلد در اندرون

Ona münafık dersen... o aşağılık ad, içini akrep gibi dağlar.

294

گرنه این نام اشتقاق دوزخ است

پس چرا در وی مذاق دوزخ است

Bu ad, cehennemden ayrılmış ve kopmuş değilse niçin cehennem tadı var?

295

زشتی آن نام بد از حرف نیست

تلخی آن آب بحر از ظرف نیست

O kötü adın çirkinliği harften değildir. O deniz suyunun acılığı “kab” dan değildir.

حرف ظرف آمد در او معنی چو آب

بحر معنی عِنْدَهُ أُمُّ الکتاب

Harf kaptır, ondaki mana su gibidir. Mana denizi de “Ümm-ül-Kitap” yanında bulunan, kendisinde olan zattır.

297

بحر تلخ و بحر شیرین در جهان

در میانشان بَرْزَخٌ لا یبغیان

Dünyada acı ve tatlı deniz var. Aralarında bir perde var ki birbirine taşmaz karışmazlar.

وانگه این هر دو ز یک اصلی روان

بر گذر زین هر دو رو تا اصل آن

Fakat şu var ki bu iki denizin her ikisi de bir asıldan akar. Bu ikisinden de geç, tâ onun aslına kadar yürü!

299

زر قلب و زر نیکو در عیار

بی‌محک هرگز ندانی ز اعتبار

Kalp altınla halis altın ayarda belli olur. Kalpla halisi, mehenge vurmadıkça tahminî olarak bilemezsin.

300

هر که را در جان خدا بنهد محک

هر یقین را باز داند او ز شک

Tanrı kimin ruhuna mehenk korsa ancak o kişi, yakini şüpheden ayırt edebilir.

301

در دهان زنده خاشاکی جهد

آن گه آرامد که بیرونش نهد

Diri bir kişinin ağzına bir sıçrayıp girse o adam, onu dışarı çıkarıp attığı zaman rahatlaşır.

302

در هزاران لقمه یک خاشاک خرد

چون در آمد حس زنده پی ببرد

Binlerce lokma arasında ağzına ufacık bir çöp girdi mi, diri kişinin hissi onu duyar, sezer.

303

حس دنیا نردبان این جهان

حس دینی نردبان آسمان

Dünya hissi, bu cihanın merdivenidir, din hisside göklerin merdiveni.

304

صحت این حس بجویید از طبیب

صحت آن حس بخواهید از حبیب

Bu hissin sağlığını hekimden isteyiniz, o hissin sağlığını Habib’den (Hz. Muhammed’den. (

305

صحت این حس ز معموری تن

صحت آن حس ز تخریب بدن

Bu hissin sağlığı, vücut sağlamlığındandır, o hissin sağlığı vücudu harap etmektedir.

306

راه جان مر جسم را ویران کند

بعد از آن ویرانی آبادان کند

Can yolu, mutlaka cismi viran eder, onu yıktıktan sonra da yapar.

307

کرد ویران خانه بهر گنج زر

وز همان گنجش کند معمورتر

Altın definesi için evi harap etmiştir; fakat o altın definesini elde ettikten sonra o evi daha mamur bir hale getirmiştir.

308

آب را ببرید و جو را پاک کرد

بعد از آن در جو روان کرد آب خورد

Suyu kesmiş, suyun aktığı yolu temizlemiş, ondan sonra arka içilecek su akıtmıştır.

309

پوست را بشکافت و پیکان را کشید

پوست تازه بعد از آتش بردمید

Deriyi yarmış, termeni çıkarmış... Ondan sonra orada yepyeni bir deri bitmiştir.

310

قلعه ویران کرد و از کافر ستد

بعد از آن بر ساختش صد برج و سد

Kaleyi yıkıp kâfirden almış, ondan sonra oraya yüzlerce burç ve hendek yapmıştır.

311

کار بی‌چون را که کیفیت نهد

این که گفتم هم ضرورت می‌دهد

Hikmetinden sual edilmeyen Tanrı’nın işini kim anlayabilir, o işin hakikatine kim erişebilir? Bu söylediğim sözler, ancak anlatmak için söylenmiş zaruri sözlerdir.

312

گه چنین بنماید و گه ضد این

جز که حیرانی نباشد کار دین

Gâh böyle gösterir, gâh bunun aksini. Din işinin künhünü anlamaya imkân yoktur. Ona ancak hayran olunur.

313

نی چنان حیران که پشتش سوی اوست

بل چنین حیران و غرق و مست دوست

Fakat din işinde hayrete düşen, arkasını ona çevirmiş ondan haberi olmayan bir hayran değil, sevgiliye dalmış, onun yüzünden sarhoş olmuş, kendisinden geçmiş bir hayrandır.

314

آن یکی را روی او شد سوی دوست

و آن یکی را روی او خود روی دوست

Birisinin yüzü sevgiliye karşıdır, öbürünün yüzü yine kendisine doğru.

315

روی هر یک می‌نگر می‌دار پاس

بو که گردی تو ز خدمت رو شناس

Her ikisinin yüzüne de bak. Her ikisinin yüzünü de hatırında tut. Hizmet dolayısıyla yüz tanır olman mümkündür.

316

چون بسی ابلیس آدم روی هست

پس به هر دستی نشاید داد دست

Zira nice insan suratlı şeytan vardır. Binaenaleyh her ele el vermek lâyık değildir.

317

ز انکه صیاد آورد بانگ صفیر

تا فریبد مرغ را آن مرغ گیر

Kuş tutan avcı, kuşu avlamak için ıslık çalar, ötme taklidi yapar.

318

بشنود آن مرغ بانگ جنس خویش

حرف درویشان بدزدد مرد دون

Aşağılık kişi dervişlerin sözlerini, bir selim kalpli kişiye afsun okumak, onu afsunlamak için çalar.

320

کار مردان روشنی و گرمی است

کار دونان حیله و بی‌شرمی است

Erlerin huyu açıklık ve sıcaklıktır. Aşağılıkların işi hile ve utanmazlıktır.

321

شیر پشمین از برای کد کنند

بو مسیلم را لقب احمد کنند

Dilenmek için yünden aslan yaparlar. (yol aslanlarının şekline bürünür, onlar gibi görünürler), Ebu Museylim’e Ahmet lâkabı verirler.

322

بو مسیلم را لقب کذاب ماند

مر محمد را اولو الالباب ماند

Ebu Müseylim’in lâkabı yalancı olarak kaldı, Muhammed’e de akıllar sahibi dendi.

323

آن شراب حق ختامش مشک ناب

باده را ختمش بود گند و عذاب

O, Hak şarabının mührü, şişesinin kapağı; halis misktir. Adi şarabın mührü, şişesinin kapağı ise pis koku ve azaptır.

324

بود شاهی در جهودان ظلم ساز

دشمن عیسی و نصرانی گداز

Yahudiler içinde zalim, İsa düşmanı ve Hıristiyanları yakıp yandırır bir padişah vardı.

325

عهد عیسی بود و نوبت آن او

جان موسی او و موسی جان او

İsa’nın devriyle, nöbet onundu. Mûsâ’nın canı oydu, onun canı Mûsâ.

326

شاه احول کرد در راه خدا

آن دو دمساز خدایی را جدا

Şaşı padişah, Tanrı yolunda o iki Tanrı demsâzını birbirinden ayırdı.

327

گفت استاد احولی را کاندر آ

رو برون آر از وثاق آن شیشه را

Usta, bir şaşıya “yürü, var, o şişeyi evden getir” dedi.

328

گفت احول ز ان دو شیشه من کدام

پیش تو آرم بکن شرح تمام

Şaşı, ”O iki şişeden hangisini getireyim? Açıkça söyle” dedi.

329

گفت استاد آن دو شیشه نیست رو

احولی بگذار و افزون بین مشو

Usta dedi ki: “O iki şişe değildir. Yürü, şaşılığı bırak fazla görücü olma”!

330

گفت ای استا مرا طعنه مزن

گفت استا ز ان دو یک را در شکن

Şaşı, “Usta, beni paylama. Şişe iki” dedi. Usta dedi ki: “O iki şişenin birini kır”!

331

شیشه یک بود و به چشمش دو نمود

چون شکست او شیشه را دیگر نبود

Çırak birini kırınca ikiside gözden kayboldu. İnsan tarafgirlikten, hiddet ve şehvetten şaşı olur.

332

چون یکی بشکست هر دو شد ز چشم

مردم احول گردد از میلان و خشم

Şişe birdi onun gözüne iki göründü. Şişeyi kırınca ne o şişe kaldı, ne öbürü!

333

خشم و شهوت مرد را احول کند

ز استقامت روح را مبدل کند

Hiddet ve şehvet insanı şaşı yapar; doğruluktan ayırır.

334

چون غرض آمد هنر پوشیده شد

صد حجاب از دل به سوی دیده شد

Garez gelince hüner örtülür. Gönülden, göze, yüzlerce perde iner.

335

چون دهد قاضی به دل رشوت قرار

کی شناسد ظالم از مظلوم زار

Kadı kalben rüşvet almaya karar verince zalimi, ağlayıp inleyen mazlumdan nasıl ayırt edebilir?

336

شاه از حقد جهودانه چنان

گشت احول کالامان یا رب امان

Padişah, Yahudice kininden dolayı öyle bir şaşı oldu ki aman Ya Rabbi, aman!

337

صد هزاران مومن مظلوم کشت

که پناهم دین موسی را و پشت

Musa dininin koruyucusuyum, arkasıyım diye yüz binlerce mazlum mümin öldürttü.

338

او وزیری داشت گبر و عشوه‌ده

کاو بر آب از مکر بر بستی گره

Padişahın öyle yol vurucu, öyle hilekâr bir veziri vardı ki hile ile suyu bile düğümlerdi.

339

گفت ترسایان پناه جان کنند

دین خود را از ملک پنهان کنند

Dedi ki: “Hıristiyanlar, canlarını korurlar ve dinlerini padişahtan gizlerler.

340

کم کش ایشان را که کشتن سود نیست

دین ندارد بوی، مشک و عود نیست

Onları az öldür, çünkü öldürmede fayda yok, Dinin kokusu çıkmaz; misk ve öd ağacı değil ki!

341

سر پنهان است اندر صد غلاف

ظاهرش با تست و باطن بر خلاف

Yüz tane kılıf içinde gizli sırdır. Dışı, sana malûmdur ama içi aksine”.

342

شاه گفتش پس بگو تدبیر چیست

چاره‌ی آن مکر و ان تزویر چیست

Padişah : “Peki söyle bakalım, ne yapalım; bu hususta ne hile ve tezvirde bulunalım, çaresi ne?

343

تا نماند در جهان نصرانیی

نی هویدا دین و نی پنهانیی

Ne yapalım ki dünyada ne açık dindar, ne gizli din tutar bir Hıristiyan kalmasın”
dedi

344

گفت ای شه گوش و دستم را ببر

بینی‌ام بشکاف و لب در حکم مر

Vezir dedi ki: “Bana gazebederek hükmet, kulağımı elimi kestir; burnumu, dudağımı yardır!

345

بعد از آن در زیر دار آور مرا

تا بخواهد یک شفاعت‌گر مرا

Ondan sonra beni darağacına götür. O esnada bir şefaatçi suçumun affını dilesin.

346

بر منادی گاه کن این کار تو

بر سر راهی که باشد چار سو

Bu işi dört yol ağzı bir yerde, tellâl pazarında yaptır.

347

آن گهم از خود بران تا شهر دور

تا در اندازم در ایشان شر و شور

Ondan sonrada beni, huzurundan uzak bir şehre sür ki ben, onların arasına yüz türlü din kayıtsızlığı sokayım.

348

پس بگویم من به سر نصرانی‌ام

ای خدای راز دان می‌دانی‌ام

Bu halde diyeyim ki: ben gizli Hristiyan’ım; ey sır bilen Tanrı; sen benim gönlümü bilirsin!

349

شاه واقف گشت از ایمان من

وز تعصب کرد قصد جان من

Padişah, benim imanımı anladı; taassuptan dolayı canıma kastetti.

350

خواستم تا دین ز شه پنهان کنم

آن که دین اوست ظاهر آن کنم

Dinimi padişahtan saklamak, onun dininden görünmek istedim.

351

شاه بویی برد از اسرار من

متهم شد پیش شه گفتار من

Padişah, benim sırlarımdan bir koku sezdi. Sözlerim huzurunda kusurlu göründü.

352

گفت گفت تو چو در نان سوزن است

از دل من تا دل تو روزن است

Dedi ki: “ Senin sözlerin, içinde iğne olan ekmek gibidir. Benim gönlümden senin gönlüne pencere var.

353

من از آن روزن بدیدم حال تو

حال تو دیدم ننوشم قال تو

Ben, o pencereden halini gördüm; artık lâfını dinleyemem”.

354

گر نبودی جان عیسی چاره‌ام

او جهودانه بکردی پاره‌ام

Eğer İsa’nın ruhaniyeti bana imdat etmeseydi o, Yahudicesine beni parça parça ederdi.

355

بهر عیسی جان سپارم سر دهم

صد هزاران منتش بر خود نهم

İsa için başımla oynar, canımı verir ve bunu canıma yüz binlerce minnet bilirim.

356

جان دریغم نیست از عیسی و لیک

واقفم بر علم دینش نیک نیک

İsa’dan canımı sakınmam, fakat onun din bilgisine iyiden iyiye vâkıfım.

357

حیف می‌آمد مرا کان دین پاک

در میان جاهلان گردد هلاک

O pak dinin cahiller arasında mahvolması, bana dokunmakta.

358

شکر ایزد را و عیسی را که ما

گشته‌ایم آن کیش حق را رهنما

Tanrı’ya, İsa’ya şükrolsun ki biz, bu hak dine yol gösterici olduk.

359

از جهود و از جهودی رسته‌ام

تا به زناری میان را بسته‌ام

Belimizi zünnarla bağladığımızdan beri Yahudi’den ve Yahudilikten kurtulduk.

360

دور دور عیسی است ای مردمان

بشنوید اسرار کیش او به جان

Ey halk; devir, İsa’nın devridir. Onun dininin sırlarını candan dinleyin”!

361

کرد با وی شاه آن کاری که گفت

خلق حیران مانده ز ان مکر نهفت

Padişah, vezire, vezir ne dediyse yaptı. Halk, bu gizli ve hakikati meçhul hileden dolayı şaşırıp kaldı.

362

راند او را جانب نصرانیان

کرد در دعوت شروع او بعد از آن

Onu Hıristiyanların oturdukları tarafa sürdü. Vezir de ondan sonra halkı davete başladı.

363

صد هزاران مرد ترسا سوی او

اندک اندک جمع شد در کوی او

Yüz binlerce Hıristiyan, azar azar onun etrafına toplandı.

364

او بیان می‌کرد با ایشان به راز

سر انگلیون و زنار و نماز

O, onlara gizlice İncil’in, zünnarın ve namazın sırrını anlatmaktaydı.

365

او به ظاهر واعظ احکام بود

لیک در باطن صفیر و دام بود

Görünüşte din hükümlerini anlatıyordu; fakat bu anlatış, hakikatte onları avlamak için ıslık ve tuzaktı.

366

بهر این بعضی صحابه از رسول

ملتمس بودند مکر نفس غول

Bunun için (gizli hileyi anlamak müşkül olduğundan) bazı Eshab, Peygamber’den, azgın ve hilekâr nefsin hilesini sorarlar;

367

کاو چه آمیزد ز اغراض نهان

در عبادتها و در اخلاص جان

“Nefis, ibadetlere ve candan gelen ihlâsa gizli garezlerden ne karıştırır?” derlerdi.

368

فضل طاعت را نجستندی از او

عیب ظاهر را بجستندی که کو

Peygamber’den ibadetin faziletini ve sevabını arayıp sormazlar; ”Apaçık ayıp hangisidir?” diye kötü huyları sorarlardı.

369

مو به مو و ذره ذره مکر نفس

می‌شناسیدند چون گل از کرفس

Gülü, kerevizden fark edercesine kıldan kıla, zerreden zerreye nefis hilesini tanır, bilirlerdi.

370

موشکافان صحابه هم در آن

وعظ ایشان خیره گشتندی به جان

Eshab’ın kılı kırk yaranları, umumiyetle o vaiz ve beyana hayran olurlardı.

371

دل بدو دادند ترسـایان تمام

خود چه باشـد قوت تقلید عام

Hıristiyanlar tamamıyla ona gönül verdiler. Zaten avamın taklidinin kuvveti ne olabilir ki?

372

در درون سینه مهرش کاشتند

نایب عیساش می‌پنداشتند

Kalplerinin içine onun muhabbetini ektiler, onu İsa’nın halifesi sandılar.

373

او به سر دجال یک چشم لعین

ای خدا فریادرس نعم المعین

O ise hakikatte tek gözlü melun Deccâl’dı. Ey Tanrı, feryadımıza yetiş; sen ne güzel yardımcısın!

374

صد هزاران دام و دانه ست ای خدا

ما چو مرغان حریص بی‌نوا

Ey Tanrı, yüz binlerce tuzak ve yem var, bizler de yemsiz kalmış halis kuşlar gibiyiz.

375

دمبەدم ما بستەی دام نویم

هر یکی گر باز و سیمرغی شویم

Her an yeni bir tuzağa tutuluyoruz, istersek her birimiz, birer doğan ve simurg olalım.

376

می‌رهانی هر دمی ما را و باز

سوی دامی می‌رویم ای بی‌نیاز

Sen bizi her zaman tuzaktan kurtarmaktasın. Ey gani ve müstağnî Tanrı, biz yine bir tuzağa doğru gitmekteyiz!

377

ما در این انبار گندم می‌کنیم

گندم جمع آمده گم می‌کنیم

Biz bu ambarda buğday biriktirmede, toplanan buğdayı yine kaybetmekteyiz.

378

می‌نیندیشیم آخر ما به هوش

کین خلل در گندم است از مکر موش

Biz, bu vahşi mahlûklar topluluğu, düşünmüyoruz ki buğdayın noksanlaşması farenin hilesindendir.

379

موش تا انبار ما حفره زده ست

وز فنش انبار ما ویران شده ست

Fare, ambarımızı deldikçe, hilesinden ambar harap olmuştur.

380

اول ای جان دفع شر موش کن

وانگهان در جمع گندم جوش کن

Ey can, önce farenin şerrini defet, sonra buğday biriktirmeye çalış, çabala!

381

بشنو از اخبار آن صدر الصدور

لا صلاة تم الا بالحضور

O büyükler büyüğünün haberlerinden birini dinle: “Huzuru kalb olmadıkça namaz tamam olmaz”.

382

گر نه موشی دزد در انبار ماست

گندم اعمال چل ساله کجاست

Eğer bizim ambarımızda hırsız bir fare yoksa kırk yıllık ibadet buğdayı nerde?

383

ریزه ریزه صدق هر روزه چرا

جمع می‌ناید در این انبار ما

Her günlük azar azar sadıkane ibadet taneleri niçin bu ambarımızda toplanmıyor?

384

بس ستاره‌ی آتش از آهن جهید

و ان دل سوزیده پذرفت و کشید

Çakmak demirinden birçok ateş yıldızı sıçradı, o yanmış gönül, onları kabul edip çekti.

385

لیک در ظلمت یکی دزدی نهان

می‌نهد انگشت بر استارگان

Ama karanlıkta bir hırsız, gizlice kıvılcımlara parmak basmakta.

386

می‌کشد استارگان را یک به یک

تا که نفروزد چراغی از فلک

Onları, felekte bir çırağ parlamasın diye, birer birer söndürmekte.

387

گر هزاران دام باشد در قدم

چون تو با مایی نباشد هیچ غم

Bir adımda binlerce tuzak olsa, sen bizimle oldukça hiç gam yok!

388

هر شبی از دام تن ارواح را

می‌رهانی می‌کنی الواح را

Her gece ten tuzağından ruhları kurtarmakta, tahtaları sökmektesin.

389

می‌رهند ارواح هر شب زین قفس

فارغان، نه حاکم و محکوم کس

Ruhlar, her gece bu kafesten kurtulurlar, ne kimsenin hâkimi, ne de mahkûmu olmayarak feragate ulaşırlar.

390

شب ز زندان بی‌خبر زندانیان

شب ز دولت بی‌خبر سلطانیان

Geceleyin zindandakilerin zindandan haberleri yoktur, sultana mensup davetliler, geceleyin devletten haberdar değildirler.

391

نه غم و اندیشه‌ی سود و زیان

نه خیال این فلان و آن فلان

Ne gam var, ne kâr ve ne zarar düşüncesi. Ne bu filân kadının hayali, ne o filân erkeğin kuruntusu!

392

حال عارف این بود بی‌خواب هم

گفت ایزد هُمْ رُقُودٌ زین مرم

Arifin hali, uyanıkken de budur, Tanrı ”onlar uykudadırlar” dedi, bunu inkâr etme.

393

خفته از احوال دنیا روز و شب

چون قلم در پنجه‌ی تقلیب رب

Onlar, gece gündüz dünya ahvalinden uykudadırlar; Rabb'in elinde evirip çevirdiği kalem gibidirler.

394

آن که او پنجه نبیند در رقم

فعل پندارد به جنبش از قلم

Yazı esnasında eli görmeyen kimse, kalemin hareketini, kalemden sanır.

395

شمه‌ای زین حال عارف وانمود

خلق را هم خواب حسی در ربود

Tanrı, arifin bu halinden halka pek az bir miktarını gösterdi; halkı ise hisse mensup uyku kapladı (gaflete dalıp arifi anlamadılar.(

396

رفته در صحرای بی‌چون جانشان

روحشان آسوده و ابدانشان

Onların canı: sırrına akıl almaz sahraya gitti. Ruhları da istirahatte, bedenleri de.

397

وز صفیری باز دام اندر کشی

جمله را در داد و در داور کشی

Sonra tekrar bir ıslıkla onları tuzağa çeker, hepsini teklif kaydine düşürürsün.

398

فالِقُ الْإِصْباحِ اسرافيل‌وار

جمله را در صورت آرد ز ان دیار

Sabahı zuhura getiren, İsrafil gibi, herkesi o diyardan suret âlemine getirir;

399

روحهای منبسط را تن کند

هر تنی را باز آبستن کند

Yayılmış ruhları cisim yapar, her cismi de tekrar gebe bırakır.

400

اسب جانها را کند عاری ز زین

سر النوم اخ الموت است این

Can atlarını eğersiz kor; bu, “uyku ölümün kardeşidir” sırrıdır.

401

لیک بهر آن که روز آیند باز

بر نهد بر پایشان بند دراز

Fakat gündüzün geri gelmeleri için ayaklarını uzun bir bağla bağlar.

402

تا که روزش واکشد ز ان مرغزار

وز چراگاه آردش در زیر بار

Ta ki o çayırdan, onu geri çeke ve otlaktan yine yük altına getire.

403

کاش چون اصحاب کهف این روح را

حفظ کردی یا چو کشتی نوح را

Keşki Eshâb-ı Kehf gibi yahut Nuh’un gemisi gibi bu ruhu koruyaydı.

404

تا از این طوفان بیداری و هوش

وارهیدی این ضمیر چشم و گوش

Da bu fikir, bu göz ve kulak; şu uyanıklık ve akıl tufanından kurtulaydı.

405

ای بسی اصحاب کهف اندر جهان

پهلوی تو پیش تو هست این زمان

Dünyada nice Eshab-ı Kehf vardır ki bu zamanda senin yanı başında ve önündedir.

406

غار با او یار با او در سرود

مهر بر چشم است و بر گوشت چه سود

Mağara da, dost da onunla terennüm etmektir. Ne fayda, senin gözünde ve kulağında mühür var?

407

گفت لیلی را خلیفه کان توی

کز تو مجنون شد پریشان و غوی

Halife, Leylâ’ya dedi ki: ”Sen o musun ki Mecnun, senin aşkından perişan oldu ve kendini kaybetti.

408

از دگر خوبان تو افزون نیستی

گفت خامش چون تو مجنون نیستی

Sen başka güzellerden güzel değilsin. ” Leyla, “Sus, çünkü sen Mecnun değilsin” diye cevap verdi.

409

هر که بیدار است او در خواب‌تر

هست بیداریش از خوابش بتر

Uyanık olan daha ziyade uykudadır. Onun uyanıklığı uykusundan beterdir.

410

چون به حق بیدار نبود جان ما

هست بیداری چو در بندان ما

Canımız Hak ile uyanık olmazsa uyanıklık, bizim için iki dağ arasındaki boğaz ve geçit gibidir.

411

جان همه روز از لگدکوب خیال

وز زیان و سود وز خوف زوال

Canın; her gün hayalin tekmesini yemeden, ziyandan, faydadan, elden çıkarma, kaybetme korkusundan.

412

نی صفا می‌ماندش نی لطف و فر

نی به سوی آسمان راه سفر

Ne temizliği kalır, letafeti, ne kuvveti, ne de göklere çıkacak yolu!

413

خفته آن باشد که او از هر خیال

دارد اومید و کند با او مقال

Uyumuş ona derler ki o, her hayalden ümitlenir, onunla konuşur;

414

دیو را چون حور بیند او به خواب

پس ز شهوت ریزد او با دیو آب

Uykuda Şeytan’ı Hûri gibi görür, sonra şehvetle Şeytan’a erlik suyu döker.

415

چون که تخم نسل را در شوره ریختا

و به خویش آمد خیال از وی گریخت

Nesil tohumunu çorağa dökünce uyanır, kendine gelir, hayalde ondan kaçar.

416

ضعف سر بیند از آن و تن پلید

آه از آن نقش پدید ناپدید

O rüyadan elde ettiği baş ağrısı, sersemlik beden pisliğidir. Ah, o zahirde görünen, hakikatte görünmeyen, aslı olmayan hayalden!

417

مرغ بر بالا و زیر آن سایه‌اش

می‌دود بر خاک پران مرغوش

Kuş havadadır, gölgesi yerde kuş gibi uçar görünür.

418

ابلهی صیاد آن سایه شود

می‌دود چندان که بی‌مایه شود

Ahmağın biri, o gölgeyi avlamaya kalkışır, takati kalmayıncaya kadar koşar.

419

بی‌خبر کان عکس آن مرغ هواست

بی‌خبر که اصل آن سایه کجاست

O gölgenin havadaki kuşun aksi olduğundan; o gölgenin aslının nerde bulunduğundan haberi yok!

420

تیر اندازد به سوی سایه او

ترکشش خالی شود از جستجو

Gölgeye doğru ok atar. Bu araştırma yüzünden okluk bomboş kalır.

421

ترکش عمرش تهی شد عمر رفت

از دویدن در شکار سایه تفت

Ömrünün okluğu boşaldı. Ömür gitti; gölge avı ardında koşmada yandı eridi!

422

سایه‌ی یزدان چو باشد دایه‌اش

وارهاند از خیال و سایه‌اش

Bir kişinin dadısı, Tanrı gölgesi olursa onu gölgeden ve hayalden kurtarır.

423

سایه‌ی یزدان بود بنده‌ی خدا

مرده او زین عالم و زنده‌ی خدا

Tanrı’ya kul olan, Tanrı gölgesidir. O bu âlemden ölmüş, Tanrı ile dirilmiştir.

424

دامن او گیر زودتر بی‌گمان

تا رهی در دامن آخر زمان

Fırsatı kaçırmadan ve şüphe etmeksizin onun eteğine sarıl ki ahir zamanın sonundaki fitnelerden kurtulasın.

425

كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّ نقش اولیاست

کاو دلیل نور خورشید خداست

Tanrı gölgeyi nasıl uzattı (ayeti) evliyanın nakşidir. Çünkü veli, Tanrı güneşi nurunun delilidir.

426

اندر این وادی مرو بی‌این دلیل

لا أُحِبُّ الْآفِلِینَ گو چون خلیل

Bu yolda bu delil olmaksızın yürüme, Halil gibi “Ben batanları sevmem ” de!

427

رو ز سایه آفتابی را بیاب

دامن شه شمس تبریزی بتاب

Yürü, gölgeden bir güneş bul. Şah Şems-i Tebrîzî’nin eteğine yapış!

428

ره ندانی جانب این سور و عرس

از ضیاء الحق حسام الدین بپرس

Bu düğün ve gelinin bulunduğu yerin yolunu bilmezsen Hak ziyası Hüsameddin’den sor!

429

ور حسد گیرد ترا در ره گلو

در حسد ابلیس را باشد غلو

Haset, yolda gırtlağına sarılırsa... bil ki İblis’in tuğyanı hasettedir.

430

کاو ز آدم ننگ دارد از حسد

با سعادت جنگ دارد از حسد

Çünkü o, haset yüzünden Âdem’den arlanır... Kutlulukla haset yüzünden savaşır.

431

ای خنک آن کش حسد همراه نیست

عقبه‌ای زین صعب‌تر در راه نیست

Yolda bundan daha güç geçit yoktur. Ne kutludur o kişi ki yoldaşı, haset değildir.

432

این جسد خانه‌ی حسد آمد بدان

از حسد آلوده باشد خاندان

Bu beden, haset evi olagelmiştir. Soy sop hasetten bulaşık bir hale düşer.

433

گر جسد خانه‌ی حسد باشد و لیک

آن جسد را پاک کرد اللّٰه نیک

Ten haset evidir ama Tanrı, o teni tertemiz etmiş, arıtmıştır.

434

طَهِّرا بَيْتِيَ بیان پاکی است

گنج نور است ار طلسمش خاکی است

"Evimi temizleyin" "ayeti" beden temizliğini bildirir. Bedenin tılsımı toprağa mensupsa da hakikatte nur definesidir.

435

چون کنی بر بی‌جسد مکر و حسد

ز آن حسد دل را سیاهیها رسد

Sen (hakikatte) teni olmayana hile ve haset edersen o hasetten gönül kararır.

436

خاک شو مردان حق را زیر پا

خاک بر سر کن حسد را همچو ما

Tanrı erlerinin ayakları altına toprak ol! ,bizim gibi sen de hasedin başına toprak at!

437

آن وزیرک از حسد بودش نژاد

تا به باطل گوش و بینی باد داد

O vezirciğin yaratılışı hasettendi, onun için abes yere kulağını, burnunu yele verdi!

438

بر امید آن که از نیش حسد

زهر او در جان مسکینان رسد

O ümitle ki haset iğnesinden akan zehirle mahzunları tâ canlarından zehirliye.

439

هر کسی کاو از حسد بینی کند

خویشتن بی‌گوش و بی‌بینی کند

Hasetten burnunu koparan kişi, kendisini kulaksız ve burunsuz bırakır.

440

بینی آن باشد که او بویی برد

بوی او را جانب کویی برد

Burun, odur ki bir koku alsın ve kokuda, koku alanı bir yüzün bulunduğu tarafa götürsün.

441

هر که بویش نیست بی‌بینی بود

بوی آن بوی است کان دینی بود

Kim koku almazsa burunsuzdur, koku da ancak din kokusudur.

442

چون که بویی برد و شکر آن نکرد

کفر نعمت آمد و بینیش خورد

Bir koku alıp onun şükrünü eda etmeyen kimse, küfranı nimet etmiş ve kendi burnunu mahveylemiştir.

443

شکر کن مر شاکران را بنده باش

پیش ایشان مرده شو پاینده باش

Hem şükret, hem şükredenlere kul ol. Onların huzurunda ölerek ebedî hayat kazan!

444

چون وزیر از ره زنی مایه مساز

خلق را تو بر میاور از نماز

Vezir gibi sermayeyi, yol vuruculuktan edinme. Tanrı kullarını namazdan menetme.

445

ناصح دین گشته آن کافر وزیر

کرده او از مکر در لوزینه سیر

O kâfir vezir, din nasihatçisi olarak hile ile badem helvasına sarımsak karıştırmıştı!

446

هر که صاحب ذوق بود از گفت او

لذتی می‌دید و تلخی جفت او

Zevk sahibi olanlar onun sözünde acılık karışmış bir tat sezdiler.

447

نکته‌ها می‌گفت او آمیخته

در جلاب قند زهری ریخته

O, garezle karışık lâtif sözler söylemekte, gül sulu şeker şerbetinin içine zehir dökmekteydi.

448

ظاهرش می‌گفت در ره چیست شو

وز اثر می‌گفت جان را سست شو

Sözünün dış yüzü, yolda çevik ol, diyordu. Ardından da cana, gevşek ol demekteydi.

449

ظاهر نقره گر اسپید است و نو

دست و جامه می سیه گردد ازو

Gümüşün dışı ak ve berraksa da el ve elbise ondan katran gibi bir hale hale gelir.

450

آتش ار چه سرخ روی است از شرر

تو ز فعل او سیه کاری نگر

Ateş, kıvılcımlarıyla kızıl çehreli görünürse de onun yaptığı işin sonundaki karanlığa bak!

451

برق اگر نوری نماید در نظر

لیک هست از خاصیت دزد بصر

Yıldırım, bakışta saf bir nurdan ibaret görünür; (fakat) göz nurunu çalmak (gözü kamaştırmak) onun hassasıdır.

452

هر که جز آگاه و صاحب ذوق بود

گفت او در گردن او طوق بود

Vezirin sözleri, uyanık ve zevk sahibi olanlardan başkaları için bir boyun halkasıydı (onun sözlerini kabul etmişler, ona uymuşlardı.(

453

مدت شش سال در هجران شاه

شد وزیر اتباع عیسی را پناه

Vezir, padişahtan altı ay ayrı kaldı, bu müddet zarfında İsa'ya uyanlara penah oldu.

454

دین و دل را کل بدو بسپرد خلق

پیش امر و حکم او می‌مرد خلق

Halk, umumiyetle dinini de, gönlünü de ona ısmarladı. Onun emir ve hükmü önünde herkes, can feda ediyordu.

455

در میان شاه و او پیغامها

شاه را پنهان بدو آرامها

Padişahla onun arasında haber gidip geliyordu. Padişah, ona gizlice vahitlerde bulunuyordu.

456

پیش او بنوشت شه کای مقبلم

وقت آمد زود فارغ کن دلم

Padişah “Ey devletli vezirim, vakit geldi, kalbini gamdan tez kurtar” diye mektup yazdı.

457

گفت اینک اندر آن کارم شها

کافکنم در دین عیسی فتنه‌ها

Vezir de “Padişahım; işte şimdicik İsa dinine fitneler salma işindeyim” diye cevap verdi.

458

قوم عیسی را بد اندر دار و گیر

حاکمانشان ده امیر و دو امیر

Hükümetleri zamanında, İsa kavminin on iki emiri vardır.

459

هر فریقی مر امیری را تبع

بنده گشته میر خود را از طمع

Her fırka bir emire tâbiydi; kendi beyine tamah yüzünden kul olmuştu.

460

این ده و این دو امیر و قومشان

گشته بند آن وزیر بدنشان

Bu on iki emirler kavimleri, o kötü vezire bağlanmışlardı.

461

اعتماد جمله بر گفتار او

اقتدای جمله بر رفتار او

Hepsi, onun sözüne itimat ediyordu, hepsi onun mesleğine uymuştu.

462

پیش او در وقت و ساعت هر امیر

جان بدادی گر بدو گفتی بمیر

O, öl, der demez her emir hemen o anda ölürdü.

463

ساخت طوماری به نام هر یکی

نقش هر طومار دیگر مسلکی

Vezir, her emirin adına birer tomar düzdü. Her tomarın yazısı, başka bir olaydı.

464

حکم‌های هر یکی نوعی دگر

این خلاف آن ز پایان تا به سر

Her birinin hükmü başka bir çeşittir. Bu baştan aşağıya kadar ona aykırıdır.

465

در یکی راه ریاضت را و جوع

رکن توبه کرده و شرط رجوع

Birinde riyazet ve açlık yolunu tövbenin rüknü, Tanrı’ya dönüşün şartı yapmış.

466

در یکی گفته ریاضت سود نیست

اندر این ره مخلصی جز جود نیست

Birinde "Riyazet faydasızdır, bu yolda cömertlikten başka kurtuluş yoktur" demişti.

467

در یکی گفته که جوع و جود تو

شرک باشد از تو با معبود تو

Birinde demişti ki: “Senin açlık çekişin, mal verişin mabuduna şirk koşmadır.

468

جز توکل جز که تسلیم تمام

در غم و راحت همه مکر است و دام

Gam ve rahat zamanında Tanrı’ya dayanmak ve tamamıyla teslim olmaktan gayri hepsi hiledir, tuzaktır”.

469

در یکی گفته که واجب خدمت است

ور نه اندیشه‌ی توکل تهمت است

Öbüründe demişti ki: “Vacip olan hizmettir, yoksa tevekkül düşüncesi suçtan ibarettir”.

470

در یکی گفته که امر و نهیهاست

بهر کردن نیست شرح عجز ماست

Birinde; “Dindeki emir ve nehiyler, yapmak için değil, aczimizi bildirmek içindir.

471

تا که عجز خود ببینیم اندر آن

قدرت حق را بدانیم آن زمان

Ta ki onlardan âciz olduğumuzu görelim de Tanrı kudretini bilelim, anlayalım” demişti.

472

در یکی گفته که عجز خود مبین

کفر نعمت کردن است آن عجز هین

Öbüründe, “Kendi aczini görme, uyan, kendine gel; o aczi görüş, küfranı nimettir.

473

قدرت خود بین که این قدرت از اوست

قدرت تو نعمت او دان که هوست

Kendi kudretini gör ki bu kudret ondandır. Kudretini, onun nimeti bil ki, kudret odur” demişti.

474

در یکی گفته کز این دو بر گذر

بت بود هر چه بگنجد در نظر

Birinde demişti ki: “Bu ikisinden de geç, nazarına her ne sığarsa put olur”!

475

در یکی گفته مکش این شمع را

کین نظر چون شمع آمد جمع را

Öbüründe; “Bu mumu söndürme ki bu görüş, meclise mum mesabesindedir.

476

از نظر چون بگذری و از خیال

کشته باشی نیم شب شمع وصال

Eğer nazardan ve hayalden geçersen gece yarısı visâl mumunu söndürmüş olursun” demişti.

477

در یکی گفته بکش باکی مدار

تا عوض بینی نظر را صد هزار

Birinde demişti ki: “Söndür, hiç korkma ki yüz binlerce karşılığını göresin.

478

که ز کشتن شمع جان افزون شود

لیلی‌ات از صبر تو مجنون شود

Çünkü nazar mumunu söndürmekle can mumu artar, kuvvet bulur. Sabrının yüzünden Leylâ’n Mecnun olur!

479

ترک دنیا هر که کرد از زهد خویش

بیش آید پیش او دنیا و پیش

Kim, zahitliği yüzünden dünyayı terk ederse dünya onun önüne çok, daha çok gelir”!

480

در یکی گفته که آن چه‌ت داد حق

بر تو شیرین کرد در ایجاد حق

Başka birinde; “Hak sana ne verdiyse onu icat ederken tatlılaşmış.

481

بر تو آسان کرد و خوش آن را بگیر

خویشتن را در میفگن در زحیر

Kolaylaştırmıştır. Onu güzelce al; kendini zahmete sokma” demişti.

482

در یکی گفته که بگذار آن خود

کان قبول طبع تو ردست و بد

Birinde demişti ki: “Kendine ait olanı terk et, çünkü tabiatının kabul ettiği, merduttur, kötüdür.

483

راههای مختلف آسان شده ست

هر یکی را ملتی چون جان شده ست

Birbirine aykırı yollar, nefse kolaydır, herkese bir din, can olmuştur.

484

گر میسر کردن حق ره بدی

هر جهود و گبر از او آگه بدی

Eğer Hakk'ın din işlerini kolaylaştırması, doğru bir yol olsaydı her Yahudi ve Mecusi, Tanrı'yı duyar, anlardı" demişti.

485

در یکی گفته میسر آن بود

که حیات دل غذای جان بود

Öbüründe demişti ki: “Kolay, odur ki gönlü hayatı ve canın gıdası ola.

486

هر چه ذوق طبع باشد چون گذشت

بر نیارد همچو شوره ریع و کشت

Tabiatın hoşlandığı her şey, vakti geçince, çorak yere ekilmiş tohum gibi mahsul vermez.

487

جز پشیمانی نباشد ریع او

جز خسارت پیش نارد بیع او

Onun mahsulü, pişmanlıktan başka bir şey olmaz; onun kazancı, sahibine ziyandan başka bir şey getirmez.

488

آن میسر نبود اندر عاقبت

نام او باشد معسر عاقبت

O zevk, sonunda da önünde olduğu gibi kolay ve hoş görünmez; nihayette adı güç olur, güçlenmiş bir hale gelir.

489

تو معسر از میسر باز دان

عاقبت بنگر جمال این و آن

Sen güçleştirilmişle, kolaylaştırılmışı, birbirinden ayırt et; bunun yüzünü de sonuna nazaran gör, onun yüzünü de sonuna nazaran”.

490

در یکی گفته که استادی طلب

عاقبت بینی نیابی در حسب

Bir tomarda da; “Bir üstat ara. Akıbeti görme hassasını nesepte (şunun bunun soyundan gelmiş olmakta ve bununla öğünende) bulamazsın.

491

عاقبت دیدند هر گون ملتی

لاجرم گشتند اسیر زلتی

Her çeşit din sâlikleri üstat aramaksızın, peygamberlere tâbi olmaksızın işlerin akıbetlerini gördüler, kendi akıllarınca netice hakkında istidlâllerde bulundular da bu yüzden hata ve dalâlete düştüler.

492

عاقبت دیدن نباشد دست‌باف

ور نه کی بودی ز دینها اختلاف

Akıbet görme; elle dokunmuş, örülmüş değildir. Böyle olsaydı dinlerde nasıl ayrılık olurdu?” demişti.

493

در یکی گفته که استا هم تویی

ز انکه استا را شناسا هم تویی

Bir tanesinde demişti ki: “Usta da sensin; çünkü ustayı da sen tanırsın.

494

مرد باش و سخره‌ی مردان مشو

رو سر خود گیر و سر گردان مشو

Er ol, erlerin maskarası olma; kendi başının çaresine bak sersemleşme”.

495

در یکی گفته که این جمله یکی است

هر که او دو بیند احول مردکی است

Bir diğerinde; “Bunların hepsi birdir. İki gören kimse şaşı adamcağızdır” demiş.

496

در یکی گفته که صد یک چون بود

این کی اندیشد مگر مجنون بود

Bir tomarda da; “Yüz, nasıl bir olur, bunu kim düşünür, meğerki deli olsun!

497

هر یکی قولی است ضد همدگر

چون یکی باشد یکی زهر و شکر

Bunların her biri, öbürünün zıddıdır. Gayrı zehirle şeker nice bir olur?

498

تا ز زهر و از شکر در نگذری

کی تو از گلزار وحدت بر بری

Zehirden de, şekerden de geçmedikçe vahdet bahçesinden nice koku alabilirsin? demişti.

499

این نمط وین نوع ده طومار و دو

بر نوشت آن دین عیسی را عدو

O İsa dinine düşman olan vezir bu tarz da, bu çeşitte on iki tomar yazdı.

500

او ز یک رنگی عیسی بو نداشت

وز مزاج خم عیسی خو نداشت

O, İsa’nın bir renkte oluşundan koku almamıştı. O, İsa küpünün mizacından huy kapmamıştı.

501

جامه‌ی صد رنگ از آن خم صفا

ساده و یک رنگ گشتی چون صبا

Yüz renkli elbise, İsa’nın saf küpünden saba rüzgârı gibi sade ve lâtif bir hale gelir, tek bir renge boyanırdı.

502

نیست یک رنگی کز او خیزد ملال

بل مثال ماهی و آب زلال

Birlikteki bu tek renklilik, insana usanç ve sıkıntı veren tek renklilik değildir. Belki o tek renk deniz gibidir, ona dalanlar da balık gibi hayat ve neşe içindedirler.

503

گر چه در خشکی هزاران رنگهاست

ماهیان را با یبوست جنگهاست

Karada gerçi binlerce renk var, ama balıkların kurulukla cengi var!

504

کیست ماهی چیست دریا در مثل

تا بدان ماند ملک عز و جل

Misal olarak söylenen balık kimdir, deniz nedir ki yüce ve ulu padişah, ona benzesin!

505

صد هزاران بحر و ماهی در وجود

سجده آرد پیش آن اکرام و جود

Varlık âlemindeki yüz binlerce denizler ve balıklar, o ikram ve ihsan huzurunda secde ederler.

506

چند باران عطا باران شده

تا بدان آن بحر در افشان شده

Nice ihsan yağmuru yağdı da deniz, inciler saçıcı bir hale geldi.

507

چند خورشید کرم افروخته

تا که ابر و بحر جود آموخته

Nice kerem güneşi nur saçtı da bulut ve deniz, cömertlik öğrendi.

508

پرتو دانش زده بر آب و طین

تا شـده دانه پذیرندهء زمین

Suya ve toprağa zatının ışığı vurdu da o sebeple yeryüzü, tane ve tohum kabul eder oldu.

509

خاک امین و هر چه در وی کاشتی

بی‌خیانت جنس آن برداشتی

Toprak emindir; ona her ne ekersen ihanet görmeksizin onun cinsini toplar, devşirirsin.

510

این امانت ز آن امانت یافته ست

کافتاب عدل بر وی تافته ست

Toprak bu eminliği o eminlikten bulmuştur, çünkü adalet güneşi ona nur saçmıştır.

511

تا نشان حق نیارد نو بهار

خاک سرها را نکرده آشکار

İlkbahar, Hak fermanı getirmedikçe, toprak sırrını nice açığa vurur?

512

آن جوادی که جمادی را بداد

این خبرها وین امانت وین سداد

O, öyle bir cömert ve vericidir ki bu haberleri, bu eminliği ve bu doğruluğu bir cemada, kuru yeryüzüne vermiştir.

513

مر جمادی را کند فضلش خبیر

عاقلان را کرده قهر او ضریر

Fâzıl ve ihsanı, kuru toprağı haberdar eder, kahır ve celâli de akıllı insanları kör eyler.

514

جان و دل را طاقت آن جوش نیست

با که گویم در جهان یک گوش نیست

Canda, gönülde o coşmaya takat yoktur. Kime söyleyeyim? Cihanda bir tek kulak yok!

515

هر کجا گوشی بد از وی چشم گشت

هر کجا سنگی بد از وی یشم گشت

Nerede bir kulak varsa; onun yüzünden, göz oldu. Nerede bir taş varsa; onun lûtfiyle yeşim taşına döndü.

516

کیمیا ساز است چه بود کیمیا

معجزه بخش است چه بود سیمیا

Kimyayı meydana getiren o dur, kimya ne oluyor ki? Mucize bağışlayıcıdır, simya ne oluyor ki?

517

این ثنا گفتن ز من ترک ثناست

کین دلیل هستی و هستی خطاست

Benim bu övüşüm, övmeyi terk etmenin ta kendisidir; çünkü bu övüş, varlık delilidir, varlık ise hatadır.

518

پیش هست او بباید نیست بود

چیست هستی پیش او کور و کبود

Onun varlığına karşı yok olmak gerektir: onun huzurunda varlık nedir? Manasız bir şeyden ibarettir!

519

گر نبودی کور از او بگداختی

گرمی خورشید را بشناختی

Varlık kör olmasaydı... Ondan erirdi, güneşin hararetini tanır, anlardı.

520

ور نبودی او کبود از تعزیت

کی فسردی همچو یخ این ناحیت

Bu zahiri vücudun Allah’ın varlığıyla var olduğunu bilmemesi körlüğüne delildir.

521

همچو شه نادان و غافل بد وزیر

پنجه می‌زد با قدیم ناگزیر

Padişah gibi vezir de cahil ve gafildi. Varlığı vacip olan Kadim Tanrı ile pençeleşiyordu.

522

با چنان قادر خدایی کز عدم

صد چو عالم هست گرداند به دم

Öyle kudretli bir Tanrı ile pençeleşiyordu ki bir anda yoktan bu âlem gibi yüz tanesini var eder.

523

صد چو عالم در نظر پیدا کند

چون که چشمت را به خود بینا کند

Senin gözüne kendini görmek hassasını verince nazarında âlem gibi yüzlerce âlem meydana getirir.

524

گر جهان پیشت بزرگ و بی‌بنی است

پیش قدرت ذره ای می‌دان که نیست

Her ne kadar dünya senin yanında azametli ve nihayetsizse de bil ki kudrete karşı bir zerre bile değildir.

525

این جهان خود حبس جانهای شماست

هین روید آن سو که صحرای شماست

Zaten bu âlem sizin canlarınızın hapishanesidir; uyanın, o tarafa gidin! Zira o taraf sizin sahranız, mesire yerinizdir.

526

این جهان محدود و آن خود بی‌حد

استنقش و صورت پیش آن معنی سد است

Bu âlemin hududu vardır, o âlem ise esasen hadsizdir. Nakış ve suret, o manaya settir, mâniadır.

527

صد هزاران نیزه‌ی فرعون را

در شکست از موسیی با یک عصا

Firavunun yüz binlerce mızrağını tek bir Musa’nın bir tanecik asâsıyla kırdı.

528

صد هزاران طب جالینوس بود

پیش عیسی و دمش افسوس بود

Yüz binlerce Câlînus’un yüz binlerce hekimlik hünerleri vardı; İsa’nın ve nefesinin yanında bâtıl oldu.

529

صد هزاران دفتر اشعار بود

پیش حرف امیی آن عار بود

Yüz binlerce şiir defterleri vardı, bir tek Ümmi’nin kitabına karşı ayıp ve âr haline geldi.

530

با چنین غالب خداوندی کسی

چون نمیرد گر نباشد او خسی

Aşağılık olmayan kişi böyle galip Tanrı huzurunda niçin ölmesin*

531

بس دل چون کوه را انگیخت او

مرغ زیرک با دو پا آویخت او

Çok dağ gibi gönüller kopardı. Kurnaz kuşu, iki ayağından asakoydu.

532

فهم و خاطر تیز کردن نیست راه

جز شکسته می‌نگیرد فضل شاه

Akıl ve zekâda kemale ermekle Tanrı’ya varılmaz. Padişahın fazıl ve ihsanı aczini bilen kişiden başkasını kabul etmez.

533

ای بسا گنج آگنان کنج کاو

کان خیال اندیش را شد ریش گاو

Hey gidi hey... Çok köşe, bucak kazıcı ve hazine doldurucular; o kurup duran kişiye, o öküze (vezire) maskara oldular.

534

گاو که بود تا تو ریش او شوی

خاک چه بود تا حشیش او شوی

Öküz kimdir ki sen onun maskarası olasın. Toprak nedir ki sen onun otu olasın.

535

چون زنی از کار بد شد روی زرد

مسخ کرد او را خدا و زهره کرد

Bir kadının kötü işten yüzü sararınca, utanınca Tanrı, onu çarpıp Zühre yıldızı yaptı.

536

عورتی را زهره کردن مسخ بود

خاک و گل گشتن نه مسخ است ای عنود

Bir kadını Zühre yapmak çarpma oldu da balçık haline geliş, çarpılma değil midir? Be inatçı!?

537

روح می‌بردت سوی چرخ برین

سوی آب و گل شدی در اسفلین

Ruh, seni en yüksek göklere çıkarırken sen en aşağılıklara, su ve çamura doğru gittin.

538

خویشتن را مسخ کردی زین سفول

ز آن وجودی که بد آن رشک عقول

Akılların bile imrendiği öyle bir varlığı, bu alçaklık yüzünden değiştin.

539

پس ببین کین مسخ کردن چون بود

پیش آن مسخ این به غایت دون بود

Şimdi bak, bu senin kendini çarpman nasıl? O çarpılma yanında bu, gayet aşağı.

540

اسب همت سوی اختر تاختی

آدم مسجود را نشناختی

Himmet atını yıldız cihetine sürdün, nücum ilmi ile uğraştın da secde edilmiş Âdem’i tanımadın!

541

آخر آدم زاده‌ای ای ناخلف

چند پنداری تو پستی را شرف

Ey hayırsız evlât! Nihayet sen Âdemoğlusun, ne vakte dek alçaklığı şeref sayarsın.

542

چند گویی من بگیرم عالمی

این جهان را پر کنم از خود همی

Niceye dek “ben âlemi zapt edeyim, bu cihanı kendi varlığımla doldurayım” dersin?

543

گر جهان پر برف گردد سربه‌سر

تاب خور بگدازدش با یک نظر

Dünyayı baştanbaşa kar kaplasa güneşin harareti, bir görünüşte onu eritir.

544

وزر او و صد وزیر و صد هزار

نیست گرداند خدا از یک شرار

O vezirin vebalini de, daha onun gibi yüz binlercesinin vebalini de Tanrı bir kıvılcımla yok eder.

545

عين آن تخييل را حكمت كند

عين آن زهر آب را شربت كند

O, aslı olmayan hayalleri, tamamıyla hikmet yapar; o, zehirli suyu şerbet haline getirir.

546

آن گمان انگیز را سازد یقین

مهرها رویاند از اسباب کین

O zan ve şüphe doğuran sözleri, hakikat ve yakîn haline getirir. Kin ve adavet sebeplerinden dostluk ve muhabbet belirtir.

547

پرورد در آتش ابراهیم را

ایمنی روح سازد بیم را

İbrahim’i ateş içinde besler; korkuyu, ruhun emniyeti ve selâmeti yapar.

548

از سبب سوزیش من سودایی‌ام

در خیالاتش چو سوفسطایی‌ام

Onun sebep yakıcılığına hayranım. Onun hayallerinde Sofestâî gibiyim!

549

مکر دیگر آن وزیر از خود ببست

وعظ را بگذاشت و در خلوت نشست

O vezir kendince başka bir hile kurdu. Vaiz ve nasihati bırakıp halvete girdi.

550

در مریدان در فکند از شوق سوز

بود در خلوت چهل پنجاه روز

Müritleri yakıp yandırdı. Tam kırk, elli gün halvette kaldı.

551

خلق دیوانه شدند از شوق او

از فراق حال و قال و ذوق او

Halk onun iştiyakından, hal ve tavrı ile sözünden, sohbetinden uzak düştükleri için deli oldular.

552

لابه و زاری همی‌کردند و او

از ریاضت گشته در خلوت دو تو

Onlar yalvarıp sızlanıyorlardı, vezir ise halvette riyazetten iki büklüm olmuştu.

553

گفته ایشان نیست ما را بی‌تو نور

بی‌عصا کش چون بود احوال کور

Hepsi birden ”Biz sensiz kötü bir hale düştük, karışıklık içindeyiz. Değneğini yeden birisi olmadıkça körün ahvali ne olur?

554

از سر اکرام و از بهر خدا

بیش از این ما را مدار از خود جدا

İnayet et. Allah için olsun, bundan ziyade bizi kendinden ayırma!

555

ما چو طفلانیم و ما را دایه تو

بر سر ما گستران آن سایه تو

Bizler çocuk gibiyiz, sen bize dadısın; sen bizim üzerimize o gölgeyi döşe” demişlerdi.

556

گفت جانم از محبان دور نیست

لیک بیرون آمدن دستور نیست

Vezir dedi ki: “Ruhum dostlardan uzak değildir. Fakat dışarı çıkmaya izin yok”.

557

آن امیران در شفاعت آمدند

و آن مریدان در شناعت آمدند

Emirler rica ve şefaate, müritler dil uzatmaya başladılar:

558

کاین چه بد بختی است ما را ای کریم

از دل و دین مانده ما بی‌تو یتیم

“Ey kerem sahibi! Bu ne kötü talih ki sensiz gönülden de yetim kalmışızdır, dinden de.

559

تو بهانه می‌کنی و ما ز درد

می‌زنیم از سوز دل دمهای سرد

Sen bahaneler ediyorsun, biz ise dertle yürek yangınlığından soğuk soğuk ah edip duruyoruz.

560

ما به گفتار خوشت خو کرده‌ایم

ما ز شیر حکمت تو خورده‌ایم

Biz senin sohbetine alışmışız. Biz senin hikmet sütünle beslenmişiz.

561

اللَّه الله این جفا با ما مکن

خیر کن امروز را فردا مکن

Allah aşkına bize bu cefayı yapma; lütfet, bugünü yarına bırakma!

562

می‌دهد دل مر ترا کاین بی‌دلان

بی‌تو گردند آخر از بی‌حاصلان

Gönlün razı olur mu, âşıkların, akıbet istifadesiz kalsınlar?

563

جمله در خشکی چو ماهی می‌تپند

آب را بگشا ز جو بر دار بند

Hepsi de karadaki balık gibi çırpınıyorlar. Suyu aç, ırmağın bendini yık!

564

ای که چون تو در زمانه نیست کس

اللّٰه اللّٰه خلق را فریاد رس

Ey zamanede nazîri olmayan zat! Allah aşkına halkın imdadına yetiş”!

565

گفت هان ای سخرگان گفت‌وگو

وعظ و گفتار زبان و گوش جو

Vezir dedi ki: “Dikkat ediniz, ey dedikodu düşkünleri! Dilden çıkan ve kulakla duyulan zahiri vaizleri arayanlar!

566

پنبه اندر گوش حس دون کنید

بند حس از چشم خود بیرون کنید

Bu aşağılık duygu kulağına pamuk tıkayın, ten gözünden duygu başını çözün!

567

پنبه‌ی آن گوش سر گوش سر است

تا نگردد این کر آن باطن کر است

O gizli kulağın pamuğu, baş kulağıdır, bu kulak sağır olmadıkça o can kulağı sağırdır.

568

بی‌حس و بی‌گوش و بی‌فکرت شوید

تا خطاب ارْجِعِی را بشنوید

Hissiz, kulaksız, fikirsiz olur ki “İrciî - Tanrına geri dön” hitabını işitesiniz.

569

تا به گفت‌وگوی بیداری دری

تو ز گفت خواب بویی کی بری

Sen uyanıklık dedikodusunda oldukça uyku sohbetinden nasıl olur da bir koku alabilirsin!

570

سیر بیرونی است قول و فعل ما

سیر باطن هست بالای سما

Bizim sözümüz işimiz, hariçte yürümektedir. Bâtınî yürümek ise gökler üzerinde olur.

571

حس خشکی دید کز خشکی بزاد

عیسی جان پای بر دریا نهاد

Cisim, kuruluğu (bu âlemi) gördü, çünkü kuruluktan (bu âlemden) doğdu; can İsa’sı, ayağını denize attı.

572

سیر جسم خشک بر خشکی فتاد

سیر جان پا در دل دریا نهاد

Kuru cismin yürümesi, kuruya düştü, ama canın yürümesine gelince: Ayağını denizin ta ortasına bastı.

573

چون که عمر اندر ره خشکی گذشت

گاه کوه و گاه صحرا گاه دشت

Ömür kuruluk yolunda; gâh dağ, gâh deniz, gâh ova aşarak geçip gittikten sonra...

574

آب حیوان از کجا خواهی تو یافت

موج دریا را کجا خواهی شکافت

Abıhayatı, nerede bulacaksın; deniz dalgalarını nerede yaracaksın?

575

موج خاکی وهم و فهم و فکر ماست

موج آبی محو و سکر است و فناست

Kara dalgası, bizim kuruntularımız, anlayışımız ve fikrimizdir. Deniz dalgası ise kendinden geçiş, sarhoşluk ve yokluktur.

576

تا در این سکری از آن سکری تو دور

تا از این مستی از آن جامی تو دور

Sen bu sarhoşlukta oldukça o sarhoşluktan uzaksın. Bundan sarhoş oldukça o kadehten nefret eder durursun.

577

گفت‌وگوی ظاهر آمد چون غبار

مدتی خاموش خو کن هوش دار

Zahir dedikodusu toz gibidir. Kulak gibi bir müddet dinlemeyi âdet edin”!

578

جمله گفتند ای حکیم رخنه جو

این فریب و این جفا با ما مگو

Hepsi dediler ki: “Ey bahane arayan hakîm bu cefayı bize reva görme!

579

چار پا را قدر طاقت بار نه

بر ضعیفان قدر قوت کار نه

Hayvana takati derecesinde yük yüklet. Zayıflara iktidarları nispetinde iş havale et!

580

دانه‌ی هر مرغ اندازه‌ی وی است

طعمه‌ی هر مرغ انجیری کی است

Her kuşun yiyeceği lokma, kendine göredir. Nasıl olur da her kuş bir inciri (bütün olarak) yutabilir?

581

طفل را گر نان دهی بر جای شیر

طفل مسکین را از آن نان مرده گیر

Çocuğa süt yerine ekmek verirsen zavallı yavruyu o ekmek yüzünden öldü bil!

582

چون که دندانها بر آرد بعد از آن

هم بخود گردد دلش جویای نان

Ondan sonra dişleri çıkınca kendi kendine onun içi ekmek ister.

583

مرغ پر نارسته چون پران شود

لقمه‌ی هر گربه‌ی دران شود

Henüz kanadı çıkmayan kuş uçmaya kalkışırsa her yırtıcı kedinin lokması olur.

584

چون بر آرد پر بپرد او به خود

بی‌تکلف بی‌صفیر نیک و بد

Ama kanatlanınca o kendisinden teklifsizce, iyi ve kötü ıslık olmaksızın uçar.

585

دیو را نطق تو خامش می‌کند

گوش ما را گفت تو هش می‌کند

Senin sözün Şeytan’ı susturur, senin lütuf ve keremin, bizim kulağımıza akıl ve fehim verir.

585

دیو را نطق تو خامش می‌کند

گوش ما را گفت تو هش می‌کند

Senin sözün Şeytan’ı susturur, senin lütuf ve keremin, bizim kulağımıza akıl ve fehim verir.

586

گوش ما هوش است چون گویا تویی

خشک ما بحر است چون دریا تویی

Söyleyen, sen olunca kulağımız, tamam akıldan ibarettir. Mademki deniz sensin, kurumuz da denizdir!

587

با تو ما را خاک بهتر از فلک

ای سماک از تو منور تا سمک

Ey (sekizinci gökteki) Simak burcundan (denizin dibindeki) balığa kadar her şey, kendisinden nurlanmış olan! Seninle olunca yer, bize gökten daha iyidir.

588

بی‌تو ما را بر فلک تاریکی است

با تو ای ماه این فلک باری کی است

Sensiz, biz göğün tâ üstünde bile karanlık içindeyiz. Ey ay! Gayrı bu felek, nedir ki seninle mukayese edilebilsin?

589

صورت رفعت بود افلاک را

معنی رفعت روان پاک را

Göklerin sûreta yüksekliği var. Mana yüzünden yükseklik, temiz ruhundur.

590

صورت رفعت برای جسمهاست

جسمها در پیش معنی اسمهاست

Sûreta yükseklik, cisimlerindir, fakat mana huzurunda cisimler, isimlerden ibarettir.

591

گفت حجتهای خود کوته کنید

پند را در جان و در دل ره کنید

Vezir dedi ki: “Delillerinizi kısa kesiniz; nasihatimi, can ve gönülden dinleyiniz.

592

گر امینم متهم نبود امین

گر بگویم آسمان را من زمین

Emin isem, emin adam ittiham edilmez göğe yer desem bile!

593

گر کمالم با کمال انکار چیست

ور نیم این زحمت و آزار چیست

Eğer ben mahzı kemâl isem kemâli inkâr nedir? Değilsem bu zahmet, bu eziyet ne oluyor?

594

من نخواهم شد از این خلوت برون

ز آن که مشغولم به احوال درون

Ben bu halvetten çıkmayacağım çünkü kalp ahvali ile meşgulüm”.

595

جمله گفتند ای وزیر انکار نیست

گفت ما چون گفتن اغیار نیست

Hepsi birden dediler ki: “Ey vezir, inkâr etmiyoruz, bizim sözümüz ağyarın sözü gibi değildir.

596

اشک دیده‌ست از فراق تو دوان

آه آه است از میان جان روان

Ayrılığından gözyaşlarımız akmakta, canımızın tâ içinden ahu vahlar coşmakta”!

597

طفل با دایه نه استیزد و لیک

گرید او گر چه نه بد داند نه نیک

Çocuk dadı ile kavga etmez. Gerçi ne kötüyü bilir ne iyiyi... Fakat boyuna ağlar durur!

598

ما چون چنگیم و تو زخمه می‌زنی

زاری از ما نی تو زاری می‌کنی

Biz çenk gibiyiz sen mızrak vurmaktasın; inleme bizden değil, sen inliyorsun!

599

ما چو نایيم و نوا در ما ز تست

ما چو کوهيم و صدا در ما ز تست

Biz ney gibiyiz, bizdeki nağme senden. Biz dağ gibiyiz, bizdeki seda senden.

600

ما چو شطرنجیم اندر برد و مات

برد و مات ما ز تست ای خوش صفات

Kazanıp kaybetmede satranç oyunu gibiyiz; ey huyları güzel! Bizim kazanıp kaybetmemiz sendendir.

601

ما که باشیم ای تو ما را جان جان

تا که ما باشیم با تو در میان

Ey bizim canımıza can olan! Biz kim oluyoruz ki seninle ortada olalım, görünelim!

602

ما عدمهاییم و هستیهای ما

تو وجود مطلقی فانی نما

Biz yokuz. Varlıklarımız, fâni suretle gösteren Vücud-u Mutlak olan sensin.

603

ما همه شیران ولی شیر علم

حمله‌شان از باد باشد دم‌به‌دم

Biz umumiyetle aslanlarız ama bayrak üstüne resmedilmiş aslanlar! Onların zaman zaman hareketleri, hamleleri rüzgârdandır.

604

حمله شان پیدا و ناپیداست باد

آن که ناپیداست هرگز کم مباد

Onların hareketleri görünür ama rüzgar görünmez. O görünmeyen, (bizden) hiç eksik olmasın. (fırat(

605

باد ما و بود ما از داد تست

هستی ما جمله از ایجاد تست

Hareketimiz de, varlığımız da senin vergindir. Varlığımız umumiyetle senin icadındır.

606

لذت هستی نمودی نیست را

عاشق خود کرده بودی نیست را

Yoksa varlık lezzetini gösterdin. Yok olanı kendine âşık eylemiştin!

607

لذت انعام خود را وامگیر

نقل و باده و جام خود را وامگیر

O in’am ve ihsanın lezzetini... Mezeyi, şarabı ve kadehi esirgeme!

608

ور بگیری کیت جستجو کند

نقش با نقاش چون نیرو کند

Esirgersen kim arayıp tarıyabilir? Nakış nakkaşla nasıl mücadele eder?

609

منگر اندر ما، مکن در ما نظر

اندر اکرام و سخای خود نگر

Bize, bizim ef’alimize bakma; kendi ikramına, kendi cömertliğine bak!

610

ما نبودیم و تقاضامان نبود

لطف تو ناگفته‌ی ما می‌شنود

Biz yoktuk, mücadelemiz de yoktu. Senin lütfun bizim söylenmemiş sırlarımızı da işitiyordu.

611

نقش باشد پیش نقاش و قلم

عاجز و بسته چو کودک در شکم

Nakış, nakkaşın ve kaleminin huzurunda ama karnındaki çocuk gibi âciz ve eli bağlıdır.

612

پیش قدرت خلق جمله بارگه

عاجزان چون پیش سوزن کارگه

Kudret huzurunda bütün âlem mahlûkları, iğne önünde gergef gibi âcizdir.

613

گاه نقشش دیو و گه آدم کند

گاه نقشش شادی و گه غم کند

Kudret gergefe bazen şeytan resmi, bazen insan resmi işler; gâh neşe, gâh keder nakşeder.

614

دست نه تا دست جنباند به دفع

نطق نه تا دم زند در ضر و نفع

Gergefin eli yok ki onu def’ için kımıldatsın; dili yok ki fayda, zarar hususunda ses çıkarsın.

615

تو ز قرآن باز خوان تفسیر بیت

گفت ایزد ما رَمَیْتَ إِذْ رمیت

Sen beytin tefsirini Kur’an’dan oku Tanrı “Attığın zaman sen atmadın” dedi.

616

گر بپرانیم تیر آن نه ز ماست

ما کمان و تیر اندازش خداست

Biz bir ok atarsak, atış, bizden değildir. Biz yayız, o yayla ok atan Tanrı’dır.

617

این نه جبر این معنی جباری است

ذکر جباری برای زاری است

Bu “cebir” değil, cebbarlığın manasıdır. Cebbarlığı anış da, ancak Tanrı’ya tazarru ve niyaz içindir.

618

زاری ما شد دلیل اضطرار

خجلت ما شد دلیل اختیار

Bizim figanımız muztar ve kudretsiz olduğumuzun delilidir. Yaptığımızdan utanmamız da elimizde ihtiyar olduğuna delildir.

619

گر نبودی اختیار این شرم چیست

وین دریغ و خجلت و آزرم چیست

Yapıp yapmamada ihtiyarımız varsa utanma ne? Bu açıklanma, bu utanış, bu teeddüp ne?

620

زجر استادان و شاگردان چراست

خاطر از تدبیرها گردان چراست

Hocaların şakirtleri terbiye etmesi niçin; fikir, neden tedbirlerden tedbirlere dönüyor?

621

ور تو گویی غافل است از جبر او

ماه حق پنهان کند در ابر رو

Eğer sen: “O, cebirden gafildir. Hakk’a mensup olan ay, bulutta yüzünü gizliyor” dersen,

622

هست این را خوش جواب ار بشنوی

بگذری از کفر و در دین بگروی

Buna hoş bir cevap var; dinlersen küfürden geçer, dini tasdik eder, bana tâbi olursun:

623

حسرت و زاری گه بیماری است

وقت بیماری همه بیداری است

Hasret ve figan, hastalık zamanındadır. Hastalık zamanı tamamı ile uyanıklık zamanıdır.

624

آن زمان که می‌شوی بیمار تو

می‌کنی از جرم استغفار تو

Hasta olduğun zaman günahından istiğfar eder durursun.

625

می‌نماید بر تو زشتی گنه

می‌کنی نیت که باز آیم به ره

Sana günahın çirkinliği görünür; iyileşince yola geleyim diye niyet edersin.

626

عهد و پیمان می‌کنی که بعد از این

جز که طاعت نبودم کار گزین

Bundan sonra kulluktan başka bir iş ihtiyar etmeyeyim diye ahdeylersin.

627

پس یقین گشت این که بیماری ترا

می‌ببخشد هوش و بیداری ترا

Şu halde bu yakinen anlaşıldı ki hastalık sana akıllılık, bahşediyor.

628

پس بدان این اصل را ای اصل جو

هر که را درد است او برده ست بو

Ey asıl arayan kimse! Şu aslı bil ki kimde dert varsa o, koku almış, dermana ermiştir.

629

هر که او بیدارتر پر دردتر

هر که او آگاه‌تر رخ زردتر

Kim daha ziyade uyanıksa o daha ziyade dertlidir. Kim işi daha iyi anlamışsa onun benzi daha sarıdır.

630

گر ز جبرش آگهی زاریت کو

بینش زنجیر جباریت کو

Hakk’ın cebrinden agâh isen feryadın nerede? Cebbarlık zincirini görüşün hani?

631

بسته در زنجیر چون شادی کند

کی اسیر حبس آزادی کند

Zincire bağlanan nasıl olur da neşelenir? Hapiste esir olan nasıl hürlük eder?

632

ور تو می‌بینی که پایت بسته‌اند

بر تو سرهنگان شه بنشسته‌اند

Eğer ayağını bağladıklarını, başına padişah çavuşlarının dikildiğini görüyorsan.

پس تو سرهنگی مکن با عاجزان

ز آن که نبود طبع و خوی عاجز آن

Gayrı sen de âcizlere çavuşluk etme. Çünkü bu vazife âcizlerin huyu ve tabiatı değildir.

634

چون تو جبر او نمی‌بینی مگو

ور همی‌بینی نشان دید کو

Mademki görmüyorsun; Tanrı'nın cebrinden bahsetme! Görüyorsan hangi gördüğünün nişanesi?

635

در هر آن کاری که میل استت بدان

قدرت خود را همی‌بینی عیان

Hangi bir işe meylin varsa o işte kendi kudretini apaçık görür durursun;

636

و اندر آن کاری که میلت نیست

و خواست خویش را جبری کنی کاین از خداست

Hangi işe meylin ve isteğin yoksa... Bu, Tanrı’dandır diye kendini Cebrî yaparsın!

637

انبیا در کار دنیا جبری‌اند

کافران در کار عقبی جبری‌اند

Peygamberler, dünya işinde Cebrîdirler, kâfirler de ahiret işinde.

638

انبیا را کار عقبی اختیار

جاهلان را کار دنیا اختیار

Peygamberlerin, ahiret işinde ihtiyarları vardır, cahillerin de dünya işinde.

639

ز آن که هر مرغی به سوی جنس خویش

می‌پرد او در پس و جان پیش پیش

Zira her kuş, kendi cinsinin bulunduğu yere gider, bedeni, geride uçmaktadır,
canı daha tez, daha ileri gitmekte!

640

کافران چون جنس سجین آمدند

سجن دنیا را خوش آیین آمدند

Kâfirler “Siccin” cinsinden olduklarından dünya zindanına rahat rahat gelmişlerdir.

641

انبیا چون جنس علیین بدند

سوی علیین جان و دل شدند

Peygamberler, "İlliyyin" cinsinden olduklarından can ve gönül İlliyyinine doğru gitmişlerdir.

642

این سخن پایان ندارد لیک ما

باز گوییم آن تمامی قصه را

Bu sözün sonu yoktur, fakat biz yine dönüp o hikâyeyi tamamlayalım:

643

آن وزیر از اندرون آواز داد

کای مریدان از من این معلوم باد

Vezir içerden seslendi: “Ey müritler, benden size şu malûm olsun.

644

که مرا عیسی چنین پیغام کرد

کز همه یاران و خویشان باش فرد

Ki İsa bana “Hep yakınlarından, arkadaşlarından ayrıl, tek ol,

645

روی در دیوار کن تنها نشین

وز وجود خویش هم خلوت گزین

Yüzünü duvara çevirip yalnızca otur, kendi varlığından da halveti ihtiyar et” diye vahyetti.

646

بعد از این دستوری گفتار نیست

بعد از این با گفت و گویم کار نیست

Bundan sonra konuşmaya izin yok, bundan sonra dedikodu ile işim yok.

647

الوداع ای دوستان من مرده‌ام

رخت بر چارم فلک بر برده‌ام

Dostlar, elveda! Ben öldüm, yükümü dördüncü göğe ilettim.

648

تا به زیر چرخ ناری چون حطب

من نسوزم در عنا و در عطب

Bu suretle de ateşe mensup feleğin altında zahmet ve meşakkatler içinde yanmayalım.

649

پهلوی عیسی نشینم بعد از این

بر فراز آسمان چارمین

Bundan sonra dördüncü kat gök üstünde, İsa’nın yanında oturacağım”.

650

و آن گهانی آن امیران را بخواند

یک به یک تنها به هر یک حرف راند

Neden sonra o emirleri yalnız ve birer birer çağırıp her birine bir söz söyledi.

651

گفت هر یک را به دین عیسوی

نایب حق و خلیفه‌ی من توی

Her birine “İsa dininde Tanrı vekili ve benim halifem sensin,

652

و آن امیران دگر اتباع تو

کرد عیسی جمله را اشیاع تو

Öbür emirler senin tâbilerindir. İsa, umumunu senin taraftarın ve yardımcın etti.

653

هر امیری کو کشید گردن بگیر

یا بکش یا خود همی‌دارش اسیر

Hangi emir, baş çeker, tâbi olmazsa onu tut; ya öldür yahut esir et, hapse at.

654

لیک تا من زنده‌ام این وامگو

تا نمیرم این ریاست را مجو

Ama ben sağ iken bunu kimseye söyleme, ben ölmedikçe, reisliğe talip olma.

655

تا نمیرم من تو این پیدا مکن

دعوی شاهی و استیلا مکن

Ben ölmedikçe bunu hiç meydana çıkarma. Saltanat ve galebe dâvasına kalkışma.

656

اینک این طومار و احکام مسیح

یک به یک بر خوان تو بر امت فصیح

İşte şu tomar ve onda Mesih’in hükümleri... Bunu ümmete fasih bir tarzda oku!” dedi.

657

هر امیری را چنین گفت او جدا

نیست نایب جز تو در دین خدا

O, her emire ayrı olarak şunu söyledi: “Tanrı dininde senden başka naip yoktur”!

658

هر یکی را کرد او یک یک عزیز

هر چه آن را گفت این را گفت نیز

Her birini ayrı ayrı ağırladı. Ona ne söyledi ise buna da onu söyledi.

659

هر یکی را او یکی طومار داد

هر یکی ضد دگر بود المراد

Her birine bir tomar verdi, her tomar öbürünün zıddını ifade ediyordu.

660

جملگی طومارها بد مختلف

چون حروف آن جمله از یا تا الف

O tomarların metni “Ya” harfinden “Elif” harfine kadar olan harflerin şekilleri gibi birbirine aykırıdır.

661

حکم این طومار ضد حکم آن

پیش از این کردیم این ضد را بیان

Bu tomarın hükmü, öbürünün zıddıydı, bu zıt diyeti bundan önce bildirdik.

662

بعد از آن چل روز دیگر در ببست

خویش کشت و از وجود خود برست

Ondan sonra daha kırk gün kapısını kapadı. Kendisini öldürüp varlığından kurtuldu.

663

چون که خلق از مرگ او آگاه شد

بر سر گورش قیامت‌گاه شد

Halk onun ölümünü haber alınca kabrinin üstü kıyamet yerine döndü.

664

خلق چندان جمع شد بر گور او

موکنان جامه دران در شور او

Bir hayli halk onun yası ile saçlarını yolarak, elbiselerini yırtarak mezarı üstüne yığıldı.

665

کان عدد را هم خدا داند شمرد

از عرب وز ترک و از رومی و کرد

Arap’tan, Türk’ten, Rum’dan, Kürt’ten oraya toplananların sayısını da ancak Tanrı bilir.

666

خاک او کردند بر سرهای خویش

درد او دیدند درمان جای خویش

Mezarın toprağını başlarına serptiler. Onun derdini yerinde ve dertlerine derman gördüler.

667

آن خلایق بر سر گورش مهی

کرده خون را از دو چشم خود رهی

Bir ay ahali, mezarı üstünde gözlerinden kanlı yaşlara yol verdiler. Onun ayrılığı derdinden padişahlar da, büyükler de, küçükler de ah u figan ediyorlardı.

668

بعد ماهی خلق گفتند ای مهان

از امیران کیست بر جایش نشان

Bir ay sonra halk dedi ki: “Ey ulular! Siz beylerden o vezirin makamına oturacak kimdir.

669

تا به جای او شناسیمش امام

دست و دامن را بدست او دهیم

Ki biz o zatı, vezirin yerine imam ve mukteda tanıyalım. Elimizi de, eteğimizi de onun eline teslim edelim.

670

چون که شد خورشید و ما را کرد داغ

چاره نبود بر مقامش از چراغ

Mademki güneş battı ve bizim gönlümüzü dağladı, onun yerine çırağı yakmaktan başka çaremiz yok.

671

چون که شد از پیش دیده وصل یار

نایبی باید از او مان یادگار

Sevgili, göz önünden kayboldu mu, onun visalinden mahrum kaldık mı, yerine birisinin vekil olması, birisinin bize yadigâr kalması gerekir.

672

چون که گل بگذشت و گلشن شد خراب

بوی گل را از که یابیم از گلاب

Gül mevsimi geçip gülşen harap olunca gül kokusunu nereden alalım? Gül suyundan!

673

چون خدا اندر نیاید در عیان

نایب حق‌اند این پیغمبران

Ulu Tanrı açıkça meydan da olmadığından, bu peygamberler Hakk'ın vekilleridir.

674

نه غلط گفتم که نایب با منوب

گر دو پنداری قبیح آید نه خوب

Hayır, yanlış söyledim. Vekil ile vekil edeni iki sanırsan (bu) hatadır, iyi bir şey değil.

675

نه دو باشد تا تویی صورت پرست

پیش او یک گشت کز صورت برست

Sen surete taptıkça ikidir. Suretten kurtulana göre ise birdir.

676

چون به صورت بنگری چشم تو دست

تو به نورش درنگر کز چشم رست

Surete bakarsan gözün ikidir. Sen onun nuruna bak ki o birdir.

677

نور هر دو چشم نتوان فرق کرد

چون که در نورش نظر انداخت مرد

Bir adam, gözün nuruna bakarsa iki gözün nuru, birbirinden ayırt edilemez.

678

ده چراغ ار حاضر آید در مکان

هر یکی باشد به صورت غیر آن

Bir yerde on tane çırağ bulundurulursa görünüşte her biri, öbüründen ayrıdır.

679

فرق نتوان کرد نور هر یکی

چون به نورش روی آری بی‌شکی

Nuruna yüz çevirirsen şüphesiz ki birinin nurunu öbürlerinden ayırt etmeye imkân yoktur.

680

گر تو صد سیب و صد آبی بشمری

صد نماند یک شود چون بفشری

Yüz tane elma, yüz tane de ayva saysan her biri ayrı ayrıdır. Onları sıkarsan yüz kalmaz, hepsi bir olur.

681

در معانی قسمت و اعداد نیست

در معانی تجزیه و افراد نیست

Manalarda taksim ve sayı yoktur, ayırma, birleştirme olamaz.

682

اتحاد یار با یاران خوش است

پای معنی گیر صورت سرکش است

Dostun, dostlarla birliği hoştur. Mana ayağını tut (ona meylet), suret serkeştir.

683

صورت سرکش گدازان کن به رنج

تا ببینی زیر او وحدت چو گنج

Serkeş sureti, eziyetle eritip mahveyle ki onun altında define gibi olan vahdeti göresin.

684

ور تو نگذاری عنایتهای او

خود گدازد ای دلم مولای او

Eğer sen eritmezsen onun (Tanrı’nın) inayetleri, esasen onu eritir. Ey gönlüm, kulu olan Tanrı!

685

او نماید هم به دلها خویش را

او بدوزد خرقه‌ی درویش را

O, hem gönüllere kendini gösterir, hem dervişin hırkasını diker.

686

منبسط بودیم و یک جوهر همه

بی‌سر و بی‌پا بدیم آن سر همه

Hepimiz yayılmıştık ve bir cevherdik. Orada başsız ve ayaksızdık;

687

یک گهر بودیم همچون آفتاب

بی‌گره بودیم و صافی همچو آب

Güneş gibi bir cevherdik, düğümsüz ve saftık, su gibi.

688

چون به صورت آمد آن نور سره

شد عدد چون سایه‌های کنگره

O güzel ve lâtif nur surete gelince kale burçlarının gölgesi gibi sayı meydana çıktı.

689

کنگره ویران کنید از منجنیق

تا رود فرق از میان این فریق

Mancınıkla burçları yıkın ki bu bölüğün arasından ayrılık kalksın.

690

شرح این را گفتمی من از مری

لیک ترسم تا نلغزد خاطری

Mutlaka ben bunu açar, anlatırdım, fakat bir fikir bile sürçmesin, (bundan) korkarım.

691

نکته‌ها چون تیغ پولاد است تیز

گر نداری تو سپر واپس گریز

Nükteler keskin bir çelik kılıç gibidir. Eğer kalkanın yoksa gerisin geriye kaç!

692

پیش این الماس بی‌اسپر میا

کز بریدن تیغ را نبود حیا

Kalkansız bu elmasın karşısına gelme. Çünkü kılıca, kesmekten utanç gelmez.

693

زین سبب من تیغ کردم در غلاف

تا که کج خوانی نخواند بر خلاف

Ben bu sebepten kılıcı kına koydum; Ters okuyan birisi, aykırı mana vermesin.

694

آمدیم اندر تمامی داستان

وز وفاداری جمع راستان

Hikâyeyi tamamlamaya, doğrular topluluğunun vefakârlığından bahse geldik:

695

کز پس این پیشوا برخاستند

بر مقامش نایبی می‌خواستند

O reisin ölümünden sonra kalktılar, yerine bir vekil istedilerdi.

696

یک امیری ز آن امیران پیش رفت

پیش آن قوم وفا اندیش رفت

O emirlerin birisi öne düşüp o vefalı kavmin yanına gitti.

697

گفت اینک نایب آن مرد من

نایب عیسی منم اندر زمن

Dedi ki: “İşte o zatın vekili; zamanede İsa halifesi benim.

698

اینک این طومار برهان من است

کاین نیابت بعد از او آن من است

İşte tomar, ondan sonra vekilliğin bana ait olduğuna dair burhanımdır”.

699

آن امیر دیگر آمد از کمین

دعوی او در خلافت بد همین

Öbür emir de pusudan çıkageldi. Hilâfet hususunda onun dâvası da bunun dâvası gibiydi.

700

از بغل او نیز طوماری نمود

تا بر آمد هر دو را خشم جهود

O da koltuğundan bir tomar çıkardı, gösterdi. Her ikisinin de Yahudi kızgınlığı başladı.

701

آن امیران دگر یک یک قطار

بر کشیده تیغهای آب دار

Diğer emirler de bir bir katar olup (birbirlerinin ardınca dâvaya kalkışıp) keskin kılıçlar çektiler.

702

هر یکی را تیغ و طوماری به دست

درهم‌افتادند چون پیلان مست

Her birinin elinde bir kılıç ve bir tomar vardı; sarhoş filler gibi birbirlerine düştüler.

703

صد هزاران مرد ترسا کشته شد

تا ز سرهای بریده پشته شد

Yüz binlerce Hıristiyan öldü, bu suretle kesik başlardan tepe oldu.

704

خون روان شد همچو سیل از چپ و راست

کوه کوه اندر هوا زین گرد خاست

Sağdan, soldan sel gibi kanlar aktı. Havaya, dağlarcasına tozlar kalktı.

705

تخمهای فتنه‌ها کاو کشته بود

آفت سرهای ایشان گشته بود

O vezirin ektiği fitne tohumları, onların başlarına afet kesilmişti.

706

جوزها بشکست و آن کان مغز داشت

بعد کشتن روح پاک نغز داشت

Cevizler kırıldı; içi sağlam olan, kırıldıktan sonra temiz ve lâtif ruha malik oldu.

707

کشتن و مردن که بر نقش تن است

چون انار و سیب را بشکستن است

Ancak ten nakşına ait olan öldürmek ve ölmek, nar ve elmayı kırmak, kesmek gibidir.

708

آن چه شیرین است او شد ناردانگ

و آن که پوسیده ست نبود غیر بانگ

Tatlı olan nardenk şerbeti olur, çürümüş olanın ise bir sesten başka bir şeyi kalmaz.

709

آن چه با معنی است خود پیدا شود

و آن چه پوسیده ست او رسوا شود

Esasen manası olan meydana çıkar; çürümüş olan rüsvay olur, gider.

710

رو به معنی کوش ای صورت پرست

ز آن که معنی بر تن صورت پر است

Ey surete tapan! Türü, manayı elde etmeye çalış! Çünkü mana suret tenine kanattır.

711

همنشین اهل معنی باش تا

هم عطا یابی و هم باشی فتا

Mana ehliyle düş, kalk ki hem atâ ve ihsan elde edesin, hem de fetâ olasın.

712

جان بی‌معنی در این تن بی‌خلاف

هست همچون تیغ چوبین در غلاف

Bu cisimde manasız can; hilâfsız, kılıf içinde tahta kılıç gibidir.

713

تا غلاف اندر بود با قیمت است

چون برون شد سوختن را آلت است

Kılıfta bulundukça kıymetlidir. Çıkınca yakmaya yarar bir alet olur.

714

تیغ چوبین را مبر در کارزار

بنگر اول تا نگردد کار زار

Tahta kılıcı muharebeye götürme, ah-ü figane düşmemek için önce bir kere kontrol et;

715

گر بود چوبین برو دیگر طلب

ور بود الماس پیش آ با طرب

Eğer tahtadansa, yürü, başkasını ara; eğer elmassa sevinerek ileri gel!

716

تیغ در زرادخانه‌ی اولیاست

دیدن ایشان شما را کیمیاست

Elmas kılıç, velilerin silâh deposundandır. Onları görmek, size kimyadır.

717

جمله دانایان همین گفته همین

هست دانا رَحْمَةً للعالمین

Bütün bilenler, ancak ve ancak bunu böyle demişlerdir: bilen âlemlere rahmettir.

718

گر اناری می‌خری خندان بخر

تا دهد خنده ز دانه‌ی او خبر

Nar alıyorsan gülen (çatlak) narı al ki onun gülmesi, sana tanesi olduğunu haber versin.

719

ای مبارک خنده‌اش کاو از دهان

می‌نماید دل چو در از درج جان

O ne mübarek gülmedir ki can kutusundaki inci gibi, ağızdan gönlü gösterir.

720

نامبارک خنده‌ی آن لاله بود

کز دهان او سیاهی دل نمود

Mübarek olmayan gülme, lâlenin gülmesidir: Ağzını açınca kalbinin karalığını gösterir.

721

نار خندان باغ را خندان کند

صحبت مردانت از مردان کند

Gülen nar bahçeyi güldürür. Erler sohbeti de seni erlerden eder.

722

گر تو سنگ صخره و مرمر شوی

چون به صاحب دل رسی گوهر شوی

Katı taş ve mermer bile olsan, gönül sahibine erişirsen cevher olursun.

723

مهر پاکان در میان جان نشان

دل مده الا به مهر دل خوشان

Temizlerin muhabbetini tâ canının içine dik. Gönlü hoş olanların muhabbetinden başka muhabbete gönül verme.

724

کوی نومیدی مرو امیدهاست

سوی تاریکی مرو خورشیدهاست

Ümitsizlik diyarına gitme, ümitler var. Karanlığa varma güneşler var.

725

دل ترا در کوی اهل دل کشد

تن ترا در حبس آب و گل کشد

Gönül, seni, gönül ehlinin diyarına; ten, seni su ve çamur hapsine çeker.

726

هین غذای دل بده از هم دلی

رو بجو اقبال را از مقبلی

Agâh ol, bir gönüldeşten gönül gıdasını al, onunla gönlünü gıdalandır. Yürü, ikbali bir ikbal sahibinden öğren!

727

بود در انجیل نام مصطفی

آن سر پیغمبران بحر صفا

İncil'de Mustafa’nın, o Peygamberler başının, o sefa denizinin adı vardı;

728

بود ذکر حلیه‌ها و شکل او

بود ذکر غزو و صوم و اکل او

Sıfatları, şekli, savaşı, oruç tutuşu ve yiyişi anılmıştı.

729

طایفه‌ی نصرانیان بهر ثواب

چون رسیدندی بدان نام و خطاب

Hıristiyan taifesi, o da, o hitaba geldikleri zaman sevap için,

730

بوسه دادندی بر آن نام شریف

رو نهادندی بر آن وصف لطیف

Yüce adı öperler; lâtif vasfa yüz sürerlerdi.

731

اندر این فتنه که گفتیم آن گروه

ایمن از فتنه بدند و از شکوه

Bu söylediğimiz fitne esnasında o taife, fitneden, kargaşalıktan emindiler.

ایمن از شر امیران و وزیر

در پناه نام احمد مستجیر

Onlar, o emirlerin ve vezirin şerlerinden emin olup Ahmed adının sığınağında korunmuşlardı.

733

نسل ایشان نیز هم بسیار شد

نور احمد ناصر آمد یار شد

Onların nesli de çoğaldı. Ahmed’in nuru, bunlara yardım etti, yâr oldu.

734

و آن گروه دیگر از نصرانیان

نام احمد داشتندی مستهان

Hıristiyanlardan Ahmed adını hor tutan diğer fırka,

735

مستهان و خوار گشتند از فتن

از وزیر شوم رای شوم فن

Fitnelerden ve o tedbiri de şom, fitnesi de şom vezir yüzünden hor ve kıymetsiz bir hale geldi.

736

هم مخبط دینشان و حکمشان

از پی طومارهای کژ بیان

Manaları ters, sözleri aykırı tomarlara uymalarından dolayı dinleri de müşevveş bir hale geldi, hükümleri de!

737

نام احمد این چنین یاری کند

تا که نورش چون نگهداری کند

Ahmed’in adı böyle yardım ederse acaba nuru nasıl korur?

738

نام احمد چون حصاری شد حصین

تا چه باشد ذات آن روح الامین

Ahmed adı sağlam bir kapı olunca o emin ruhun zatı ne olur?

739

بعد از این خون‌ریز درمان‌ناپذیر

کاندر افتاد از بلای آن وزیر

Vezirin belâsı yüzünden yoldan çıkmış olan o nasihat kabul etmez padişahtan sonra,

740

یک شه دیگر ز نسل آن جهود

در هلاک قوم عیسی رو نمود

İsa kavminin dinini mahv için aynı Yahudi’nin neslinden diğer bir padişah meydana çıktı.

741

گر خبر خواهی از این دیگر خروج

سوره بر خوان و السما ذات البروج

Bu diğer padişahın meydana çıkışını haber almak istersen “Vessemâi zatülburûc” suresini oku.

742

سنت بد کز شه اول بزاد

این شه دیگر قدم بر وی نهاد

Birinci padişahtan doğan kötü âdete bu padişah da ayak uydurdu.

743

هر که او بنهاد ناخوش سنتی

سوی او نفرین رود هر ساعتی

Kim fena bir âdet koyarsa ona her an lânet gider durur.

744

نیکوان رفتند و سنتها بماند

وز لئیمان ظلم و لعنتها بماند

İyiler gittiler, güzel usul ve âdetleri kaldı; kötü adamlardan da zulümler ve lânetler!

745

تا قیامت هر که جنس آن بدان

در وجود آید بود رویش بدان

Kıyamete kadar o kötülerin cinsinden kim vücuda gelse yüzü o kötülüğedir.

746

رگ رگ است این آب شیرین و آب شور

در خلایق می‌رود تا نفخ صور

Bu tatlı suyla tuzlu su; damar damardır. Halk arasında sûr üfürülünceye dek birbirine karışmadan böylece gider durur.

747

نیکوان را هست میراث از خوش‌آب

آن چه میراث است أَوْرَثْنَا الکتاب

İyilere tatlı su miras kaldı. O ne mirasıdır? “Evras'nel kitab” mirası...

748

شد نیاز طالبان ار بنگری

شعله‌ها از گوهر پیغمبری

Dikkat edersen görür anlarsın ki taliplerin dileği Peygamberlik cevherinin şûleleridir, o şûleleri dilerler.

749

شعله‌ها با گوهران گردان بود

شعله آن جانب رود هم کان بود

Şûleler, mücevherlere tâbi olarak parıldar ve dönerler. Şûle, nereden çıkıyorsa, madeni neredeyse oraya gider.

750

نور روزن گرد خانه می‌دود

ز آنکه خور برجی به برجی می‌رود

Güneş, bir burçtan bir burca gidip durduğundan pencereye vuran ziyası da evin etrafında döner dolaşır.

751

هر که را با اختری پیوستگی است

مر و را با اختر خود هم تگی است

Kimin bir yıldızla alâka ve merbuyeti varsa o; kendi yıldızıyla döner, dolaşır, o yıldızın tesiri altındadır.

752

طالعش گر زهره باشد در طرب

میل کلی دارد و عشق و طلب

Talihli Zühre ise şevki, çalıp çağırmayı, aşkı diler, onlara adamakıllı meyli vardır.

753

ور بود مریخی خون‌ریز خو

جنگ و بهتان و خصومت جوید او

Kan dökücü huylu Mirrih’e mensup ise cenk, bühtan ve düşmanlık arar.

754

اخترانند از ورای اختران

که احتراق و نحس نبود اندر آن

Yıldızların ardında yıldızlar vardır ki onlarda ihtirak ve nahis olmaz.

755

سایران در آسمانهای دگر

غیر این هفت آسمان معتبر

Onlar, bu meşhur yedi kat gökten başka diğer göklerde seyir ve hareket ederler.

756

راسخان در تاب انوار خدا

نی بهم پیوسته نی از هم جدا

Birbirlerine bitişik ve birbirlerinden ayrı olmayan bu yıldızlar, Tanrı nurlarının ışığında dururlar.

757

هر که باشد طالع او ز آن نجوم

نفس او کفار سوزد در رجوم

Her kimin talihi o yıldızlardan olursa o kimsenin zatı, kâfirleri taşlayıp yakar.

758

خشم مریخی نباشد خشم او

منقلب رو غالب و مغلوب خو

Onun hışmı, bazen galip gelen, bazen mağlûp olan ve tesiri böylece değişerek yürüyen Mirrih'in hışmına benzemez.

نور غالب ایمن از نقص و غسق

در میان اصبعین نور حق

Galip nur, noksandan ve karanlıktan emindir. Tanrı nurunun iki parmağı arasındadır.

760

حق فشاند آن نور را بر جانها

مقبلان برداشته دامانها

O nuru, canlara Hak saçtı. Devletliler, onunla eteklerini doldurmuşlardır.

761

و آن نثار نور را وایافته

روی از غیر خدا بر تافته

O nur saçısını bulan yüzünü Tanrı’nın gayrısından çevirmiştir.

762

هر که را دامان عشقی نابده

ز آن نثار نور بی‌بهره شده

Kimin aşk eteği yoksa o nur saçısından nasipsiz kalmıştır.

763

جزوها را رویها سوی کل است

بلبلان را عشق با روی گل است

Cüzülerin yüzü, külle doğrudur. Bülbüllerin aşkı güledir.

764

گاو را رنگ از برون و مرد را

از درون جو رنگ سرخ و زرد را

Öküzün rengini dışından, insanın rengini, sarı, kırmızı… her neyse içinden ara!

765

رنگهای نیک از خم صفاست

رنگ زشتان از سیاه‌آبه‌ی جفاست

İyi renkler, temizlik küpünden hâsıl olur. Çirkinlerin rengiyse, kirli kara sudan meydana gelir.

766

صِبْغَةَ اللَّهِ نام آن رنگ لطيف

لَعْنَةُ اللَّهِ بوى اين رنگ كثيف

O lâtif rengin adı “Sıbgatullah-Tanrı boyası” dır. Bu kirli rengin kokusu ise… Tanrı lânetidir.

767

آن چه از دریا به دریا می‌رود

از همانجا کامد آن جا می‌رود

Denizden olan, yine denize gider; nerden gelmişse, yine oraya varır.

768

از سر که سیلهای تیز رو

وز تن ما جان عشق آمیز رو

Dağ başından, hızlı hızlı akan seller; bizim tenimizden de aşka karışık olarak akıp giden can, aslına gidip kavuşur!

769

آن جهود سگ ببین چه رای کرد

پهلوی آتش بتی بر پای کرد

O köpek Yahudi, bak, ne tedbirde bulundu? Ateşin yanına bir put dikti.

770

کان که این بت را سجود آرد برست

ور نیارد در دل آتش نشست

"Kim bu puta taparsa kurtulur. Secde etmeyen, ateşin tam ortasına oturur" dedi.

771

چون سزای این بت نفس او نداد

از بت نفسش بتی دیگر بزاد

O, bu nefis putunun cezasını vermeyince nefis putundan, başka bir put doğdu.

772

مادر بتها بت نفس شماست

ز آن که آن بت مار و این بت اژدهاست

Putların anası nefsinizin putudur. Çünkü o put yılan, bu put ejderhadır.

773

آهن و سنگ است نفس و بت شرار

آن شرار از آب می‌گیرد قرار

Nefis; demir ve taştan yapılan çakmaktır, put kıvılcımdır. O kıvılcım su ile söner.

774

سنگ و آهن ز آب کی ساکن‌شود

آدمی با این دو کی ایمن شود

Fakat taş ve demir (çakmak), su ile söner mi? Âdemoğlu’nda, bu ikisi oldukça ne vakit ve nasıl emin olur?

775

بت سیاه‌آبه‌ست در کوزه نهان

نفس مر آب سیه را چشمه دان

Put, bir testide gizli kara sudur. Nefsi, muhakkak olarak o kara suya pınar bil.

776

آن بت منحوت چون سیل سیاه

نفس بتگر چشمه‌ای بر آب راه

O, yontulmuş put, kara sel gibidir. Put yapan nefis, anayolda bir pınardır.

777

صد سبو را بشکند یک پاره سنگ

و آب چشمه می‌زهاند بی‌درنگ

Bir taş parçası yüz testiyi kırar ama pınar suyu durmadan kaynar.

778

بت شکستن سهل باشد نیک سهل

سهل دیدن نفس را جهل است جهل

Put kırmak kolay, gayet kolaydır. Fakat nefsi kolay görmek cahilliktir.

779

صورت نفس ار بجویی ای پسر

قصه‌ی دوزخ بخوان با هفت در

Ey oğul, nefsin misal ve suretini istersen yedi kapılı cehennemin kıssasını oku!

780

هر نفس مکری و در هر مکر ز آن

غرقه صد فرعون با فرعونیان

Nefsin her anda hilesi var, her hilesinde yüzlerce Firavun, Firavun’a uyanlarla boğulmuş!

781

در خدای موسی و موسی گریز

آب ایمان را ز فرعونی مریز

Mûsâ’nın Tanrısına ve Mûsâ’ya kaç; Firavun’luk ederek iman suyunu dökme!

782

دست را اندر احد و احمد بزن

ای برادر واره از بو جهل تن

Ahad ve Ahmed’e yapış, ey kardeş, ten Ebucehl’inden kurtul!

783

یک زنی با طفل آورد آن جهود

پیش آن بت و آتش اندر شعله بود

O Yahudi, bir kadını çocuğuyla putun önüne getirdi, ateş yalımlanmıştı.

784

طفل از او بستد در آتش در فکند

زن بترسید و دل از ایمان بکند

Çocuğu, anasından alıp ateşe attı. Kadın korkup gönlünü imandan ayırdı.

785

خواست تا او سجده آرد پیش بت

بانگ زد آن طفل إنی لم أمت

Kadın, put önünde secde etmek isteyince çocuk ateş içinde “Ben ölmedim” diye haykırdı.

786

اندر آ ای مادر اینجا من خوشم

گر چه در صورت میان آتشم

“Ana, gel. Gerçi zahirde ateş içinde isem de ben burada iyiyim, hoşum.

787

چشم بند است آتش از بهر حجاب

رحمت است این سر بر آورده ز جیب

Bu ateş; perde olarak zahirde bir gözbağıdır. Fakat hakikatte mana yakasından baş çıkarmış, zuhur etmiş bir rahmettir.

788

اندر آ مادر ببین برهان حق

تا ببینی عشرت خاصان حق

Ana, gel de Tanrı’nın burhanını gör ki bu suretle Hak haslarının zevk ve işaretini de göresin.

789

اندر آ و آب بین آتش مثال

از جهانی کاتش است آبش مثال

Ana, hakikatte ateş olan, fakat zahiren suya benzeyen bir âlemden çık, bu ateşe gir de ateşe benzeyen suyu gör!

790

اندر آ اسرار ابراهیم بین

کاو در آتش یافت سرو و یاسمین

Ateşe gir de ateş içinde gül ve yasemin bulan İbrahim’in sırlarını gör.

791

مرگ می‌دیدم گه زادن ز تو

سخت خوفم بود افتادن ز تو

Senden doğarken ölümü görüyordum, senden ayrılmaktan pek korkuyordum.

792

چون بزادم رستم از زندان تنگ

در جهان خوش هوای خوب رنگ

Hâlbuki senden doğunca havası hoş, rengi güzel bir âleme gelip dar bir zindandan kurtuldum.

793

من جهان را چون رحم دیدم کنون

چون در این آتش بدیدم این سکون

Şimdi şu ateş içindeki sükûn ve rahatı bulunca dünyayı ana rahmi gibi görmeye başladım.

794

اندر این آتش بدیدم عالمی

ذره ذره اندر او عیسی دمی

Bu ateş içinde bir âlem gördüm ki her zerresinde bir İsâ nefesi var.

795

نک جهان نیست شکل هست ذات

و آن جهان هست شکل بی‌ثبات

Şekli yok, kendisi var bir cihan… O zahiren var olan dünya ise sebatsız şekilden ibaret.

796

اندر آ مادر به حق مادری

بین که این آذر ندارد آذری

Ana, analık hakkı için gel, gir… Bu ateşin ateşlik hassası yok.

797

اندر آ مادر که اقبال آمده ست

اندر آ مادر مده دولت ز دست

Ana, gel, gir… Tam talih ve devlet zamanı… Ana, gel, gir… Devleti elinden kaçırma.

798

قدرت آن سگ بدیدی اندر آ

تا ببینی قدرت و لطف خدا

O köpeğin kudretini gördün. Gel de bir de Tanrı’nın lütuf ve kudretini gör.

799

من ز رحمت می‌کشانم پای تو

کز طرب خود نیستم پروای تو

Ben sana acıdığımdan ayağını çekiyorum, yoksa neşemden zaten seni kayıracak halde değilim.

800

اندر آ و دیگران را هم بخوان

کاندر آتش شاه بنهاده ست خوان

İçeri gel, başkalarını da çağır ki padişah ateş içine sofra kurmuştur.

801

اندر آیید ای مسلمانان همه

غیر عذب دین عذاب است آن همه

Ey Müslümanlar, hepiniz ateşe girin; din lezzetinden başka her şey azaptan ibarettir.

802

اندر آیید ای همه پروانه‌وار

اندر این بهره که دارد صد بهار

Ey ahali, hepiniz yüzlerce baharı olan bu nasibe pervane gibi gelin, atılın!” diye bağırdı.

803

بانگ می‌زد در میان آن گروه

پر همی‌شد جان خلقان از شکوه

O, cemaat ortasında böylece bağırmakta; halk, sesinden heybet içinde kalmaktaydı.

804

خلق خود را بعد از آن بی‌خویشتن

می‌فگندند اندر آتش مرد و زن

Bunun üzerine kadın, erkek kendilerini, ihtiyarsız, ateşe atmağa başladılar.

805

بی‌موکل بی‌کشش از عشق دوست

ز آن که شیرین کردن هر تلخ از اوست

Hem de memur olmaksızın, kimse kendilerine cebretmeksizin. Yalnız dost aşkıyla… Çünkü sevgili, her acıya lezzet verir.

806

تا چنان شد کان عوانان خلق را

منع می‌کردند کاتش در میا

Nihayet öyle oldu ki hademe, halkı “Ateşe atılmayınız” diye menetmeye başladı.

807

آن یهودی شد سیه رو و خجل

شد پشیمان زین سبب بیمار دل

O Yahudi, yüzü kara ve mahcup bir hale geldi. Bu sebeple pişman oldu, gönlü sıkıldı.

808

کاندر ایمان خلق عاشق‌تر شدند

در فنای جسم صادق‌تر شدند

Zira halk, imana eskiden olduğundan daha ziyade âşık, kendilerini feda etmekte daha fazla sadık oldular.

809

مکر شیطان هم در او پیچید شکر

دیو هم خود را سیه رو دید شکر

Şükrolsun ki, Şeytan’ın hilesi ayağına dolaştı. Şükrolsun ki, Şeytan da kendisini yüzü kara gördü!

810

آن چه می‌مالید در روی کسان

جمع شد در چهره‌ی آن ناکس آن

Halkın çehresine sürüp bulaştırdığı zillet tamamıyla o adamlıktan dışarı padişahın yüzüne bulaştı.

811

آن که می‌درید جامه‌ی خلق چست

شد دریده آن او ایشان درست

O, pervasızca, halkın elbisesini yırtardı, kendininki yırtıldı, halkın elbisesi sağlam kaldı.

812

آن دهان کژ کرد و از تسخر بخواند

مر محمد را دهانش کژ بماند

Birisi ağzını eğerek Ahmed adını alayla andı, ağzı çarpıldı öyle kaldı.

813

باز آمد کای محمد عفو کن

ای ترا الطاف و علم من لدن

Pişman olup “Ey Muhammed, affet! Ey Peygamber, sen, Minledün ilminden lütuflara mahzarsın.

814

من ترا افسوس می‌کردم ز جهل

من بدم افسوس را منسوب و اهل

Ben bilgisizlikten seninle alay ettim. Alay edilmeğe lâyık ben oldum” dedi.

815

چون خدا خواهد که پرده‌ی کس درد

میلش اندر طعنه‌ی پاکان برد

Tanrı, bir kimsenin perdesini yırtmak isterse onu, temiz kişileri ta’netmeye meylettirir.

816

چون خدا خواهد که پوشد عیب کس

کم زند در عیب معیوبان نفس

Tanrı, bir kimsenin ayıbını örtmek isterse o kimse ayıplı kimselerin ayıbı hakkında ses çıkaramaz olur.

817

چون خدا خواهد که‌مان یاری کند

میل ما را جانب زاری کند

Tanrı, yardım etmek dilerse bize yalvarmak ve münacatta bulunmak meylini verir.

818

ای خنک چشمی که آن گریان اوست

وی همایون دل که آن بریان اوست

Onun için ağlayan göz ne mübarektir. Onun aşkıyla yanıp kavrulan yürek ne mukaddestir.

819

آخر هر گریه آخر خنده‌ای است

مرد آخر بین مبارک بنده‌ای است

Her ağlamanın sonu gülmektir. Sonunu gören adam, mübarek bir kuldur.

820

هر کجا آب روان سبزه بود

هر کجا اشک روان رحمت شود

Akarsu neredeyse orası yeşerir; nerede gözyaşı dökülürse oraya rahmet nazil olur.

821

باش چون دولاب نالان چشم تر

تا ز صحن جانت بر روید خضر

İnleyen dolap gibi gözü yaşlı ol ki can meydanında yeşillikler bitsin.

822

اشک خواهی رحم کن بر اشک بار

رحم خواهی بر ضعیفان رحم آر

Ağlamak istersen gözyaşı dökenlere acı… Merhamete nail olmak istersen zayıflara merhamet et!

823

رو به آتش کرد شه کای تند خو

آن جهان سوز طبیعی خوت کو

Padişah ateşe yüz çevirip dedi ki: “Ey sert huylu! Tabiatındaki o cihanı yakıcılık nerede?

824

چون نمی‌سوزی چه شد خاصیتت

یا ز بخت ما دگر شد نیتت

Niye yakmıyorsun? Ne oldu senin hassan? Yoksa bizim talihimizden niyetin mi değişti?

825

می‌نبخشایی تو بر آتش پرست

آن که نپرستد ترا او چون برست

Sen ateşe tapana bile lütfetmezsin. Sana tapmayan nasıl kurtuldu?

826

هرگز ای آتش تو صابر نیستی

چون نسوزی چیست قادر نیستی

Ateş! Sen hiç sabırlı değildin. Niye yakmıyorsun, sebep ne, kadir mi değilsin?

827

چشم بند است این عجب یا هوش بند

چون نسوزاند چنین شعله‌ی بلند

Bu, gözbağı mı, yoksa akıl bağı mı? Böyle yücelmiş alev nasıl yakmaz?

828

جادویی کردت کسی یا سیمیاست

یا خلاف طبع تو از بخت ماست

Seni birisi büyüledi mi, yoksa bu simya mı? Yahut tabiatının değişmesi bizim talihimizden mi?

829

گفت آتش من همانم ای شمن

اندر آ تو تا ببینی تاب من

Ateş dedi ki: “Ey Şaman! Ben yine o ateşim. Hele bir içeri gel de benim hararetimi gör!

830

طبع من دیگر نگشت و عنصرم

تیغ حقم هم به دستوری برم

Benim tabiatım da değişmedi, unsurum da. Ben Tanrı kılıcıyım, izinle keserim.

831

بر در خرگه سگان ترکمان

چاپلوسی کرده پیش میهمان

Türkmen’in köpekleri, çadır kapısında misafire yaltaklanmış,

832

ور به خرگه بگذرد بیگانه رو

حمله بیند از سگان شیرانه او

Ama çadır yanına yabancı biri uğrayacak olursa köpeklerden aslancasına hamleler görür.

833

من ز سگ کم نیستم در بندگی

کم ز ترکی نیست حق در زندگی

Kullukta, ben köpekten aşağı değilim; Tanrı da hayat ve kudrette bir Türk’ten aşağı kalmaz.

834

آتش طبعت اگر غمگین کند

سوزش از امر ملیک دین کند

Tabiat ateşi eğer seni gamlandırırsa o yakış, din sultanının emriyledir.

835

آتش طبعت اگر شادی دهد

اندر او شادی ملیک دین نهد

Tabiat ateşi eğer sana sevinç verirse ona o sevinci din sultanı verir.

836

چون که غم بینی تو استغفار کن

غم به امر خالق آمد کار کن

Gam görünce istiğfar et. Çünkü gam, Halik emriyle tesir eder.

837

چون بخواهد عین غم شادی شود

عین بند پای، آزادی شود

Tanrı isterse bizzat gam, neşe… Bizzat ayak bağı, azatlık ve hürriyet olur.

838

باد و خاک و آب و آتش بنده‌اند

با من و تو مرده با حق زنده‌اند

Rüzgâr, toprak, su, ateş; kölelerdir. Benimle, seninle ölüdürler. Hak’la diridirler, ancak onun emrini tutarlar.

839

پیش حق آتش همیشه در قیام

همچو عاشق روز و شب پیچان مدام

Ateş, Tanrı huzurunda daima emre hazırdır, âşık gibi gece gündüz daima kıvranıp durmaktadır.

840

سنگ بر آهن زنی بیرون جهد

هم به امر حق قدم بیرون نهد

Taşı, demire vurunca kıvılcım sıçrar. Fakat kıvılcım (senin çakmağı çakmanla değil), Tanrı fermanıyla dışarıya ayak basar.

841

آهن و سنگ ستم بر هم مزن

کاین دو می‌زایند همچون مرد و زن

Zulüm demiriyle taşını birbirine vurma. Çünkü bu ikisi, erkek ve kadın gibi çocuk meydana getirirler.

842

سنگ و آهن خود سبب آمد و لیک

تو به بالاتر نگر ای مرد نیک

Taş ve demir, sebepten ibarettir ama, ey iyi adam, sen daha ileriye bak!

843

کاین سبب را آن سبب آورد پیش

بی‌سبب کی شد سبب هرگز ز خویش

Çünkü bu sebebi o sebep olmaksızın zuhura getirmiştir. Zâhiri sebep, hakikî sebep olmaksızın kendi kendine nasıl meydana gelir?

844

و آن سببها کانبیا را رهبر است

آن سببها زین سببها برتر است

Enbiyaya rehber olan o sebepler, bu sebeplerden daha yüksektir.

845

این سبب را آن سبب عامل کند

باز گاهی بی‌بر و عاطل کند

Bu sebebi müessir bir hale getiren o sebeptir. Bazen da olur ki semeresiz ve âtıl kılar, hükümsüz bırakır.

846

این سبب را محرم آمد عقلها

و آن سببها راست محرم انبیا

Bu sebebe akıllar mahremdir. O sebeplerin mahremi de enbiyadır.

847

این سبب چه بود به تازی گو رسن

اندر این چه این رسن آمد به فن

Bu sebep kelimesinin Arapçası nedir? denirse iptir (resan) diye cevap ver. Bu ip, bu kuyuda işe yarar. (fırat(

848

گردش چرخه رسن را علت است

چرخه گردان را ندیدن زلت است

Çıkrığın dönmesi, ipin sarılıp koy verilmesine sebeptir. Fakat çıkrığı döndüreni görmemek hatadır.

849

این رسنهای سببها در جهان

هان و هان زین چرخ سر گردان مدان

Dünyada bu sebep iplerini, sakın ha, sakın ha… bu başı dönmüş felekten bilme,

850

تا نمانی صفر و سر گردان چو چرخ

تا نسوزی تو ز بی‌مغزی چو مرخ

Ki felek gibi bomboş ve sersem bir halde kalmayasın; akılsızlıktan çıra gibi yanmayasın!

851

باد آتش می‌خورد از امر حق

هر دو سر مست آمدند از خمر حق

Rüzgâr Hal’kın emriyle ateş olur; her ikisi de Tanrı şarabıyla sarhoş olmuşlardır.

852

آب حلم و آتش خشم ای پسر

هم ز حق بینی چو بگشایی بصر

Ey oğul! Eğer gözünü açarsan hilim suyunun da, hışım ateşinin de Hak’tan olduğunu görürsün.

853

گر نبودی واقف از حق جان باد

فرق کی کردی میان قوم عاد

Rüzgârın canı Hakk’a vâkıf olmasaydı, Âd kavmini(müminlerden) nasıl ayırt ederdi?

854

هود گرد مومنان خطی کشید

نرم می‌شد باد کانجا می‌رسید

Hûd, müminlerin bulundukları yerin çevresine bir çizgi çizdi. Rüzgâr, o araya gelince hafif ve lâtif bir halde esiyordu.

855

هر که بیرون بود ز آن خط جمله را

پاره پاره می‌گسست اندر هوا

Çizgiden dışarıda olanların hepsini, havada parça parça ediyordu.

856

همچنین شیبان راعی می‌کشید

گرد بر گرد رمه خطی پدید

Şeybân-ı Râî de sürünün etrafında böyle apaçık bir çizgi çekerdi.

857

چون به جمعه می‌شد او وقت نماز

تا نیارد گرگ آن جا ترک تاز

Cuma günü, namaz vakti Cuma namazına gidince kurtlar sürüye saldırmasın, yağmalamasınlar diye böyle yapardı.

858

هیچ گرگی در نرفتی اندر آن

گوسفندی هم نگشتی ز آن نشان

Hiçbir kurt, çizgiden içeri girmezdi. Hiçbir koyun da çizgi dışına çıkmazdı.

859

باد حرص گرگ و حرص گوسفند

دایره‌ی مرد خدا را بود بند

Tanrı erinin dairesi, kurdun hırs yeline de set ve mânia olmuştu, koyunun hırs yeline de.

860

همچنین باد اجل با عارفان

نرم و خوش همچون نسیم یوسفان

Böylece ecel rüzgârı da ariflere gül bahçelerinden esip gelen rüzgâr gibi lâtif ve hoştur.

861

آتش ابراهیم را دندان نزد

چون گزیده‌ی حق بود چونش گزد

Ateş, İbrahim’e diş geçiremedi. Çünkü Tanrı seçilmişiydi, onu nasıl ısırabilir?

862

ز آتش شهوت نسوزد اهل دین

باقیان را برده تا قعر زمین

Din erbabı da şehvet ateşinden yanmaz; hâlbuki başkalarını tâ yerin dibine geçirmiştir.

863

موج دریا چون به امر حق بتاخت

اهل موسی را ز قبطی واشناخت

Deniz dalgası Tanrı fermanıyla koşunca Mûsâ kavmini Kıptilerden ayırt etti.

864

خاک قارون را چو فرمان در رسید

با زر و تختش به قعر خود کشید

Tanrı fermanı erişince toprak, Karun’u altınlarıyla, tahtıyla tâ dibine çekti.

865

آب و گل چون از دم عیسی چرید

بال و پر بگشاد مرغی شد پرید

Su ile toprak, İsa’nın nefeslerinden gıdalanınca kol kanat açtı, kuş olup uçtu.

866

هست تسبیحت بخار آب و گل

مرغ جنت شد ز نفخ صدق دل

Tanrı’yı tesbih etmen, su ve topraktan meydana gelmiş olan cesedinden çıkan bir buhardan, bir nefesten ibarettir. Fakat gönül doğruluğu yüzünden cennet kuşu olmuş, oraya uçup gitmiştir.

867

کوه طور از نور موسی شد به رقص

صوفی کامل شد و رست او ز نقص

Tûr dağı, Mûsâ nurundan raksa geldi, kâmil bir sûfi oldu, noksandan kurtuldu.

868

چه عجب گر کوه صوفی شد عزیز

جسم موسی از کلوخی بود نیز

Dağ bir aziz sûfi olursa şaşılacak ne var? Mûsâ’nın cismi de bir kemik parçasından ibaretti.

869

این عجایب دید آن شاه جهود

جز که طنز و جز که انکارش نبود

O Yahudi padişahı bu acayip mucizeleri gördü. Fakat ancak taan ve inkârda bulundu.

870

ناصحان گفتند از حد مگذران

مرکب استیزه را چندین مران

Nasihatçiler: “İşi haddinden ileri götürme, inat hayvanını bu kadar ileri sürme” dediler.

871

ناصحان را دست بست و بند کرد

ظلم را پیوند در پیوند کرد

Nasihatçilerin ellerini bağlayıp hapsetti. Zulmünü birbirine uladı (biteviye ve daha fazla zulmeder oldu.(

872

بانگ آمد کار چون اینجا رسید

پای دار ای سگ که قهر ما رسید

"Madem iş bu dereceye vardı. Ey köpek, sabret; kahrımız erişti!" diye bir ses geldi.

873

بعد از آن آتش چهل گز بر فروخت

حلقه گشت و آن جهودان را بسوخت

Ondan sonra ateş kırk arşın alevlendi; bir halka teşkil etti ve o Yahudileri yaktı.

874

اصل ایشان بود آتش ابتدا

سوی اصل خویش رفتند انتها

Onların asılları önceden de ateşti; sonunda da asıllarına gittiler.

875

هم ز آتش زاده بودند آن فریق

جزوها را سوی کل باشد طریق

Zaten zümre ateşten doğmuştu. Cüzüler kül tarafına yol alır, o tarafa giderler.

876

آتشی بودند مومن سوز و بس

سوخت خود را آتش ایشان چو خس

Onlar ancak mümini yakan bir ateştiler. Kendilerini kendi ateşleri çerçöp gibi yaktı.

877

آن که بوده ست امه الهاویه

هاویه آمد مر او را زاویه

Anası(mayası) Hâviye olan kimsenin mekânı, ancak Hâviyedir.

878

مادر فرزند جویان وی است

اصلها مر فرعها را در پی است

Çocuk anası, onu arar; asıllar, mutlaka feri’leri izler.

879

آب اندر حوض اگر زندانی است

باد نشفش می‌کند کار کانی است

Su, havuz içinde zindanda mahpus gibidir ama hava onu çeker. Zira su, erkâna mensuptur (dört erkân denen hava, ateş, su ve topraktandır. Havanın feri’dir.(

880

می‌رهاند می‌برد تا معدنش

اندک اندک تا نبینی بردنش

Onu havuzdan kurtarır, madenine azar azar götürür ki sen götürdüğünü görmeyesin. (fırat(

881

وین نفس جانهای ما را همچنان

اندک اندک دزدد از حبس جهان

Bu nefes bizim canımızı da böyle azar azar dünya hapishanesinden çalar. (fırat(

882

تا إليه يصعد أطياب الكلم

صاعدا منا إلى حيث علم

Sözlerin temizleri, bizden çıkarak ona yükselir, ondan başkasının bilmediği yere kadar varır.

883

ترتقى أنفاسنا بالمنتقى

متحفا منا إلى دار البقا

Nefeslerimiz, temizlik sebebiyle bizden hediye olarak beka yurduna yücelir.

884

ثم تاتينا مكافات المقال

ضعف ذاک رحمة من ذی الجلال

Sonra ululuk sahibi Tanrı’dan, ancak rahmet olarak sözlerimizin mükâfatı, iki misli bize gelir;

885

ثم يلجينا الى امثالها

كى ينال العبد مما نالها

Sonradan kul nail olduğu şeylere bir daha nail olsun diye bizi, yine o güzel sözlere sevk eder, yine bize o çeşit sözler söyletir.

886

هكذا تعرج و تنزل دايما

ذا فلا زلت عليه قائما

İşte böylece en güzel sözleri söyledikçe hep böyle sözlerin çıkmakta, Tanrı rahmeti inmektedir ve bu iki hal sende daimîdir.

887

پارسی گوییم یعنی این کشش

ز آن طرف آید که آمد آن چشش

Fârisî söyleyelim: Bu şevk ve cezbe, o zevkin geldiği taraftan gelir.

888

چشم هر قومی به سویی مانده است

کان طرف یک روز ذوقی رانده است

Her kavmin gözü, bir günceğiz zevk sürdüğü cihette kalmıştır.

889

ذوق جنس از جنس خود باشد یقین

ذوق جزو از کل خود باشد ببین

Yakînen her cinsin zevki kendi cinsiyledir. Bak; cüz’ün zevki kendi küllünden olur.

890

یا مگر آن قابل جنسی بود

چون بدو پیوست جنس او شود

Yahut o şey, bir cinse katılma kabiliyetinde olur da ona erişince o cinsten oluverir.

891

همچو آب و نان که جنس ما نبود

گشت جنس ما و اندر ما فزود

Su ve ekmek gibi ki bizim cinsimiz değilken bizim cinsimizden oluverdi ve vücudumuzu besledi, kuvvetimizi arttırdı.

892

نقش جنسیت ندارد آب و نان

ز اعتبار آخر آن را جنس دان

Su ve ekmeğin sûreta bizimle cinsiyeti yoktur ama sonucu bakımından onu cinsimiz bil.

893

ور ز غیر جنس باشد ذوق ما

آن مگر مانند باشد جنس را

Eğer, bizimle cins olanlardan başka bir şeyden zevk alıyorsak o da ancak bizimle cinsiyeti olana benzer bir şeydir.

894

آن که مانند است باشد عاریت

عاریت باقی نماند عاقبت

Cinse benzeyenden alınan zevk, dimî değildir. O zevk âriyettir. Âriyet nesne ise akıbet baki kalmaz.

895

مرغ را گر ذوق آید از صفیر

چون که جنس خود نیابد شد نفیر

Kuşa, ıslıktan zevk gelirse de cinsini bulamayınca ok gibi uçar gider.

896

تشنه را گر ذوق آید از سراب

چون رسد در وی گریزد جوید آب

Susuz kimseye seraptan zevk gelir, fakat ona erişince kaçar ve yine su arar.

897

مفلسان هم خوش شوند از زر قلب

لیک آن رسوا شود در دار ضرب

Müflisler kalp altından hoşlanırlarsa da, o altın darphanede rüsvay olur.

898

تا زر اندودیت از ره نفگند

تا خیال کژ ترا چه نفگند

Dikkat et; altın suyu ile boyaman seni yoldan alıkoymasın! Dikkat et; bâtıl hayal seni kuyuya düşürmesin!

899

از کلیله باز جو آن قصه را

و اندر آن قصه طلب کن حصه را

Kelile’den bu hikâyeyi oku ve o kıssadan hisse almaya bak!

900

طایفه‌ی نخجیر در وادی خوش

بودشان از شیر دایم کش مکش

Güzel bir derede av hayvanları, aslan korkusundan ıstırap içindeydiler.

901

بس که آن شیر از کمین درمی‌ربود

آن چرا بر جمله ناخوش گشته بود

Çünkü aslan, daima pusudan çıkıp birisini kapmaktaydı. O otlak bu yüzden hepsine fena geliyordu.

902

حیله کردند آمدند ایشان بشیر

کز وظیفه ما ترا داریم سیر

Hileye başvurdular; aslanın huzuruna geldiler. “Biz sana gündelikle yiyecek verip doyuralım,

903

بعد از این اندر پی صیدی میا

تا نگردد تلخ بر ما این گیا

Bundan sonra hiçbir av peşine düşme ki bu otlak, bize zehrolmasın” dediler.

904

گفت آری گر وفا بینم نه مکر

مکرها بس دیده‌ام از زید و بکر

Aslan dedi ki: “Hileye uğramasam, vefa görecek olsam dediğiniz doğru. Ben şundan, bundan çok hileler görmüşümdür.

905

من هلاک فعل و مکر مردمم

من گزیده‌ی زخم مار و کژدمم

İnsanların yaptıkları işlerden, ettikleri hilelerden helâk olmuşum; o yılanlar, o akrepler tarafından çık ısırılmışım.

906

مردم نفس از درونم در کمین

از همه مردم بتر در مکر و کین

İçinde pusu kurmuş olan nefis ise, kibir ve kin bakımından bütün adamlardan beterdir.

907

گوش من لا یلدغ المؤمن شـنید

قول پیغمبر به جان و دل گزید

Benim kulağım “mümin, bir zehirli hayvan deliğinden iki kere dağlanmaz” sözünü işitti; Peygamber’in sözünü canla, gönülle kabul etti”.

908

جمله گفتند ای حکیم با خبر

الحذر دع لیس یغنی عن قدر

Hepsi dediler ki: “Ey halden haberdar hakîm! Çekinmeyi bırak; çekinme, insanı kaderin hükümlerinden kurtaramaz.

909

در حذر شوریدن شور و شر است

رو توکل کن توکل بهتر است

Kaderden çekinmekte perişanlık ve kötülük vardır, yürü, tevekkül et ki tevekkül, hepsinden iyidir.

910

با قضا پنجه مزن ای تند و تیز

تا نگیرد هم قضا با تو ستیز

Ey kötü hiddetli adam! Kaza ile pençeleşme ki kaza da seninle kavgaya tutuşmasın.

911

مرده باید بود پیش حکم حق

تا نیاید زخم از رب الفلق

Tanyerini ağartan Tanrı’dan bir zarar gelmemesi için kulun Hak hükmüne karşı ölü gibi olması lâzımdır”.

912

گفت آری گر توکل رهبر است

این سبب هم سنت پیغمبر است

Aslan: “Evet, tevekkül kılavuzsa da bu sebebe teşebbüs de, Peygamber’in sünnetidir.

913

گفت پیغمبر به آواز بلند

با توکل زانوی اشتر ببند

Peygamber, yüksek sesle “Tevekkülle beraber yine devenin ayağını bağla” dedi.

914

رمز الکاسب حبیب اللّٰه شنو

از توکل در سبب کاهل مشو

"Çalışan kimse Tanrı sevgilisidir" işaretini dinle: tevekkülden dolayı esbaba teşebbüs hususunda tembel olma" dedi.

915

قوم گفتندش که کسب از ضعف خلق

لقمه‌ی تزویر دان بر قدر حلق

Hayvanlar, ona: “Çalışıp kazanma, bil ki, halkın itikat zayıflığı yüzünden, harislerin boğazları miktarınca bir riya lokmasıdır.

916

نیست کسبی از توکل خوبتر

چیست از تسلیم خود محبوبتر

Tevekkülden daha güzel bir kazanç yoktur. Esasen Hakk’a teslim olmadan daha sevgili ne var?

917

بس گریزند از بلا سوی بلا

بس جهند از مار سوی اژدها

Çokları belâdan belâya; yılandan ejderhaya sıçrarlar,

918

حیله کرد انسان و حیله‌ش دام بود

آن که جان پنداشت خون آشام بود

İnsan hile etti ama hilesi kendisine tuzak oldu… Can sandığı, kan içici bir düşman kesildi!

919

در ببست و دشمن اندر خانه بود

حیله‌ی فرعون زین افسانه بود

Kapıyı kapadı, hâlbuki düşman evinin içindeydi. Firavunun hile ve tedbiri de işte buna benzer masallardandı.

920

صد هزاران طفل کشت آن کینه کش

و آن که او می‌جست اندر خانه‌اش

O kin güdücü, yüz binlerce çocuk öldürdü; aradığıysa evinin içindeydi.

921

دیده‌ی ما چون بسی علت در اوست

رو فنا کن دید خود در دید دوست

Mademki bizim gözümüzde birçok illet var; yürü, kendi görüşünü dostun görüşünde yok et!

922

دید ما را دید او نعم العوض

یابی اندر دید او کل غرض

Bizim görüşümüze bedel onun görüşü, ne güzel bir karşılıktır. Bütün maksatları onun görüşünde bulursun.

923

طفل تا گیرا و تا پویا نبود

مرکبش جز گردن بابا نبود

Çocuk; tutucu, koşucu değilken ancak babasının omzuna biner.

924

چون فضولی گشت و دست و پا نمود

در عنا افتاد و در کور و کبود

Fakat kuvvetlenip küstahlaşınca, elini, ayağını şuraya, buraya salmağa başlayınca hemen zahmet ve ıstıraba düşer.

925

جانهای خلق پیش از دست و پا

می‌پریدند از وفا اندر صفا

Halkın canlar; el ayak sahibi olmazdan, beden kaydına düşmezden evvel vefadan sefaya uçuyordu.

926

چون به امر اهْبِطُوا بندی شدند

حبس خشم و حرص و خرسندی شدند

Vakta ki “İniniz” emriyle hapsolundular, hiddet, hırs, kanaat ve zaruret kayıtlarına düştüler.

927

ما عیال حضرتیم و شیر خواه

گفت الخلق عیال للإله

Biz Hakk'ın ayali ve süt isteyen yavrularıyız. (Peygamber) "Halk Tanrı ayalidir" dedi.

928

آن که او از آسمان باران دهد

هم تواند کاو ز رحمت نان دهد

Gökten yağmur veren, rahmetiyle can vermeye kadirdir” dediler.

929

گفت شیر آری ولی رب العباد

نردبانی پیش پای ما نهاد

Aslan dedi ki: “Evet ama kulların Tanrısı bizim ayağımızın önüne bir merdiven koydu.

930

پایه پایه رفت باید سوی بام

هست جبری بودن اینجا طمع خام

Dama doğru basamak basamak çıkmalı, burada Cebrî olmak ham tamahtır.

931

پای داری چون کنی خود را تو لنگ

دست داری چون کنی پنهان تو چنگ

Ayağın var, nasıl olur da kendini topal edersin; elin var, neye pençeni saklarsın?

932

خواجه چون بیلی به دست بنده داد

بی‌زبان معلوم شد او را مراد

Efendi, kölenin eline beli verince söylemeden dileği malûm olur.

933

دست همچون بیل اشارتهای اوست

آخر اندیشی عبارتهای اوست

Bel gibi olan el de, Tanrı işaretlerindendir. Sonu düşünmek hassası da onun ibareleridir.

934

چون اشارتهاش را بر جان نهی

در وفای آن اشارت جان دهی

Tanrı’nın işaretlerini canına nakşederek ve o işarete vefakârlık ederek can verirsen.

935

پس اشارتهای اسرارت دهد

بار بر دارد ز تو کارت دهد

Sana nice sır işaretleri bahşeyler; senden yükü kaldırır, seni iş güç sahibi eder.

936

حاملی محمول گرداند ترا

قابلی مقبول گرداند ترا

Şimdi yük altındasın; Tanrı seni yükler, bindirir… Şimdi onun emrini kabul etmektesin; sonra seni makbul eder.

937

قابل امر ویی قایل شوی

وصل جویی بعد از آن واصل شوی

Şimdi onun emrini kabul etmişsin, sonra o emirleri söylersin. Şimdi vuslat arıyorsun, ondan sonra da vasıl olursun.

938

سعی شکر نعمتش قدرت بود

جبر تو انکار آن نعمت بود

Tanrı’nın nimetine şükretmeye çalışmak kudrettir. Senin cebrîliğin ise o nimeti inkârdır.

939

شکر قدرت قدرتت افزون کند

جبر نعمت از کفت بیرون کند

Onun verdiği kudrete şükretmek kudretini artırır. Cebir ise nimeti elinden çıkarır.

940

جبر تو خفتن بود در ره مخسب

تا نبینی آن در و درگه مخسب

Senin cebrîliğin yolda uyumaktır, uyuma; o kapıyı, o dergâhı görmedikçe uykuya dalma!

941

هان مخسب ای جبری بی‌اعتبار

جز به زیر آن درخت میوه‌دار

Ey dikkatsiz Cebrî! Sakın o meyvalı ağacın altından gayrı bir yerde uyuma.

942

تا که شاخ افشان کند هر لحظه باد

بر سر خفته بریزد نقل و زاد

Ki rüzgâr her anda dalları silkip başına çerez ve azık döksün.

943

جبر و خفتن در میان ره زنان

مرغ بی‌هنگام کی یابد امان

Cebre inanmakla yol kesen haydutlar arasında uyumak müsavidir. Vakitsiz öten kuş nasıl olur da kurtulur?

944

ور اشارتهاش را بینی زنی

مرد پنداری و چون بینی زنی

Eğer onun işaretlerine burun büküyorsan kendini erkek mi sanıyorsun? Dikkat edersen anlarsın ki kadınsın!

945

این قدر عقلی که داری گم شود

سر که عقل از وی بپرد دم شود

Sendeki bu kadarcık akıl da zayi olur, aklı uçan başsa kuyruk kesilir!

946

ز آن که بی‌شکری بود شوم و شنار

می‌برد بی‌شکر را در قعر نار

Zira şükretmemek uğursuz ve ayıp bir şeydir; o hal, şükretmeyeni, tâ ateşin dibine kadar çeker götürür.

947

گر توکل می‌کنی در کار کن

کشت کن پس تکیه بر جبار کن

Tevekkül ediyorsan çalışmak hususunda tevekkül et; kazan da sonra Tanrı’ya dayan”!

948

جمله با وی بانگها برداشتند

کان حریصان که سببها کاشتند

Hepsi ona bağırarak dediler ki: “Sebep tohumlarını eken o harisler”...

949

صد هزار اندر هزار از مرد و زن

پس چرا محروم ماندند از زمن

Kadın, erkek nice yüz binlerce kişi, neden oldu da zamane menfaatlerinden mahrum kaldılar?

950

صد هزاران قرن ز آغاز جهان

همچو اژدرها گشاده صد دهان

Dünyanın başlangıcından beri yüz binlerce kavim, ejderha gibi ağız açmışlar;

951

مکرها کردند آن دانا گروه

که ز بن بر کنده شد ز آن مکر کوه

O bilgili, idrakli kavimler hileler düzmüşler, tedbirlerde bulunmuşlardır. Öyle tedbirler ki o tedbirlerle dağ bile tâ dibinden kopar, yerinden ayrılırdı.

952

كرد وصف مكرهاشـان ذو الجلال

لتزول منه اقلال الجبال

Tanrı, onların hile ve tedbirlerini “O tedbirler yüzünden dağların tepeleri bile oynar, yıkılır, dümdüz olurdu” diye övdü.

953

جز که آن قسمت که رفت اندر ازل

روی ننمود از شکار و از عمل

(Bunca tedbirlerine rağmen) o avlanmalarından, o çalışmalarından ezelde verilen kısmetten başka bir şey yüz göstermedi...

954

جمله افتادند از تدبیر و کار

ماند کار و حکم‌های کردگار

Hepsi tedbirlerden de âciz kaldılar, çalışmadan da; ortada Tanrı’nın işi ve hükümleri kaldı.

955

کسب جز نامی مدان ای نامدار

جهد جز وهمی مپندار ای عیار

Adı, sanı belli kişi! Kazanmayı bir addan başka bir şey bilme; ey kurnaz ve hilekâr adam! Çalışmayı bir vehimden başka bir şey sanma”.

956

زاد مردی چاشتگاهی در رسید

در سرا عدل سلیمان در دوید

Sâf bir adam, bir kuşluk çağında koşa koşa Süleyman’ın adalet sarayına erişti.

957

رویش از غم زرد و هر دو لب کبود

پس سلیمان گفت ای خواجه چه بود

Yüzü gamdan sararmış, dudakları morarmıştı. Süleyman, ona “Efendi ne oldu?” dedi.

958

گفت عزراییل در من این چنین

یک نظر انداخت پر از خشم و کین

O “Azrail, bana öyle bir hışımla, öyle bir kinle baktı ki…” dedi

959

گفت هین اکنون چه می‌خواهی بخواه

گفت فرما باد را ای جان پناه

Süleyman “Peki, şimdi ne diliyorsan dile bakalım” dedi. O dedi ki: “Ey canları koruyan! Rüzgâra emret;

960

تا مرا ز ینجا به هندستان برد

بو که بنده کان طرف شد جان برد

Beni tâ Hindistan’a götürsün; belki kulunuz oraya gidince canını kurtarır”.

961

نک ز درویشی گریزانند خلق

لقمه‌ی حرص و امل ز آنند خلق

İşte halk fakirlikten böyle korkar. Onun için insanlar hırs, emele lokma olurlar.

962

ترس درویشی مثال آن هراس

حرص و کوشش را تو هندستان شناس

Fakirlikten korkmak, tıpkı o adamın ölümden korkmasına benzer. Hırsı, çalışmayı da sen Hindistan farz et!

963

باد را فرمود تا او را شتاب

برد سوی قعر هندستان بر آب

Süleyman rüzgâra emretti; rüzgâr da onu derhal Hindistan’da bir adaya götürdü.

964

روز دیگر وقت دیوان و لقا

پس سلیمان گفت عزراییل را

Ertesi gün Süleyman, divan vakti halkla buluşunca Azrail’e dedi ki:

965

کان مسلمان را بخشم از چه چنان

بنگریدی تا شد آواره ز خان

Acaba bu işi, o adamı hanümanından avare etmek için mi yaptın?

966

گفت من از خشم کی کردم نظر

از تعجب دیدمش در رهگذر

Ben ona hışımla ne vakit baktım? Onu yol uğrağında görünce şaşırdım.

967

که مرا فرمود حق که امروز هان

جان او را تو به هندستان ستان

Çünkü Hak bana “Haydi bugün var, onun canını Hindistan’da al” buyurdu.

968

از عجب گفتم گر او را صد پر است

او به هندستان شدن دور اندر است

Taaccüple “Yüz tane kanadı olsa Hindistan’a gitmesi yine uzak” dedim”.

969

تو همه کار جهان را همچنین

کن قیاس و چشم بگشا و ببین

İşte sen dünya işlerini hep buna kıyas et, gözünü aç da gör!

970

از که بگریزیم از خود ای محال

از که برباییم از حق ای وبال

Kimden kaçıyoruz, kendimizden mi? Ne olmayacak şey! Kimden kapıp kurtarıyoruz, Hak’tan mı? Ne boş zahmet!

971

شیر گفت آری و لیکن هم ببین

جهدهای انبیا و مومنین

Aslan dedi ki: “Doğru ama Peygamberlerin, müminlerin çalışmalarını da gör.

972

حق تعالی جهدشان را راست کرد

آن چه دیدند از جفا و گرم و سرد

Cefadan, kahırdan ne gördülerse mükâfata nail oldular; Tanrı onların mücahedesini zayi etmedi.

973

حیله‌هاشان جمله حال آمد لطیف

کل شیء من ظریف هو ظریف

Onların başvurdukları çareler her hususta lâtif oldu. Çünkü zariften ne gelirse zariftir.

974

دامهاشان مرغ گردونی گرفت

نقصهاشان جمله افزونی گرفت

Tuzakları felek kuşunu tuttu; noksanları tamamen sayıldı.

975

جهد می‌کن تا توانی ای کیا

در طریق انبیا و اولیا

Ey ulu kişi! Nebîlerin ve velilerin yolunda çalış!

976

با قضا پنجه زدن نبود جهاد

ز آن که این را هم قضا بر ما نهاد

Kaza ve kaderle pençeleşmek mücahede sayılmaz. Çünkü bizi pençeleştiren, savaştıran da kaza ve kaderdir.

977

کافرم من گر زیان کرده ست کس

در ره ایمان و طاعت یک نفس

Bir kimse iman ve itaat yolunda yürüyüp de bir an bile ziyan etmişse kâfirim!

978

سر شکسته نیست این سر را مبند

یک دو روزک جهد کن باقی بخند

Başın yarılmamış, şu başını bağlama. Birkaç gün çalış da ondan sonra gül!

979

بد محالی جست کاو دنیا بجست

نیک حالی جست کاو عقبی بجست

Dünyayı arayan kimse olmayacak ve kötü bir şey aradı. Ukbayı arayansa kendine iyi bir hal aramış oldu.

980

مکرها در کسب دنیا بارد است

مکرها در ترک دنیا وارد است

Dünya kazancı için çarelere başvurmak soğuk bir şeydir. Dünyayı terk etmek için çarelere başvurmak ise caizdir, emredilmiştir.

981

مکر آن باشد که زندان حفره کرد

آن که حفره بست آن مکری ست سرد

Hile ve çare diye zindanı delip de çıkmaya derler. Yoksa birisi zaten açılmış deliği kapatırsa yaptığı iş, soğuk ve ters bir iştir.

982

این جهان زندان و ما زندانیان

حفره کن زندان و خود را وارهان

Bu dünya zindandır, biz de zindandaki mahpuslarız. Zindanı del, kendini kurtar!

983

چیست دنیا از خدا غافل بدن

نی قماش و نقره و میزان و زن

Dünya nedir? Tanrı’dan gafil olmaktır. Kumaş, para, ölçüp tartarak ticaret etmek ve kadın; dünya değildir.

984

مال را کز بهر دین باشی حمول

نعم مال صالح خواندش رسول

Din yolunda sarf etmek üzere kazandığın mala, Peygamber, “ne güzel mal” demiştir.

985

آب در کشتی هلاک کشتی است

آب اندر زیر کشتی پشتی است

Suyun gemi içinde olması geminin helâkidir. Gemi altındaki su ise gemiye; geminin yürümesine yardımcıdır.

986

چون که مال و ملک را از دل براند

ز آن سلیمان خویش جز مسکین نخواند

Mal, mülk sevgisini gönülden sürüp çıkardığındandır ki Süleyman, ancak yoksul adını takındı.

987

کوزه‌ی سر بسته اندر آب زفت

از دل پر باد فوق آب رفت

Ağzı kapalı testi, içi hava ile dolu olduğundan derin ve uçsuz bucaksız su üstünde yüzüp gitti.

988

باد درویشی چو در باطن بود

بر سر آب جهان ساکن بود

İşte yoksulluk havası oldukça insan, dünya denizine batmaz, o denizin üstünde durur.

989

گر چه جمله‌ی این جهان ملک وی است

ملک در چشم دل او لا شی است

Bütün bu dünya, onun mülkü olsa bu mülk, gözünde hiçbir şey değildir.

990

پس دهان دل ببند و مهر کن

پر کنش از باد کبر من لدن

Şu halde kalbini Min Ledün ululuğunun havasıyla doldur, ağzını da bağla, mühürle!

991

جهد حق است و دوا حق است و درد

منکر اندر نفی جهدش جهد کرد

Çalışma da haktır, deva da haktır, dert de hak. Münkir kimse çalışmayı inkârda ısrar eder durur”.

992

زین نمط بسیار برهان گفت شیر

کز جواب آن جبریان گشتند سیر

Aslan bu yolda birçok delilller getirdi. O Cebrîler, aslanın cevabına kandılar.

993

روبه و آهو و خرگوش و شغال

جبر را بگذاشتند و قیل و قال

Tilki, geyik, tavşan ve çakal cebre inanışı ve dedikoduyu bıraktılar.

994

عهدها کردند با شیر ژیان

کاندر این بیعت نیفتد در زیان

Bu bîatte ziyana düşmemek için kükremiş aslanla ahitlerde bulundular:

995

قسم هر روزش بیاید بی‌جگر

حاجتش نبود تقاضای دگر

Zahmetsizce her günün kısmeti gelecek, aslanın başka bir teşebbüse ihtiyacı kalmayacaktı.

996

قرعه بر هر که فتادی روز روز

سوی آن شیر او دویدی همچو یوز

Kur’a kime isabet ederse günü gününe aslanın yanına sırtlan gibi o koşar, teslim olurdu.

997

چون به خرگوش آمد این ساغر به دور

بانگ زد خرگوش کاخر چند جور

Bu kadeh dönerek tavşana gelince; tavşan haykırdı: “Niceye dek bu zulüm”?

998

قوم گفتندش که چندین گاه ما

جان فدا کردیم در عهد و وفا

Hayvanlar dediler ki: “Bunca zamanlardır biz ahdimize vefa ederek can feda ettik.

999

تو مجو بد نامی ما ای عنود

تا نرنجد شیر رو رو زود زود

Ey inatçı, bizim kötü bir adla anılmamıza sebep olma, aslan da incinmesin. Yürü, yürü; çabuk, çabuk”!

1000

گفت ای یاران مرا مهلت دهید

تا به مکرم از بلا بیرون جهید

Tavşan, “Dostlar, bana mühlet verin de hilemle siz de belâdan kurtulun.

1001

تا امان یابد به مکرم جانتان

ماند این میراث فرزندانتان

Benim hilemle canımız kurtulsun, bu hile, çocuklarımıza miras kalsın.

1002

هر پیمبر امتان را در جهان

همچنین تا مخلصی می‌خواندشان

Her Peygamber, dünyada ümmetini böyle bir kurtuluş yerine davet etti.

1003

کز فلک راه برون شو دیده بود

در نظر چون مردمک پیچیده بود

Peygamberler, halk nazarında gözbebeği gibi küçük görünürlerdi ama felekten kurtuluş yolunu görmüşlerdi.

1004

مردمش چون مردمک دیدند خرد

در بزرگی مردمک کس ره نبرد

Halk, peygamberleri; gözbebeği gibi küçük gördü, gözbebeğinin manen büyüklüğünü kimse anlayamadı”.

1005

قوم گفتندش که ای خر گوش دار

خویش را اندازه‌ی خرگوش دار

Hayvanlar ona “Ey eşek, kulak ver! Kendini tavşan kadrince tut, haddini aşma!

1006

هین چه لاف است این که از تو بهتران

در نیاوردند اندر خاطر آن

Bu ne lâftır ki senden daha iyiler, dünyada onu hatırlarına bile getirmezler.

1007

معجبی یا خود قضامان در پی است

ور نه این دم لایق چون تو کی است

Ya gugurlandın yahut da kaza, bizim izimizde. Yoksa bu lâf, senin gibisine nerden yaraşacak?” dediler.

1008

گفت ای یاران حقم الهام داد

مر ضعیفی را قوی رایی فتاد

Tavşan, “Dostlar, Hak bana ilham etti. Hakikaten zayıf birisi, kuvvetli bir rye ve tedbire nail oldu.

1009

آن چه حق آموخت مر زنبور را

آن نباشد شیر را و گور را

Hakk’ın arıya öğrettiğini, aslan ve ejderha bilemez.

1010

خانه‌ها سازد پر از حلوای تر

حق بر او آن علم را بگشاد در

Arı, teritaze balla dolu petekler yapar. Tanrı, ona, o ilimde kapı açtı.

1011

آن چه حق آموخت کرم پیله را

هیچ پیلی داند آن گون حیله را

Hakk’ın, ipekböceğine öğrettiğini hiçbir fil bilir mi?

1012

آدم خاکی ز حق آموخت علم

تا به هفتم آسمان افروخت علم

Toprağa mensup insan Hak’tan ilim öğrendi ve o bilgi ile yedinci kat göğe kadar bütün âlemi aydınlattı;

1013

نام و ناموس ملک را در شکست

کوری آن کس که در حق درشک است

Tanrı’ya şüphe eden kişinin körlüğüne rağmen meleklerin adını, sanını unutturdu;

1014

زاهد چندین هزاران ساله را

پوز بندی ساخت آن گوساله را

Altı yüz bin yıllık zahidin, o buzağının ağzını bağladı;

1015

تا نتاند شیر علم دین کشید

تا نگردد گرد آن قصر مشید

Bu suretle din bilgisi sütünü emmesine, o yüce ve sağlam köşkün etrafında dönüp dolaşmasına mâni oldu.

1016

علمهای اهل حس شد پوز بند

تا نگیرد شیر ز آن علم بلند

Duygu ehlinin, yalnız zâhire itibar edenlerin bilgileri, o yüce bilgiden süt emenler için ağız bağıdır.

1017

قطره‌ی دل را یکی گوهر فتاد

کان به دریاها و گردونها نداد

Gönül katresine bir inci düştü ki o inci denizlere; feleklere bile verilmemiştir.

1018

چند صورت آخر ای صورت پرست

جان بی‌معنیت از صورت نرست

Ey surete tapan! Niceye dek suret kaygısı? Senin manasız canın suretten kurtulmadı gitti.

1019

گر به صورت آدمی انسان بدی

احمد و بو جهل خود یکسان بدی

Eğer insan, suretle insan olsaydı Ahmed’le Ebucehil müsavi olurdu.

1020

نقش بر دیوار مثل آدم است

بنگر از صورت چه چیز او کم است

Duvar üstüne yapılan insan resmi de insana benzer. Bak, sûret bakımından nesi eksik*

1021

جان کم است آن صورت با تاب را

رو بجو آن گوهر کمیاب را

O parlak resmin yalnız canı noksan. Yürü, o nadir bulunur cevheri ara;

1022

شد سر شیران عالم جمله پست

چون سگ اصحاب را دادند دست

Eshab-ı Kehf’in köpeğine el verilince, dünyadaki bütün aslanların başları alçaldı.

1023

چه زیان استش از آن نقش نفور

چون که جانش غرق شد در بحر نور

Canı, nur denizinde gark olduktan sonra ona, kötü ve çirkin suretin ne ziyanı var?

1024

وصف صورت نیست اندر خامه‌ها

عالم و عادل بود در نامه‌ها

Kalemler sureti övmezler. Kitaplara da adamın suretine ait vasıflar değil, “âlim, adalet sahibi” gibi zatına ait vasıflar yazılır.

1025

عالم و عادل همه معنی است بس

کش نیابی در مکان و پیش و پس

Bilgi ve adalet sahibi… Hep manadır, onları önde, artta, bir yerde bulamazsın,

می‌زند بر تن ز سوی لامکان

می‌نگنجد در فلک خورشید جان

Zata ait sıfatlar Lâmekân elinden cana şûle vermektedir, can güneşi, göklere sığamaz” dedi.

1027

این سخن پایان ندارد هوش دار

گوش سوی قصه‌ی خرگوش دار

Bu sözün sonu yoktur. Kulak ver, tavşan hikâyesini anla!

1028

گوش خر بفروش و دیگر گوش خر

کاین سخن را در نیابد گوش خر

Eşekkulağını sat, başka bir kulak al ki bu sözü eşekkulağı anlayamaz!

1029

رو تو روبه بازی خرگوش بین

مکر و شیر اندازی خرگوش بین

Yürü, tavşanın tilki gibi kurnazlığına bak, onun düşüncesini ve aslanı mağlup edişini gör!

1030

خاتم ملک سلیمان است علم

جمله عالم صورت و جان است علم

Bilgi, Süleyman mülkünün hâtemidir; bütün âlem cesettir, ilim candır.

1031

آدمی را زین هنر بی‌چاره گشت

خلق دریاها و خلق کوه و دشت

Bu hüner yüzünden denizlerin, dağların, ovaların mahlûkatı, insanoğluna karşı âciz kalmıştır.

1032

زو پلنگ و شیر ترسان همچو موش

زو نهنگ و بحر در صفرا و جوش

O yüzden kaplan, aslan; fare gibi korkmaktadır. O yüzden ovada, dağda bütün vahşi hayvanlar gizlenmişlerdir.

1033

زو پری و دیو ساحلها گرفت

هر یکی در جای پنهان جا گرفت

O yüzden periler, şeytanlar, kenarı boylamışlar, her biri gizli bir yerde mekân tutmuşlardır.

1034

آدمی را دشمن پنهان بسی است

آدمی با حذر عاقل کسی است

İnsanoğlunun gizli düşmanı çoktur. İhtiyata riayet eden kişi, akıllıdır.

1035

خلق پنهان زشتشان و خوبشان

می‌زند در دل بهر دم کوبشان

Bizden gizli; güzel, çirkin, nice mahlûkat vardır ki onlar, daima gönül kapısının çalıp dururlar.

1036

بهر غسل ار در روی در جویبار

بر تو آسیبی زند در آب خار

Yıkanmak için dereye girince derenin dibindeki diken sana zarar verir;

1037

گر چه پنهان خار در آب است پست

چون که در تو می‌خلد دانی که هست

Gerçi diken suyun dibinde gizlidir, fakat sana batınca mevcudiyetini anlarsın.

1038

خار خار وحیها و وسوسه

از هزاران کس بود نی یک کسه

Vahiy ve vesveselerin ıstırapları, binlerce kişiden gelir, bir kişiden değil.

1039

باش تا حسهای تو مبدل شود

تا ببینیشان و مشکل حل شود

Şüphe ediyorsan sabret, duyguların değişince onları görürsün, müşkül hallolur;

1040

تا سخنهای کیان رد کرده‌ای

تا کیان را سرور خود کرده‌ای

O vakit kimlerin sözlerini reddetmişsin, kimleri kendine ulu eylemişsin, görürsün.

1041

بعد از آن گفتند کای خرگوش چست

در میان آر آن چه در ادراک تست

Ondan sonra dediler ki: “Ey çevik tavşan! Aklındakini meydana çıkar!

1042

ای که با شیری تو در پیچیده‌ای

باز گو رایی که اندیشیده‌ای

Ey bir aslanla pençeleşen, kavgaya girişen, düşündüğün şeyi söyle!

1043

مشورت ادراک و هشیاری دهد

عقلها مر عقل را یاری دهد

Danışmak, insana anlayış ve akıl verir; akıllar da akıllara yardım eder.

1044

گفت پیغمبر بکن ای رایزن

مشورت کالمستشار موتمن

Peygamber “ Ey tedbir sahibi, danış ki kendisiyle danışılan kişi emindir” dedi.

1045

گفت هر رازی نشاید باز گفت

جفت طاق آید گهی گه طاق جفت

Tavşan, “Her sır söylenemez, gâh çift dersin, tek olur; gâh tek dersin, çift çıkar!

1046

از صفا گر دم زنی با آینه

تیره گردد زود با ما آینه

Aynanın berraklığını, yüzüne karşı översen nefesinden ayna çabucak buğulanır, bulanır, bizi göstermez olur.

1047

در بیان این سه کم جنبان لبت

از ذهاب و از ذهب وز مذهبت

Şu üç şey hakkında dudağını kıpırdatma: Gittiğin yol, paran, bir de mezhebin.

1048

کین سه را خصم است بسیار و عدو

در کمینت ایستد چون داند او

Çünkü bu üçünün de düşmanı çoktur. Düşman bildi mi, sana pusu kurar.

1049

ور بگویی با یکی دو الوداع

کل سر جاوز الاثنین شاع

Bir iki kimseye söyledin mi, artık o sırra veda et. İki kişiyi aşan, bir başkasına da söylenen her sır, yayılır.

1050

گر دو سه پرنده را بندی به هم

بر زمین مانند محبوس از الم

İki üç kuşu birbirine bağlasan elem içinde yerde mahpus kalırlar.

1051

مشورت دارند سرپوشیده خوب

در کنایت با غلط افکن مشوب

Üstü örtülü, güzel bir tarzda, kurtulmak için konuşur, danışırlar. Danışmaları, görenleri yanıltacak şekilde kinayelerledir.

1052

مشورت کردی پیمبر بسته سر

گفته ایشانش جواب و بی‌خبر

Peygamber, kapalı bir tarzda meşveret ederdi. Eshap cevap verir, düşman haberdar olmazdı.

1053

در مثالی بسته گفتی رای را

تا نداند خصم از سر پای را

Düşman, baştan ayağı bilmesin, bir şeyi sezmesin diye reyini kapalı misalle söylerdi.

1054

او جواب خویش بگرفتی از او

وز سؤالش می‌نبردی غیر بو

Bu misalle muradını anlatmış olurdu. Ağyar sualinden bir koku bile duymaz, hiçbir şey anlamazdı” dedi.

1055

ساعتی تاخیر کرد اندر شدن

بعد از آن شد پیش شیر پنجه زن

Tavşan, aslana gitmede biraz gecikti, sonra pençesi kuvvetli aslanın yanına gitti.

1056

ز آن سبب کاندر شدن او ماند دیر

خاک را می‌کند و می‌غرید شیر

Aslan, tavşan gecikti diye pençesiyle toprağı kazmakta, kükremekteydi:

1057

گفت من گفتم که عهد آن خسان

خام باشد خام و سست و نارسان

‟Ben, o alçakların ahdi hamdır, ham, ahitleri kötüdür, sözlerinde durmazlar demiştim.

1058

دمدمه‌ی ایشان مرا از خر فگند

چند بفریبد مرا این دهر چند

Onların gürültüleri beni yaya bıraktı. Bu felek beni ne vakte kadar aldatacak, ne vakte kadar?

1059

سخت درماند امیر سست ریش

چون نه پس بیند نه پیش از احمقیش

Tedbirsiz emir, adamakıllı âciz kalır. Çünkü ahmaklığından dolayı ne önünü görür, ne ardını!” dedi.

1060

راه هموار است و زیرش دامها

قحط معنی در میان نامها

Yol düzgün ama altında tuzaklar var. Yazının tarzı hoş ama içinde mana kıt.

1061

لفظها و نامها چون دامهاست

لفظ شیرین ریگ آب عمر ماست

Sözler, yazılar, tuzaklara benzer. Tatlı sözler, bizim ömrümüzün kumudur.

1062

آن یکی ریگی که جوشد آب ازو

سخت کمیاب است رو آن را بجو

İçinde su kaynayan kum pek az bulunur; yürü, onu ara!

1063

منبع حکمت شود حکمت طلب

فارغ آید او ز تحصیل و سبب

Hikmet arayan hikmet kaynağı olur, tahsilden ve sebeplere teşebbüsten kurtulur.

1064

لوح حافظ لوح محفوظی شود

عقل او از روح محظوظی شود

Bilgileri hıfzeden levh, bir Levh-i Mahfuz olur; aklı ruhtan nasiplenir, feyz alır.

1065

چون معلم بود عقلش ز ابتدا

بعد از این شد عقل شاگردی و را

Önce aklı hoca iken, sonra akıl ona şakirt olur.

1066

عقل چون جبریل گوید احمدا

گر یکی گامی نهم سوزد مرا

Akıl; Cebrail gibi “Ey Ahmed, bir adım daha atarsam yanarım!

1067

تو مرا بگذار زین پس پیش ران

حد من این بود ای سلطان جان

Sen beni bırak, bundan sonra sen ileri yürü. Ey can sultanı! Benim haddim bu karardır” der.

1068

هر که ماند از کاهلی بی‌شکر و صبر

او همین داند که گیرد پای جبر

Tembellik yüzünden şükür ve sabırda mahrum kalan, ancak şunu bilir: Ayağını “cebir” tutmuştur. (Bana bunu Tanrı vermiş demektedir.(

1069

هر که جبر آورد خود رنجور کرد

تا همان رنجوری‌اش در گور کرد

Cebir iddia eden, hasta değilken kendisini hasta göstermiştir. Nihayetle hastalık o kimseyi sıhhatten ayırmıştır.

1070

گفت پیغمبر که رنجوری به لاغ

رنج آرد تا بمیرد چون چراغ

Peygamber, “Şakacıktan hastalanış gerçekten hastalık getirir ve o adam nihayet mum gibi söner gider” dedi.

1071

جبر چه بود بستن اشکسته را

یا بپیوستن رگی بگسسته را

Cebir ne demektir? Kırık sarmak yahut kopmuş damarı bağlamak.

1072

چون در این ره پای خود نشکسته‌ای

بر که می‌خندی چه پا را بسته‌ای

Mademki bu yolda ayağını kırmadın; kiminle alay ediyorsun, ayağını neye sardın?

1073

و آن که پایش در ره کوشش شکست

در رسید او را براق و بر نشست

Çalışma yolunda ayağı kırılana derhal Burak geldi, ona bindi.

1074

حامل دین بود او محمول شد

قابل فرمان بد او مقبول شد

Din emirlerini yüklenmişti, şimdi kendi bindi… Ferman kabul ediciydi, makbul oldu.

1075

تا کنون فرمان پذیرفتی ز شاه

بعد از این فرمان رساند بر سپاه

Şimdiye kadar Padişahın fermanını kabul eder, o fermana uyardı, bundan sonra askere ferman verir!

1076

تا کنون اختر اثر کردی در او

بعد از این باشد امیر اختر او

Şimdiye kadar talih yıldızı ona tesir ederken bundan sonra o zat yıldızı üzerine emredici olur.

1077

گر ترا اشکال آید در نظر

پس تو شک داری در انْشَقَّ القمر

Eğer sen bundan şüphelenirsen o halde “Şakk-ı Kamer” den de şüphelisin.

1078

تازه کن ایمان نه از گفت زبان

ای هوا را تازه کرده در نهان

Ey gizlice heva ve hevesini tazeleyen kimse! İmanını tazele, ama yalnız dille olmasın.

1079

تا هوا تازه ست ایمان تازه نیست

کاین هوا جز قفل آن دروازه نیست

Heva ve heves tazelenip durdukça iman taze değildir. Çünkü heva, iman kapısının kilididir.

1080

کرده‌ای تاویل حرف بکر را

خویش را تاویل کن نی ذکر را

Bakir sözü tevil etmişsin; sen kendini tevil et, Kur’an’ı değil.

1081

بر هوا تاویل قرآن می‌کنی

پست و کژ شد از تو معنی سنی

İsteğine göre Kur’an’ı tevil ediyorsun. Yüce mana, senin tevilinden aşağılandı, aykırı bir şekle girdi!

1082

آن مگس بر برگ کاه و بول خر

همچو کشتی‌بان همی‌افراشت سر

O sinek eşek sidiği birikintisindeki saman çöpünün üstünde gemi kaptanı gibi baş kaldırıp,

1083

گفت من دریا و کشتی خوانده‌ام

مدتی در فکر آن می‌مانده‌ام

“Ben, deniz ve gemi hikâyesini okumuş, bir zaman bunu düşünmüştüm.

1084

اینک این دریا و این کشتی و من

مرد کشتیبان و اهل و رایزن

İşte şu deniz, şu gemi, ben de ehliyefli, rey ve tedbir sahibi bir kaptanın” dedi.

1085

بر سر دریا همی‌راند او عمد

می‌نمودش آن قدر بیرون ز حد

Deniz üstünde salını sürüp durmaktaydı. O kadarcık bir su ona haddinden fazla göründü.

1086

بود بی‌حد آن چمین نسبت بدو

آن نظر که بیند آن را راست کو

O sidik, sineğe göre hudutsuzdu. Sinekte, onu olduğu gibi görecek göz nerede?

1087

عالمش چندان بود کش بینش است

چشم چندین بحر هم چندینش است

Onun âlemi kendi görüşüne göre olur. Gözü, bu kadardır, denizi de ona göre!

1088

صاحب تاویل باطل چون مگس

وهم او بول خر و تصویر خس

Bâtıl tevilci, sinek gibidir. Vehmi eşek sidiği, tevil ve tasavvuru saman çöpüdür.

1089

گر مگس تاویل بگذارد به رای

آن مگس را بخت گرداند همای

Eğer sinek kendi reyiyle saplandığı tevilden geçse, baht o sineği hümâ yapar.

1090

آن مگس نبود کش این عبرت بود

روح او نی در خور صورت بود

Bu ibret gözüne sahip olan sinek olmaz; ruhu, surete lâyık olmayacak derecede yüksek bir zat olur,

1091

همچو آن خرگوش کاو بر شیر زد

روح او کی بود اندر خورد قد

Aslanla pençeleşen o tavşan gibi. Onun ruhu, nasıl olur da küçücük cüssesine lâyık olur?

1092

شیر می‌گفت از سر تیزی و خشم

کز ره گوشم عدو بر بست چشم

Aslan, hiddetle: “Düşman, aldatıcı sözlerle gözümü kapattı.

1093

مکرهای جبریانم بسته کرد

تیغ چوبینشان تنم را خسته کرد

Cebrîlerin hileleri beni bağladı, tahta kılıçları vücudumu yordu.

1094

زین سپس من نشنوم آن دمدمه

بانگ دیوان است و غولان آن همه

Bundan sonra ben artık o gürültüyü dinlemem. Onlar hep şeytanların, gulyabanilerin sesleri!

1095

بردران ای دل تو ایشان را مه‌ایست

پوستشان بر کن کشان جز پوست نیست

Ey gönül; durma, onları parçala, derilerini yüz. Zaten onlar deriden başka bir şey değildir!” diyordu.

1096

پوست چه بود گفتهای رنگ رنگ

چون زره بر آب کش نبود درنگ

Deriden maksat nedir? Renk renk lâflar… Su üstündeki, durmalarına imkân olmayan menevişler gibi.

1097

این سخن چون پوست و معنی مغز دان

این سخن چون نقش و معنی همچو جان

Bu söz deri gibidir, mana onun içi; bu söz, ceset gibidir, mana, can.

1098

پوست باشد مغز بد را عیب پوش

مغز نیکو را ز غیرت غیب پوش

Kötü iç'in ayıbını deri örter; iyi iç'i de gayret dolayısıyla Gayb âlemi.

1099

چون قلم از باد بد دفتر ز آب

هر چه بنویسی فنا گردد شتاب

Kalemin rüzgârdan, kâğıdın sudan olursa ne yazarsan derhal yok olur.

1100

نقش آب است ار وفا جویی از آن

باز گردی دستهای خود گزان

Manasız söz, su üstüne yazılan yazıdır. Ondan vefa umarsan iki elini ısırarak dönersin (pişman olur.(

1101

باد در مردم هوا و آرزوست

چون هوا بگذاشتی پیغام هوست

Rüzgâr, insandaki heva ve arzudur. Heva ve hevesten geçersen Tanrı’nın haberi karlı, ondan haber alırsın.

1102

خوش بود پیغامهای کردگار

کاو ز سر تا پای باشد پایدار

Tanrı’nın haberleri çok hoştu; çünkü baştan sona kadar ebedîdir.

1103

خطبه‌ی شاهان بگردد و آن کیا

جز کیا و خطبه‌های انبیا

Peygamberlerin ululuğundan ve hutbelerinden gayrı padişahların hutbeleri, ululukları, adları, sanları değişir, baki kalmaz.

1104

ز آن که بوش پادشاهان از هواست

بار نامه‌ی انبیا از کبریاست

Çünkü padişahların kuvvetleri hevadandır. Peygamberlerin icazetnameleri ise ululuk sahibi Tanrı’dandır.

1105

از درمها نام شاهان بر کنند

نام احمد تا ابد بر می‌زنند

Paralara padişahların adlarını kazırlar; Ahmed’in adını ise kıyamete kadar hâk kederler.

1106

نام احمد نام جمله انبیاست

چون که صد آمد نود هم پیش ماست

Ahmed’in adı, bütün Peygamberlerin adıdır. Yüz, elimizde olunca doksan da bizde demektir.

1107

در شدن خرگوش بس تاخیر کرد

مکر را با خویشتن تقریر کرد

Tavşan aslana gitmede epeyce gecikti. Yapacağı hileyi kendisince kararlaştırdı.

1108

در ره آمد بعد تاخیر دراز

تا به گوش شیر گوید یک دو راز

Bir hayli geciktikten sonra aslanın kulağına bir iki sır söylemek üzere yola düştü.

1109

تا چه عالمهاست در سودای عقل

تا چه با پهناست این دریای عقل

Akıl diyarında nice âlimler vardır! Bu akıl denizi ne kadar engindir!

1110

صورت ما اندر این بحر عذاب

می‌دود چون کاسه‌ها بر روی آب

Bizim şu şeklimiz bu tatlı denizde su üzerinde kâseler gibi yüzer.

1111

تا نشد پر بر سر دریا چو طشت

چون که پر شد طشت در وی غرق گشت

İçi dolu olmadıkça kap, suyun yüzündedir. Dolunca denize batar.

1112

عقل پنهان است و ظاهر عالمی

صورت ما موج یا از وی نمی

Akıl gizlidir, ortada bir âlem görünüp durur. Bizim şeklimiz; o denizin dalgasından yahut ıslaklığından ibarettir.

1113

هر چه صورت می وسیلت سازدش

ز آن وسیلت بحر دور اندازدش

Suret, o denize ulaşmak için neyi vesile ittihaz ederse etsin, deniz; sureti, o vesile yüzünden daha uzağa atar.

1114

تا نبیند دل دهنده‌ی راز را

تا نبیند تیر دور انداز را

Gönül kendisine sır vereni; ok, kendisini uzağa atanı görmedikçe.

1115

اسب خود را یاوه داند وز ستیز

می‌دواند اسب خود در راه تیز

Atımı kaybettim sanır, bindiği atı inat ve hırçınlıkla yolda hızlı hızlı koşturur!

1116

اسب خود را یاوه داند آن جواد

و اسب خود او را کشان کرده چو باد

O yiğit, atını kaybolmuş sanır, bindiği atı inat ve hırçınlıkla koşturmuştur!

1117

در فغان و جستجو آن خیره‌سر

هر طرف پرسان و جویان دربدر

O sersem bağırır, arar, tarar kapı kapı dolaşır, her tarafı arar, sorar:

1118

کان که دزدید اسب ما را کو و کیست

این که زیر ران تست ای خواجه چیست

"Atımı çalan nerede, kimdir?" Efendi, şu uyluğunun altındaki mahlûk ne?

1119

آری این اسب است لیک این اسب کو

با خود آ ای شهسوار اسب جو

Evet, bu attır; fakat bu at nerede? Ey at arayan yiğit binici, kendine gel!

1120

جان ز پیدایی و نزدیکی است گم

چون شکم پر آب و لب خشکی چو خم

Can, apaçık olduğundan, pek yakın bulunduğundan görünmez. İnsan, içi su ile dolu, dışı kupkuru küp gibidir.

1121

کی ببینی سرخ و سبز و فور را

تا نبینی پیش از این سه نور را

Kırmızı, yeşil ve sarı… Bu üç renkten önce ziyayı görmezsen bunları nasıl görürsün?

1122

لیک چون در رنگ گم شد هوش تو

شد ز نور آن رنگها رو پوش تو

Fakat senin aklın renkler içinde kaybolduğundan dolayı o renkler senin nurunu görmene engel oldu.

1123

چون که شب آن رنگها مستور بود

پس بدیدی دید رنگ از نور بود

Gece olunca o renkler örtüldü, o vakit rengi görmenin nurdan olduğunu görüp anladın.

1124

نیست دید رنگ بی‌نور برون

همچنین رنگ خیال اندرون

Haricî nur olmadıkça rengin görünmesi mümkün değildir. İçteki hayal rengi de böyledir.

1125

این برون از آفتاب و از سها

و اندرون از عکس انوار علی

Dış renkleri güneş ve Süha yıldızının nuruyla görünür. İç renkleri ise yüce nurların aksiyle görünür.

1126

نور نور چشم خود نور دل است

نور چشم از نور دلها حاصل است

Gözünün nurunun nuru da gönüldür. Göz nuru gönüllerin nurundan meydana gelir.

1127

باز نور نور دل نور خداست

کاو ز نور عقل و حس پاک و جداست

Gönül nurunun nuru da, akıl ve duygu nurundan olmayan, onlardan ayrı bulunan Tanrı nurudur.

1128

شب نبد نوری ندیدی رنگها

پس به ضد نور پیدا شد ترا

Geceleyin nur yoktu, renkleri görmedin. Demek ki nurun zıddıyla sana belirdi ki: (fırat(

1129

دیدن نور است آن گه دید رنگ

وین به ضد نور دانی بی‌درنگ

Önce nur görünür, sonra renk görünür, bunu nurun zıddıyla hemen bilirsin.
(fırat(

1130

رنج و غم را حق پی آن آفرید

تا بدین ضد خوش دلی آید پدید

Tanrı; bu zıddiyetle gönül hoşluğu meydana gelsin, her şey iyice anlaşılsın diye hastalığı ve kederi yarattı.

1131

پس نهانیها به ضد پیدا شود

چون که حق را نیست ضد پنهان بود

Şu halde gizli olan şeyler, zıddıyla meydana çıkar. Hakk’ın zıddı olmadığından gizlidir.

1132

که نظر بر نور بود آن گه به رنگ

ضد به ضد پیدا بود چون روم و زنگ

Evvelâ nura bakılır, sonra renge. Çünkü beyaz ve zenci, birbirine zıt olduğu için meydana çıkar.

1133

پس به ضد نور دانستی تو نور

ضد ضد را می‌نماید در صدور

Sen nuru, zıddıyla bildin. Zıt, zıddı meydana çıkarır, gösterir.

1134

نور حق را نیست ضدی در وجود

تا به ضد او را توان پیدا نمود

Varlık âleminde Hak nurunun zıddı yoktur ki açıkça görünebilsin.

1135

لاجرم أبصارنا لا تدركه

و هو یدرک بین تو از موسی و که

Hulâsa gözlerimiz onu idrak edemez; o bizi görür, idrak eder. Sen bunu, Mûsâ ile Tûr kıssasında gör!

1136

صورت از معنی چو شیر از بیشه دان

یا چو آواز و سخن ز اندیشه دان

Suretle manayı; aslanla orman yahut ses ve sözle düşünce gibi bil!

1137

این سخن و آواز از اندیشه خاست

تو ندانی بحر اندیشه کجاست

Bu söz, bu ses; düşünceden meydana geldi. Fakat düşünce denizi nerede? Onu bilmezsin.

1138

لیک چون موج سخن دیدی لطیف

بحر آن دانی که باشد هم شریف

Ama lâtif bir söz dalgası görünce onun denizinin de kadri yüce bir deniz olacağını anlarsın.

1139

چون ز دانش موج اندیشه بتاخت

از سخن و آواز او صورت بساخت

Bilgiden düşünce dalgası zuhura gelince mana, söz ve sesten bir suret düzdü.

1140

از سخن صورت بزاد و باز مرد

موج خود را باز اندر بحر برد

Sözden bir şekil doğdu, yine öldü. Dalga kendini yine denize iletti.

1141

صورت از بی‌صورتی آمد برون

باز شد که إِنَّا إِلَيْهِ راجعون

Suret sûretsizlikten çıktı, yine sûretsizliğe döndü. Zira biz yine Tanrı’ya döneceğiz.

1142

پس ترا هر لحظه مرگ و رجعتی است

مصطفی فرمود دنیا ساعتی است

Şu halde sen her göz açıp kapamada ölüyor, diriliyorsun. Mustafa “dünya bir andan ibarettir” buyurdu.

1143

فکر ما تیری است از هو در هوا

در هوا کی پاید آید تا خدا

Bizim fikrimiz havada bir oktur. Havada nasıl durur? Tanrı’ya gelir.

1144

هر نفس نو می‌شود دنیا و ما

بی‌خبر از نو شدن اندر بقا

Her nefeste dünya yenilenir. Fakat biz, dünyayı öylece durur gördüğümüzden bu yenilenmeden haberdar değiliz.

1145

عمر همچون جوی نو نو می‌رسد

مستمری می‌نماید در جسد

Ömür su gibi yeniden yeniye akıp gider. Fakat cesette bir daimîlik gösterir.

1146

آن ز تیری مستمر شکل آمده ست

چون شرر کش تیز جنبانی به دست

Elinde hızlı hızlı oynattığın ucu ateşli bir sopa nasıl upuzun ve tek bir ateş hattı gibi görünürse ömür de pek çabuk akıp geçtiğinden daimî bir şekilde görünür.

1147

شاخ آتش را بجنبانی به ساز

در نظر آتش نماید بس دراز

Ateşli çöpü sallasan ateş gözüne upuzun görünür.

1148

این درازی مدت از تیزی صنع

می‌نماید سرعت انگیزی صنع

Bu ömür uzunluğunu da Tanrı’nın tez tez halk etmesindendir. Tanrı’nın yeniden yeniye ve süratle halk etmesi, ömrü öyle uzun e daimî gösterir.

1149

طالب این سر اگر علامه‌ای است

نک حسام الدین که سامی نامه‌ای است

Bu sırrı bilmek isteyen, pek büyük ve derin bir âlim bile olsa (kendiliğinden bilemez, ona de ki: işte Husâmeddin buracıktadır. O yüce bir kitaptır ondan öğren(

1150

شیر اندر آتش و در خشم و شور

دید کان خرگوش می‌آید ز دور

Aslanın kızgınlığı arttı, titizlendi. Baktı ki tavşan, uzaktan geliyor.

1151

می‌دود بی‌دهشت و گستاخ او

خشمگین و تند و تیز و ترش رو

Korkusuz ve çalımlı bir tavırla hiddetli, titiz, kızgın, suratı asık bir halde koşmakta.

1152

کز شکسته آمدن تهمت بود

وز دلیری دفع هر ریبت بود

Çünkü müteessir ve zebun bir halde gelişten suçluluk anlaşılır. Ama cesurluk her türlü şüpheyi giderir.

1153

چون رسید او پیشتر نزدیک صف

بانگ بر زد شیرهای ای ناخلف

Aslanın hizasına yaklaşıp ilerleyince aslan bağırdı: “Bire adam evlâdı olmayan!

1154

من که گاوان را ز هم بدریده‌ام

من که گوش پیل نر مالیده‌ام

Ben ki filleri parça parça etmişim; ben ki erkek aslanların kulağını burmuşum;

1155

نیم خرگوشی که باشد که چنین

امر ما را افکند او بر زمین

Bir tavşan parçası kim oluyor ki böyle benim emrimi ayakaltına atsın!

1156

ترک خواب غفلت خرگوش کن

غره‌ی این شیر ای خر گوش کن

Tavşan uykusunu ve gafletini bırak; ey eşek, bu aslanın kükreyişini dinle”!

1157

گفت خرگوش الامان عذریم هست

گر دهد عفو خداوندیت دست

Tavşan dedi ki: “Eğer efendimiz affederlerse aman dileyeceğim, mazeretim var”.

1158

گفت چه عذر ای قصور ابلهان

این زمان آیند در پیش شهان

Aslan “Ey ahmaklardan arta kalan, bu ne biçim özür? Padişahlar huzuruna bu zaman mı gelinir?

1159

مرغ بی‌وقتی سرت باید برید

عذر احمق را نمی شاید شنید

Sen vakitsiz öten horozsun başını kesmeli. Ahmağın mazereti dinlenmez.

1160

عذر احمق بدتر از جرمش بود

عذر نادان زهر هر دانش بود

Ahmağın özrü kabahatinden beter olur. Cahilin özrü her ilmin zehridir.

1161

عذرت ای خرگوش از دانش تهی

من چه خرگوشم که در گوشم نهی

Ey tavşan! Senin özründe bilgi yok. Ben tavşan değilim ki kulağıma sokasın” dedi.

1162

گفت ای شه ناکسی را کس شمار

عذر استم دیده‌ای را گوش دار

Tavşan “Padişahım, adam olmayanı da adam sırasına koy; zulüm görenin mazeretine kulak ver!

1163

خاص از بهر زکات جاه خود

گمرهی را تو مران از راه خود

Hele mevkiinin sadakası olarak yolunu şaşıranı kendi yolundan sürme!

1164

بحر کاو آبی به هر جو می‌دهد

هر خسی را بر سر و رو می‌نهد

Bütün ırmaklara su veren deniz bile her çöpü başının üstünde taşır.

1165

کم نخواهد گشت دریا زین کرم

از کرم دریا نگردد بیش و کم

Deniz, bu kereminden dolayı eksilmez; ihsanı yüzünden aşağılaşmaz” dedi.

1166

گفت دارم من کرم بر جای او

جامه‌ی هر کس برم بالای او

Aslan dedi ki: “Ben yerinde ve lâyık olana kerem ve ihsanda bulunurum; herkesin elbisesini boyuna göre biçerim”.

1167

گفت بشنو گر نباشم جای لطف

سر نهادم پیش اژدرهای عنف

Tavşan “Dinle, eğer lûtfa lâyık değilsem kahır ejderhasının önüne baş koydum, ne yaparsan yap!

1168

من به وقت چاشت در راه آمدم

با رفیق خود سوی شاه آمدم

Ben kuşluk vakti yola düştüm, arkadaşımla padişahıma geliyordum.

1169

با من از بهر تو خرگوشی دگر

جفت و همره کرده بودند آن نفر

Arkadaşlarımla, senin için başka bir tavşanı da bana yoldaş etmiştiler.

1170

شیری اندر راه قصد بنده کرد

قصد هر دو همره آینده کرد

Bir erkek aslan, kulunuzun kanına kastetti. Yolda, bu iki yoldaşa da sataştı.

1171

گفتمش ما بنده‌ی شاهنشه‌ایم

خواجه‌تاشان که آن درگه‌ایم

Ben ona “Biz padişahlar padişahının kuluyuz, o kapının iki küçük kapı yoldaşıyız” dedim.

1172

گفت شاهنشه که باشد شرم دار

پیش من تو یاد هر ناکس میار

Dedi ki: “Utan be! Padişahlar padişahı dediğin kim oluyor? Benim huzurumda öyle her adam olamayanın adını anma!

1173

هم ترا و هم شهت را بر درم

گر تو با یارت بگردید از درم

Eğer huzurumdan iki adım ileri atarsan seni de, padişahını da paramparça ederim”.

1174

گفتمش بگذار تا بار دگر

روی شه بینم برم از تو خبر

“Beni bırak, bir kerecik daha padişahımın yüzünü görüp seni haber vereyim” dedim.

1175

گفت همره را گرو نه پیش من

ور نه قربانی تو اندر کیش من

Dedi ki: “Yoldaşını huzurumda rehin bırak; yoksa sen benim kanunumca kurbansın”.

1176

لابه کردیمش بسی سودی نکرد

یار من بستد مرا بگذاشت فرد

Ona çok yalvardık, hiç fayda etmedi. Yoldaşımı alıp beni yalnız bıraktı.

1177

یارم از زفتی دو چندان بد که من

هم به لطف و هم به خوبی هم به تن

Arkadaşım hem şişmanlık ve letafetçe, hem de güzellik ve irilik bakımından benim üç mislimdi.

1178

بعد از این ز آن شیر این ره بسته شد

رشته‌ی ایمان ما بگسسته شد

Bundan böyle o aslan tarafından bu yol kapanmıştır, böyle bir düşman yüzünden, Padişahım, yol bağlıdır.

1179

از وظیفه بعد از این اومید بر

حق همی‌گویم ترا و الحق مر

Bundan sonra tahsisattan ümidini kes. Ben doğru söylüyorum, doğru söz acıdır.

1180

گر وظیفه بایدت ره پاک کن

هین بیا و دفع آن بی‌باک کن

Sana tahsisat lâzımsa yolu temizle. Haydi gel, o pervasızı oradan kaldır!” dedi.

1181

گفت بسم اللّٰه بیا تا او کجاست

پیش در شو گر همی‌گویی تو راست

Aslan dedi ki : “Bismillah, haydi gel bakalım, nerede o? Doğru söylüyorsan düş önüme!

1182

تا سزای او و صد چون او دهم

ور دروغ است این سزای تو دهم

Onun da cezasını vereyim, onun gibi yüz tanesinin de. Fakat bu sözün yalansa seni cezalandırırım”.

1183

اندر آمد چون قلاووزی به پیش

تا برد او را به سوی دام خویش

Tavşan; onu, kurduğu dolaba düşürmek için kılavuz gibi öne düştü.

1184

سوی چاهی کاو نشانش کرده بود

چاه مغ را دام جانش کرده بود

Nişan koyduğu bir kuyuya doğru yola çıktılar. Aslana derin bir kuyuyu tuzak yapmıştı.

1185

می‌شدند این هر دو تا نزدیک چاه

اینت خرگوشی چو آبی زیر کاه

Her ikisi de kuyunun bulunduğu yere yaklaştılar. İşte sana hilebaz, saman altından su yürüten bir tavşan!

1186

آب کاهی را به هامون می‌برد

آب کوهی را عجب چون می‌برد

Su bir saman çöpünü ovaya götürür ama bir dağı nasıl sürükler acaba?

1187

دام مکر او کمند شیر بود

طرفه خرگوشی که شیری می‌ربود

Onun hile tuzağı aslana kemenetti. Ne tuhaf tavşan ki bir aslanı avlıyor!

1188

موسیی فرعون را با رود نیل

می‌کشد با لشکر و جمع ثقیل

Bir Mûsâ, Firavun’u askeriyle, başındaki kalabalıkla Nil nehrinde öldürür;

1189

پشه‌ای نمرود را با نیم پر

می‌شکافد بی‌محابا درز سر

Bir sivrisinek yarım kanadıyla pervasızca başın beynini yarar.

1190

حال آن کاو قول دشمن را شنود

بین جزای آن که شد یار حسود

Düşman sözü dinleyenin hali budur. Hasetçinin dostu olanın uğradığı cezayı gör!

1191

حال فرعونی که هامان را شنود

حال نمرودی که شیطان را شنود

Hâmân’ı dinleyen Firavunun, Şeytan’ı dinleyen Nemrûd’un hali budur.

1192

دشمن ار چه دوستانه گویدت

دام دان گر چه ز دانه گویدت

Düşman her ne kadar dostça söylerse de, her ne kadar taneden, yemden bahsederse de sen onu tuzak bil!

1193

گر ترا قندی دهد آن زهر دان

گر به تن لطفی کند آن قهر دان

Sana şeker verirse sen bunu zehir bil, bir lütufta bulunursa onu kahır bil!

1194

چون قضا آید نبینی غیر پوست

دشمنان را باز نشناسی ز دوست

Kaza gelince kabuktan başka bir şey göremez, düşmanları dostlardan ayıramazsın.

1195

چون چنین شد ابتهال آغاز کن

ناله و تسبیح و روزه ساز کن

Böyle olunca yalvarmaya başla, ağlayıp inlemeye, tesbihe, oruca devam et!

1196

ناله می‌کن کای تو علام الغیوب

زیر سنگ مکر بد ما را مکوب

“Rabbim, sen gaipleri bilirsin. Günahtan dolayı bizden intikam alma” diye yalvar, yakar!

1197

گر سگی کردیم ای شیر آفرین

شیر را مگمار بر ما زین کمین

‟Ey aslanları yaratan! Eğer biz bir köpeklik etmişsek bu pusudan bizim üstümüze aslanı saldırma!

1198

آب خوش را صورت آتش مده

اندر آتش صورت آبی منه

Güzel suya ateş şeklini, ateşe de su letafini verme!” diye niyaz et!

1199

از شراب قهر چون مستی دهی

نیستها را صورت هستی دهی

Yarabbi, sen kahır şarabıyla insanı sarhoş edersen yok olan şeylere varlık suretini verir, onları var gibi gösterirsin.

1200

چیست مستی بند چشم از دید چشم

تا نماید سنگ گوهر پشم یشم

Sarhoşluk nedir? Taşı gevher, yünü yeşim taşı görecek derecede gözün bağlanması, görmemesidir.

1201

چیست مستی حسها مبدل شدن

چوب گز اندر نظر صندل شدن

Sarhoşluk nedir? Ilgın ağacı göze sandal ağacı görünecek kadar duyguların değişmesidir!

1202

چون سلیمان را سراپرده زدند

جمله مرغانش به خدمت آمدند

Süleyman’ın büyük divan çadırı kurulunca bütün kuşlar huzuruna geldiler.

1203

هم زبان و محرم خود یافتند

پیش او یک یک به جان بشتافتند

Onu, kendilerinin dilini anlar, sırrını bilir bir zat bulup huzuruna canla, başla bir bir koştular.

1204

جمله مرغان ترک کرده جیک جیک

با سلیمان گشته افصح من اخیک

Bütün kuşlar, cik cik ötmeyi bırakmışlar; kardeşinin seninle konuşmasından daha fasih bir surette Süleyman’la konuşmaya başlamışlardı.

1205

هم زبانی خویشی و پیوندی است

مرد با نامحرمان چون بندی است

Aynı dili konuşma, hısımlık ve bağlılıktır. İnsan yabancılarla kalırsa mahpusa benzer.

1206

ای بسا هندو و ترک هم زبان

ای بسا دو ترک چون بیگانگان

Nice Hindli, nice Türk vardır ki dildeştirler. Nice iki Türk de vardır ki birbirlerine yabancı gibidirler.

1207

پس زبان محرمی خود دیگر است

هم دلی از هم زبانی بهتر است

Şu halde mahremlik dili, bambaşka bir dildir. Gönül birliği dil birliğinden daha iyidir.

1208

غیر نطق و غیر ایما و سجل

صد هزاران ترجمان خیزد ز دل

Gönülden sözsüz, işaretsiz, yazısız yüz binlerce tercüman zuhur eder.

1209

جمله مرغان هر یکی اسرار خود

از هنر وز دانش و از کار خود

Kuşların hepsi, bütün sırlarını, hünerlerine, bilgi ve işlerine ait şeyleri.

1210

با سلیمان یک به یک وامی‌نمود

از برای عرضه خود را می‌ستود

Süleyman’a birer birer apaçık söylüyorlar, kendilerini bildirmek ve tanıtmak için öğünüyorlardı.

1211

از تکبر نی و از هستی خویش

بهر آن تا ره دهد او را به پیش

Bu öğünmek kibirden, varlıktan dolayı değildi. Her kuş, onun huzuruna varsın, yakınlarından olsun diye öğünüyordu.

1212

چون بباید برده‌ای را خواجه‌ای

عرضه دارد از هنر دیباجه‌ای

Bir kul, bir efendiye kul olmak dilerse hünerinden bir miktarını ona arz eder.

1213

چون که دارد از خریداریش ننگ

خود کند بیمار و کر و شل و لنگ

Fakat o efendi tarafından satın alınmayı istemezse kendisini hasta, sağır, çolak ve topal gösterir.

1214

نوبت هدهد رسید و پیشه‌اش

و آن بیان صنعت و اندیشه‌اش

Hüthüdün hünerini arz etme sırası geldi; sanatını ve düşüncelerini bildirme nöbeti erişti.

1215

گفت ای شه یک هنر کان کهتر است

باز گویم گفت کوته بهتر است

Dedi ki: “Ey Padişah, en küçük bir hünerimi kısaca arz edeyim. Kısa söylemek daha iyidir”.

1216

گفت بر گو تا کدام است آن هنر

گفت من آن گه که باشم اوج بر

Süleyman “Söyle bakalım, o hangi hünerdir?” dedi. Hüthüt, “Gayet yükseklerde uçtuğum zaman,

1217

بنگرم از اوج با چشم یقین

من ببینم آب در قعر زمین

Havadan bakınca yerin tâ dibindeki suyu görürüm.

1218

تا کجایست و چه عمق استش چه رنگ

از چه می‌جوشد ز خاکی یا ز سنگ

O su neredecdir, derinliği ne kadardır, rengi nedir, topraktan mı kaynıyor, taştan mı? Hepsini görür, bilirim.

1219

ای سلیمان بهر لشکرگاه را

در سفر می‌دار این آگاه را

Ey Süleyman! Ordu kurulacak yeri tayin etmek üzere beni sefere beraber götür” dedi.

1220

پس سلیمان گفت ای نیکو رفیق

در بیابانهای بی‌آب عمیق

Süleyman da “Ey iyi yoldaş! Susuz ve uçsuz bucaksız çöllerde sen bize arkadaş ol; bu suretle su bulur, seferde yoldaşlara saka olursun” dedi.

1221

زاغ چون بشنود آمد از حسد

با سلیمان گفت کاو کژ گفت و بد

Karga, bunu işitince hasedinden ilerleyip Süleyman’a “Hüthüt aykırı ve kötü söyledi.

1222

از ادب نبود به پیش شـه مقال

خاصه خود لاف دروغین و محال

Padişah huzurunda söz söylemek, edebe aykırıdır. Hele yalan ve olmayacak söz olursa.

1223

گر مر او را این نظر بودی مدام

چون ندیدی زیر مشتی خاک دام

Eğer onun böyle bir görüşü olsaydı bir avuç toprak altındaki tuzağı nasıl görmezdi?

1224

چون گرفتار آمدی در دام او

چون قفس اندر شدی ناکام او

Nasıl olur da tuzağa tutulurdu, nasıl olur da ümitsiz bir halde kafese girerdi?” dedi.

1225

پس سلیمان گفت ای هدهد رواست

کز تو در اول قدح این درد خاست

Bunun üzerine Süleyman dedi ki: “Ey Hüthüt! Daha ilk kadehte böyle bulunman lâyık mı, akla sığar mı?

1226

چون نمایی مستی ای خورده تو دوغ

پیش من لافی زنی آن گه دروغ

Ayran içen! Kendini nasıl oluyor da sarhoş gösteriyor, huzurumda sonu yalan çıkacak bir söz söylüyorsun”?

1227

گفت ای شه بر من عور گدای

قول دشمن مشنو از بهر خدای

Hüthüt dedi ki: “Padişahım, Allah aşkına bu çıplak yoksul hakkında düşmanın söylediği sözü dinleme!

1228

گر به بطلان است دعوی کردنم

من نهادم سر ببر این گردنم

Eğer ettiğim dâva yalansa işte başımı koydum, boyumu vur! Kaza hükmünü inkâr eden karga, binlerce aklı olsa yine kâfirdir.

1229

زاغ کاو حکم قضا را منکر است

گر هزاران عقل دارد کافر است

Kaza hükmünü inkâr eden karga, binlerce aklı olsa yine kâfirdir.

1230

در تو تا کافی بود از کافران

جای گند و شهوتی چون کاف ران

Sende “kâfirler” sözünden bir “kef” harfi, küfür sıfatlarından bir sıfat bulunsa kadının ferci gibi şehvet yerisin, pis pis kokarsın.

1231

من ببینم دام را اندر هوا

گر نپوشد چشم عقلم را قضا

Eğer kaza gözümü ve aklımı kapatmazsa ben tuzağı havada da görürüm.

1232

چون قضا آید شود دانش به خواب

مه سیه گردد بگیرد آفتاب

Fakat kaza gelince bilgi, uykuya dalar, ay kararır, gün tutulur.

1233

از قضا این تعبیه کی نادر است

از قضا دان کاو قضا را منکر است

Kazanın bu çeşit hilesi nadir midir ki? Kaza ve kaderi inkâr edenin inkârı bile, bil ki kaza ve kaderdendir”.

1234

بو البشر کاو علم الاسما بگ است

صد هزاران علمش اندر هر رگ است

‟Allemelesmâ” ya bey olan, her damarında yüz binlerce ilim bulunan insanlar atası,

1235

اسم هر چیزی چنان کان چیز هست

تا به پایان جان او را داد دست

Her şeyin adını, nasılsa öylece bilmiş sonunda ne olacaksa sonuna kadar da agâh olmuştu.

1236

هر لقب کاو داد آن مبدل نشد

آن که چستش خواند او کاهل نشد

O, eşyaya ne lâkap verdiyse değişmemiştir; çevik dediği tembel çıkmamıştır.

1237

هر که آخر مومن است اول بدید

هر که آخر کافر او را شد پدید

Sonunda mümin olacak kimseyi önceden gördü; sonunda kâfir olacak adam da ona belli oldu.

1238

اسم هر چیزی تو از دانا شنو

سر رمز علم الاسما شنو

Her şeyin adını, bilenden işit; “Allemelesmâ” remzinin sırrını duy!

1239

اسم هر چیزی بر ما ظاهرش

اسم هر چیزی بر خالق سرش

Bize göre her şeyin adı, görünüşüne tâbidir; nasıl görünüyorsa biz, ona öyle deriz. Fakat Tanrı'ya göre içyüzüne, hakikatine tâbidir.

1240

نزد موسی نام چوبش بد عصا

نزد خالق بود نامش اژدها

Mûsâ’ya göre sopasının adı asâ; Yaratan yanında ejderha idi.

1241

بد عمر را نام اینجا بت پرست

لیک مومن بود نامش در الست

Bu âlemde Ömer’in adı puta tapındı; hâlbuki tâ “Elest” te onun ismi mümindi.

1242

آن که بد نزدیک ما نامش منی

پیش حق این نقش بد که با منی

Bizim yanımızda adı meni olan şey, Hak yanında şu benlikle zahir olan suretti.

1243

صورتی بود این منی اندر عدم

پیش حق موجود نه بیش و نه کم

Bu meni, yokluk âleminde vardı; eksiksiz, artıksız aynen Tanrı’nın ilminde mevcuttu.

1244

حاصل آن آمد حقیقت نام ما

پیش حضرت کان بود انجام ما

Hâsılı Tanrı indinde sonumuz ne olacaksa hakikatte adımız o olmuştur.

1245

مرد را بر عاقبت نامی نهد

نه بر آن کاو عاریت نامی نهد

Tanrı, insana akıbetine göre bir ad koyar. Halkın taktığı ödünç ada göre değil!

1246

چشم آدم چون به نور پاک دید

جان و سر نامها گشتش پدید

Âdem'in gözü Tanrı'nın pâk nuru ile gördüğünden adların hakikati ve içyüzü ona ayan oldu.

1247

چون ملک انوار حق در وی بیافت

در سجود افتاد و در خدمت شتافت

Melekler onda Hak nurunu görüce hepsi, ona yüzüstü secdeye vardılar.

1248

مدح این آدم که نامش می‌برم

قاصرم گر تا قیامت بشمرم

Adını andığım şu Âdem’i kıyamete kadar övsem, vasıflarını saysam yine övmekten âcizim!

1249

این همه دانست و چون آمد قضا

دانش یک نهی شد بر وی خطا

Âdem bunların hepsini bildi. Fakat kaza gelince nehyi bilme yüzünden hataya düştü.

1250

کای عجب نهی از پی تحریم بود

یا به تاویلی بد و توهیم بود

Acaba bu nehiy, haram olduğundan mıdır, yoksa korkutmak için mi?

1251

در دلش تاویل چون ترجیح یافت

طبع در حیرت سوی گندم شتافت

Gönlünce tevili üstün tutunca kendisi hayretteyken tabiatı, buğdaya doğru koştu.

1252

باغبان را خار چون در پای رفت

دزد فرصت یافت، کالا برد تفت

Bahçıvanın ayağına diken batınca hırsız fırsat buldu, esvabını çalıp kaçtı.

1253

چون ز حیرت رست باز آمد به راه

دید برده دزد رخت از کارگاه

Âdem hayretten kurtulup tekrar yola gelince gördü ki hırsız eşyayı iş yerinden götürmüş!

1254

ربنا إنا ظلمنا گفت و آه

یعنی آمد ظلمت و گم گشت راه

"Rabbena İnnâ zalemnâ" deyip âh etmeye başladı. Yani "karanlık bastı, yol kayboldu" dedi.

1255

پس قضا ابری بود خورشید پوش

شیر و اژدرها شود زو همچو موش

Bu kaza, güneşi örten bir buluttur. Aslan ve ejderha bile ondan feryat ve figan etmektedir.

1256

من اگر دامی نبینم گاه حکم

من نه تنها جاهلم در راه حکم

‟Kaza ve kader zuhur edince bir tuzağı bile görmüyorsam bo yolda cahil olan yalnız ben değilim ya”!

1257

ای خنک آن کاو نکو کاری گرفت

زور را بگذاشت او زاری گرفت

Zorlamayı bırakıp feryad ü figana koyulan kişi me kutlu kişidir; o, iyi bir işe sarılmıştır.

1258

گر قضا پوشد سیه همچون شبت

هم قضا دستت بگیرد عاقبت

Eğer kaza, seni gece gibi sararsa sonunda yine elinden tutacak odur;

1259

گر قضا صد بار قصد جان کند

هم قضا جانت دهد درمان کند

Yüz kere canına kastederse yine sana can veren derdine derman olan kazadır.

1260

این قضا صد بار اگر راهت زند

بر فراز چرخ خرگاهت زند

Bu kaza yüz kere yolunu kesse de yine senin çadırını göklerin üstüne kurar.

1261

از کرم دان این که می‌ترساندت

تا به ملک ایمنی بنشاندت

Seni eminlik mülküne götürmek için bu korkutmasını inayet bil!

1262

این سخن پایان ندارد گشت دیر

گوش کن تو قصه‌ی خرگوش و شیر

Bu sözün sonu gelmez, söz de uzadı. Sen tavşanla aslan hikâyesini dinle!

1263

چون که نزد چاه آمد شیر دید

کز ره آن خرگوش ماند و پا کشید

Kuyu yanına gelince aslan, tavşanın geri kaldığını gördü.

1264

گفت پا واپس کشیدی تو چرا

پای را واپس مکش پیش اندر آ

Dedi ki: “Niçin ayağını geri çektin. Ayağını geri çekme, ileri gel”!

1265

گفت کو پایم که دست و پای رفت

جان من لرزید و دل از جای رفت

Tavşan “Ayağım nerede? Elim ayağım kesildi. Canım tir tir titriyor, yüreğim yerinden oynadı.

1266

رنگ رویم را نمی‌بینی چو زر

ز اندرون خود می‌دهد رنگم خبر

Yüzümün rengini görmüyor musun? Altın sarısı gibi. Rengim, ne halde olduğumu bildiriyor.

1267

حق چو سیما را معرف خوانده است

چشم عارف سوی سیما مانده است

Tanrı yüze “bildirici” demiştir. Onun için ariflerin gözü, yüze dalmış, kalmıştır.

1268

رنگ و بو غماز آمد چون جرس

از فرس آگه کند بانگ فرس

Renk ve koku, çan gibi haber verir; atın kişnemesi, atın mevcudiyetini bildirir.

1269

بانگ هر چیزی رساند زو خبر

تا بدانی بانگ خر از بانگ در

Eşeğin sesini, kapının sesinden fark edesin diye her şeyin sesi, o şeyi haber verir.

1270

گفت پیغمبر به تمییز کسان

مرء مخفی لدی طی اللسان

Peygamber insanları ayırt etmek hususunda “insan, sözünde gizlidir” dedi.

1271

رنگ رو از حال دل دارد نشان

رحمتم کن مهر من در دل نشان

Yüzün renginde gönül halinden bir nişan vardır. Bana acı, sevgi kalbinde tut!

1272

رنگ روی سرخ دارد بانگ شکر

بانگ روی زرد باشد صبر و نکر

Kırmızı yüz, sahibinin refah ve saadetine delâlet eder, sarı yüz, sahibinin meşakkat ve belâ içinde olduğunu bildirir.

1273

در من آمد آن که دست و پا برد

رنگ رو و قوت و سیما برد

Elimi, ayağımı alana, yüzümün rengini uçurana, kuvvetimi giderene, çehremi bozana uğradım.

1274

آن که در هر چه در آید بشکند

هر درخت از بیخ و بن او بر کند

Önüne geleni kırma, ağaçları kökünden, dibinden söküp çıkarana sataştım.

1275

در من آمد آن که از وی گشت مات

آدمی و جانور جامد نبات

Adamları, hayvanları, cemadat ve nebatatı mat edene rastladım.

1276

این خود اجزایند کلیات از او

زرد کرده رنگ و فاسد کرده بو

Bunlar cüziyattır, külliyatın da onun yüzünden renkleri sararmış, kokuları bozulmuştur.

1277

تا جهان گه صابر است و گه شکور

بوستان گه حله پوشد گاه عور

Cihan; gâh sabredip gâh şükrettikçe bağlar, bahçeler, gâh giyinir, gâh çırçıplak kalır;

1278

آفتابی کاو بر آید نارگون

ساعتی دیگر شود او سر نگون

Güneş, ateş renginde doğmuşken diğer bir saatte baş aşağı batar;

1279

اختران تافته بر چار طاق

لحظه لحظه مبتلای احتراق

Göklerde parıldayan yıldızlar; zaman zaman ihtiraka uğrarlar;

1280

ماه کاو افزود ز اختر در جمال

شد ز رنج دق او همچون خیال

Güzellikte yıldızlardan daha parlak olan ay da ince ağrıya tutulup hilâl olur;

1281

این زمین با سکون با ادب

اندر آرد زلزله‌ش در لرز تب

Çok sakin ve edepli olan bu yeri de sarsıntı sıtmaya düşürür;

1282

ای بسا که زین بلای مرده‌ریگ

گشته است اندر جهان او خرد و ریگ

Nice dağlar, bu ansızın gelen felâketten dolayı yeryüzüne kumlar gibi dağılıvermişlerdir!

1283

این هوا با روح آمد مقترن

چون قضا آید وبا گشت و عفن

Ruhla eş olan hava bile kaza baş gösterince veba kesilir, ufunetlenir:

1284

آب خوش کاو روح را همشیره شد

در غدیری زرد و تلخ و تیره شد

Ruhun kız kardeşi olan lâtif su, bir gölcükte sarı, acı ve bulanık bir hale gelir;

1285

آتشی کاو باد دارد در بروت

هم یکی بادی بر او خواند یموت

Azametli ve kibirli ateşi bile bir yel söndürüverir!

1286

حال دریا ز اضطراب و جوش او

فهم کن تبدیلهای هوش او

Denizin halini de ıstırabından, coşkunluğundan anla, aklının değişik durduğunu, kalıptan kalıba girdiğini bil!

1287

چرخ سر گردان که اندر جستجوست

حال او چون حال فرزندان اوست

Tanrı rızasını arayıp duran başı dönmüş feleğin hali de oğullarının hali gibidir:

1288

گه حضیض و گه میانه گاه اوج

اندر او از سعد و نحسی فوج فوج

Gâh en altta, gâh ortada, gâh en tepede. Onda da bölük bölük kutlu ve yomsuz zamanlar var!

1289

از خود ای جزوی ز کلها مختلط

فهم می‌کن حالت هر منبسط

Ey külliyat ile karışmış olan, ey insan! Basit cisimlerin halini de kendinden kıyas et!

1290

چون که کلیات را رنج است و درد

جزو ایشان چون نباشد روی زرد

Külliyatın böyle hastalıkları, böyle dertleri olunca onların cüzülerinin yüzü nasıl sararmaz?

1291

خاصه جزوی کاو ز اضداد است جمع

ز آب و خاک و آتش و باد است جمع

Hele birbirlerine zıt olan şeylerden; su, toprak, ateş ve yelden meydana gelmiş cüzü...

1292

این عجب نبود که میش از گرگ جست

این عجب کاین میش دل در گرگ بست

Koyunun kurttan kaçmasına şaşılmaz; şaşılacak şey, bu koyunun kurda gönül vermesidir!

1293

زندگانی آشتی ضدهاست

مرگ آن کاندر میانشان جنگ خاست

Sağlık, zıtların sulhüdür; aralarında savaşın başlamasını da ölüm bil!

1294

لطف حق این شیر را و گور را

الف داده ست این دو ضد دور را

Tanrı’nın lûtfu, bu aslanla yaban eşeğine, bu iki zıdda, vefakârlık hususunda bir ülfet vermiştir.

1295

چون جهان رنجور و زندانی بود

چه عجب رنجور اگر فانی بود

Dünya hasta ve mahpus olunca, hastanın fâni olmasına şaşılır mı”?

1296

خواند بر شیر او از این رو پندها

گفت من پس مانده‌ام زین بندها

Tavşan aslana bu çeşit nasihatler verip “Ben bu sebepler yüzünden geriledim” dedi.

1297

شیر گفتش تو ز اسباب مرض

این سبب گو خاص کاین استم غرض

Aslan dedi ki: “Sen bu sebepleri bırak da şu geriye çekilmenin sebebini söyle, benim maksadım o”.

1298

گفت آن شیر اندر این چه ساکن است

اندر این قلعه ز آفات ایمن است

Tavşan, “O aslan, bu kuyuda oturuyor; bu kalenin içinde bütün afetlerden emin!” dedi.

1299

قعر چه بگزید هر کی عاقل است

ز آن که در خلوت صفاهای دل است

Aklı olan kimse oturmak için kuyu dibini seçmiştir. Çünkü gönül sefaları halvetler.

1300

ظلمت چه به که ظلمتهای خلق

سر نبرد آن کس که گیرد پای خلق

Kuyunun karanlığı, halkın verdiği karanlıklardan daha iyidir. Halkın ayağını tutan, halkla karışıp görüşen; başını kurtaramamış, selâmete erişememiştir.

1301

گفت پیش آ زخمم او را قاهر است

تو ببین کان شیر در چه حاضر است

Aslan “İleri yürü. Benim açacağım yara, onu kahreder, bir bak, o aslan orada mı? “ dedi.

1302

گفت من سوزیده‌ام ز آن آتشی

تو مگر اندر بر خویشم کشی

Tavşan “Ben o ateşten bir kere yanmışım. Sen beni kucağına alırsan,

1303

تا بپشت تو من ای کان کرم

چشم بگشایم به چه در بنگرم

Ey kerem madeni, ancak o vakit yardımınla gözümü açar, kuyuya bakabilirim” dedi.

1304

چون که شیر اندر بر خویشش کشید

در پناه شیر تا چه می‌دوید

Aslan onu kucağına aldı. O da aslanın himayesinde kuyuya kadar vardı.

1305

چون که در چه بنگریدند اندر آب

اندر آب از شیر و او در تافت تاب

Kuyunun içine, suya bakınca aslanın ve onun aksi, sı içinde parıldadı.

1306

شیر عکس خویش دید از آب تفت

شکل شیری در برش خرگوش زفت

Aslan su içinde parıldayan aksini gördü. Suda bir aslan şekliyle kucağında şişman bir tavşan şekli gördü.

1307

چون که خصم خویش را در آب دید

مر و را بگذاشت و اندر چه جهید

Su içinde düşmanını görünce, tavşanı bırakıp kuyu içine sıçradı.

1308

در فتاد اندر چهی کاو کنده بود

ز آن که ظلمش در سرش آینده بود

Kendi kazdığı kuyuya kendi düştü. Çünkü yaptığı zulüm, kendi başına geldi.

1309

چاه مظلم گشت ظلم ظالمان

این چنین گفتند جمله عالمان

Zalimlerin zulmü karanlık bir kuyudur; bütün âlimler böyle dediler:

1310

هر که ظالمتر چهش با هول‌تر

عدل فرموده ست بدتر را بتر

Daha ziyade zalim olanın kuyusu, daha korkunçtur. Adalet “daha kötüye, daha kötü ceza verilir” buyurmuştur.

1311

ای که تو از ظلم چاهی می‌کنی

دان که بهر خویش دامی می‌کنی

Ey zulümle bir kuyu kazan! Sen kendin için tuzak hazırlıyorsun.

1312

گرد خود چون کرم پیله بر متن

بهر خود چه می‌کنی اندازه کن

İpekböceği gibi kendi etrafını örme; kendine kuyu kazarsan bari kararlıca kaz!

1313

مر ضعیفان را تو بی‌خصمی مدان

از نبی ذا جاء نصر اللّٰه خوان

Zayıfları sen yardımcısız, kimsesiz sanma; Kur’an’dan “İZa câe nasrullah” ı oku

1314

گر تو پیلی خصم تو از تو رمید

نک جزا طیرا ابابیلت رسید

Sen filsen, düşmanın senden ürkmüşse sana ceza olarak işte ebabil kuşu gelip çattı.

1315

گر ضعیفی در زمین خواهد امان

غلغل افتد در سپاه آسمان

Yerde bir zayıf aman dilerse, gökyüzü askerleri birbirlerine karışırlar.

1316

گر بدندانش گزی پر خون کنی

درد دندانت بگیرد چون کنی

Sen birisini dişinle ısırıp ta kan içinde bırakırsan diş ağrısına tutulunca ne yaparsın?

1317

شیر خود را دید در چه وز غلو

خویش را نشناخت آن دم از عدو

Aslan, kuyuda kendisini görünce hiddetinden o anda kendini düşmanından ayırt edemedi.

1318

عکس خود را او عدوی خویش دید

لا جرم بر خویش شمشیری کشید

Kendi aksini kendi düşmanı sandı, hulâsa, kendisine kılıç çekti.

1319

ای بسا ظلمی که بینی از کسان

خوی تو باشد در ایشان ای فلان

Ey adam! İnsanlarda gördüğün birçok zulümler, senin huyundur; sen, kendi huyunu onlarda görüyorsun.

1320

اندر ایشان تافته هستی تو

از نفاق و ظلم و بد مستی تو

Senin varlığın, nifakın, zulmün, gafletin onlara aksetmiştir.

1321

آن تویی و آن زخم بر خود می‌زنی

بر خود آن دم تار لعنت می‌تنی

Sen o sun, sen kendini yaralamaktasın. O anda lânet ipliğini kendine, kendin dokuyorsun!

1322

در خود آن بد را نمی‌بینی عیان

ور نه دشمن بودیی خود را به جان

O kötülüğü sen kendinde açıkça görmüyorsun. Görsen kendine kendin, candan düşman olurdun.

1323

حمله بر خود می‌کنی ای ساده مرد

همچو آن شیری که بر خود حمله کرد

Ey ahmak! Kendine saldıran o aslan gibi sen de kendine saldırıyorsun.

1324

چون به قعر خوی خود اندر رسی

پس بدانی کز تو بود آن ناکسی

Ahlâkının künhüne erişir, hakikatini anlarsan o adam olmamazlığın senden olduğunu bilirsin.

1325

شیر را در قعر پیدا شد که بود

نقش او آن کش دگر کس می‌نمود

Aslan; başka bir aslan gibi görünen şeklin, kendi aksinden ibaret olduğu kuyu dibinde zahir oldu.

1326

هر که دندان ضعیفی می‌کند

کار آن شیر غلط بین می‌کند

Bir zayıfın dişini söken, o ters gören aslanın işini işlemektedir.

1327

ای بدیده عکس بد بر روی عم

بد نه عم است آن تویی از خود مرم

Ey başkasının yüzünde kötü bir ben gören! Gördüğün kendi beninin aksidir, ondan nefret etme!

1328

مومنان آیینه‌ی همدیگرند

این خبر می‌از پیمبر آورند

‟Müminler birbirinin aynasıdır.” Bu haberi Peygamber’den rivayet etmediler mi?

1329

پیش چشمت داشتی شیشه‌ی کبود

ز آن سبب عالم کبودت می‌نمود

Gözünün önüne gök renkli bir cam koymuşsun, o sebepten âlem sana gök görünüyor.

1330

گر نه کوری این کبودی دان ز خویش

خویش را بد گو، مگو کس را تو بیش

Kör değilsen bu körlüğü kendinden bil. Kendine kötü de, başkasına deme!

1331

مومن ار ینظر بنور اللّٰه نبود

غیب مومن را برهنه چون نمود

Eğer mümin, Tanrı nuruyla bakmamış olaydı; gaip mümine bütün çıplaklığıyla nasıl görünürdü?

1332

چون که تو ینظر بنار اللّٰه بدی

در بدی از نیکویی غافل شدی

Fakat sen Tanrı nuruyla değil, Tanrı ateşiyle baktığından kötülükte kaldın, iyilikten gafil oldun;

1333

اندک اندک آب بر آتش بزن

تا شود نار تو نور ای بو الحزن

Ey gama, kedere dalmış adam! Azar azar ateşe nur serp ki ateşin nura dönsün.

1334

تو بزن یا ربنا آب طهور

تا شود این نار عالم جمله نور

Ya Rabbi, sen de o tertemiz suyu serp de âlemin şu ateşi tamamıyla nur olsun.

1335

آب دریا جمله در فرمان تست

آب و آتش ای خداوند آن تست

Denizin suyu hep ferman altındadır; ya Rabbi su da senindir, ateş de!

1336

گر تو خواهی آتش آب خوش شود

ور نخواهی آب هم آتش شود

Sen istersen ateş, lâtif su olur; dilemezsen su bile ateş kesilir.

1337

این طلب در ما هم از ایجاد تست

رستن از بی‌داد یا رب داد تست

Bizim şu niyazımızı a yine sen ilham etmektesin. Zulümden kurtulmamız, senin ihsanındır.

1338

بی‌طلب تو این طلب‌مان داده‌ای

گنج احسان بر همه بگشاده‌ای

Sen bize bu isteği, biz istemeksizin verdin, hadsiz, hesapsız ihsanlarda bulundun.

1339

چون که خرگوش از رهایی شاد گشت

سوی نخجیران دوان شد تا به دشت

Tavşan kurtulduğunda sevinerek ovaya, av hayvanlarına koştu.

1340

شیر را چون دید در چه کشته زار

چرخ می‌زد شادمان تا مرغزار

Aslanın kuyuda öldüğünü görünce çayıra doğru döne oynaya gitmekteydi.

1341

دست می‌زد چون رهید از دست مرگ

سبز و رقصان در هوا چون شاخ و برگ

Ölümün pençesinden kurtulduğundan ayağı yerden kesilmiş, sevinmiş, el çırpmakta, dallar, yapraklar gibi yeşermiş neşelenmiş, oynamaktaydı.

1342

شاخ و برگ از حبس خاک آزاد شد

سر بر آورد و حریف باد شد

Dallar, yapraklar, toprak hapsinden kurtulunca başlarını yükseltir, rüzgârın eşi, arkadaşı olurlar.

1343

برگها چون شاخ را بشکافتند

تا به بالای درخت اشتافتند

Yapraklar, daldaki tomurcukları yarıp çıkınca ağacın tâ üstüne çıkarlar.

1344

با زبان شطاه شکر خدا

می‌سراید هر بر و برگی جدا

Her meyve ve her yaprak, tomurcuğunun diliyle Tanrı’nın şükrünü terennüm eder;

1345

که بپرورد اصل ما را ذو العطا

تا درخت استغلظ آمد و استوی

Bizim aslımızı, ihsan sahibi Tanrı yetiştirdi, nihayet ağaç kalınlaştı, doğrulup yükseldi de.

1346

جانهای بسته اندر آب و گل

چون رهند از آب و گلها شاد دل

Su ve çamur içinde olan canlar da bataklıklardan, su ve çamurdan kurtulunca gönülleri sevinç dolu bir halde.

1347

در هوای عشق حق رقصان شوند

همچو قرص بدر بی‌نقصان شوند

Tanrı aşkının havasında raks ederler; ayın on dördü gibi noksansız ve tam bir hale gelirler.

1348

جسمشان در رقص و جانها خود مپرس

و آن که گرد جان از آنها خود مپرس

Tenleri oynayıp durur, ya canları ne haldedir? Sorma! Tamamıyla can olanlara gelince: onları hiç sorma (anlatmağa imkân yok(!

1349

شیر را خرگوش در زندان نشاند

ننگ شیری کاو ز خرگوشی بماند

Tavşan, aslanı zindana soktu. Aslan için ne ayıp şey; bir tavşancıktan geri kaldı!

1350

در چنان ننگی و آن گه این عجب

فخر دین خواهد که گویندش لقب

Böyle bir ayba sahip olduğu halde şaşılacak şey şurasıdır ki bir de kendisine Fahreddin lâkabını takmalarını ister!

1351

ای تو شیری در تک این چاه فرد

نفس چون خرگوش خونت ریخت و خورد

Ey kişi! Sen, bu dünya kuyusunun dibinde mahpus kalan bir aslansın. Tavşan gibi olan nefsin, seni nasıl kahretti?

1352

نفس خرگوشت به صحرا در چرا

تو به قعر این چه چون و چرا

Senin tavşan nefsin sahrada yiyip içmekte, zevk ve sefa etmekte. Sen ise şu dedikodu, bahis ve münakaşa kuyusunun dibindesin!

1353

سوی نخجیران دوید آن شیر گیر

کابشروا یا قوم إذ جاء البشیر

O aslan avcısı tavşan, av hayvanlarının bulunduğu yere koşup “birbirinizi muştulayın. Size müjdeci geldi.

1354

مژده مژده ای گروه عیش‌ساز

کان سگ دوزخ به دوزخ رفت باز

Müjde, ey zevk u sefaya dalmış olanlar! Müjde ki o cehennem köpeği, geldiği cehenneme gitti.

1355

مژده مژده کان عدوی جانها

کند قهر خالقش دندانها

Müjde! Tanrı o can düşmanının dişlerini söktü!

1356

آن که از پنجه بسی سرها بکوفت

همچو خس جاروب مرگش هم بروفت

Pençesiyle nice başlar ezen düşmanı, ölüm süpürgesi çerçöp gibi süpürdü, gitti” dedi.

1357

جمع گشتند آن زمان جمله وحوش

شاد و خندان از طرب در ذوق و جوش

O zaman, bütün hayvanlar, sevinçli bir halde gülüp oynayarak, onun yüzünü öptüler,

1358

حلقه کردند او چو شمعی در میان

سجده آوردند و گفتندش که هان

Etrafına halka oldular. O, çırağ gibi ortalarındaydı. Bütün sahradakiler, ona secde ettiler.

1359

تو فرشتەی آسمانی یا پری

نی تو عزراییل شیران نری

"Sen gökten inen bir melek misin, yoksa peri misin? Hayır, ne meleksin, ne peri! Sen, erkek aslanların Azrâilisin

1360

هر چه هستی جان ما قربان تست

دست بردی دست و بازویت درست

Ne olursan ol; canımız sana kurban olsun! Ona galip geldin, elin, kolun sağ olsun!

1361

راند حق این آب را در جوی تو

آفرین بر دست و بر بازوی تو

Tanrı bu suyu, senin arkından akıttı; eline, koluna aferin!

1362

باز گو تا چون سگالیدی به مکر

آن عوان را چون بمالیدی به مکر

Bir daha söyle! Onu hile ile nasıl inandırdın; o zalimi, düzenle nasıl kahrettin?

1363

باز گو تا قصه درمانها شود

باز گو تا مرهم جانها شود

Bir daha söyle ki hikâyen dertlere derman, canlara merhem olsun!

1364

باز گو کز ظلم آن استم نما

صد هزاران زخم دارد جان ما

Bir daha söyle ki o sitemkârın zulmünden canlarımızda yüz binlerce yaralar var” dediler.

1365

گفت تایید خدا بود ای مهان

ور نه خرگوشی که باشد در جهان

Tavşan dedi ki: “Ey ulular! Tanrı yardım etti, yoksa dünyada bir tavşan kim oluyor ki?

1366

قوتم بخشید و دل را نور داد

نور دل مر دست و پا را زور داد

Koluma kuvvet, kalbime nur verdi; kalp nuru da elime ayağıma kudret verdi.

1367

از بر حق می‌رسد تفضیلها

باز هم از حق رسد تبدیلها

Üstünlükler, Hak’tan gelir, hallerin değişmesi de ondandır.

1368

حق به دور و نوبت این تایید را

می‌نماید اهل ظن و دید را

Hak; bu kuvvet ve kudreti zan ve yakîn ehillerine sırayla verip göstermektedir.
(fırat(

1369

هین به ملک نوبتی شادی مکن

ای تو بسته‌ی نوبت آزادی مکن

Ey ikbal nöbetine erişen! Kendine gel, sevinme! Sen nöbetle mukayyetsin, hürlük taslama!

1370

آن که ملکش برتر از نوبت تنند

برتر از هفت انجمش نوبت زنند

Saltanatı nöbetten üstün olan, ikbali ebedî bulunan nöbet davulunu yedi yıldızdan üstün bir yerde çalarlar.

1371

برتر از نوبت ملوک باقی‌اند

دور دایم روح‌ها با ساقی‌اند

Nöbetten üstün olanlar, bâki padişahlardır; onlar daima ruhlara sâkidir.

1372

ترک این شرب ار بگویی یک دو روز

در کنی اندر شراب خلد پوز

Bir iki gün su içmeyi terk edersen ağzını ebediyet şarabına daldırır, o hakikat şarabını içersin

1373

ای شهان کشتیم ما خصم برون

ماند خصمی زو بتر در اندرون

Ey padişahlar! Dışarıdaki düşmanı öldürdük; içimizde ondan beter bir hasım var.

1374

کشتن این کار عقل و هوش نیست

شیر باطن سخره‌ی خرگوش نیست

Bunu öldürmek, aklın fikrin işi değil. İçerideki aslan; öyle tavşan maskarası olmaz.

1375

دوزخ است این نفس و دوزخ اژدهاست

کاو به دریاها نگردد کم و کاست

Cehennem, bu nefistir; cehennem, bir ejderhadır ki harareti denizlerle eksilmez.

1376

هفت دریا را در آشامد هنوز

کم نگردد سوزش آن خلق سوز

Yedi denizi içer de yine kocakarıya benzeyen nefsin harareti ve coşkunluğu azalmaz.

1377

سنگها و کافران سنگ دل

اندر آیند اندر او زار و خجل

Taşlar, taş yürekli kâfirler; ağlayıp inleyerek mahcup bir halde cehenneme girerler.

1378

هم نگردد ساکن از چندین غذا

تا ز حق آید مر او را این ندا

Hak’tan ona şu nida gelmedikçe bu kadar azaba da kanaat etmez:

1379

سیر گشتی سیر گوید نی هنوز

اینت آتش اینت تابش اینت سوز

“Doydun mu” denir. O, kurt ve sırtlan gibi “Hayır, doymadım” der. İşte sana ateş, işte sana hararet!

1380

عالمی را لقمه کرد و در کشید

معده‌اش نعره زنان هَلْ مِنْ مزید

Bütün bir âlemi, bir lokma edip yutar da yine midesi “Daha fazla yok mu” diye bağırır.

1381

حق قدم بر وی نهد از لا مکان

آن گه او ساکن شود از کن فکان

Nihayet Hak, onun üstüne Lâmekân âleminden ayağını koyar da işte o vakit derhal sakinleşir.

1382

چون که جزو دوزخ است این نفس ما

طبع کل دارد همیشه جزوها

Bizim nefsimiz de cehennemin bir parçasıdır. Onun için cüzüler daima küllün tabiatındadır.

1383

این قدم حق را بود کاو را کشد

غیر حق خود کی کمان او کشد

Nefsi öldürecek ayak da ancak Hakk’ın ayağıdır. Zaten nefsin yayını Hak’tan gayrı kim çekebilir?

1384

در کمان ننهند الا تیر راست

این کمان را باژگون کژ تیرهاست

Yaya ancak doğru ok koyarlar. Bu yayın ters ve eğri okları da vardır.

1385

راست شو چون تیر و واره از کمان

کز کمان هر راست بجهد بی‌گمان

Ok gibi doğru ol da yaydan kurtul! Çünkü her doğru okun, yaydan fırlayacağına şüphe yok.

1386

چون که واگشتم ز پیکار برون

روی آوردم به پیکار درون

Dış savaşından kurtulunca iç savaşına yüz tuttum.

1387

قد رجعنا من جهاد الاصغريم

با نبی اندر جهاد اکبریم

Biz şimdi küçük muharebeden döndük; Peygamber’le beraber büyük muharebedeyiz.

1388

قوت از حق خواهم و توفیق و لاف

تا به سوزن بر کنم این کوه قاف

Tanrı’dan denizleri yaran bir kuvvet isterim ki bu Kaf dağını iğne ile yerinden koparıp atayım.

سهل شیری دان که صفها بشکند

شیر آن است آن که خود را بشکند

Şunu bil ki safları bozup dağıtan aslanla savaşmak kolaydır, asıl aslan, nefsini mağlup edendir‟ .

1390

تا عمر آمد ز قیصر یک رسول

در مدینه از بیابان نغول

Rum Kayseri’den, Medine’de Ömer’e uzak çölleri aşarak bir elçi geldi.

1391

گفت کو قصر خلیفه ای حشم

تا من اسب و رخت را آن جا کشم

Medine halkına “Halifenin köşkü nerededir ki atımı, eşyamı oraya çekeyim” dedi.

1392

قوم گفتندش که او را قصر نیست

مر عمر را قصر، جان روشنی است

Halk, dedi ki: “Onun köşkü yok; Ömer’in köşkü, ancak aydın canıdır.

1393

گر چه از میری و را آوازه‌ای است

همچو درویشان مر او را کازه‌ای است

Gerçi emir diye adı sanı duyulmuşsa da onun, yoksullar gibi ancak bir kulübeciği var.

1394

ای برادر چون ببینی قصر او

چون که در چشم دلت رسته ست مو

Kardeş, onun köşkünü nasıl görebilirsin? Gönül gözünde kıl bitmiş!

1395

چشم دل از مو و علت پاک آر

و آن گهان دیدار قصرش چشم دار

Gönül gözünü kıldan ve hastalıktan arıt, sonra köşkünü görmeyi gözet.

1396

هر که را هست از هوسها جان پاک

زود بیند حضرت و ایوان پاک

Kimin canı, heveslerden arınmışsa derhal tertemiz Tanrı tapusunu, Tanrı dergâhını görür.

1397

چون محمد پاک شد زین نار و دود

هر کجا رو کرد وجه اللّٰه بود

Muhammed, bu ateşten, bu dumandan temizlendiğinden nereye yüz çevirse orada Allah cemalini gördü.

1398

چون رفیقی وسوسه‌ی بد خواه را

کی بدانی ثم وجه الله را

Seni kötülüğe sevk eden vesveselere yoldaş oldukça “Semme vechullah”ı nasıl bilebilirsin?

1399

هر که را باشد ز سینه فتح باب

او ز هر شهری ببیند آفتاب

Kimin kalbinde kapı açılırsa gönül göğünde yüzlerce güneş görür.

حق پدید است از میان دیگران

همچو ماه اندر میان اختران

Yıldızların içinde ay nasıl görünürse başkaları arasında Tanrı da öyle görünür.

1401

دو سر انگشت بر دو چشم نه

هیچ بینی از جهان انصاف ده

Fakat iki parmağını iki gözünün üstüne koy: bir şey görebilir misin? İnsaf et!

1402

گر نبینی این جهان معدوم نیست

عیب جز ز انگشت نفس شوم نیست

Sen görmesen de dünya yok değildir. Kusur, ancak şom, nefsin parmağında.

1403

تو ز چشم انگشت را بردار هین

و آن گهانی هر چه می‌خواهی ببین

Kendine gel! Gözünden parmağını kaldır da ne istiyorsan gör.

1404

نوح را گفتند امت کو ثواب

گفت او ز آن سوی و استغشوا ثیاب

Nuh’un ümmeti, Nuh’a “Nerede sevap?” dediler. Nuh “duymamak, görmemek için elbisenize büründüğünüz cihette.

1405

رو و سر در جامه‌ها پیچیده‌اید

لا جرم با دیده و نادیده‌اید

Elbiselerinize bürünüp yüzünüzü, başınızı sardınız; ondan dolayı gözünüz olduğu halde görmediniz” dedi.

1406

آدمی دید است و باقی پوست است

دید آن است آن که دید دوست است

İnsan gözden ibarettir. Geri kalanı bir deridir. Göz de, dostu gören göze derler.

1407

چون که دید دوست نبود کور به

دوست کاو باقی نباشد دور به

İnsan, dostu görmeyince kör olsun, daha iyi. Böyle adam Süleyman bile olsa, karınca ondan yeğdir" .

1408

چون رسول روم این الفاظ تر

در سماع آورد شد مشتاق‌تر

Bu yepyeni sözler, Rum elçisini semaa getirdi, Ömer’i görmek iştiyakı arttı.

1409

دیده را بر جستن عمر گماشت

رخت را و اسب را ضایع گذاشت

Gözünü o padişahı aramaya dikti, eşyasını da kaybetti, atını da.

1410

هر طرف اندر پی آن مرد کار

می‌شدی پرسان او دیوانه‌وار

O iş erinin ardına düşmüş, her tarafa koşmakta, delicesine onu aramaktaydı.

1411

کاین چنین مردی بود اندر جهان

وز جهان مانند جان باشد نهان

“Dünyada böyle adam da olur mu ki cihandan can gibi gizlenmiş” diyordu.

1412

جست او را تاش چون بنده بود

لا جرم جوینده یابنده بود

Candan kul olmak için onu aradı. Şüphesiz, arayan bulur.

1413

دید اعرابی زنی او را دخیل

گفت عمر نک به زیر آن نخیل

Bir bedevi karısı, onun yabancı olduğunu gördü; Ömer’i aradığını anlayıp “İşte şuracıkta, şu hurma ağacının altında;

1414

زیر خرما بن ز خلقان او جدا

زیر سایه خفته بین سایه‌ی خدا

Hurma ağacının dibinde, halktan ayrılmış, yapayalnız, gölgelikte uyuyan Tanrı gölgesini gör” dedi.

1415

آمد او آن جا و از دور ایستاد

مر عمر را دید و در لرز اوفتاد

Elçi oraya gelip uzakta durdu. Ömer’i görünce titremeye başladı.

1416

هیبتی ز آن خفته آمد بر رسول

حالتی خوش کرد بر جانش نزول

O uyuyandan elçiye bir heybet, gönlüne hoş bir hal geldi.

1417

مهر و هیبت هست ضد همدگر

این دو ضد را دید جمع اندر جگر

Muhabbet ve heybet birbirinin zıttı iken gönlünde bu iki zıttın birleştiğini gördü.

1418

گفت با خود من شهان را دیده‌ام

پیش سلطانان مه و بگزیده‌ام

Kendi kendine “Ben nice Padişahlar gördüm; büyük sultanların makbulü oldum.

1419

از شهانم هیبت و ترسی نبود

هیبت این مرد هوشم را ربود

Onlardan korkmaz, ürkmezdim. Bu adamın heybeti aklımı başımdan aldı.

1420

رفته‌ام در بیشه‌ی شیر و پلنگ

روی من ز یشان نگردانید رنگ

Aslanlar, kaplanlar bulunan ormanlara daldım, yüzümün rengi bile kaçmadı.

1421

بس شده‌ستم در مصاف و کارزار

همچو شیر آن دم که باشد کار زار

Birçok savaşlarda bulundum; savaş başlayınca

1422

بس که خوردم بس زدم زخم گران

دل قوی تر بوده‌ام از دیگران

Bir hayli ağır yaralar aldım, düşmanları ağır bir surette yaraladım. Bütün bu ahvalde kalbim, diğerlerinden daha kuvvetli idi.

1423

بی‌سلاح این مرد خفته بر زمین

من به هفت اندام لرزان چیست این

Bu adam silâhsız, kuru yerde yatıyor; benim yedi âzam tir tir titremekte; bu ne?

1424

هیبت حق است این از خلق نیست

هیبت این مرد صاحب دلق نیست

Bu heybet Hak’tan halktan değil; bu heybet, şu abalı adamdan gelmiyor” dedi.

1425

هر که ترسید از حق و تقوی گزید

ترسد از وی جن و انس و هر که دید

Bir kişi Hak’tan korkup takva yolunu tuttu mu: cin olsun, insan olsun, onu kim görse korkar.

اندر این فکرت به حرمت دست بست

بعد یک ساعت عمر از خواب جست

Bu düşünce içinde hürmetle ellerini bağladı. Bir müddet sonra Ömer, uykudan uyandı.

1427

کرد خدمت مر عمر را و سلام

گفت پیغمبر سلام آن گه کلام

Elçi, Ömer’i tâzim etti, ona selâm verdi. Peygamber “önce selâm sonra söz” demiştir.

1428

پس علیکش گفت و او را پیش خواند

ایمنش کرد و به پیش خود نشاند

Ömer, selâmını alıp onu yanına çağırdı, onu teskin etti, karşısına oturdu.

1429

لا تخافوا هست نزل خایفان

هست در خور از برای خایف آن

Korkanı, emin ederler, gönlünü yatıştırırlar.

1430

هر که ترسد مر و را ایمن کنند

مر دل ترسنده را ساکن کنند

"Korkmayın" sözü, korkanlara sunulan hazır yemektir. Ve bu yemek tam onlara lâyıktır.

1431

آن که خوفش نیست چون گویی مترس

درس چه دهی نیست او محتاج درس

Korkusu olmayana nasıl ”korkma” dersin? Niye ona ders veriyorsun? O, derse muhtaç değil ki!

1432

آن دل از جا رفته را دل شاد کرد

خاطر ویرانش را آباد کرد

Ömer, o yüreği oynayan kimseyi sevindirdi, yıkılmış gönlünü yaptı.

1433

بعد از آن گفتش سخنهای دقیق

وز صفات پاک حق نعم الرفیق

Ondan sonra en güzel bir yoldaş olan Tanrı’nın tertemiz sıfatlarına dair ince bahislere daldı;

1434

وز نوازشهای حق ابدال را

تا بداند او مقام و حال را

Elçiye, makam nedir? Hâl neye derler? Anlasın, bilsin diye Tanrı’nın Abdallara gönderdiği lûtuf ve ihsanları nakletti.

1435

حال چون جلوه ست ز آن زیبا عروس

وین مقام آن خلوت آمد با عروس

Hâl güzel bir gelinin cilvesidir; makam ise o gelinle halvet olup vuslatına erişmektir.

1436

جلوه بیند شاه و غیر شاه نیز

وقت خلوت نیست جز شاه عزیز

Gelinin cilvesini padişahta görür, başkaları da. Fakat onunla vuslat, ancak aziz padişaha mahsustur.

1437

جلوه کرده خاص و عامان را عروس

خلوت اندر شاه باشد با عروس

Gelin, havassa da cilve eder, avama da. Ama onunla halvete giren ancak padişahtır.

1438

هست بسیار اهل حال از صوفیان

نادر است اهل مقام اندر میان

Sûfîler içinde hâl ehli çoktur, fakat aralarında makam sahibi nadirdir.

1439

از منازلهای جانش یاد داد

وز سفرهای روانش یاد داد

Ömer, elçiye can menzillerini söyledi, ruh seferlerini anlattı.

وز زمانی کز زمان خالی بده ست

وز مقام قدس که اجلالی بده ست

Zamandan dışarı olan, zamana sığmayan bir zamandan, azamete mensup kutsiyet makamından,

1441

وز هوایی کاندر او سیمرغ روح

پیش از این دیده ست پرواز و فتوح

Ruh simurgunun, bu âleme gelmeden önceki geniş uçuşlarından bahsetti.

1442

هر یکی پروازش از آفاق بیش

وز امید و نهمت مشتاق بیش

Ruhun, o âlemde bir uçuşu, ufukları aşıyordu; iştiyak çekenlerin ümitlerinden de ileri gidiyordu, hırslarından da!

1443

چون عمر اغیار رو را یار یافت

جان او را طالب اسرار یافت

Ömer, o yabancı çehreli zatı tam dost buldu, canının Tanrı sırlarını dilediğini anladı.

1444

شیخ کامل بود و طالب مشتهی

مرد چابک بود و مرکب درگهی

Şeyh, kâmildi, talibin de tam bir isteği vardı. Yolcu çevikti, at da kapıdaydı.

1445

دید آن مرشد که او ارشاد داشت

تخم پاک اندر زمین پاک کاشت

O mürşid, onun irşad edilmeye kabiliyeti olduğunu gördü; tertemiz tohumu, temiz yere ekti.

1446

مرد گفتش کای امیر المؤمنین

جان ز بالا چون در آمد در زمین

Elçi “ya Emirülmü’minin! Can yücelerden yere nasıl indi?

1447

مرغ بی‌اندازه چون شد در قفص

گفت حق بر جان فسون خواند و قصص

Hiçbir şeyle mukayyet olmayan can kuşu nasıl kafese girdi?” diye sordu. Ömer dedi ki: “Hak, ona afsunlar okudu, hikâyeler söyledi.

1448

بر عدمها کان ندارد چشم و گوش

چون فسون خواند همی‌آید به جوش

Tanrı; gözü kulağı olmayan yokluklara afsun okuyunca onlar, coşmaya başlarlar; varlık âlemine konarlar.

1449

از فسون او عدمها زود زود

خوش معلق می‌زند سوی وجود

Yok olanlar, onun afsuniyle varlık diyarına takla atarak ve derhal gelirler.

1450

باز بر موجود افسونی چو خواند

زو دو اسبه در عدم موجود راند

Sonra var olana yine bir afsun okuyunca onu yokluğa derhal ve iki çifte atla sürer.

1451

گفت در گوش گل و خندانش کرد

گفت با سنگ و عقیق کانش کرد

Gülün kulağına bir şey söyledi, güldürdü. Taşın kulağına bir şey söyledi, akik ve maden haline getirdi.

1452

گفت با جسم آیتی تا جان شد او

گفت با خورشید تا رخشان شد او

Cisme bir ayet okudu, can oldu. Güneşe bir şey söyledi, parladı.

1453

باز در گوشش دمد نکته‌ی مخوف

در رخ خورشید افتد صد کسوف

Sonra yine güneşin kulağına korkunç bir şey üfler, yüzüne yüzlerce perde iner.

1454

تا به گوش ابر آن گویا چه خواند

کاو چو مشک از دیده‌ی خود اشک راند

O kelâm sahibi Tanrı, bulutun kulağına bir şey okur; gözünden misk gibi yaşlar akıtır.

1455

تا به گوش خاک حق چه خوانده است

کاو مراقب گشت و خامش مانده است

Toprağın kulağına ne söyledi ki murakebeye vardı, dalgın bir halde kaldı!

1456

در تردد هر که او آشفته است

حق به گوش او معما گفته است

Tereddüt içinde kalan, hayretlere düşen kişinin kulağına da Hak, bir muamma söylemiştir.

1457

تا کند محبوسش اندر دو گمان

آن کنم کاو گفت یا خود ضد آن

Bu suretle onu iki şüphe arasında hapseder. “Ey yardımı istenen Tanrı! Şunu mu yapayım, bunu mu?” der.

1458

هم ز حق ترجیح یابد یک طرف

ز آن دو یک را بر گزیند ز آن کنف

İki şıktan birini üstün tutar, üstün tuttuğunu yaparsa o da yine Hak’tandır.

1459

گر نخواهی در تردد هوش جان

کم فشار این پنبه اندر گوش جان

Can aklının tereddüt içinde bocalamasını istemezsen o pamuğu can kulağına tıkma,

1460

تا کنی فهم آن معماهاش را

تا کنی ادراک رمز و فاش را

Ki Tanrı’nın o muammalarını anlayasın, gizlice ve açıkça söylenen sözleri idrak edesin.

1461

پس محل وحی گردد گوش جان

وحی چه بود گفتنی از حس نهان

Böyle yaparsan can kulağı vahiy yeri olur. Vahiy nedir? Zahiri duygudan gizli söz.

1462

گوش جان و چشم جان جز این حس است

گوش عقل و گوش ظن زین مفلس است

Can kulağı ile can gözü, zahirî duyguya yabancıdır; o duygu, bu duygudan bambaşkadır. Akıl ve duygu kulağı, bu hususta müflistir.

1463

لفظ جبرم عشق را بی‌صبر کرد

و آن که عاشق نیست حبس جبر کرد

Cebir meselesi, aşkımı ihtiyarsız bir hale getirdi, sabrımı elden aldı. Âşık olmayansa cebri hapsetti, onu inkâr yahut takyit eyledi.

1464

این معیت با حق است و جبر نیست

این تجلی مه است این ابر نیست

Hâlbuki bu, Hak’la beraberlik ve birliktir, cebir değil... Bu, ayın tecellisidir bulut değil.

1465

ور بود این جبر جبر عامه نیست

جبر آن اماره‌ی خودکامه نیست

Cebir bile olsa, herkesin bildiği cebir; yalnız kendi menfaatini gözeten Nefsi Emmarenin cebri değildir.

1466

جبر را ایشان شناسند ای پسر

که خدا بگشادشان در دل بصر

Ey oğul! Tanrı, kimlerin gönül gözünü açtıysa bu cebri onlar anlar.

1467

غیب و آینده بر ایشان گشت فاش

ذکر ماضی پیش ایشان گشت لاش

Gayb ve istikbal onlara apaçık görünmektedir. Maziyi anış onlarca değersiz bir şeydir.

1468

اختیار و جبر ایشان دیگر است

قطره‌ها اندر صدفها گوهر است

Onların ihtiyarı da başka türlüdür, cebri de. Yağmur damlaları sedeflerin içinde inci olur.

1469

هست بیرون قطره‌ی خرد و بزرگ

در صدف آن در خرد است و سترگ

Sedeften dışarıda küçük, büyük damlalar var, sedefin içinde ise küçük, büyük inciler.

1470

طبع ناف آهو است آن قوم را

از برون خون و درونشان مشکها

Onlarda misk ahusunun göbeğindeki kabiliyet vardır. Dışarıdaki kan damlaları, bunların içlerinde misktir.

1471

تو مگو کاین مایه بیرون خون بود

چون رود در ناف مشکی چون شود

Sen, dışarıdaki kan, göbeğin içinde nasıl misk olur? Deme!

1472

تو مگو کاین مس برون بد محتقر

در دل اکسیر چون گیرد گهر

Bu bakır, dışarıda adi ve bayağı bir şeyken iksirin içinde nasıl altın olmuş da deme!

1473

اختیار و جبر در تو بد خیال

چون در ایشان رفت شد نور جلال

İhtiyar ve cebir, sende bir hayalden ibarettir. Onlardaysa Tanrı azametinin nuru haline gelmiştir.

1474

نان چو در سفره ست باشد آن جماد

در تن مردم شود او روح شاد

Ekmek, sofrada durduğu müddetçe cansızdır. Fakat insan vücudunda neşeli ruh kesilir.

1475

در دل سفره نگردد مستحیل

مستحیلش جان کند از سلسبیل

Sofranın ortasında duran o ekmeğin can olması imkânsızdır. Fakat can, sel sebil suyu ile o olmayacak şeyi yapar, ekmeği ruh haline getirir.

1476

قوت جان است این ای راست خوان

تا چه باشد قوت آن جان جان

Ey doğru okuyup doğru anlayan! Bu can kuvvetidir; bir düşün, o canlar canının kuvveti ne olabilir?

1477

گوشت پاره‌ی آدمی با عقل و جان

می‌شکافد کوه را با بحر و کان

İnsanın bir tek kolu, candan gelen kuvvetle dağı, denizle, madenlerle yarıp delmekte.

1478

زور جان كوه كن شق حجر

زور جان جان در انْشَقَّ القمر

Dağ yaran (Ferhâd'ın) candan gelen kuvveti taş delmek, canlar canının kuvveti de kameri ikiye bölmektir.

1479

گر گشاید دل سر انبان راز

جان به سوی عرش سازد ترک تاز

Gönül, Tanrı sırları dağarcığını açarsa can, arşa doğru süratle koşar gider.

1480

کرد حق و کرد ما هر دو ببین

کرد ما را هست دان پیداست این

Hakk’ın yaptıklarını da gör, bizim yaptıklarımızı da. Her ikisini de gör ve bizim yaptığımız işler olduğunu bil, zaten bu meydanda.

1481

گر نباشد فعل خلق اندر میان

پس مگو کس را چرا کردی چنان

Ortada halkın yaptığı işler yoksa, her şeyi Hak yapıyorsa, şu halde kimseye “bunu niye böyle yaptın” deme!

1482

خلق حق افعال ما را موجد است

فعل ما آثار خلق ایزد است

Tanrı'nın yaratması, bizim yaptığımız işleri meydana getirmektedir. Bizim işlerimiz, Tanrı işinin eserleridir.

1483

ناطقی یا حرف بیند یا غرض

کی شود یک دم محیط دو عرض

Söz söyleyen kimse, ya harfleri görür yahut manayı. Bir anda her ikisini birden nasıl görebilir?

1484

گر به معنی رفت شد غافل ز حرف

پیش و پس یک دم نبیند هیچ طرف

İnsan, konuşurken manayı düşünür, onu kastederse harflerden gafildir. Hiçbir göz, bir anda hem önünü, hem ardını göremez.

1485

آن زمان که پیش بینی آن زمان

تو پس خود کی ببینی این بدان

Şunu iyice bil! Önünü gördüğün zaman ardını nasıl görebilirsin?

1486

چون محیط حرف و معنی نیست جان

چون بود جان خالق این هر دوان

Mademki can, harfi ve manayı bir anda ihata edemez, nasıl olur da hem işi yapar, hem o iş yapma kudretini yaratır?

1487

حق محیط جمله آمد ای پسر

وا ندارد کارش از کار دگر

Ey oğul! Tanrı, her şeye muhittir. Bir işi yapması, o anda diğer bir işi yapmasına mâni olamaz.

1488

گفت شیطان که بِما أغویتنی

کرد فعل خود نهان دیو دنی

Şeytan, “Bima ağveytenî ” dedi; o alçak ifrit, kendi fi’lini gizledi.

1489

گفت آدم که ظلمنا نفسنا

او ز فعل حق نبد غافل چو ما

Âdem ise “Zalemna enfüsena” dedi; bizim gibi Hakk’ın fiilinden gafil değildi;

1490

در گنه او از ادب پنهانش کرد

ز آن گنه بر خود زدن او بر بخورد

Günah ettiği halde edebe riayet ederek Tanrı’ya isnat etmedi. Tanrı’nın halk ettiğini gizledi. O suçu kendine atfettiğinden ihsana nail oldu.

1491

بعد توبه گفتش ای آدم نه من

آفریدم در تو آن جرم و محن

Âdem, tövbe ettikten sonra Tanrı, “Ey Âdem! O suçu, o mihnetleri, sen de ben yaratmadım mı”?

1492

نه که تقدیر و قضای من بد آن

چون به وقت عذر کردی آن نهان

O benim takdirim, benim kazam değil miydi; özür getirirken niye onu gizledin?” dedi.

1493

گفت ترسیدم ادب نگذاشتم

گفت هم من پاس آنت داشتم

Âdem “Korktum, edebi terk etmedim” deyince Tanrı, “İşte ben de onun için seni kayırdım” dedi.

1494

هر که آرد حرمت او حرمت برد

هر که آرد قند لوزینه خورد

Hürmet eden, hürmet görür. Şeker getiren badem şekerlemesi yer.

1495

طیبات از بهر که للطیبین

یار را خوش کن برنجان و ببین

Temiz şeyler, temizler içindir; sevgiliyi hoş tut hoşluk gör; incit, incin!

1496

یک مثال ای دل پی فرقی بیار

تا بدانی جبر را از اختیار

Ey gönül! Cebirle ihtiyarı birbirinden ayırt etmek için bir misal getir ki ikisini de anlayasın:

1497

دست کان لرزان بود از ارتعاش

و آن که دستی را تو لرزانی ز جاش

Titreme illetinden dolayı titreyen bir el, bir de senin titrettiğin el...

1498

هر دو جنبش آفریده‌ی حق شناس

لیک نتوان کرد این با آن قیاس

Her iki hareketi de bil ki Tanrı yaratmıştır; fakat bu hareketi onunla mukayeseye imkân yoktur.

1499

ز آن پشیمانی که لرزانیدی‌اش

مرتعش را کی پشیمان دیدی‌اش

İhtiyarınla el oynatmadan pişman olabilirsin; fakat titreme illetine müptelâ bir adamın pişman olduğunu ne vakit gördün?

1500

بحث عقل است این چه عقل آن حیله‌گر

تا ضعیفی ره برد آن جا مگر

Anlayışı kıt biriside şu cebir ve ihtiyar meselesine yol bulsun, bu işi anlasın diye söylediğimiz bu söz, aklî bir söz, aklî bir bahistir. Fakat zaten bu hilekâr akıl, akıl değildir ki.

1501

بحث عقلی گر در و مرجان بود

آن دگر باشد که بحث جان بود

Aklî bahis, inci ve mercan bile olsa can bahsi, başka bir bahistir.

1502

بحث جان اندر مقامی دیگر است

بادهٔ جان را قوامی دیگر است

Can bahsi başka bir makamdır, can şarabının başka bir kıvamı vardır.

1503

آن زمان که بحث عقلی ساز بود

این عمر با بو الحکم هم راز بود

Akıl bahisleri hüküm sürdüğü sırada Ömer’le Ebülhakem sırdaştı.

1504

چون عمر از عقل آمد سوی جان

بو الحکم بو جهل شد در حکمِ آن

Fakat Ömer, akıl âleminden can âlemine gelince can bahsinde Ebülhakem, Ebucehil oldu.

1505

سوی حس و سوی عقل او کامل است

گر چه خود نسبت به جان او جاهل است

Ebucehil, cana nispetle esasen cahil olmakla beraber his ve akıl bakımından kâmildi.

1506

بحث عقل و حس اثر دان یا سبب

بحث جانی یا عجب یا بو العجب

Akıl ve bahsi, bil ki eser, yahut sebeptir (Onunla müessir ve müsebbip anlaşılır).
Can bahsi ise büsbütün şaşılacak bir şeydir.

1507

ضوء جان آمد نماند ای مستضی

لازم و ملزوم و نافی مقتضی

Ey nur isteyen! Can ziyası parladı; lâzım, mülzem, nâfî, muktazî kalmadı. Bir gören kişinin.

1508

ز آن که بینایی که نورش بازغ است

از دلیل چون عصا بس فارغ است

Nuru doğmuş parlamaktayken sopa gibi bir delilden vazgeçeceği meydandadır.

1509

بار دیگر ما به قصه آمدیم

ما از آن قصه برون خود کی شدیم

Yine hikâyeye geldik; zaten ne zaman hikâyeden ayrıldık ki?

1510

گر به جهل آییم آن زندان اوست

ور به علم آییم آن ایوان اوست

Cehil bahsine gelirsek o Tanrı’nın zindanıdır; ilim bahsine gelirsek onun bağı ve sayvanı.

1511

ور به خواب آییم مستان وی‌ایم

ور به بیداری به دستان وی‌ایم

Uyursak onun sarhoşlarıyız; uyanık olursak onun hikâyesinden bahsetmekteyiz.

1512

ور بگرییم ابر پر زرق وی‌ایم

ور بخندیم آن زمان برق وی‌ایم

Ağlarsak rızıklarla dolu bulutuyuz; gülersek şimşek!

1513

ور به خشم و جنگ عکس قهر اوست

ور به صلح و عذر عکس مهر اوست

Kızar, savaşırsak bu, kahrının aksidir, barışır, özür serdedersek muhabbetinin aksidir.

1514

ما که‌ایم اندر جهان پیچ پیچ

چون الف او خود چه دارد هیچ هیچ

Bu dolaşık ve karmakarışık âlemde biz kimiz? Elif gibiyiz. Elifinse esasen, hiç ama hiçbir şeyi yoktur!

1515

گفت یا عمر چه حکمت بود و سر

حبس آن صافی در این جای کدر

Ömer’e “O duru suyun bulanık yerde hapsedilmesinin hikmeti ne, bunda ne sır var?

1516

آب صافی در گلی پنهان شده

جان صافی بسته‌ی ابدان شده

Duru su, toprakta gizlenmiş; saf can cisimlerde mukayyet olmuş, sebebi nedir?” dedi.

1517

گفت تو بحثی شگرفی می‌کنی

معنیی را بند حرفی می‌کنی

Ömer dedi ki: “Sen derin bir bahse dalıyorsun. Meselâ manayı harflerle takyit eder(bir söz söylersin.(

1518

حبس کردی معنی آزاد را

بند حرفی کرده ای تو یاد را

Serbest olan manayı hapsettin, nefesi bir kelime ile takyit eyledin.

1519

از برای فایده این کرده‌ای

تو که خود از فایده در پرده‌ای

Sen faydadan mahcup iken; ruhun bedene gelmesindeki faydayı bilmezken; bunu, bir fayda elde etmek için yaparsın da.

1520

آن که از وی فایده زاییده شد

چون نبیند آن چه ما را دیده شد

Fayda, kendisinde zuhur eden Tanrı, bizim gördüğümüzü nasıl görmez?

1521

صد هزاران فایده ست و هر یکی

صد هزاران پیش آن یک اندکی

Mananın kelimelerle söylenmesinde yüz binlerce fayda var. Bu faydaların her biri, canın cesede girmesindeki faydaya nispetle pek değersiz.

1522

آن دم نطقت که جزو جزوهاست

فایده شد کل کل خالی چراست

Cüzilerin cüz’ü olan senin bu nefesin, bu söz söylemen, küllî bir fayda temin ederse ruhun bedene girmesiyle meydana gelen küll, neden faydasız olsun?

1523

تو که جزوی کار تو با فایده ست

پس چرا در طعن کل آری تو دست

Sen bir cüz iken fayda görüyorsun. O halde neden kınama elini külle uzatıyor, onu neden kınıyorsun?

1524

گفت را گر فایده نبود مگو

ور بود هل اعتراض و شکر جو

Sözün faydası yoksa söyleme, varsa itirazı bırakıp şükretmeye çalış!

1525

شکر یزدان طوق هر گردن بود

نه جدال و رو ترش کردن بود

Tanrı’ya şükretmek herkesin boynunun borcudur. Kavga etmek, suratını ekşitmek, şükür değildir.

1526

گر ترش رو بودن آمد شکر و بس

پس چو سرکه شکر گویی نیست کس

Şükretmek surat ekşitmeden ibaretse sirke gibi şükreden hiç kimse yok!

1527

سرکه را گر راه باید در جگر

گو بشو سرکنگبین او از شکر

Sirke, ciğere gitmek için yol arıyorsa ona “şekerle karış da sirkengübin ol” de!

1528

معنی اندر شعر جز با خبط نیست

چون قلاسنگ است اندر ضبط نیست

Manayı şiire sıkıştırmaya çalışmak, hapsolmakla müsavi, ondan gayrı bir şey değil. Şiirde mana, sapan gibi… istenen yere gitmesine imkan yok.

1529

آن رسول از خود بشد زین یک دو جام

نه رسالت یاد ماندش نه پیام

Elçi, bu bir iki kadehle kendinden geçti; hatırında ne elçilik kaldı, ne getirdiği haber!

1530

واله اندر قدرت الله شد

آن رسول اینجا رسید و شاه شد

Tanrı kudretine hayran olup kaldı; makam erişip sultan oldu.

1531

سیل چون آمد به دریا بحر گشت

دانه چون آمد به مزرع گشت کشت

Sel denize kavuştu deniz oldu. Tane ekinliğe vardı, ekin oldu.

1532

چون تعلق یافت نان با بو البشر

نان مرده زنده گشت و با خبر

Ekmek Âdem Atanın vücuduna karıştı, ölü iken dirildi, haberdar oldu.

1533

موم و هیزم چون فدای نار شد

ذات ظلمانی او انوار شد

Mum ve odun, ateşe can verip yanınca nursuz vücutları nurlandı.

1534

سنگ سرمه چون که شد در دیده‌گان

گشت بینایی شد آن جا دیدبان

Sürme taşı, (dövülüp) gözlere çekilince iyi görmeye sebep oldu, gözcü kesildi.

1535

ای خنک آن مرد کز خود رسته شد

در وجود زنده‌ای پیوسته شد

Ne mutlu o adama kendisinden kurtulmuş, diriye ulaşmıştır!

1536

وای آن زنده که با مرده نشست

مرده گشت و زندگی از وی بجست

Yazık o diriye ki ölü ile oturmuş, ölmüş; hayatını kaybetmiştir!

1537

چون تو در قرآن حق بگریختی

با روان انبیا آمیختی

Tanrı Kur’an’ına kaçar, sığınırsan Peygamberlerin ruhlarına karışırsın.

1538

هست قرآن حالهای انبیا

ماهیان بحر پاک کبریا

Kur'an; Peygamberlerin, Tanrı'nın temiz ululuk denizindeki balıkların halleridir.

1539

ور بخوانی و نه‌ای قرآن پذیر

انبیا و اولیا را دیده گیر

Fakat okur da dediğini tutmazsan farzet ki peygamberleri, velileri görmüşsün (inanmadıktan onlara uymadıktan sonra ne fayda.(!

1540

ور پذیرایی چو بر خوانی قصص

مرغ جانت تنگ آید در قفص

Kur’an’ın hükümlerini tutar, kıssalarından hisse alırsan can kuşuna ten kafesi dar gelir.

1541

مرغ کاو اندر قفس زندانی است

می‌نجوید رستن از نادانی است

Kafeste mahpus olan kuşun kurtulmak istememesi cahilliktendir.

1542

روحهایی کز قفسها رسته‌اند

انبیای رهبر شایسته‌اند

Kafeslerden kurtulan ruhlar, Tanrı’ya lâyık ve halka rehber olan peygamberlerdir.

1543

از برون آوازشان آید ز دین

که ره رستن ترا این است این

Onların sesleri, kafeslerin dışından ve din makamından gelir: “Sana kurtuluş yolu ancak budur, bu!

1544

ما به دین رستیم زین ننگین قفس

جز که این ره نیست چاره‌ی این قفس

Biz bu daracık kafesten bununla kurtulduk. Bu kafesten kurtulmanın bundan başka çaresi yok!

1545

خویش را رنجور سازی زار زار

تا ترا بیرون کنند از اشتهار

Kazandığın şöhretten kurtulman için inleyip duran bir hasta haline gir!

1546

که اشتهار خلق بند محکم است

در ره این از بند آهن کی کم است

Zaten halk arasında meşhur olmak, sağlam bir bağdır. Bu bağ bu yolda demir bir bağdan aşağı mıdır ki”?

1547

بود بازرگانی او را طوطیی

در قفس محبوس زیبا طوطیی

Bir tacirin bir dudusu vardı, kafeste hapsedilmiş, güzel bir duduydu.

1548

چون که بازرگان سفر را ساز کرد

سوی هندستان شدن آغاز کرد

Tacir, Hindistan’a gitmek üzere yol hazırlığına başladı.

1549

هر غلام و هر کنیزک را ز جود

گفت بهر تو چه آرم گوی زود

Kerem ve ihsan dolayısıyla, kölelerinin, cariyeciklerinin her birine “Çabuk söyle, sana Hindistan’dan ne getireyim?” dedi.

1550

هر یکی از وی مرادی خواست کرد

جمله را وعده بداد آن نیک مرد

Her birisi ondan bir şey diledi. O iyi adam hepsine, istediklerini getireceğini vadetti.

1551

گفت طوطی را چه خواهی ارمغان

کارمت از خطه‌ی هندوستان

Duduya da “Sen ne armağan istersin, sana Hindistan elinden ne getireyim?” dedi.

1552

گفتش آن طوطی که آن جا طوطیان

چون ببینی کن ز حال من بیان

Dudu dedi ki: “Oradaki duduları görünce benim halimi anlat.

1553

کان فلان طوطی که مشتاق شماست

از قضای آسمان در حبس ماست

De ki: Sizin müştakınız olan filan dudu, Tanrı’nın takdiriyle bizim mahpusumuzdur.

1554

بر شما کرد او سلام و داد خواست

وز شما چاره و ره ارشاد خواست

Size selâm söyledi, yardım istedi; sizden bir çare, bir kurtuluş yolu diledi.

1555

گفت می‌شاید که من در اشتیاق

جان دهم اینجا بمیرم در فراق

Dedi ki: Reva mıdır ben iştiyakınızla gurbet elde can vereyim.

1556

این روا باشد که من در بند سخت

گه شما بر سبزه گاهی بر درخت

Sıkı bir hapis içinde olayım da siz gâh yeşilliklerde, gâh ağaçlarda zevk ve sefa edesiniz.

1557

این چنین باشد وفای دوستان

من در این حبس و شما در بوستان

Dostların vefası böyle mi olur? Ben şu hapis içindeyim, siz gül bahçelerinde.

1558

یاد آرید ای مهان زین مرغ زار

یک صبوحی در میان مرغزار

Ey Ulular! Bir seher çağı şarap meclisinde bu inleyen garibi de hatırlayın!

1559

یاد یاران یار را میمون بود

خاصه کان لیلی و این مجنون بود

Dostların sevgiliyi anması, sevgiliye ne mutludur. Hele anan ve anılanın biri Leylâ, öbürü Mecnun olursa.

1560

ای حریفان بت موزون خود

من قدحها می‌خورم پر خون خود

Ey güzel endamlı sevgilinin mahremleri! Kendi kanımla doldurduğum peymaneleri içmem reva mı?

1561

یک قدح می نوش کن بر یاد من

گر همی‌خواهی که بدهی داد من

Sevgili! Bana da bir nasip vermek istersen beni anarak bir kadeh iç!

1562

یا به یاد این فتاده‌ی خاک بیز

چون که خوردی جرعه ای بر خاک ریز

İçerken bu yerlere serilmiş düşkün âşığı yâd ederek toprağa bir yudum şarap dök!

1563

ای عجب آن عهد و آن سوگند کو

وعده‌های آن لب چون قند کو

Şaşılacak şey! Nerde o ahit, nerde o yemin? O şeker gibi dudağın verdiği vaadler hani?

1564

گر فراق بنده از بنده از بد بندگی است

چون تو با بد بد کنی پس فرق چیست

Bu kulun ayrı düşmesi, fena kulluktansa... Kötüye kötülükle mukabele edersen aramızda ne fark kalır?

1565

ای بدی که تو کنی در خشم و جنگ

با طرب تر از سماع و بانگ چنگ

Fakat hiddetle, şiddetle senden gelen kötülük, sema’dan, çengin nağmelerinden daha zevkli, daha neşeli.

1566

ای جفای تو ز دولت خوبتر

و انتقام تو ز جان محبوبتر

Ey cefası devletten daha güzel, intikamı candan daha sevimli dilber!

1567

نار تو این است نورت چون بود

ماتم این تا خود که سورت چون بود

Ateşin bu acaba nurun nasıl? Matem, bu olunca düğünün nice?

1568

از حلاوتها که دارد جور تو

وز لطافت کس نیابد غور تو

Cevrinde öyle tatlılıklar var ki, malik olduğun letafet yüzünden kimse seni hakkıyla anlayamaz.

1569

نالم و ترسم که او باور کند

وز کرم آن جور را کمتر کند

Hem inlerim, hem de sevgili inanır da kereminden o cevri azaltır diye korkarım.

1570

عاشقم بر قهر و بر لطفش به جد

بو العجب من عاشق این هر دو ضد

Kahrına da hakkıyla âşığım, lütfuna da. Ne şaşılacak şey ki ben bu iki zıdda da gönül vermişim.

1571

و الله ار زین خار در بستان شوم

همچو بلبل زین سبب نالان شوم

Tanrı hakkı için bu dikenden kurtulur, gül bahçesine kavuşursam bu sebepten bülbül gibi feryat ederim.

1572

این عجب بلبل که بگشاید دهان

تا خورد او خار را با گلستان

Bu ne şaşılacak şey bülbüldür ki ağzını açınca dikeni de gül bahçesiyle beraber yutar, ikisini de bir görür!

1573

این چه بلبل این نهنگ آتشی است

جمله ناخوشها ز عشق او را خوشی است

Bu bülbül değil, ateş canavarı! Onun aşkıyla bütün kötü şeyler, kendisine hoş gelmekte!

1574

عاشق گل است و خود گل است او

عاشق خویش است و عشق خویش جو

Güle âşık, hâlbuki esasen kendisi gül, kendisine âşık, kendi aşkını aramakta”!

1575

قصه‌ی طوطی جان زین سان بود

کو کسی کو محرم مرغان بود

Can dudusunun hikâyesi de bu çeşittir. Fakat nerede kuşlara mahrem olan kişi?

1576

کو یکی مرغی ضعیفی بی‌گناه

و اندرون او سلیمان با سپاه

Nerede zayıf ve suçsuz bir kuş ki onun içine Süleyman, askeriyle ordu kurmuş olsun!

1577

چون بنالد زار بی‌شکر و گله

افتد اندر هفت گردون غلغله

Şükür yahut şikâyetle feryat edince yere, göğe zelzeleler düşsün!

1578

هر دمش صد نامه صد پیک از خدا

یا ربی زو شصت لبیک از خدا

Her demde ona Tanrı’dan yüz mektup, yüz haberci erişsin; o bir kere “Ya Rabbi” deyince Hak’tan altmış kere “Lebbeyk” sesi gelsin!

1579

زلت او به ز طاعت نزد حق

پیش کفرش جمله ایمانها خلق

Hatası, Tanrı indinde ibadetten daha iyi olsun; küfrüne nispetle bütün halkın imanı değersiz kalsın!

1580

هر دمی او را یکی معراج خاص

بر سر تاجش نهد صد تاج خاص

Öyle kişiye her nefeste hususi miraç vardır. Tanrı, onun tacının üstüne yüzlerce hususi taç koyar.

1581

صورتش بر خاک و جان بر لامکان

لامکانی فوق وهم سالکان

Cismi topraktadır, Canı Lâmekân Âleminde, O Lâmekân Âlemi, saliklerin vehimlerinden üstündür. (vehimlere sığmaz(.

1582

لامکانی نه که در فهم آیدت

هر دمی در وی خیالی زایدت

O Lâmekân Âlemi, vehmine gelen bir âlem olmadığı gibi hayaline de doğmaz.
(ne idrak edebilirsin, ne tahayyül(!

1583

بل مکان و لامکان در حکم او

همچو در حکم بهشتی چارجو

Cennetteki ırmak, nasıl cennettekilerin hükmüne tâbi ise mekân âlemiyle Lâmekân Âlemi de, o âlemin hükmüne tâbidir.

1584

شرح این کوته کن و رخ زین بتاب

دم مزن و الله اعلم بالصواب

Bu ilâhî akıl kuşlarına ait olan bahsi kısa kes, bu sözden yüzünü çevir, sükût et! Doğrusunu, Tanrı daha iyi bilir.

1585

باز می‌گردیم ما ای دوستان

سوی مرغ و تاجر و هندوستان

Dostlar biz yine kuş, tacir ve Hindistan hikâyesine dönelim:

1586

مرد بازرگان پذیرفت این پیام

کاو رساند سوی جنس از وی سلام

Tacir, Hindistan’daki dudulara, dudusundan selam götürmeyi kabul etti.

1587

چون که تا اقصای هندوستان رسید

در بیابان طوطی چندی بدید

Hindistan uçlarına varınca kırda birkaç dudu gördü.

1588

مرکب استانید پس آواز داد

آن سلام و آن امانت باز داد

Atını durdurup seslendi, dudunun selâmını ve kendisine emanet ettiği sözleri söyledi.

1589

طوطیی ز آن طوطیان لرزید بس

اوفتاد و مرد و بگسستش نفس

O dudulardan birisi, bir hayli titredi ve düşüp öldü, nefesi kesildi.

1590

شد پشیمان خواجه از گفت خبر

گفت رفتم در هلاک جانور

Tâcir, bu haberi verdiğinden dolayı pişman oldu, dedi ki: “Bir cana kıydım,

1591

این مگر خویش است با آن طوطیک

این مگر دو جسم بود و روح یک

Bu dudu, olsa olsa o duducağızın akrabası olacak, galiba bunların cisimleri iki, canları bir.

1592

این چرا کردم چرا دادم پیام

سوختم بی‌چاره را زین گفت خام

Bu işi neye yaptım, o haberi neye verdim? Bu münasebetsiz sözle biçareyi yaktım, yandırdım”.

1593

این زبان چون سنگ و هم آهن‌وش است

و آن چه بجهد از زبان چون آتش است

Bu dil, çakmak taşıyla çakmak demiri gibidir. Dilden çıkan da ateşe benzer.

1594

سنگ و آهن را مزن بر هم گزاف

گه ز روی نقل و گاه از روی لاف

Manasız yere gâh hikâye yoluyla, gâh laf olsun diye çakmak taşıyla demirini birbirine vurma!

1595

ز آن که تاریک است و هر سو پنبه زار

در میان پنبه چون باشد شرار

Zira ortalık karanlıktır, her tarafta pamuk dolu. Pamuk arasında kıvılcım nasıl durur?

1596

ظالم آن قومی که چشمان دوختند

ز آن سخنها عالمی را سوختند

Zalim onlardır ki gözlerini kapamışlar, söyledikleri sözlerle bütün âlemi yakmışlardır.

1597

عالمی را یک سخن ویران کند

روبهان مرده را شیران کند

Bir söz, bir âlemi yıkar, ölmüş tilkileri aslan eder.

1598

جانها در اصل خود عیسی دمند

یک زمان زخمند و گاهی مرهمند

Canlar aslen İsâ nefeslidir; bir anda yara, bir anda merhem olurlar.

1599

گر حجاب از جانها برخاستی

گفت هر جانی مسیح آساستی

Canlardan perde kalkaydı; her canın sözü, Mesih'i’ sözü gibi tesir ederdi.

1600

گر سخن خواهی که گویی چون شکر

صبر کن از حرص و این حلوا مخور

Şeker gibi söz söylemek istersen sabret, haris olma , bu helvayı yeme!

1601

صبر باشد مشتهای زیرکان

هست حلوا آرزوی کودکان

Feraset sahiplerinin iştahları sabradır, onlar sabretmek isterler. Helva ise, çocukların istediği şeydir.

1602

هر که صبر آورد گردون بر رود

هر که حلوا خورد واپس‌تر رود

Sabreden, göklerin üstüne yükselir; helva yiyense geriler, kalır!

1603

صاحب دل را ندارد آن زیان

گر خورد او زهر قاتل را عیان

Gönle sahip olan kişi, apaçık öldürücü bir zehir bile yese ona ziyan gelmez.

1604

ز آن که صحت یافت و از پرهیز رست

طالب مسکین میان تب در است

Çünkü o, sıhhat bulmuş, perhizden kurtulmuştur. Fakat zavallı talip (kemale ermemiş salik), henüz hararet içindedir.

1605

گفت پیغمبر که ای مرد جری

هان مکن با هیچ مطلوبی مری

Peygamber buyurdu ki:”Ey cüretli talip! Sakın hiçbir matlup ile mücadele etme”!

1606

در تو نمرودی است آتش در مرو

رفت خواهی اول ابراهیم شو

Sende Nemrûd’luk var, ateşe atılma, atılacaksan önce İbrahim ol!

1607

چون نه‌ای سباح و نه دریایی

در میفکن خویش از خود رایی

Mademki sen ne yüzgeçsin, ne de denizci... Aklına uyup kendini denize atma!

1608

او ز آتش ورد احمر آورد

از زیانها سود بر سر آورد

Yüzgeç ve denizci, denizden inci çıkarır, ziyanlardan bile bir hayli fayda elde eder.

1609

کاملی گر خاک گیرد زر شود

ناقص ار زر برد خاکستر شود

Kâmil, toprağı tutsa altın olur; nâkıs, altını ele alsa toz toprak kesilir.

1610

چون قبول حق بود آن مرد راست

دست او در کارها دست خداست

O gerçek er, Tanrı’ya makbul olmuştur, bütün işlerde onun eli Tanrı elidir.

1611

دست ناقص دست شیطان است و دیو

ز آن که اندر دام تکلیف است و ریو

Nâkıs kimsenin eli ise Şeytan’ın, ifritin elidir. Çünkü Şeytan’ın teklif ve hile tuzağına tutulmuştur.

1612

جهل آید پیش او دانش شود

جهل شد علمی که در ناقص رود

Kâmile göre bilgisizlik bile bilgi olur, nâkısın bildiği bilgi ise bilgisizlik kesilir.

1613

هر چه گیرد علتی علت شود

کفر گیرد کاملی ملت شود

İlletli kimse, ne tutarsa illet olur. Kâmil kâfir bile olsa o küfür, din ve şeriat haline gelir.

1614

ای مری کرده پیاده با سوار

سر نخواهی برد اکنون پای دار

Ey yayan olduğu halde süvari ile yarışa girişen! Sen bu müsabakada kazanmayacak, onu geçmeyeceksin, iyisi mi, dur!

1615

ساحران در عهد فرعون لعین

چون مری کردند با موسی به کین

Melûn Firavun’un zamanında sihirbazlar Mûsâ ile kin güderek mücadeleye giriştiler.

1616

لیک موسی را مقدم داشتند

ساحران او را مکرم داشتند

Fakat onu büyük tuttular, öne geçirdiler, ağırladılar.

1617

ز آن که گفتندش که فرمان آن تست

گر تو می‌خواهی عصا بفکن نخست

Zira ona “Ferman senin. İstiyorsan önce sen asânı at” dediler.

1618

گفت نی اول شما ای ساحران

افکنید آن مکرها را در میان

Mûsâ “ Hayır, ey sihirbazlar, önce siz büyülerinizi meydana koyun” dedi.

1619

این قدر تعظیم دینشان را خرید

کز مری آن دست و پاهاشان برید

Mûsâ'ya karşı gösterdikleri o kadarcık hürmet, din sahibi olmalarına sebep oldu;
inat yüzünden de elleri ayakları kesildi.

1620

ساحران چون حق او بشناختند

دست و پا در جرم آن درباختند

Sihirbazlar Mûsâ’nın hakkını anladıklarından evvelce işledikleri suça karşılık olarak ellerini, ayaklarını feda eylediler.

1621

لقمه و نکته ست کامل را حلال

تو نه‌ای کامل مخور می‌باش لال

Yemek yemek ve nükte söylemek, kâmile helâldir; mademki sen kâmil değilsin yeme ve sükût et!

1622

چون تو گوشی او زبان نی جنس تو

گوشها را حق بفرمود أَنْصِتُوا

Çünkü sen kulaksın, o dildir; o senin cinsinden değil, Tanrı, kulaklara “Ansitû” buyurdu.

1623

کودک اول چون بزاید شیر نوش

مدتی خامش بود او جمله گوش

Çocuk önce, süt emme kabiliyetinde doğar, bir müddet susar ve tamamı ile kulak kesilir.

1624

مدتی می‌بایدش لب دوختن

از سخن تا او سخن آموختن

Lâkırdı söylemeyi öğreninceye kadar bir zaman dudağını yumması, söz söylememesi gerekir.

1625

ور نباشد گوش و تی‌تی می‌کند

خویشتن را گنگ گیتی می‌کند

Kulak vermezse “ti ,ti “ diye manasız sözler söyler; kendisini âlemin dilsizi yapar.

1626

کر اصلی کش نبود آغاز گوش

لال باشد کی کند در نطق جوش

Anadan sağır doğan ise hiç dinlemediği için dilsiz olur; nasıl dile gelsin?

1627

ز آن که اول سمع باید نطق را

سوی منطق از ره سمع اندر آ

Çünkü söz söylemek için önce dinlemek gerektir. Söze, kulak verme yolundan gir.

1628

ادخلوا الأبيات من أبوابها

و اطلبوا الأغراض فى أسبابها

Evlere kapılardan girin; rızıkları, sebeplerine teşebbüs ederek arayın!

1629

نطق کان موقوف راه سمع نیست

جز که نطق خالق بی‌طمع نیست

Dinleme ihtiyacı olmaksızın anlaşılan söz, ancak tamahsız ve ihtiyaçsız olan Tanrı’nın sözüdür.

1630

مبدع است او تابع استاد نی

مسند جمله و را اسناد نی

Tanrı, yarattığını eşsiz, örneksiz yaratır; üstada tâbi değildir. Herkes ona dayanır; onun dayanacağı bir varlık yoktur.

1631

باقیان هم در حرف هم در مقال

تابع استاد و محتاج مثال

Ondan başka bütün mahlûkat; hem sanatında, hem sözünde üstada tâbidir, örneğe muhtaçtır.

1632

زین سخن گر نیستی بیگانه‌ای

دلق و اشکی گیر در ویرانه‌ای

Bu söze yabancı değilsen bir hırkaya bürün, bir viraneye çekil ve gözyaşı dök!

1633

ز آن که آدم ز آن عتاب از اشک رست

اشک تر باشد دم توبه پرست

Çünkü Âdem, Tanrı itabından ağlamakla kurtuldu; tövbekârın nefesi ıslak gözyaşlarıdır.

1634

بهر گریه آمد آدم بر زمین

تا بود گریان و نالان و حزین

Âdem, yeryüzüne, ağlamak için, daima feryat etmek, inlemek ve mahzun olmak için gelmiştir.

1635

آدم از فردوس و از بالای هفت

پای ماچان از برای عذر رفت

Âdem, Firdevs’ten, yedi kat göklerin üstünden ayakları dolaşarak en adi yere, tâ kapı dibine, özür dilemek için gitti.

1636

گر ز پشت آدمی وز صلب او

در طلب می‌باش هم در طلب او

Eğer sen de Âdemoğluysan onun gibi özür dile, onun yolunda yürü!

1637

ز آتش دل و آب دیده نقل ساز

بوستان از ابر و خورشید است باز

Gönül ateşiyle gözyaşından çerez düz. Bahçe, bulutla güneş yüzünden yetişmiş, yeşermiştir.

1638

تو چه دانی قدر آب دیده‌گان

عاشق نانی تو چون نادیدگان

Sen gözyaşı zevkini ne bilirsin? Görmedikleri gibi ekmek âşığısın!

1639

گر تو این انبان ز نان خالی کنی

پر ز گوهرهای اجلالی کنی

Bu karın dağarcığından ekmeği boşaltırsan ululuk incileri ile doldurursun.

1640

طفل جان از شیر شیطان باز کن

بعد از آنش با ملک انباز کن

Önce can çocuğunu Şeytan sütünden kes de sonra onu meleklere ortak yap.

1641

تا تو تاریک و ملول و تیره‌ای

دان که با دیو لعین همشیره‌ای

Sen karanlık, mükedder ve bulanık oldukça bil ki melûn Şeytan’la sütkardeşisin!

1642

لقمه‌ای کان نور افزود و کمال

آن بود آورده از کسب حلال

Nur ve kemali arttıran lokma, helâl kazançtan elde edilen lokmadır.

1643

روغنی کاید چراغ ما کشد

آب خوانش چون چراغی را کشد

Çırağımıza katılınca söndüren yağa yağ deme, çırağı söndüren yağa su de!

1644

علم و حکمت زاید از لقمه‌ی حلال

عشق و رقت آید از لقمه‌ی حلال

İlim ve hikmet helâl lokmadan doğar; aşk ve rikkat helâl lokmadan meydana gelir.

1645

چون ز لقمه تو حسد بینی و دام

جهل و غفلت زاید آن را دان حرام

Bir lokmadan hasede uğrar, tuzağa düşersen; bir lokmadan bilgisizlik ve gaflet meydana gelirse, sen o lokmayı haram bil!

1646

هیچ گندم کاری و جو بر دهد

دیده‌ای اسبی که کره‌ی خر دهد

Hiç buğday ektin de arpa verdiğini gördün mü? Hiç attan eşek sıpası olduğunu gördün mü?

1647

لقمه تخم است و برش اندیشه‌ها

لقمه بحر و گوهرش اندیشه‌ها

Lokma tohumdur mahsulü fikirlerdir. ; lokma denizdir, incileri fikirlerdir.

1648

زاید از لقمه‌ی حلال اندر دهان

میل خدمت عزم رفتن آن جهان

Hizmete meyletmek ve o cihana gitmek azmi, ağıza alınan lokmanın helâl olmasından doğar

1649

کرد بازرگان تجارت را تمام

باز آمد سوی منزل دوست کام

Tacir alışverişi bitirip muradına nail olarak evine geri geldi.

1650

هر غلامی را بیاورد ارمغان

هر کنیزک را ببخشید او نشان

Her köleye armağan getirdi, her halayığa ihsan da bulundu.

1651

گفت طوطی ارمغان بنده کو

آن چه دیدی و آن چه گفتی باز گو

Dudu “ Bu kulun armağanı hani? Ne gördün ve ne dedinse söyle” dedi.

1652

گفت نی من خود پشیمانم از آن

دست خود خایان و انگشتان گزان

Tacir, “Söylemem, zaten elimi çiğneyip parmaklarımı ısırarak,

1653

من چرا پیغام خامی از گزاف

بردم از بی‌دانشی و از نشاف

Cahilliğimden, akılsızlığımdan böyle saçma haberi niye götürdüm diye hâlâ pişman olup durmaktayım” dedi.

1654

گفت ای خواجه پشیمانی ز چیست

چیست آن کاین خشم و غم را مقتضی است

Dudu, “Efendim, pişmanlık neden, bu hiddete bu gama ne sebep oldu?” dedi.

1655

گفت گفتم آن شکایتهای تو

با گروهی طوطیان همتای تو

Tacir dedi ki: “Şikâyetlerini sana benzeyen dudulara söyledim.

1656

آن یکی طوطی ز دردت بوی برد

زهره‌اش بدرید و لرزید و بمرد

İçlerinden biri senin derdini anlayınca ödü patladı, titreyip öldü”.

1657

من پشیمان گشتم این گفتن چه بود

لیک چون گفتم پشیمانی چه سود

Ben “Ne yaptım da bu sözü söyledim” diye pişman oldum ama bir kere söylemiş bulundum. Pişmanlık ne fayda verir?

1658

نکته ای کان جست ناگه از زبان

همچو تیری دان که جست آن از کمان

Ağızdan bir kere çıkan söz, bil ki yaydan fırlayan ok gibidir.

1659

وانگردد از ره آن تیر ای پسر

بند باید کرد سیلی را ز سر

Oğul, o ok gittiği yerden geri dönmez, seli baştan bağlamak gerek.

1660

چون گذشت از سر جهانی را گرفت

گر جهان ویران کند نبود شگفت

Sel önce bir kere coşup da etrafı kapladıktan sonra dünyayı harap etse şaşılmaz.

1661

فعل را در غیب اثرها زادنی است

و آن موالیدش به حکم خلق نیست

Yapılan işin Gayb Âleminde eserleri doğar, o meydana gelen eserler, halkın hükmüne tâbi değildir.

1662

بی‌شریکی جمله مخلوق خداست

آن موالید ار چه نسبتشان به ماست

Onların bize nispeti varsa da hepsi, ancak tek Tanrı tarafından yaratılmıştır.

1663

زید پرانید تیری سوی عمر

عمر را بگرفت تیرش همچو نمر

Meselâ Amr’e Zeyd bir ok atar; o ok, Amr’i kaplan gibi yaralar.

1664

مدت سالی همی‌زایید درد

دردها را آفریند حق نه مرد

Yara, bir yıl kadar Amr’ın vücudunda ağrılar, sızılar meydana getirir. O dertleri, Hak yaratmıştır, insan değil.

1665

زید رامی آن دم ار مرد از وجل

دردها می‌زاید آن جا تا اجل

Oka hedef olan Amr, o anda korkudan ölürse, yahut ölümüme kadar bedeninde yaralar, bereler vücuda gelir de,

1666

ز آن موالید وجع چون مرد او

زید را ز اول سبب قتال گو

O ağrılardan, o illetlerden ölürse Zeyd'e; ilk sebepten, ok attığından dolayı katil de!

1667

آن وجعها را بدو منسوب دار

گر چه هست آن جمله صنع کردگار

Hepsi, Tanrı’nın icadı ise de o ağrıları Zeyd’e nispet et!

1668

همچنین کشت و دم و دام و جماع

آن موالید است حق را مستطاع

Ekin ekmek, nefes almak, tuzak kurmak, çiftleşmek de böyledir. Onların sesleri hep Hakk’a mutîdir (eken, nefes alan, tuzak kuran, çiftleşen kuldur; bitiren, yaşatan, tuzağa düşüren, doğurtan yahut bunların aksini meydana getiren Hak’tır.(

1669

اولیا را هست قدرت از اله

تیر جسته باز آرندش ز راه

Velîlerde Tanrı’dan öyle bir kudret vardır ki atılmış oku yoldan geri çevirirler.

1670

بسته درهای موالید از سبب

چون پشیمان شد ولی ز آن دست رب

Tanrı velisi, pişman olursa sebeplere eserlerin kapılarını kapar (fiilleri neticesiz bırakır). Fakat bunu, Tanrı eliyle yapar.

1671

گفته ناگفته کند از فتح باب

تا از آن نه سیخ سوزد نه کباب

Tanrı kudretiyle; söylenmiş bir sözü söylenmemiş hale getirir. Bir halde ki ne şiş yanar ne kebap!

1672

از همه دلها که آن نکته شنید

آن سخن را کرد محو و ناپدید

Bütün kalplerdeki nükteleri işitir, gönüllerden o sözü yok eder.

1673

گرت برهان باید و حجت مها

باز خوان مِنْ آيَةٍ أَوْ ننسها

Ey ulu kişi! Sana delil ve huccet gerekse “Min âyetin ey nünsiha” ayetini oku.

1674

آیت أَنْسَوْكُمْ ذِكْرِی بخوان

قدرت نسیان نهادنشان بدان

“Ensevküm zikrî ” ayetini de oku velilerin kalplere nisyan koyma kudretini anla!

1675

چون به تذکیر و به نسیان قادراند

بر همه دلهای خلقان قاهراند

Velîler, hatırlatma ve unutturmaya kadirdirler; şu halde herkesin gönlüne hâkimdirler.

1676

چون به نسیان بست او راه نظر

کار نتوان کرد ور باشد هنر

Velî, unutturma kudretiyle bir kişinin istidlâl yolunu bağladı mı, o adamın hüneri bile olsa bir iş yapamaz.

1677

خلتم سخريه اهل السمو

از نبی خوانید تا أنسوکم

Siz, yüce kişileri alaya aldınız, bundan bir şey çıkmaz sandınız ama Kur’an’da “Ensevküm” ayetini bir okuyun!

1678

صاحب ده پادشاه جسمهاست

صاحب دل شاه دلهای شماست

Şehir ve köye sahip olan, cisimlerin padişahıdır. Gönül sahibi ise gönüllerinizin sultanıdır.

1679

فرع دید آمد عمل بی‌هیچ شک

پس نباشد مردم الا مردمک

Hiç şüphe yok ki işler, görüşlerin fer’idir. Şu halde insan, ancak göz bebeğinden ibarettir.

1680

من تمام این نیارم گفت از آن

منع می‌آید ز صاحب مرکزان

Ben bunu, tamamı ile söyleyemiyorum, çünkü merkez sahipleri (Peygamberler) men ediyorlar.

1681

چون فراموشی خلق و یادشان

با وی است و او رسد فریادشان

Mademki halkı unutması ve hatırlaması onun elindedir, imdatlarına da o, erişir.

1682

صد هزاران نیک و بد را آن بهی

می‌کند هر شب ز دلهاشان تهی

O güzel huylarla huylanmış olan zat, her gece gönüllerden yüz binlerce iyi ve kötü hâtırayı giderir;

1683

روز دلها را از آن پر می‌کند

آن صدفها را پر از در می‌کند

Gündüzün gönülleri, yine o hâtıralarla doldurmakta; o sedefleri, incilerle dopdolu bir hale getirmektedir.

1684

آن همه اندیشه‌ی پیشانها

می‌شناسند از هدایت جانها

Evvelki düşüncelerin hepsi, Tanrı’nın hidayetiyle sahiplerini tanırlar.

1685

پیشه و فرهنگ تو آید به تو

تا در اسباب بگشاید به تو

Uyanınca, sanat ve hünerin, sebepler kapısını açmak üzere yine sana gelir.

1686

پیشه‌ی زرگر به آهنگر نشد

خوی این خوش خوبه آن منکر نشد

Kuyumcunun hüneri demirciye gitmez, bu güzel huylunun huyu, öteki kötüye mal olmaz.

1687

پیشه‌ها و خلقها همچون جهیز

سوی خصم آیند روز رستخیز

Hünerler ve huylar, kıyamet günü, çeyiz gibi sahibine döner.

1688

پیشه‌ها و خلقها از بعد خواب

واپس آید هم به خصم خود شتاب

Hünerler ve huylar, uykudan sonra süratle sahibine ulaşır. (fırat(

1689

پیشه‌ها و اندیشه‌ها در وقت صبح

هم بدانجا شد که بود آن حسن و قبح

Güzel olsun, çirkin olsun... Bütün huylar ve hünerler, sabah çağında sahiplerine gelir;

1690

چون کبوترهای پیک از شهرها

سوی شهر خویش آرد بهرها

Nitekim posta güvercinleri, gönderilen mektupları, yine uçtukları şehre getirirler.

1691

چون شنید آن مرغ کان طوطی چه کرد

پس بلرزید اوفتاد و گشت سرد

Dudu, o dudunun yaptığını işitince titredi, düştü, kaskatı oldu.

1692

خواجه چون دیدش فتاده همچنین

بر جهید و زد کله را بر زمین

Sahibi, onun böyle düştüğünü görünce yerinden sıçradı, külâhını yere vurdu.

1693

چون بدین رنگ و بدین حالش بدید

خواجه بر جست و گریبان را درید

Onu, bu renkte, bu halde görerek yerinden fırlayıp yakasını yırttı.

1694

گفت ای طوطی خوب خوش حنین

این چه بودت این چرا گشتی چنین

Dedi ki: “ Ey güzel ve hoş nağmeli dudu! Sana ne oldu, niçin bu hale geldin?

1695

ای دریغا مرغ خوش آواز من

ای دریغا هم دم و هم راز من

Vah yazık, benim güzel sesli kuşum! Vah yazık, benim gönüldeşim, sırdaşım.

1696

ای دریغا مرغ خوش الحان من

راح روح و روضه و ریحان من

Yazık, benim güzel nağmeli kuşum; ruhumun neşesi, bahçem, çiçeğim!

1697

گر سلیمان را چنین مرغی بدی

کی خود او مشغول آن مرغان شدی

Süleyman’ın böyle kuşu olsaydı hiç başka kuşlarla uğraşır mıydı?

1698

ای دریغا مرغ کارزان یافتم

زود روی از روی او بر تافتم

Vah yazık; ucuz bulduğum kuştan ne çabuk ayrıldım!

1699

ای زبان تو بس زیانی بر وری

چون تویی گویا چه گویم من ترا

Ey dil, sen bana çok ziyan veriyorsun! Söyleyen sen olduktan sonra ben sana ne diyeyim?

1700

ای زبان هم آتش و هم خرمنی

چند این آتش در این خرمن زنی

Ey dil, sen hem ateşsin, hem harman! Ne vakte kadar harmanı ateşe vereceksin?

1701

در نهان جان از تو افغان می‌کند

گر چه هر چه گوییی‌اش آن می‌کند

Can, ne dersen onu yapmakla beraber gizlice yine senin elinden feryat etmektedir.

1702

ای زبان هم گنج بی‌پایان تویی

ای زبان هم رنج بی‌درمان تویی

Ey dil, sen hem bitmez tükenmez bir hazinesin; hem dermanı olmayan bir dertsin!

1703

هم صفیر و خدعه‌ی مرغان تویی

هم انیس وحشت هجران تویی

Hem kuşlara çalınan ıslık, yapılan hilesin; hem yalnızlık ve ayrılık zamanının enisisin!

1704

چند امانم می‌دهی ای بی‌امان

ای تو زه کرده به کین من کمان

Ey aman bilmez! Bana hiç aman vermiyorsun. Sen, yayını beni öldürmek için kurmuşsun.

1705

نک بپرانیده ای مرغ مرا

در چراگاه ستم کم کن چرا

İşte benim kuşumu uçurdun. Zulüm ve sitem otlağında az otla!

1706

یا جواب من بگو یا داد ده

یا مرا ز اسباب شادی یاد ده

Ya bana cevap ver, yahut insafa gel, yahut da bana neşe ve sevinç sebeplerinden birini an!

1707

ای دریغا نور ظلمت سوز من

ای دریغا صبح روز افروز من

Eyvah benim karanlığı yakıp mahfeden nurum; eyvah, benim gündüzü aydınlatan sabahım!

1708

ای دریغا مرغ خوش پرواز من

ز انتها پریده تا آغاز من

Vah benim güzel uçan; tâ sondan başlangıca kadar uçup gelen kuşum!

1709

عاشق رنج است نادان تا ابد

خيز لا أُقْسِمُ بخوان تا فِى كبد

Cahil insan ilelebet mihnete âşıktır. Kalk, “Fî kebed” e kadar “Lâ uksimü” yü oku!

1710

از کبد فارغ بدم با روی تو

وز زبد صافی بدم در جوی تو

Senin yüzünü gördüm de mihnetten kurtuldum; senin ırmağında köpükten, tortudan arındım.

1711

این دریغاها خیال دیدن است

وز وجود نقد خود ببریدن است

Bu eyvah demeler, bu acınmalar onu görmek, peşin ve elde olan kendi varlığından kesilmek hayaliyledir.

1712

غیرت حق بود و با حق چاره نیست

کو دلی کز حکمِ حق صد پاره نیست

)Bu kuşun ölümüne sebep) Tanrı’nın gayreti (kıskanması) idi. Hakk’ın hükmüne çare bulunmaz. Nerede bir gönül ki Tanrı’nın hükmünden yüz parça olmamış olsun!

1713

غیرت آن باشد که او غیر همه ست

آن که افزون از بیان و دمدمه ست

Gayret (kıskançlık) de her şeyden gayrı olan; vasfı söze ve sese sığmayan Tanrı gayretidir (kendisinden başka her şeyi kıskanır.(

1714

ای دریغا اشک من دریا بدی

تا نثار دل بر زیبا بدی

Ah keşke gözyaşım deniz olsaydı da o güzel dilberimin yoluna saçaydım!

1715

طوطی من مرغ زیرکسار من

ترجمان فکرت و اسرار من

Benim dudum, benim anlayışlı kuşum; düşüncelerimin, sırlarımın tercümanı!

1716

هر چه روزی داد و ناداد آیدم

او ز اول گفته تا یاد آیدم

Rızkını vereyim, vermeyeyim... Benim enisimdi. İlk söylenen sözlerden onu hatırlarım benimle ezelî bir âşinadır.

1717

طوطیی کاید ز وحی آواز او

پیش از آغاز وجود آغاز او

O öyle bir duduydu ki sesi, vahiden gelirdi; varlığı varlık meydana gelmeden önceydi.

1718

اندرون تست آن طوطی نهان

عکس او را دیده تو بر این و آن

O dudu, senin içinde gizlidir. Sen, şunda bunda onun aksini görmüşsün.

1719

می‌برد شادیت را تو شاد از او

می‌پذیری ظلم را چون داد از او

O, kuş senin neşeni alır, fakat yine sen ondan neşelenirsin. Onun yaptığı zulmü, adalet gibi kabul edersin.

1720

ای که جان را بهر تن می‌سوختی

سوختی جان را و تن افروختی

Ey ten uğruna canını yakıp duran! Canını yaktın, tenini aydınlattın.

1721

سوختم من سوخته خواهد کسی

تا ز من آتش زند اندر خسی

Ben yandım, kavını tutuşturmak isteyen bana gelsin, benden tutuştursun da çerçöpü alevlensin, yaksın!

1722

سوخته چون قابل آتش بود

سوخته بستان که آتش کش بود

Kav, ateş alma kabiliyetindendir, şu halde ateşi cezbeden kavı al!

1723

ای دریغا ای دریغا ای دریغ

کانچنان ماهی نهان شد زیر میغ

Vah vah vah; yazıklar olsun... öyle bir ay bulut altına girdi!

1724

چون زنم دم کاتش دل تیز شد

شیر هجر آشفته و خون ریز شد

Nasıl bahsedeyim? Gönül ateşi şiddetle alevlendi; ayrılık aslanı çıldırdı, kan döker bir hale geldi.

1725

آن که او هوشیار خود تند است و مست

چون بود چون او قدح گیرد به دست

Ayıkken bile titiz ve sarhoş olan, kadehi ele alınca nasıl olur?

1726

شیر مستی کز صفت بیرون بود

از بسیط مرغزار افزون بود

Anlatılamayacak derecede sarhoş olan bir aslan, çayırlığa gelince oraya yayılmış yeşilliklerden neşelenir, sarhoşluğu büsbütün fazlalaşır.

1727

قافیه اندیشم و دل دار من

گویدم مندیش جز دیدار من

Ben kafiye düşünürüm; sevgilim bana der ki: “Yüzümden başka hiçbir şey düşünme!

1728

خوش نشین ای قافیه اندیش من

قافیه‌ی دولت تویی در پیش من

Ey benim kafiye düşünenim! Rahatça otur, benim yanımda devlet kafiyesi sensin.

1729

حرف چه بود تا تو اندیشی از آن

حرف چه بود خار دیوار رزان

Harf ne oluyor ki sen onu düşünesin! Harf nedir? Üzüm bağının çitten duvarı!.

1730

حرف و صوت و گفت را بر هم زنم

تا که بی‌این هر سه با تو دم زنم

Harfi, sesi, sözü birbirine vurup parçalayayım da seninle bu üçü de olmaksızın konuşayım!

1731

آن دمی کز آدمش کردم نهان

با تو گویم ای تو اسرار جهان

Âdem’den bile gizlediğim sırrı, ey cihanın esrarı olan sevgili, sana söyleyeyim.

1732

آن دمی را که نگفتم با خلیل

و آن غمی را که نداند جبرئیل

Halil’e bile söylemediğim sırrı, Cebrail’in bile bilmediği gamı,

1733

آن دمی کز وی مسیحا دم نزد

حق ز غیرت نیز بی‌ما هم نزد

Mesih’in bile dem vurmadığı, hatta Tanrı’nın bile kıskanıp biz olmadıkça kimseye açmadığı sırrı sana açayım”.

1734

ما چه باشد در لغت اثبات و نفی

من نه اثباتم منم بی‌ذات و نفی

Biz (mâ) kelimesi, lûgatte nasıl bir kelimedir? İspata ve nefye delalet eden bir kelime. Hâlbuki ben ispat değilim; zatım, varlığım yoktur ki ispat edilebilsin. (Varlığım olmadığından) Nefiy de değilim (yokun varlığı nefiy de edilemez, esasen olmadığı için yoktur da denemez.(

1735

من کسی در ناکسی دریافتم

پس کسی در ناکسی دربافتم

Ben varlığı yoklukta buldum, onun için varlığı yokluğa feda ettim.

1736

جمله شاهان بندهٔ بندهٔ خودند

جمله خلقان مردهٔ مردهٔ خودند

Padişahların hepsi kendilerine karşı alçalana alçalırlar. Bütün hak, kendisine sarhoş olanın sarhoşudur.

1737

جمله شاهان پست، پست خویش را

جمله خلقان مست، مست خویش را

Padişahlar, kendilerine kul olana kul olurlar. Halk umumiyetle kendi yolunda ölenin yolunda ölür.

1738

می‌شود صیاد، مرغان را شکار

تا کند ناگاه ایشان را شکار

Avcı onları ansızın avlamak için kuşlara av olmaktadır.

1739

بی‌دلان را دلبران جسته به جان

جمله معشوقان شکار عاشقان

Dilberler; âşıkları, canla, başla ararlar. Bütün maşuklar âşıklara avlanmışlardır.

1740

هر که عاشق دیدی‌اش معشوق دان

کو به نسبت هست هم این و هم آن

Kimi âşık görürsen bil ki mâşuktur. Çünkü o, âşık olmakla beraber mâşuk tarafından sevildiği cihette mâşuktur da.

1741

تشنگان گر آب جویند از جهان

آب جوید هم به عالم تشنگان

Susuzlar âlemde su ararlar, fakat su da cihanda susuzları arar.

1742

چون که عاشق اوست تو خاموش باش

او چو گوشت می‌کشد تو گوش باش

Mademki âşık odur, sen sus artık. Madem ki o, kulağını çekmekte, sen tamamıyla kulak kesil!

1743

بند کن چون سیل سیلانی کند

ور نه رسوایی و ویرانی کند

Sel akmaya başlar başlamaz önünü kes, yolunu bağla. Yoksa âlemi perişan ve harap eder, her tarafı yıkar.

1744

من چه غم دارم که ویرانی بود

زیر ویران گنج سلطانی بود

Fakat harap olmaktan niye gamlanayım? Harabenin altında padişah hazinesi var!

1745

غرق حق خواهد که باشد غرق‌تر

همچو موج بحر جان زیر و زبر

Hakka dalan kişi daha ziyade dalmak, can denizinin dalgası altüst olmak ister.

1746

زیر دریا خوشتر آید یا زبر

تیر او دل کش تر آید یا سپر

Denizin altı mı daha hoştur, yoksa üstü mü? Onun oku mu daha ziyade gönül çekici ve güzeldir, o oka karşı siper tutmak mı?

1747

پاره کرده‌ی وسوسه باشی دلا

گر طرب را باز دانی از بلا

Şu halde ey gönül! Neşe ve sefayı cefa ve belâdan ayırt edersen vesveseye zebun olmuş olursun.

1748

گر مرادت را مذاق شکر است

بی‌مرادی نه مراد دل بر است

Tutalım ki senin isteğinde şeker tadı var; sevgilinin isteği, isteksizlik murat ve maksadı terk etme değil mi?

1749

هر ستاره‌ش خونبهای صد هلال

خون عالم ریختن او را حلال

Onun her bir yıldızı yüzlerce hilâlin kan diyetidir. Ona, âlemin kanını dökmek helâldir!

1750

ما بها و خونبها را یافتیم

جانب جان باختن بشتافتیم

Biz değeri de bulduk kan diyetini de. Ve o yüzden can vermeye koştuk.

1751

ای حیات عاشقان در مردگی

دل نیابی جز که در دل بردگی

Ey âşık! Âşıkların hayatı ölümledir. Gönlü gönül vermeden başka bir suretle bulamazsın.

1752

من دلش جسته به صد ناز و دلال

او بهانه کرده با من از ملال

Yüzlerce nâz ü işveyle gönlünü almak istedim; sevgili bana istiğna yüzünü gösterdi, bahaneler etti.

1753

گفتم آخر غرق تست این عقل و جان

گفت رو رو بر من این افسون مخوان

‟Bu akıl, bu can, senin aşkına gark olmuş değil mi ki?” dedim, dedi ki: “Git, git; bana bu efsunu okuma!

1754

من ندانم آن چه اندیشیده‌ای

ای دو دیده دوست را چون دیده‌ای

Ben, senin ne düşündüğünü bilmez miyim? Ey iki gören! Sen, sevgiliyi nasıl gördün; buna imkân mı var?

1755

ای گران جان خوار دیده ستی و را

ز آن که بس ارزان خریده ستی و را

Ey ağırcanlı! Sen onu hor gördün; çünkü çok ucuz aldın!

1756

هر که او ارزان خرد ارزان دهد

گوهری طفلی به قرصی نان دهد

Ucuz alan ucuz verir. Çocuk bir inciyi bir somuna değişir.

1757

غرق عشقی‌ام که غرق است اندر این

عشقهای اولین و آخرین

Ben öyle bir aşka gark olmuşum ki evvel gelenlerin aşkları da benim bu aşkıma batmış, yok olmuştur, sonra gelenlerin aşkları da!

1758

مجملش گفتم نکردم ز آن بیان

ور نه هم افهام سوزد هم زبان

Ben, o aşkı kısaca söyledim, tamamıyla anlatmadım. Anlatacak olsam hem dudaklar yanar hem dil!

1759

من چو لب گویم لب دریا بود

من چو لا گویم مراد الا بود

Lep (dudak) dersem maksadım leb-i derya (deniz kıyısı) dır; Lâ (hayır) dersem muradım illâ (ancak, evet) dir.

1760

من ز شیرینی نشستم رو ترش

من ز بسیاری گفتارم خمش

Tatlılıktan dolayı yüzümü ekşitmiş olarak otururum; fazla sözden dolayı sükût etmekteyim.

1761

تا که شیرینی ما از دو جهان

در حجاب رو ترش باشد نهان

İsterim ki bu suretle tatlılığımız, yüzümüzün ekşiliğiyle iki cihandan da gizli kalsın;

1762

تا که در هر گوش ناید این سخن

یک همی‌گویم ز صد سر لدن

Bu söz, her kulağa girmesin. Onun için yüz ledün sırrından ancak birini söylemekteyim.

1763

جمله عالم ز آن غیور آمد که حق

برد در غیرت بر این عالم سبق

Hak kıskançlıkta bütün âlemlerden ileri gittiği içindir ki bütün âlem kıskanç oldu.

1764

او چو جان است و جهان چون کالبد

کالبد از جان پذیرد نیک و بد

O, can gibidir, cihan beden gibi. Beden; iyiyi, kötüyü, canın tesiriyle kabul eder.

1765

هر که محراب نمازش گشت عین

سوی ایمان رفتنش می‌دان تو شین

Kimin namazında mihrap ve kıblesi Ayn (Tanrı’nın zatı, cemali) olursa onun tekrar iman tarafına gitmesini ayıp ve kusur bil.

1766

هر که شد مر شاه را او جامه‌دار

هست خسران بهر شاهش اتجار

Padişaha esvapçıbaşı olan kişinin, padişah hesabına ticarete girişmesi ziyankârlıktan ibarettir.

1767

هر که با سلطان شود او همنشین

بر درش بودن بود حیف و غبین

Padişahla birlikte oturan kimsenin padişah kapısında oturması yazıktır, aldanmaktır.

1768

دست‌بوسش چون رسید از پادشاه

گر گزیند بوس پا باشد گناه

Bir kimseye padişaha elini öpmek fırsatı düşer de o, ayağını öperse bu, suçtur.

1769

گر چه سر بر پا نهادن خدمت است

پیش آن خدمت خطا و زلت است

Her ne kadar ayağa baş koymak da bir yakınlıktır, fakat el öpme yakınlığına nispetle hatadır, düşkünlüktür.

1770

شاه را غیرت بود بر هر که او

بو گزیند بعد از آن که دید رو

Padişah, birisi yüzünü gördükten sonra başkasına meylederse kıskanır.

1771

غیرت حق بر مثل گندم بود

کاه خرمن غیرت مردم بود

Tanrı’nın gayreti buğdaya benzer, harmandaki saman da insanların kıskançlığıdır.

1772

اصل غیرتها بدانید از اله

آن خلقان فرع حق بی‌اشتباه

Kıskançlıkların aslını haktan bilin. Halkın kıskançlıkları, şüphe yok ki Tanrı kıskançlığının fer’idir.

1773

شرح این بگذارم و گیرم گله

از جفای آن نگار ده دله

Bunu anlatmayı bırakayım da o, on gönüllü hercai sevgilinin cefasından şikâyet edeyim.

1774

نالم ایرا ناله‌ها خوش آیدش

از دو عالم ناله و غم بایدش

Feryat edeyim, çünkü feryat ve figanlar, hoşuna gidiyor. İki âlemden de ona ancak feryat ve figan lâzım.

1775

چون ننالم تلخ از دستان او

چون نیم در حلقه‌ی مستان او

Onun macerasından acı acı nasıl feryat etmeyeyim ki sarhoşlarının halkasına dahil değilim.

1776

چون نباشم همچو شب بی‌روز او

بی‌وصال روی روز افروز او

Onun gözünden ayrı, güne gün katan yüzünün vuslatından mahrum bir haldeyken nasıl gece gibi kapkara olmam?

1777

ناخوش او خوش بود در جان من

جان فدای یار دل رنجان من

Onun hoş olmayan şeyi de benim canıma hoş geliyor. O gönül inciten sevgilime canım feda olsun!

1778

عاشـقم بر رنج خويش و درد خويش

بهر خشـنودى شـاه فرد خويش

Naziri olmayan tek padişahımın hoşnut olması için ben, hastalığıma da âşığım, derdime de.

1779

خاک غم را سرمه سازم بهر چشم

تا ز گوهر پر شود دو بحر چشم

İki deniz gibi olan gözlerimin incilerle dolması için gam toprağını gözüme sürme gibi çekmekteyim.

1780

اشک کان از بهر او بارند خلق

گوهر است و اشک پندارند خلق

Halkın onun için döktüğü gözyaşları incidir; halk gözyaşı sanır.

1781

من ز جان جان شکایت می‌کنم

من نیم شاکی روایت می‌کنم

Ben canlar canından şikâyetçi değilim, hikâye etmekteyim.

1782

دل همی‌گوید کز او رنجیده‌ام

وز نفاق سست می‌خندیده‌ام

Gönül,” ben ondan incindim” dedikçe, gönlün bu asılsız ve ehemmiyetsiz nifakına gülmekteyim.

1783

راستی کن ای تو فخر راستان

ای تو صدر و من درت را آستان

Ey doğruların medar-ı iftiharı! Doğrulukta bulun. Ey baş köşe! Ben senin kapında eşiğim.

1784

آستان و صدر در معنی کجاست

ما و من کو آن طرف کان یار ماست

Mana âleminde başköşe nerede, eşik nerede? Sevgilimizin bulunduğu yerde biz ve ben nerede?

1785

ای رهیده جان تو از ما و من

ای لطیفه‌ی روح اندر مرد و زن

Ey canı biz ve ben kaydından kurtulan! Ey erkekte kadında söze ve vasfa sığmaz ruh!

1786

مرد و زن چون یک شود آن یک تویی

چون که یک جا محو شد آنک تویی

Erkek, kadın kaydı kalkıp bir olunca o bir, sensin. Birler de aradan kalkınca kalan yalnız sensin.

1787

این من و ما بهر آن بر ساختی

تا تو با خود نرد خدمت باختی

Kendi kendinle huzur tavlasını oynamak için bu “ben” ve “biz”i vücuda getirdin.

1788

تا من و توها همه یک جان شوند

عاقبت مستغرق جانان شوند

Bu suretle “ben” ve “sen” ler, umumiyetle bir can haline gelirler, sonunda da sevgiliye mustağrak olurlar.

1789

این همه هست و بیا ای امر کن

ای منزه از بیان و از سخن

)Ben, biz, ben ve bizim, varlıkların varlığı ve yokluğu, hulâsa) söylediklerimin hepsi vardır, vakidir. Ey kün emri, ey gel denmekten ve söz söylemekten münezzeh Tanrı, sen gel!

1790

جسم جسمانه تواند دیدنت

در خیال آرد غم و خندیدنت

Ten gözü, seni görebilir mi; senin gamlanman, neşelenip gülmen hayale gelir mi?

1791

دل که او بسته‌ی غم و خندیدن است

تو مگو کاو لایق آن دیدن است

Gama, neşeye merbut olan gönle, onu görmeye lâyıktır, deme!

1792

آن که او بستهٔ غم و خنده بود

او بدین دو عاریت زنده بود

Keder ve neşeye bağlanmış olan; bu iki ariyet vasıfla yaşar.

1793

باغ سبز عشق کاو بی‌منتهاست

جز غم و شادی در او بس میوه‌هاست

Hâlbuki yemyeşil aşk bağının sonu, ucu, bucağı yoktur. Orada gamdan ve neşeden başka ne meyveler var!

1794

عاشقی زین هر دو حالت برتر است

بی‌بهار و بی‌خزان سبز و تر است

Âşıklık bu iki halden daha yüksektir; baharsız, hazansız terütazedir.

1795

ده زکات روی خوب ای خوب رو

شرح جان شرحه شرحه باز گو

Ey güzel yüzlü! Güzel yüzünün zekâtını ver; yine pare pare olan canı şerh et, onu anlat (dedim.(!

1796

کز کرشمۀ غمزه‌ی غمازه‌ای

بر دلم بنهاد داغی تازه‌ای

Fettan gözünün ucuyla ve nazla bir baktı da gönlüme yeni bir dağ vurdu.

1797

من حلالش کردم از خونم بریخت

من همی‌گفتم حلال او می‌گریخت

Kanımı bile dökse ona helal ettim. Helâl sözünü söyledikçe o, kaçmaktaydı.

1798

چون گریزانی ز ناله‌ی خاکیان

غم چه ریزی بر دل غمناکیان

Mademki topraktakilerin feryadından kaçmaktasın. Kederlilerin yüreğine niye gam saçarsın?

1799

ای که هر صبحی که از مشرق بتافت

همچو چشمه‌ی مشرقت در جوش یافت

Her sabah; doğudan parlayınca seni, doğu pınarı (güneş) gibi coşmak ta, zuhur etmekte buldu.

1800

چون بهانه دادی این شیدات را

ای بهانه شکر لبهات را

Ey şeker dudaklarına paha biçilmeyen güzel! Divanene ne bahaneler buluyorsun?

1801

ای جهان کهنه را تو جان نو

از تن بی‌جان و دل افغان شنو

Ey eski cihana taze can olan! Cansız ve gönülsüz bir hale gelmiş olan tenden çıkan feryat ve figanı işit!

1802

شرح گل بگذار از بهر خدا

شرح بلبل گو که شد از گل جدا

Allah aşkına olsun, artık gülü anlatmayı bırak da gülden ayrılan bülbülün halini anlat!

1803

از غم و شادی نباشد جوش ما

با خیال و وهم نبود هوش ما

Bizim coşkunluğumuz gamdan neşeden değildir; aklımız irfanımız, hayal ve vehimden meydana gelmemiştir.

1804

حالتی دیگر بود کان نادر است

تو مشو منکر که حق بس قادر است

Nadir bulunur bir halettendir; inkâr etme ki Hakk’ın kudreti pek büyüktür.

1805

تو قیاس از حالت انسان مکن

منزل اندر جور و در احسان مکن

Sen bu hali insanların ahvaline kıyas etme, cevir ve ihsan menzilinde kalma!

جور و احسان رنج و شادی حادث است

حادثان میرند و حقشان وارث است

Cevir, ihsan, mihnet ve neşe, gelip geçicidir. Gelip geçenlerse ölürler; Hak onlara vâristir.

1807

صبح شد ای صبح را پشت و پناه

عذر مخدومی حسام الدین بخواه

Sabah oldu, ey sabahın penahı Tanrı! (Ben özür serd edemiyorum), bize hizmet eden Hüsâmettin’den sen özür dile!

1808

عذر خواه عقل کل و جان تویی

جان جان و تابش مرجان تویی

Aklı-ı Küll’ün ve canın özür dileyeni sensin; canların canı, mercanın parıltısı sensin.

1809

تافت نور صبح و ما از نور تو

در صبوحی با می منصور تو

Sabahın nuru parladı, biz de bu sabah çağında senin Mansur şarabını içmekteyiz.

1810

دادەی تو چون چنین دارد مرا

باده که بود کاو طرب آرد مرا

Senin feyzin bizi böyle mest ettikçe şarap ne oluyor ki bize neşe versin!

1811

باده در جوشش گدای جوش ماست

چرخ در گردش گدای هوش ماست

Şarap, coşkunlukla bizim yoksulumuzdur; felek; dönüşte aklımızın fakiridir.

1812

باده از ما مست شد نی ما از او

قالب از ما هست شد نی ما از او

Şarap bizden sarhoş oldu, biz ondan değil... Beden bizden var oldu, biz ondan değil!

1813

ما چو زنبوریم و قالبها چو موم

خانه خانه کرده قالب را چو موم

Biz arı gibiyiz, bedenler mum gibi. Tanrı, bedenleri bal mumu gibi göz göz ev ev yapmıştır.

1814

بس دراز است این حدیث خواجه گو

تا چه شد احوال آن مرد نکو

Bu bahis çok uzundur, tacirin hikâyesini anlat ki o iyi adamın ne hale geldiği, ne olduğu anlaşılsın.

1815

خواجه اندر آتش و درد و حنین

صد پراکنده همی‌گفت این چنین

Tacir, ateşler, dertler, feryatlar içinde, böyle yüzlerce karmakarışık sözler söylüyordu.

1816

گه تناقض گاه ناز و گه نیاز

گاه سودای حقیقت گه مجاز

Gâh birbirini tutmaz sözler söylüyor, gâh naz ediyor, gâh niyaz eyliyor; gâh hakikat aşkını, gâh mecaz sevdasını ifade ediyordu.

1817

مرد غرقه گشته جانی می‌کند

دست را در هر گیاهی می‌زند

Suya batan adam fazla debelenir, eline geçen ota tutunur.

1818

تا کدامش دست گیرد در خطر

دست و پایی می‌زند از بیم سر

O tehlike zamanında elini kim tutacak diye can korkusuyla şuraya, buraya elini sallar durur, yüzmeye çalışıp çabalar.

1819

دوست دارد یار این آشفتگی

کوشش بی‌هوده به از خفتگی

Sevgili, bu divaneliği, bu perişanlığı sever. Beyhude yere çalışıp çabalamak, uyumaktan iyidir.

1820

آن که او شاه است او بی‌کار نیست

ناله از وی طرفه کاو بیمار نیست

Padişah olan; işsiz, güçsüz değildir. Hasta olmayanın feryat ve figan etmesi, şaşılacak şeydir!

1821

بهر این فرمود رحمان ای پسر

كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِى شَأْنٍ ای پسر

Tanrı, ey oğul, onun için “Külle yevmin hüve fi şe’n “ buyurdu.

1822

اندر این ره می‌تراش و می‌خراش

تا دم آخر دمی فارغ مباش

Bu yolda yolun, tırmalan, son nefese kadar bir an bile boş durma!

1823

تا دم آخر دمی آخر بود

که عنایت با تو صاحب سر بود

Olabilir ki son nefeste bir dem inayete erişirsin. O inayet, seni sırdaş eder.

هر چه می‌کوشند اگر مرد و زن است

گوش و چشم شاه جان بر روزن است

Padişahın kulağı, gözü penceredir; erkeğin canı olsun, kadının canı olsun... bir can neye çalışırsa, onu duyar, görür!

1825

بعد از آنش از قفس بیرون فگند

طوطیک پرید تا شاخ بلند

Tacir ondan sonra duduyu kafesten dışarı attı. Duducuk, uçup bir yüksek ağacın dalına kondu.

طوطی مرده چنان پرواز کرد

کافتاب از چرخ ترکی تاز کرد

Güneş, ufuktan nasıl süratle doğarsa o dudu da, o çeşit uçtu.

1827

خواجه حیران گشت اندر کار مرغ

بی‌خبر ناگه بدید اسرار مرغ

Tacir, hiçbir şeyden haberi yokken kuşun esrarını bu işe şaşırıp kaldı.

1828

روی بالا کرد و گفت ای عندلیب

از بیان حال خودمان ده نصیب

Yüzünü yukarı çevirip “Ey bülbül! Halini bildir, bu hususta bize de bir nasip ver!

1829

او چه کرد آن جا که تو آموختی

ساختی مکری و ما را سوختی

Hindistan’daki dudu ne yaptı da sen öğrendin, bir oyun ettin, canımızı yaktın!” dedi.

1830

گفت طوطی کاو به فعلم پند داد

که رها کن لطف آواز و وداد

Dudu dedi ki: “O, hareketiyle bana nasihat etti; “Güzelliği, söz söylemeyi ve neşeyi bırak;

1831

ز آن که آوازت ترا در بند کرد

خویشتن مرده پی این پند کرد

Çünkü söz söylemen seni hapse tıktı” dedi. Bu nasihati vermek için kendisini ölü gösterdi.

یعنی ای مطرب شده با عام و خاص

مرده شو چون من که تا یابی خلاص

Yani “Ey avama karşı da, havassa karşı da nağme ve terennümde bulunan! Benim gibi öl ki kurtulasın.

1833

دانه باشی مرغکانت بر چنند

غنچه باشی کودکانت بر کنند

Eğer daneysen kuşlar seni kaparlar; eğer goncaysan çocuklar seni koparırlar.(fırat(

1834

دانه پنهان کن بکلی دام شو

غنچه پنهان کن گیاه بام شو

Taneyi gizle, tamamı ile tuzak ol. Goncayı sakla damdaki ot ol. (fırat(

1835

هر که داد او حسن خود را در مزاد

صد قضای بد سوی او رو نهاد

Kim güzelliğini mezada çıkarırsa ona yüzlerce kötü kaza yüz gösterir.

1836

چشمها و خشمها و رشکها

بر سرش ریزد چو آب از مشکها

Düşmanların kem gözleri, kin ve gayızları, hasetleri; kovalardan su boşalır gibi başına boşalır.

1837

دشمنان او را ز غیرت می‌درند

دوستان هم روزگارش می‌برند

Düşmanlar kıskançlıklarından onu parça parça ederler; dostlar da ömrünü heva ve hevesle zayi eder, geçirirler.

1838

آن که غافل بود از کشت بهار

او چه داند قیمت این روزگار

Bahar zamanı, ekin ekmekten gafil kişi, bu zamanın kıymetini ne bilsin!

1839

در پناه لطف حق باید گریخت

کاو هزاران لطف بر ارواح ریخت

Tanrı lütfunun himayesine sığınman gerektir. Çünkü Tanrı, ruhlara yüzlerce lütuflar döktü.

1840

تا پناهی یابی آن گه چون پناه

آب و آتش مر ترا گردد سپاه

Tanrı’nın lütfuna sığınman gerek ki bir penah bulasın. Ama nasıl penah? Su ve ateş bile senin askerin olur.

1841

نوح و موسی را نه دریا یار شد

نه بر اعداشان به کین قهار شد

Nûh’a ve Mûsâ’ya deniz dost olmadı mı? Düşmanlarını da kinle kahretmedi mi?

1842

آتش ابراهیم را نی قلعه بود

تا بر آورد از دل نمرود دود

Ateş, İbrahim’e kale olup da Nemrut’un kalbinden duman çıkartmadı mı?

1843

کوه یحیی را نه سوی خویش خواند

قاصدانش را به زخم سنگ راند

Dağ, Yahya’yı kendisine çağırarak ona kastedenleri taşlarıyla paralayıp sürmedi mi?

1844

گفت ای یحیی بیا در من گریز

تا پناهت باشم از شمشیر تیز

Ey Yahya! Kaç, bana gel de keskin kılıçlardan seni kurtarayım, demedi mi? “ dedi” diye cevap verdi.

1845

یک دو پندش داد طوطی بی‌نفاق

بعد از آن گفتش سلام الفراق

Dudu ona hoşa gider bir iki nasihat verdi, sonra “Allahaısmarladık, artık ayrılık zamanı geldi” dedi.

1846

خواجه گفتش فی أمان الله برو

مر مرا اکنون نمودی راه نو

Efendisi dedi ki: “Allah selâmet versin git. Sen bana yeni bir yol gösterdin.”

1847

خواجه با خود گفت کاین پند من است

راه او گیرم که این ره روشن است

Tacir, kendi kendine dedi ki: Bu bana nasihatti. Onun yolunu tutayım, o yol aydın bir yol.

1848

جان من کمتر ز طوطی کی بود

جان چنین باید که نیکو پی بود

Benim canım neden dududan aşağı olsun? Can dediğin de böyle iyi bir iz izlemeli”.

1849

تن قفس شکل است تن شد خار جان

در فریب داخلان و خارجان

Ten kafese benzer. Girenlerin, çıkanların, insanla dostluk edenlerin aldatmasıyla can bedende dikendir.

1850

اینش گوید من شوم هم راز تو

و آنش گوید نی منم انباز تو

Bu, “Ben senin sırdaşın olayım” der. Öbürü “Hayır, senin akranın, emsalin benim”der.

1851

اینش گوید نیست چون تو در وجود

در جمال و فضل و در احسان و جود

Bu der ki: “Varlık âleminde güzellik fazilet, iyilik ve cömertlik bakımından senin gibi hiçbir kimse yok”.

1852

آنش گوید هر دو عالم آن تست

جمله جانهامان طفیل جان تست

Öbürü der ki: “İki cihan da senindir. Bütün canlarımız senin canına tâbidir”.

1853

او چو بیند خلق را سر مست خویش

از تکبر می‌رود از دست خویش

O da, halkı, kendisinin sarhoşu görünce kibirlenir, elden, avuçtan çıkmağa başlar.

1854

او نداند که هزاران را چو او

دیو افکنده ست اندر آب جو

Şeytan onun gibi binlerce kişiyi ırmağa atmıştır!

1855

لطف و سالوس جهان خوش لقمه‌ای است

کمترش خور کان پر آتش لقمه‌ای است

Dünyanın lütfetmesi ve yaltaklanması, hoş bir lokmadır, ama az ye. Çünkü ateşten bir lokmadır!

1856

آتشش پنهان و ذوقش آشکار

دود او ظاهر شود پایان کار

Ateş gizlidir, zevki meydanda. Dumanı sonunda meydana çıkar.

1857

تو مگو آن مدح را من کی خورم

از طمع می‌گوید او پی می‌برم

Sen “Ben o metihleri yutar mıyım? O, tamahından methediyor. Ben, onu anlarım” deme!

1858

مادحت گر هجو گوید بر ملا

روزها سوزد دلت ز آن سوزها

Seni metheden, halk içinde aleyhinde bulunursa onun tesiriyle gönlün, günlerce yanar.

1859

گر چه دانی کاو ز حرمان گفت آن

کان طمع که داشت از تو شد زیان

Onun; mahrumiyetten senden umduğunu elde edemeyip ziyan ettiğinden dolayı aleyhinde bulunduğu halde,

1860

آن اثر می‌ماندت در اندرون

در مدیح این حالتت هست آزمون

O sözler, gönlüne dokunur, onun tesiri altında kalırsın. Metihten de bir ululuk gelir, dene de bak!

1861

آن اثر هم روزها باقی بود

مایه‌ی کبر و خداع جان شود

Medihin de günlerce tesiri altında kalırsın. O metih canın ululanmasına, aldanmasına sebep olur.

1862

لیک ننماید چو شیرین است مدح

بد نماید ز آن که تلخ افتاد قدح

Fakat bu tesir, zahiren görünmez, çünkü methedilmek tatlıdır. Kınanmak acı olduğundan derhal kötü görünür.

1863

همچو مطبوخ است و حب کان را خوری

تا به دیری شورش و رنج اندری

Kınanmak, kaynatılmış ilâç ve hap gibidir; içer, yahut yutarsa uzun bir müddet ıstırap ve elem içinde kalırsın.

1864

ور خوری حلوا بود ذوقش دمی

این اثر چون آن نمی‌پاید همی

Tatlı yersen onun zevki bir andır, tesiri öbürü kadar sürmez.

1865

چون نمی‌پاید همی‌پاید نهان

هر ضدی را تو به ضد او بدان

Zahiren uzun sürdüğü için de tesiri, gizlidir. Her şeyi, zıddıyla anla!

1866

چون شکر پاید نهان تاثیر او

بعد حینی دمل آرد نیش جو

Medhin tesiri, şekerin tesirine benzer; gizli tesir eder ve bir müddet sonra vücutta deşilmesi icabeden bir çıban çıkar.

1867

نفس از بس مدحها فرعون شد

کن ذلیل النفس هونا لا تسد

Nefis çok övülmesi yüzünden Firavunlaştı. Alçak gönüllü, hor, hakir ol; ululuk taslama!

1868

تا توانی بنده شو سلطان مباش

زخم کش چون گوی شو چوگان مباش

Elinden geldikçe kul ol, sultan olma! Top gibi zahmet çekici ol, çevgân olma!

1869

ور نه چون لطفت نماند وین جمال

از تو آید آن حریفان را ملال

Yoksa senin bu letafetin, bu güzelliğin kalmayınca o, seninle düşüp kalkanlar, senden usanırlar.

1870

آن جماعت کت همی‌دادند ریو

چون ببینندت بگویندت که دیو

Evvelce seni aldatıp duranlar, o vakit seni görünce “Şeytan” adını takarlar.

1871

جمله گویندت چو بینندت به در

مرده‌ای از گور خود بر کرد سر

Seni kapı dibinde görünce hepsi birden “Mezarından çıkmış hortlak” derler;

1872

همچو امرد که خدا نامش کنند

تا بدین سالوس در دامش کنند

Genç oğlan gibi. Ona önce Tanrı adını takarlar, bu yaltaklıkla tuzağa düşürmek isterler.

1873

چون که در بد نامی آمد ریش او

دیو را ننگ آید از تفتیش او

Fakat kötülükle adı çıkıp da zaman geçince bu kötülükte sakalı çıkınca; artık ona yaklaşmaktan Şeytan bile utanır.

1874

دیو سوی آدمی شد بهر شر

سوی تو ناید که از دیوی بتر

Şeytan, adamın yanına bir kötülük için gelir; senin yanına gelmez. Çünkü sen Şeytan’dan da betersin.

1875

تا تو بودی آدمی دیو از پی‌ات

می‌دوید و می‌چشانید او می‌ات

Şeytan, sen insan oldukça izini izler, ardından koşar, sana şarabını tattırırdı.

1876

چون شدی در خوی دیوی استوار

می‌گریزد از تو دیو نابکار

Ey bir işe yaramaz adam! Şeytan huyunda ayak direyip şeytanlaşınca senden Şeytan da kaçmaktadır.

1877

آن که اندر دامنت آویخت او

چون چنین گشتی ز تو بگریخت او

Eteğine sarılan kimse de, sen bu hale gelince senden kaçar!

1878

این همه گفتیم لیک اندر بسیچ

بی‌عنایات خدا هیچیم هیچ

Bunların hepsini söyledik ama Tanrı inayetleri olmadıkça Tanrı yolunda hiçiz, hiç!

1879

بی‌عنایات حق و خاصان حق

گر ملک باشد سیاه استش ورق

Tanrı’nın ve Tanrı erlerinin inayetleri olmazsa melek bile olsa defteri kapkaradır.

1880

ای خدا ای فضل تو حاجت روا

با تو یاد هیچ کس نبود روا

Ey Tanrı, ey ihsanı hacetler reva eden! Sana karşı hiçbir kimsenin adını anmak lâyık değil.

1881

این قدر ارشاد تو بخشیده‌ای

تا بدین بس عیب ما پوشیده‌ای

Bu kadarcık irşat kudretini de sen bağışladın, şimdiye kadar nice ayıplarımızı örttün.

1882

قطره‌ای دانش که بخشیدی ز پیش

متصل گردان به دریاهای خویش

Ezelde bağışladığın irfan katrasını, denizlerine ulaştır.

1883

قطره‌ای علم است اندر جان من

وارهانش از هوا وز خاک تن

Canımdaki, bir katra ilimden ibarettir; onu ten havasından, ten toprağından kurtar!

1884

پیش از آن کاین خاکها خسفش کنند

پیش از آن کاین بادها نشفش کنند

Bu topraklar, onu örtmeden; bu rüzgârlar, onu kurutmadan önce sen halâs et!

1885

گر چه چون نشفش کند تو قادری

کش از ایشان واستانی واخری

Gerçi rüzgârlar, onu kurutsa, mahvetse bile sen, onlardan tekrar kurtarmağa ve almağa kâdirsin.

1886

قطره‌ای کاو در هوا شد یا که ریخت

از خزینه‌ی قدرت تو کی گریخت

Havaya giden yahut yere dökülen katra, senin kudret hazinenden nasıl kaçabilir?

1887

گر در آید در عدم یا صد عدم

چون بخوانیش او کند از سر قدم

Yok olsa yahut yokluğun yüz kat dibine girse bile sen onu çağırınca başını ayak yapıp koşar.

صد هزاران ضد ضد را می‌کشد

بازشان حکم تو بیرون می‌کشد

Yüzbinlerce zıt, zıddını mahveder; sonra senin emrin yine onları varlık âlemine getirir.

1889

از عدمها سوی هستی هر زمان

هست یا رب کاروان در کاروان

Aman ya Rabbi! Her an yokluk âleminden varlık âlemine katar katar yüz binlerce kervan gelip durmakta!

خاصه هر شب جمله افکار و عقول

نیست گردد غرق در بحر نغول

Hele her gece, bütün ruhlar, bütün akıllar, o uçsuz bucaksız derin denizde batar, yok olurlar.

1891

باز وقت صبح آن اللهیان

بر زنند از بحر سر چون ماهیان

Yine sabah vakti, o Tanrı’ya mensup ruhlar ve akıllar, balıklar gibi denizden baş çıkarırlar.

1892

در خزان آن صد هزاران شاخ و برگ

از هزیمت رفته در دریای مرگ

Güz mevsiminde o yüz binlerce dallar, yapraklar; bozguna uğrayıp ölüm denizine giderler.

1893

زاغ پوشیده سیه چون نوحه‌گر

در گلستان نوحه کرده بر خضر

Kara kuzgun; yaslılar gibi siyahlar giyinerek bağlarda, yeşilliklerin matemini tutar.

1894

باز فرمان آید از سالار ده

مر عدم را کانچه خوردی باز ده

Varlık köyünün sahibinden, yokluğa, “Yediklerini geri ver” diye tekrar ferman çıkar.

1895

آن چه خوردی واده ای مرگ سیاه

از نبات و دارو و برگ و گیاه

“Ey kara ölüm; nebattan, ilâç olacak otlardan, köklerden, yapraklardan ne yedinse geri ver!” (diye emredilir(

1896

ای برادر عقل یک دم با خود آر

دم به دم در تو خزان است و بهار

Kardeş, bir an için aklını başına al! Sende de her an hazan ve bahar var.

1897

باغ دل را سبز و تر و تازه بین

پر ز غنچه‌ی ورد و سرو و یاسمین

Gönül bahçesinin yemyeşil, terütaze, goncalar, güller, serviler ve yaseminlerle dolu olduğunu gör!

1898

ز انبهی برگ پنهان گشته شاخ

ز انبهی گل نهان صحرا و کاخ

Yaprakların çokluğundan dal gizlenmiş; güllerin fazlalığından kır ve köşk görünmüyor.

1899

این سخنهایی که از عقل کل است

بوی آن گلزار و سرو و سنبل است

Akl-ı Külden gelen bu sözler de, o gül bahçesinin, o servi ve sümbüllerin kokusudur.

1900

بوی گل دیدی که آن جا گل نبود

جوش مل دیدی که آن جا مل نبود

Gül olmayan yerden gül kokusu geldiğini, şarap olmayan yerde şarabın kaynayıp coştuğunu hiç gördün mü ki?

1901

بو قلاووز است و رهبر مر ترا

می‌برد تا خلد و کوثر مر ترا

Koku sana kılavuz ve rehberdir. Seni tâ ebedî Cennete ve kevser ırmağına götürür.

1902

بو دواى چشم باشد نور ساز

شد ز بويى ديده‌ى يعقوب باز

Koku, göze ilâçtır, nurunu artırır. Yakup’un gözü, bir kokudan açıldı.

1903

بوی بد مر دیده را تاری کند

بوی یوسف دیده را یاری کند

Kötü koku gözü karartır. Yusuf’un kokusu ise göze nur verir.

1904

تو که یوسف نیستی یعقوب باش

همچو او با گریه و آشوب باش

Yusuf değilsen bile Yakup ol; onun gibi matlûbuna erişmek için ağla!

1905

بشنو این پند از حکیم غزنوی

تا بیابی در تن کهنه نوی

Hakîm-i Gaznevî’nin şu nasihatini dinle de eski vücudunda bir yenilik bul:

1906

ناز را رویی بباید همچو ورد

چون نداری گرد بد خویی مگرد

“Naz için gül gibi bir yüz gerek. Öyle bir yüzün yoksa kötü huyun etrafında dönüp dolaşma, nazlanma!

1907

زشت باشد روی نازیبا و ناز

سخت باشد چشم نابینا و درد

Çirkin ve sarı bir yüzün nazı da çirkindir. Gözün hem kör, hem de hastalıklı oluşu müşküldür.

1908

پیش یوسف نازش و خوبی مکن

جز نیاز و آه یعقوبی مکن

Yusuf’a karşı nazlanma, güzellik iddia etme! Yakub’casına niyaz etmek ve ah eylemekten başka bir şey yapma!

1909

معنی مردن ز طوطی بد نیاز

در نیاز و فقر خود را مرده ساز

Dudunun ölümünün manası niyazdı. Sen de niyaz ve yoksullukta kendini ölü yap!

1910

تا دم عیسی ترا زنده کند

همچو خویشت خوب و فرخنده کند

İsa’nın nefesi seni diriltsin, kendisi gibi güzel ve mutlu bir hale getirsin!

1911

از بهاران کی شود سر سبز سنگ

خاک شو تا گل برویی رنگ رنگ

Baharların tesiriyle taş yeşerir mi? Toprak ol ki renk renk çiçekler bitiresin.

1912

سالها تو سنگ بودی دل خراش

آزمون را یک زمانی خاک باش

Yıllarca gönüller yırtan, kalplere elem veren taş oldun; bir tecrübe et, bir zaman da toprak ol!

1913

آن شنیده ستی که در عهد عمر

بود چنگی مطربی با کر و فر

)Bilmem) işittin mi? Ömer zamanında pek güzel, pek lâtif çenk çalan bir çalgıcı vardı.

1914

بلبل از آواز او بی‌خود شدی

یک طرب ز آواز خوبش صد شدی

Bülbül onun sesinden kendini kaybeder; bir namesini dinleyenlerin şevki, yüz misli artardı.

1915

مجلس و مجمع دمش آراستی

وز نوای او قیامت خاستی

Meclisleri, cemiyetleri, onun nağmeleri süsler; onun sesinden kıyametler kopardı.

1916

همچو اسرافیل کاوازش به فن

مردگان را جان در آرد در بدن

Sesi, İsrafil gibi mucizeler gösterir, ölülerin bedenlerine can bağışlardı.

1917

یا رسیلی بود اسرافیل را

کز سماعش پر برستی فیل را

Yahut İsrafil’e yardım ederdi; onun nağmelerini dinleyen fil bile kanatlanırdı.

1918

سازد اسرافیل روزی ناله را

جان دهد پوسیده‌ی صد ساله را

İsrafil, bir gün nağmesini düzer ve yüzlerce yıllık çürümüş ölüye can verir.

1919

انبیا را در درون هم نغمه‌هاست

طالبان را ز آن حیات بی‌بهاست

Peygamberlerin de içlerinde öyle nağmeler vardır ki o nağmelerde isteyenlere, değer biçilmez bir hayat erişir.

1920

نشنود آن نغمه‌ها را گوش حس

کز ستمها گوش حس باشد نجس

Fakat o nağmeleri his kulağı duymaz, çünkü his kulağı, kötülükler yüzünden pis bir haldedir.

نشنود نغمه‌ی پری را آدمی

کاو بود ز اسرار پریان اعجمی

İnsanoğlu perinin nağmesini işitmez; çünkü perilerin sırlarına yabancıdır.

1922

گر چه هم نغمه‌ی پری زین عالم است

نغمه‌ی دل برتر از هر دو دم است

Gerçi perinin nağmesi de bu âlemdedir ama gönül nağmesi her iki sesten de yüksektir.

1923

که پری و آدمی زندانی‌اند

هر دو در زندان این نادانی‌اند

Zira peri de, insan da mahpustur; ikisi de bu bilgisizlik ve gaflet zindanındadır.

1924

معشر الجن سورهٔ رحمان بخوان

تستطيعوا تنفذوا را باز دان

Rahman Suresinden “Yâ ma’şaralcinn” âyetini oku; “Tenfüzû testa’tîû “ nun mânasını iyice bil!

1925

نغمه‌های اندرون اولیا

اولا گوید که ای اجزای لا

Velîlerin içi nağmeleri evvelâ der ki: “Ey yokluk âleminin cüzüler!

1926

هین ز لای نفی سرها بر زنید

این خیال و وهم یک سو افکنید

Kendinize gelin; nefis yokluğundan baş çıkaran; bu hayali, bu vehmi bir tarafa atın!

1927

ای همه پوسیده در کون و فساد

جان باقیتان نرویید و نزاد

Ey Kevn ü fesat âleminde tamamıyla çürümüş canlar! Ebedî canlarınız ne vücuda geldi, ne doğdu”!

1928

گر بگویم شمه‌ای ز آن نغمه‌ها

جانها سر بر زنند از دخمه‌ها

O nağmelerden pek az, pek cüzi bir miktarını söylesem canlar, mezar ve merkatlerinden başkaldırırlar.

1929

گوش را نزدیک کن کان دور نیست

لیک نقل آن به تو دستور نیست

Kulak ver! O nağmeler uzakta değil; fakat sana söylemeğe izin yok.

1930

هین که اسرافیل وقت‌اند اولیا

مرده را ز یشان حیات است و حیا

Agâh ol ki veliler, zamanın İsrafil’idirler. Ölüler, onlardan can bulur, gelişirler.

1931

جان هر یک مرده‌ای از گور تن

بر جهد ز آوازشان اندر کفن

Ölü canlar, ten mezarında kefenlerine bürünmüş yatarlarken onların sesinden sıçrayıp kalkarlar

گوید این آواز ز آوازها جداست

زنده کردن کار آواز خداست

Derler ki: Bu ses, öbür seslerden bambaşka; çünkü diriltmek Tanrı sesinin işidir.

1933

ما بمردیم و بکلی کاستیم

بانگ حق آمد همه برخاستیم

Biz öldük, tamamıyla çürüdük, mahvolduk. Fakat Tanrı sesi gelince hepimiz dirildik, kalktık.

1934

بانگ حق اندر حجاب و بی‌حجاب

آن دهد کو داد مریم را ز جیب

Tanrı sesi ister hicap ardından, ister hicapsız gelsin... Cebrail, Meryem’e, yakasından üfleyerek ne verdiyse Tanrı sesi de insana onu verir.

1935

ای فناتان نیست کرده زیر پوست

باز گردید از عدم ز آواز دوست

Ey derileri altında yokluğun çürütüp mahvettiği kimseler! Sevgilinin sesiyle yokluktan dönün, tekrar var olun!

مطلق آن آواز خود از شه بود

گر چه از حلقوم عبد الله بود

O ses, Tanrı kulunun boğazından çıksa da esasen ve mutlaka Padişahtan gelmektedir.

1937

گفته او را من زبان و چشم تو

من حواس و من رضا و خشم تو

Tanrı ona dedi ki: “Ben dilim, sen vücutsun. Ben senin hislerin, memnuniyet ve gazabınım,

1938

رو که بی‌یسمع و بی‌یبصر تویی

سر تویی چه جای صاحب سر تویی

Yürü! Benimle duyan, benimle gören sensin. Sır sahibi olmak da ne demek? Bizzat sır sensin.

1939

چون شدی من کان لله از وله

من ترا باشم که کان اللّٰه له

Sen mademki hayret âleminde “Lillâh” sırrına mazhar oldun, ben de senin olurum. Çünkü “Kim, Tanrı’nın olursa Tanrı onun olur”.

1940

گه تویی گویم ترا گاهی منم

هر چه گویم آفتاب روشنم

Sana bazen sensin derim, bazen de benim derim. Ne dersem diyeyim, ben aydın ve parlak bir güneşim.

1941

هر کجا تابم ز مشکات دمی

حل شد آن جا مشکلات عالمی

Her nerede bir çırağlıktan parlasan orada bütün âlemin müşkülleri hallolur.

ظلمتی را کافتابش بر نداشت

از دم ما گردد آن ظلمت چو چاشت

Güneşin bile gideremediği, aydınlatamadığı karanlık, bizim nefsimizden kuşluk çağı gibi aydınlanır.

1943

آدمی را او به خویش اسما نمود

دیگران را ز آدم اسما می‌گشود

Âdem evlâdına esmasını bizzat gösterdi. (Âdem’i, isimlerine mazhar etti); diğer mevcudata esma, Âdem’den açıldı.

1944

خواه ز آدم گیر نورش خواه از او

خواه از خم گیر می‌خواه از کدو

Nurunu, istersen Âdem’den al, istersen ondan şarabı, dilersen küpten al, dilersen testiden!

کاین کدو با خنب پیوسته ست سخت

نی چو تو شاد آن کدوی نیک بخت

Çünkü bu testi, küple adamakıllı birleşmiştir; o iyi bahtlı testi, senin gibi (zahiri zevklerle şad değil, hakiki neşeyle neşelenmiş) tir.

1946

گفت طوبی من رآنی مصطفا

و الذی یبصر لمن وجهی رأی

Mustafa, “Beni görene benim yüzümü gören kişiyi görene ne mutlu” dedi.

1947

چون چراغی نور شمعی را کشید

هر که دید آن را یقین آن شمع دید

Bir mumdan yanmış olan çırağı gören, yakînen o mumu görmüştür.

همچنین تا صد چراغ ار نقل شد

دیدن آخر لقای اصل شد

Bu tarzda o mumdan yakılan çırağdan başka bir çırağ, ondan da diğer bir mum yakılsa ve ta yüzüncü muma kadar, hep o ilk mumun nuru intikal etse, sonuncu mumu görmek, hepsinin aslı olan ilk mumu görmektir.

1949

خواه از نور پسین بستان تو آن

هیچ فرقی نیست خواه از شمعدان

İstersen o nuru, son çırağdan al, istersen ilk çırağdan hiç fark yok.

1950

خواه بین نور از چراغ آخرین

خواه بین نورش ز شمع غابرین

Nuru, dilersen son gelenlerin mumundan gör, dilersen geçmişlerin mumundan.

1951

گفت پیغمبر که نفحتهای حق

اندر این ایام می‌آرد سبق

Peygamber, “Hakkın güzel ve temiz kokuları, bu günlerde esecek,

1952

گوش و هش دارید این اوقات را

در ربایید این چنین نفحات را

O vakitlere kulak verin, aklınız o vakitlerde olsun ki, bu çeşit güzel kokuları alasınız, bu fırsatı kaçırmayınız dedi.

نفحه آمد مر شما را دید و رفت

هر که را که خواست جان بخشید و رفت

Güzel koku geldi, sizin haberiniz yokken esip, esip gitti... Dilediğine can bağışlayıp geçti.

1954

نفحه‌ی دیگر رسید آگاه باش

تا از این هم وانمانی خواجه‌تاش

Başka bir koku daha erişti; uyanık ol ey arkadaş, uyanık ol ki bundan da mahrum kalmayasın.

1955

جان ناری یافت از وی انطفا

مرده پوشید از بقای او قبا

Ateş meşrepli olan can, ondan ateş söndürme kabiliyetini kazandı. Hoş olmayan can, onun lûtfu ile hoş bir hale geldi.

1956

تازگی و جنبش طوبی است این

همچو جنبشهای حیوان نیست این

Bu tazelik, Tûbâ ağacının tazeliği; bu hareket, Tûbâ ağacının hareketidir. Halkın hareketlerine benzemez.

1957

گر در افتد در زمین و آسمان

زهره‌هاشان آب گردد در زمان

Eğer bu ebedî nefha, yere göğe nazil olsa… yer ehliyle gök ehlinin ödleri su kesilirdi.

1958

خود ز بیم این دم بی‌منتها

باز خوان فَأَبَيْنَ أَنْ یحملنها

Esasen bu nihayeti olmayan nefhanın korkusundan, gökler, yeryüzü ve dağlar o emaneti yüklenmekten çekindiler. “Feebeyne en yahmilnehâ” ayetini oku da gör.

1959

ور نه خود أَشْفَقْنَ مِنْها چون بدی

گرنه از بیمش دل که خون شدی

Korkusundan dağın yüreği kan olmasaydı “Eşfakne minhâ” denir miydi?

1960

دوش دیگر لون این می‌داد دست

لقمه‌ی چندی در آمد ره ببست

Bu Tanrı kokusu dün gece bize bir başka türlü zuhur etti, fakat birkaç lokma geldi, kapıyı kapadı.

1961

بهر لقمه گشته لقمانی گرو

وقت لقمان است ای لقمه برو

Lokma için bir Lokman, rehin oldu. Şimdi Lokman'ın sırası; ey lokma sen çekil.

1962

از هوای لقمه‌ی این خار خار

از کف لقمان همی‌جویید خار

Bu mihnet ve meşakkat lokması yüzünden Lokman'ın ayağına batan dikeni çıkarın.

1963

در کف او خار و سایه‌ش نیز نیست

لیکتان از حرص آن تمییز نیست

Onun ayağında diken değil, gölgesi bile yok. Fakat siz, hırstan onu fark edemiyorsunuz.

1964

خار دان آن را که خرما دیده‌ای

ز آن که بس نان کور و بس نادیده‌ای

Hurma olarak gördüğünü diken bil. Çünkü sen çok nankör, çok görgüsüzsün!

1965

جان لقمان که گلستان خداست

پای جانش خسته‌ی خاری چراست

Lokmanın canı, Tanrının bir gül bahçesindeyken neden can ayağı bir dikenden incinsin.

اشتر آمد این وجود خار خوار

مصطفی زادی بر این اشتر سوار

Bu diken yiyen vücut, devedir. Mustafa’dan doğan da bu deveye binmiştir.

1967

اشترا تنگ گلی بر پشت تست

کز نسیمش در تو صد گلزار رست

Ey deve! Sırtında öyle bir gül dengi var ki kokusundan sende, yüzlerce gül bahçesi meydana gelmiştir.

1968

میل تو سوی مغیلان است و ریگ

تا چه گل چینی ز خار مرده‌ریگ

Hâlbuki sen, hâlâ mugeylân dikenine ve kumsala meylediyorsun. Bu arta kalası dikenden gülü nasıl toplayacaksın?

1969

ای بگشته زین طلب از کو به کو

چند گویی کین گلستان کو و کو

Ey bu arama yüzünden taraf taraf, bucak bucak dolaşıp duran! Ne vakte kadar “Nerede bu gül bahçesi” diyeceksin?

1970

پیش از آن کین خار پا بیرون کنی

چشم تاریک است جولان چون کنی

Ayağındaki bu dikeni çıkarmadıkça gözün görmez. Nasıl dönüp dolaşabilirsin?

1971

آدمی کاو می‌نگنجد در جهان

در سر خاری همی‌گردد نهان

Ne şaşılacak şey, cihana sığmayan Âdemoğlu, gizlice bir dikenin başında dolaşıp durmakta!

1972

مصطفی آمد که سازد هم دمی

کلمینی یا حمیراء کلمی

Mustafa bir hemdem elde etmek için geldi; “Kellimînî yâ Humeyrâ” dedi.

1973

ای حمیراء اندر آتش نه تو نعل

ناز نعل تو شود این کوه لعل

“Ey Humeyrâ! Nalı ateşe koyda bu dağ, lâl haline gelsin” buyurdu.

این حمیراء لفظ تانیث است و جان

نام تانیث‌اش نهند این تازیان

Humeyrâ kelimesi, müennestir, can da müennsi semâidir. Araplar cana müennes demişlerdir.

لیک از تانیث جان را باک نیست

روح را با مرد و زن اشراک نیست

Fakat canın müenneslikten pervası yok. Çünkü ruhun ne erkekle bir alakası var, ne kadınla!

از مونث وز مذکر برتر است

این نه آن جان است کز خشک و تر است

Müzekkerden de yükselir, müennesten de. Bu, kurudan yaştan meydana gelen ruh (-u hayvanî) değildir ki.

1977

این نه آن جان است کافزاید ز نان

یا گهی باشد چنین گاهی چنان

Bu can, ekmekten kuvvetlenen yahut kâh şöyle, kâh böyle bir hale gelen can değildir.

1978

خوش کننده ست و خوش و عین خوشی

بی‌خوشی نبود خوشی ای مرتشی

Bu ruh hoşluk verir, hoştur, hoşluğun ta kendisidir. Ey maksadına erişmek için vesilelere baş vuran! Hoş olmayan, insanı hoş bir hale getiremez.

1979

چون تو شیرین از شکر باشی بود

کان شکر گاهی ز تو غایب شود

Sen şekerden tatlı bir hale gelsen bile o tat bazen senden gidiverir, bu mümkündür.

1980

چون شکر گردی ز تاثیر وفا

پس شکر کی از شکر باشد جدا

Fakat fazla vefakârlık sebebiyle tamamen şeker olursan buna imkân yoktur.
Nasıl olurda şekerden tat ayrılır, imkânı var mı?

1981

عاشق از خود چون غذا یابد رحیق

عقل آن جا گم شود گم ای رفیق

Ey hoş arkadaş! Âşık, halis ve sâf şarabı, kendisinden bulur, onunla gıdalanırsa bu makamda artık akıl kaybolur, (bu sırra akıl ermez.(

1982

عقل جزوی عشق را منکر بود

گر چه بنماید که صاحب سر بود

Aklı cüzi sırra sahip gibi görünürse de hakikatte aşkı inkâr eder.

1983

زیرک و داناست اما نیست نیست

تا فرشته لا نشد اهریمنی است

Zekidir bilir; fakat yok olmamıştır. Melek bile yok olmadıkça şeytandır.

1984

او به قول و فعل یار ما بود

چون به حکم حال آیی لا بود

Aklı cüzi sözde ve işte bizim dostumuzdur. Ama hal bahsine gelirsen orada bir hiçten, bir yoktan ibarettir.

1985

لا بود چون او نشد از هست نیست

چون که طوعا لا نشد کرها بسی است

Varlıktan fâni olmadığı için o, hiçtir, yoktur. Kendi dileğiyle yok olmayınca nihayet zorla, istemediği halde yok olacaktır. Bu da ona yeter.

1986

جان کمال است و ندای او کمال

مصطفی گویان ارحنا یا بلال

Can, kemaldir, çağırması sesi de kemaldir. Onun için Mustafa “Ey Bilâl bizi dinlendir ferahlandır;

1987

ای بلال افراز بانگ سلسلت

ز آن دمی کاندر دمیدم در دلت

Ey Bilâl! Gönlüne nefhettiğim o nefhadan, o feyizden dalga dalga coşan sesini yücelt.

ز آن دمی کادم از آن مدهوش گشت

هوش اهل آسمان بی‌هوش گشت

Âdem’i bile kendinden geçiren, gök ehlinin bile akıllarını hayrete düşüren o nefhayla sesini yükselt!” buyurdu.

1989

مصطفی بی‌خویش شد ز آن خوب صوت

شد نمازش از شب تعریس فوت

Mustafa o güzel sesle kendinden geçti. Ta’rîs gecesinde namazı kaçtı.

1990

سر از آن خواب مبارک بر نداشت

تا نماز صبحدم آمد به چاشت

O mübarek uykudan başkaldırmadı; sabah namazının vakti geçip kuşluk çağı geldi.

1991

در شب تعریس پیش آن عروس

یافت جان پاک ایشان دستبوس

Ta’rîs gecesi, o gelinin huzurunda tertemiz canları, el öpme devletine erişti.

1992

عشق و جان هر دو نهانند و ستیر

گر عروسش خوانده‌ام عیبی مگیر

Aşk ve can... her ikisi de gizli ve örtülüdür. Tanrıya gelin dediğim için beni ayıplama.

1993

از ملولی یار خامش کردمی

گر همو مهلت بدادی یک دمی

Sevgili, benim sözüme darılsaydı susardım; bana bir lâhzacık mühlet verseydi sükût ederdim.

لیک می‌گوید بگو هین عیب نیست

جز تقاضای قضای غیب نیست

Fakat “Söyle, bu söz ayıp olmaz. Senin sözün, gayb âlemindeki kaza ve kaderin zuhurundan başka bir şey değildir” demekte.

1995

عیب باشد کاو نبیند جز که عیب

عیب کی بیند روان پاک غیب

Ayıptan başka bir şey görmeyene ayıptır. Fakat gayb âleminin pâk ruhu, hiç ayıp görür mü?

1996

عیب شد نسبت به مخلوق جهول

نی به نسبت با خداوند قبول

Ayıp cahil mahlûka nispetle ayıptır; makbul Tanrıya nispetle değil.

1997

کفر هم نسبت به خالق حکمت است

چون به ما نسبت کنی کفر آفت است

Küfür bile yaratana nispetle bir hikmettir. Fakat bize nispet edecek olursan bir âfet, bir felâkettir.

1998

ور یکی عیبی بود با صد حیات

بر مثال چوب باشد در نبات

Birisinde yüzlerce faziletle beraber bir de ayıp bulunsa o ayıp nebatatın sapı mesabesindedir.

1999

در ترازو هر دو را یکسان کشند

ز آن که آن هر دو چو جسم و جان خوشند

Terazide her ikisini de birlikte tartarlar. Çünkü nebatat ve sap… İkisi de bedenle can gibi bağdaşmıştır.

2000

پس بزرگان این نگفتند از گزاف

جسم پاکان عین جان افتاد صاف

Şu halde büyükler, bu sözü boş yere söylemediler: Temiz kişilerin cisimleri de, can gibi saftır.

2001

گفتشان و نفسشان و نقششان

جمله جان مطلق آمد بی‌نشان

Onların sözleri de nişanı olmayan ve bir kayda gelmeyen can olmuştur, nefisleri de, suretleri de.

2002

جان دشمن دارشان جسم است صرف

چون زیاد از نرد او اسم است صرف

Onlara düşman olanların canları ise sırf cisimdir. O düşman, tavla oyununda kırılmış zar gibi faydasızdır, ancak bir addan ibarettir.

2003

آن به خاک اندر شد و کل خاک شد

وین نمک اندر شد و کل پاک شد

Düşman toprağa girdi, tamamı ile toprak oldu. Bu ise tuzlaya düşüp tamamı ile arındı.

2004

آن نمک کز وی محمد املح است

ز آن حدیث با نمک او افصح است

O tuz, öyle bir tuzdur ki Muhammed, ondan meslâhat kazanmış, o yüzden melih sözü fasih olmuştur.

2005

این نمک باقی است از میراث او

با تواند آن وارثان او بجو

Bu tuz, bu melâhat, ondan miras kalmıştır; vârisleri de seninledir, ara bul!

2006

پیش تو شسته ترا خود پیش کو

پیش هستت جان پیش اندیش کو

Vârisler senin huzurunda oturuyorlar, fakat nerede senin huzurun? Senin önündedirler, fakat nerede önü sonu düşünen can?

2007

گر تو خود را پیش و پس داری گمان

بستهٔ جسمی و محرومی ز جان

Eğer sen, kendinde ön, art olduğunu sanıyorsan cisme bağlısın, candan mahrumsun.

2008

زیر و بالا پیش و پس وصف تن است

بی‌جهت آن ذات جان روشن است

Alt, üst, ön, art; cismin vasfıdır. Nurani olan can ise bunlardan münezzeh ve cihetsizdir.

2009

بر گشا از نور پاک شه نظر

تا نپنداری تو چون کوته نظر

Kısa görüşlüler gibi zanna düşmemek için gözünü, o pâ padişahın nuruyla aç!

2010

که همینی در غم و شادی و بس

ای عدم کو مر عدم را پیش و پس

Sen mademki zahiri önü, sonu düşünmektesin... Ancak ve ancak bu gam ve neşe âlemindesin. Ey hakikatte yok olan! Yok olan nerede ön, nerede son?

2011

روز باران است می‌رو تا به شب

نی از این باران از آن باران رب

Yağmurlu gündür, gece çağına kadar yürü! Bu yağmur, bildiğimiz yağmur değil! Tanrı yağmurlarından.

2012

مصطفی روزی به گورستان برفت

با جنازه‌ی مردی از یاران برفت

Mustafa, bir gün, dostlarından birinin cenazesiyle ve dostlarla mezarlığa gitti.

2013

خاک را در گور او آگنده کرد

زیر خاک آن دانه‌اش را زنده کرد

Onun mezarına toprak doldurdu, tohumunu yeraltında diriltti.

2014

این درختانند همچون خاکیان

دستها بر کرده‌اند از خاکدان

Bu ağaçlar, toprak altındaki insanlara benzerler. Ellerini topraktan çıkarıp;

2015

سوی خلقان صد اشارت می‌کنند

و آن که گوش استش عبارت می‌کنند

Halka doğru yüz türlü işaretlerde bulunurlar, duyana söz söylerler.

2016

با زبان سبز و با دست دراز

از ضمیر خاک می‌گویند راز

Yeşil dilleriyle, uzun elleriyle toprağın içindeki sırları anlatırlar.

2017

همچو بطان سر فرو برده به آب

گشته طاوسان و بوده چون غراب

Kazlar gibi başlarını su içine çekmişler. Karga gibiyken tavus haline gelmişlerdir.

2018

در زمستانشان اگر محبوس کرد

آن غرابان را خدا طاوس کرد

Tanrı, onları kış vakti hapsetmişse de baharda o kargaları tavus haline getirir.

2019

در زمستانشان اگر چه داد مرگ

زنده‌شان کرد از بهار و داد برگ

Kışın onlara ölüm vermişse de bahar yüzünden yine diriltip yapraklandırır, yeşertir.

2020

منکران گویند خود هست این قدیم

این چرا بندیم بر رب کریم

Münkirler der ki: “Eskiden beri olagelmiş bir şey. Neden bunu kerem sahibi Tanrı’ya isnat edelim”?

2021

کوری ایشان درون دوستان

حق برویانید باغ و بوستان

Onların körlüğüne rağmen Tanrı, dostların gönüllerinde bağlar, bahçeler bitirmiştir.

2022

هر گلی کاندر درون بویا بود

آن گل از اسرار کل گویا بود

Gönülde kokan her gül, kül sırlarından bahisler açar.

2023

بوی ایشان رغم انف منکران

گرد عالم می‌رود پرده دران

Onların kokuları, münkirlerin burunlarını yere sürtmek için perdeleri yırtarak dünyanın etrafını dönüp dolaşırlar.

منکران همچون جعل ز آن بوی گل

یا چو نازک مغز در بانگ دهل

Münkirler, o gönül kokusuna karşı kara böcek gibidirler; dayanamazlar. Yahut davul sesine tahammül edemeyen beyni zayıf kimseye benzerler.

2025

خویشتن مشغول می‌سازند و غرق

چشم می‌دزدند زین لمعان برق

Kendilerini meşgul ve müstağrak gösterirler. Şimşek parıltısından gözlerini yumarlar.

2026

چشم می‌دزدند و آن جا چشم نی

چشم آن باشد که بیند مأمنی

Göz yumarlar ama, onların bulundukları makamdaki göz değildir ki. Göz odur ki bir sığınak görsün.

چون ز گورستان پیمبر باز گشت

سوی صدیقه شد و هم راز گشت

Peygamber, mezarlıktan dönünce Sıddîka’nın yanına giderek konuşup görüşmeye başladı.

2028

چشم صدیقه چو بر رویش فتاد

پیش آمد دست بر وی می‌نهاد

Sıddîka’nın gözü, Peygamber’in yüzüne ilişince önüne gelip elini onun üstüne,

2029

بر عمامه و روی او و موی او

بر گریبان و بر و بازوی او

Sarığına, yüzüne, saçına, yakasına, göğsüne, kollarına sürdü.

گفت پیغمبر چه می‌جویی شتاب

گفت باران آمد امروز از سحاب

Peygamber, “Böyle acele acele ne arıyorsun?” dedi. Ayşe “Bugün hava bulutluydu, yağmur yağdı.

جامه‌هایت می‌بجویم از طلب

تر نمی‌بینم ز باران ای عجب

Elbisende yağmurun eserini arıyorum. Gariptir ki üstünü, başını yağmurdan ıslanmamış görmekteyim” dedi.

2032

گفت چه بر سر فگندی از ازار

گفت کردم آن ردای تو خمار

Peygamber “O sırada başına ne örtmüşsün, baş örtün neydi? Diye sordu. Ayşe senin ridanı başıma örtmüştüm” dedi.

2033

گفت بهر آن نمود ای پاک جیب

چشم پاکت را خدا باران غیب

Peygamber dedi ki: “Ey yeni yakası tertemiz Hatun! Tanrı onun için temiz gözüne gayb yağmurunu gösterdi”.

2034

نیست آن باران از این ابر شما

هست ابری دیگر و دیگر سما

O yağmur, sizin bu bulutunuzdan değildir. Başka bir buluttan, başka bir göktendir.

2035

غیب را ابری و آبی دیگر است

آسمان و آفتابی دیگر است

Gayb âleminin başka bir bulutu, başka bir yağmuru, başka bir göğü, başka bir güneşi vardır.

نايد آن الا كه بر خاصان پديد

باقيان فِى لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جديد

Fakat o, ancak havassa görünür, diğerleri “ Öldükten sonra tekrar yaratılıp diriltileceklerinden şüphe ederler”.

2037

هست باران از پی پروردگی

هست باران از پی پژمردگی

Yağmur vardır, âlemi beslemek için yağar. Yağmur vardır âlemi perişan etmek için yağar.

2038

نفع باران بهاران بو العجب

باغ را باران پاییزی چو تب

Bahar yağmurlarının faydası, şaşılacak bir derecededir. Güz yağmuruysa, bağa sıtma gibidir.

2039

آن بهاری ناز پروردش کند

وین خزانی ناخوش و زردش کند

Bahar yağmuru, bağı nazü naim ile besler, yetiştirir. Güz yağmuruysa bozar, sarartır.

2040

همچنین سرما و باد و آفتاب

بر تفاوت دان و سر رشته بیاب

Kış, yel ve güneş de böyledir; bunların tesirleri de zamanına göre ve ayrı ayrıdır. Bunu böyle bil, ipin ucunu yakala!

2041

همچنین در غیب انواع است این

در زیان و سود و در ربح و غبین

Tıpkı bunun gibi gayb âleminde de bu çeşitlilik vardır. Bazısı zararlıdır, bazısı faydalı. Bazı yağmurlar berekettir, bazıları ziyan.

2042

این دم ابدال باشد ز آن بهار

در دل و جان روید از وی سبزه‌زار

Abdâlin bu nefesi de işte o bahardandır. Canda ve gönülde bu nefes yüzünden yüzlerce güzel şeyler biter.

2043

فعل باران بهاری با درخت

آید از انفاسشان در نیک بخت

Onların nefesleri, talihli kişilere bahar yağmurlarının ağaca yaptığı tesiri yapar.

2044

گر درخت خشک باشد در مکان

عیب آن از باد جان افزا مدان

Fakat bir yerde kuru bir ağaç bulunsa cana can katan rüzgârı ayıplama!

2045

باد کار خویش کرد و بروزید

آن که جانی داشت بر جانش گزید

Rüzgâr, işini yaptı, esti. Canı olan da, rüzgârın tesirini candan kabul etti.

2046

گفت پیغمبر ز سرمای بهار

تن مپوشانید یاران زینهار

Peygamber, “Dostlar, bahar serinliğinden sakın vücudunuzu örtmeyin.

2047

ز آن که با جان شما آن می‌کند

کان بهاران با درختان می‌کند

Çünkü bahar rüzgârı, ağaçlara nasıl tesir ederse sizin hayatınıza da öyle tesir eder.

2048

لیک بگریزید از سرد خزان

کان کند کاو کرد با باغ و رزان

Fakat güz serinliğinden kaçının. Çünkü o, bağa ve çubuklara ne yaparsa sizin vücudunuza da onu yapar “dedi.

2049

راویان این را به ظاهر برده‌اند

هم بر آن صورت قناعت کرده‌اند

Bu hadisi rivayet edenler, zahirî manasını vermişler ve yalnız zahirî manasıyla kanaat etmişlerdir.

2050

بی‌خبر بودند از جان آن گروه

کوه را دیده ندیده کان بکوه

Onların halden haberleri yoktur. Dağı görmüşler de dağdaki madeni görmemişlerdir.

2051

آن خزان نزد خدا نفس و هواست

عقل و جان عین بهار است و بقاست

Tanrı’ya göre güz, nefis ve hevadır. Akılla cansa baharın ve ebedîliğin ta kendisidir.

2052

مر ترا عقل است جزوی در نهان

کامل العقلی بجو اندر جهان

Eğer senin gizli ve cüzi bir aklın varsa cihanda bir kâmil akıl sahibini ara!

2053

جزو تو از کل او کلی شود

عقل کل بر نفس چون غلی شود

Senin cüzi aklın, onun külli aklı yüzünden külli olur. Çünkü Akl-ı kül, nefse zincir gibidir.

پس به تاویل این بود کانفاس پاک

چون بهار است و حیات برگ و تاک

Binaenaleyh hadisin manası teville şöyle olur: Pak nefesler bahar gibidir, yaprakların ve filizlerin hayatıdır.

2055

از حدیث اولیا نرم و درشت

تن مپوشان ز آن که دینت راست پشت

Velîlerin sözlerinden, yumuşak olsun, sert olsun, vücudunu örtme çünkü o sözler, dininin zahirîdir.

2056

گرم گوید سرد گوید خوش بگیر

تا ز گرم و سرد بجهی وز سعیر

Sıcak da söylese, soğuk da söylese, hoş gör ki sıcaktan, soğuktan (hayatın hâdiselerinden) ve cehennem azabından kurtulasın.

2057

گرم و سردش نو بهار زندگی است

مایه‌ی صدق و یقین و بندگی است

Onun sıcağı, hayatın ilkbaharıdır. Doğruluğun, yakînin ve kulluğun sermayesidir.

2058

ز آن که زو بستان جانها زنده است

این جواهر بحر دل آگنده است

Çünkü can bahçeleri, onun sözleri ile diridir. Gönül denizi, bu cevherlerle doludur.

بر دل عاقل هزاران غم بود

گر ز باغ دل خلالی کم شود

Eğer gönlün bahçesinden cüzi bir zevk ve hal eksilse aklı başında olan kişinin gönlünü, binlerce gam kapladı.

گفت صديقه كه اى زبدهٔى وجود

حكمت باران امروزين چه بود

“Ey şu varlığın hülâsası, vücudun zübdesi! Bu günkü yağmurun hikmeti neydi?

2061

این ز بارانهای رحمت بود یا

بهر تهدید است و عدل کبریا

Bu yağmur, rahmet yağmurlarından mıydı, yoksa tehdit için mi yağıyordu, pek yüce, pek azametli Tanrı’nın adaletinden miydi?

2062

این از آن لطف بهاریات بود

یا ز پاییزی پر آفات بود

Bu yağmur, bahara ait lütuflardan mıydı, yoksa afetlerle dolu güz yağmuru muydu”?

2063

گفت این از بهر تسکین غم است

کز مصیبت بر نژاد آدم است

Peygamber dedi ki: “Bu yağmur musibetler yüzünden insanın gönlüne çöken gamı yatıştırmak için yağıyordu”.

2064

گر بر آن آتش بماندی آدمی

بس خرابی در فتادی و کمی

Eğer Âdemoğlu, o keder ateşi içinde kalıp duraydı ziyadesiyle harap olur, eksikliğe düşer, (hiçbir şey yapamaz bir hale gelir) di.

2065

این جهان ویران شدی اندر زمان

حرصها بیرون شدی از مردمان

O anda bu dünya harap olurdu, insanların içlerinde hırs kalmazdı.

2066

استن این عالم ای جان غفلت است

هوشیاری این جهان را آفت است

Ey can, bu âlemin direği gaflettir. Akıllılık, uyanıklık, bu dünya için afettir.

2067

هوشیاری ز آن جهان است و چو آن

غالب آید پست گردد این جهان

Akıllılık o âlemdendir, galip gelirse bu âlem alçalır.

2068

هوشیاری آفتاب و حرص یخ

هوشیاری آب و این عالم وسخ

Akıllılık güneştir, hırs ise buzdur. Akıllılık sudur, bu âlem kirdir.

2069

ز آن جهان اندک ترشح می‌رسد

تا نغرد در جهان حرص و حسد

Dünyada hırs ve haset kükremesin diye o âlemden akıllılık, ancak sızar, sızıntı halinde gelir.

2070

گر ترشح بیشتر گردد ز غیب

نی هنر ماند در این عالم نه عیب

Gayb âleminden çok sızarsa bu dünyada ne hüner kalır, ne de ayıp.

این ندارد حد سوی آغاز رو

سوی قصه‌ی مرد مطرب باز رو

Bu bahsin sonu yoktur. Başlamış olduğun söze dön, tekrar çalgıcının, hikâyesine devam et.

مطربی کز وی جهان شد پر طرب

رسته ز آوازش خیالات عجب

O, öyle çalgıcıydı ki âlem, onun yüzünden neşeyle dolmuştu. Dinleyenler sesinden garip garip hayallere dalıyorlar, şaşılacak hallere düşüyorlardı.

2073

از نوایش مرغ دل پران شدی

وز صدایش هوش جان حیران شدی

Gönül kuşu onun nağmesiyle uçmakta; canın aklı, sesine hayran olmaktaydı.

2074

چون بر آمد روزگار و پیر شد

باز جانش از عجز پشه‌گیر شد

Fakat zaman geçip ihtiyarlayınca evvelce doğan kuşu gibi olan canı, acizlikten sinek avlamaya başladı.

2075

پشت او خم گشت همچون پشت خم

ابروان بر چشم همچون پالدم

Sırtı, küp sırtı gibi eğrildi, kamburlaştı. Gözlerinin üstünde kaşlar, âdeta eyer kuskununa döndü.

2076

گشت آواز لطیف جان فزاش

زشت و نزد کس نیرزیدی به لاش

Onun cana can katan lâtif sesi fena, iğrenç, çirkin yürek tırmalayıcı geldi.

2077

آن نوای رشک زهره آمده

همچو آواز خر پیری شده

Zühere’nin bile haset ettiği o güzel sesi, kart eşeğin sesine benzedi.

2078

خود کدامین خوش که او ناخوش نشد

یا کدامین سقف کان مفرش نشد

Zaten hangi hoş vardır ki nahoş olmamıştır? Yahut hangi tavan vardır ki yıkılmamış, yere serilmemiştir.

2079

غیر آواز عزیزان در صدور

که بود از عکس دمشان نفخ صور

Ancak Sûr’un üfürülmesi, nefeslerinin aksinden ibaret olan yüce azizlerin sesleri, bundan müstesnadır; onların sesleri bakidir.

2080

اندرونی کاندرونها مست از اوست

نیستی کاین هستهامان هست از اوست

Onların gönülleri, öyle bir gönüldür ki gönüller, ondan sarhoştur. Yoklukları öyle bir yokluktur ki bizim varlıklarımız, o yokluktan var olmuşlardır.

2081

کهربای فکر و هر آواز او

لذت الهام و وحی و راز او

Her fikrin, her sesin kehlibarı (fikirleri ve sesleri çeken) o gönüldür. İlham, vahiy ve sır lezzeti yine o gönülden ibarettir.

2082

چون که مطرب پیرتر گشت و ضعیف

شد ز بی‌کسبی رهین یک رغیف

Çalgıcı bir hayli ihtiyarlayıp zayıflayınca kazançsızlıktan bir parçacık yufka ekmeğine bile muhtaç hale geldi.

2083

گفت عمر و مهلتم دادی بسی

لطفها کردی خدایا با خسی

Dedi ki: “Tanrım, bana çok ömür ve mühlet verdin, hakir bir kişiye karşı lütuflarda bulundun.

2084

معصیت ورزیده‌ام هفتاد سال

باز نگرفتی ز من روزی نوال

Yetmiş yıldır isyan edip durdum. Benden bir gün bile ihsanını kesmedin.

2085

نیست کسب امروز مهمان توام

چنگ بهر تو زنم آن توام

Bugün kazanç yok, senin konuğunum. Çengi sana çalacağım, gayrı seninim”.

2086

چنگ را برداشت و شد الله جو

سوی گورستان یثرب آه گو

Çengi omuzlayıp Tanrı aramağa yola düştü; ah ederek Medine Mezarlığına doğru yollandı.

2087

گفت خواهم از حق ابریشم بها

کاو به نیکویی پذیرد قلبها

“Tanrı’dan kiriş parası isteyeceğim. Çünkü o kendisine karşı halis olan kalplere kerem ve ihsanıyla eder” dedi.

2088

چون که زد بسیار و گریان سر نهاد

چنگ بالین کرد و بر گوری فتاد

Bir hayli çenk çalıp ağladı ve başını yere koydu, çengi yastık yaptı bir mezara yaslandı.

2089

خواب بردش مرغ جانش از حبس رست

چنگ و چنگی را رها کرد و بجست

Çalgıcıyı uyku bastırdı, can kuşu kafesten kurtuldu; çalgıyı da bırakıp sıçradı.

2090

گشت آزاد از تن و رنج جهان

در جهان ساده و صحرای جان

Sâf bir âleme, can sahrasına vararak tenden ve cihan mihnetinden kurtuldu.

2091

جان او آن جا سرایان ماجرا

کاندر اینجا گر بماندندی مرا

Canı, orada macerasını şöyle terennüm etmekteydi: Beni burada bıraksalardı.

2092

خوش بدی جانم در این باغ و بهار

مست این صحرا و غیبی لالەزار

Canım bu bahçede, bu bahar çağında ne hoş bir hale gelir, bu ovanın bu gayb lâleliğinin sarhoşu olurdu.

2093

بی‌پر و بی‌پا سفر می‌کردمی

بی‌لب و دندان شکر می‌خوردمی

Başsız, ayaksız seferler eder, dişsiz, dudaksız şekerler yedim.

ذکر و فکری فارغ از رنج دماغ

کردمی با ساکنان چرخ لاغ

Felek sakinleriyle zahmetsiz, mihnetsiz zikre, dimağsız fikre dalar, onlarla lâtifeler ederdim.

2095

چشم بسته عالمی می‌دیدمی

ورد و ریحان بی‌کفی می‌چیدمی

Gözleri kapalı olarak bir âlem görür; elsiz, avuçsuz güller, reyhanlar devşirirdim...

2096

مرغ آبی غرق دریای عسل

عین ایوبی شراب و مغتسل

Çalgıcı, bir su kuşuydu; bu âlem de bir bal denizi. Bu bal Eyyub Peygamber’in içtiği ve yıkandığı pınardı.

2097

که بدو ایوب از پا تا به فرق

پاک شد از رنجها چون نور شرق

Eyyub, o pınarda yıkanarak tepeden tırnağa kadar doğu nuru gibi bütün hastalıklardan arındı, pirüpak oldu.

2098

مثنوی در حجم گر بودی چو چرخ

درنگنجیدی در او زین نیم برخ

Mesnevi hacım bakımından felekler kadar bile olsa yine bu âlemin, hatta küçük bir cüz’ünü ihata edemezdi.

2099

کان زمین و آسمان بس فراخ

کرد از تنگی دلم را شاخ شاخ

Hâlbuki çok geniş olan o yerler gök, darlıktan gönlümü paramparça etti.

2100

وین جهانی کاندر این خوابم نمود

از گشایش پر و بالم را گشود

Bu bir âlemdir ki bana rüyada göründü; açıklığıyla kolumu, kanadımı açtı.

2101

این جهان و راهش ار پیدا بدی

کم کسی یک لحظه‌ای آن جا بدی

Bu âlemle bu âlemin yolu meydanda olsaydı dünyada pek az kimse, ancak bir lâhzacık kalırdı.

2102

امر می‌آمد که نی طامع مشو

چون ز پایت خار بیرون شد برو

İhtiyar çalgıcıya “Burada kalmaya tamah etme, mademki ayağından diken çıkmıştır, haydi git” diye emir gelmekte.

2103

مول مولی می‌زد آن جا جان او

در فضای رحمت و احسان او

Canı ise orada, Tanrı'nın rahmet ve ihsanı meydanında "Durakla, bekle" demekteydi.

2104

آن زمان حق بر عمر خوابی گماشت

تا که خویش از خواب نتوانست داشت

O sırada Hak Ömer’e bir uyku verdi ki kendini uykudan alamadı.

2105

در عجب افتاد کاین معهود نیست

این ز غیب افتاد بی‌مقصود نیست

‟Bu mûtat bir şey değildi. Bu uyku, gayb âleminden geldi. Sebepsiz olamaz” diye taaccüpte kaldı.

2106

سر نهاد و خواب بردش خواب دید

کامدش از حق ندا جانش شنید

Başını koydu, uyudu. Rüyasında hak tarafından bir ses geldi, bu sesi ruhu duydu.

2107

آن ندایی کاصل هر بانگ و نواست

خود ندا آن است و این باقی صداست

O ses öyle bir sesti ki her sesin nağmenin aslıdır. Asıl ses odur, o sesten başka sesler, aksi sedadır.

2108

ترک و کرد و پارسی گو و عرب

فهم کرده آن ندا بی‌گوش و لب

Türk, Kürt, Zenci, Acem, Arap bütün milletler kulağa, dudağa muhtaç olmadan bu sesi anlamışlardır.

2109

خود چه جای ترک و تاجیک است و زنگ

فهم کرده ست آن ندا را چوب و سنگ

Hattâ Türk, Acem ve Zenci şöyle dursun... o sesi dağlar taşlar bile işitmiştir.

2110

هر دمی از وی همی‌آید أَ لَسْتُ

جوهر و اعراض می‌گردند هست

Her dem Tanrı’dan “ Elestü” sesi gelir, cevherlerle arazlar da o sesten var olmaktadırlar.

2111

گر نمی‌آید بَلی ز یشان ولی

آمدنشان از عدم باشد بلی

Gerçi bunlardan zâhiren “Belâ” sesi gelmezse de onların yokluktan gelmeleri,
var olmaları “Belâ” demeleridir.

2112

ز آن چه گفتم من ز فهم سنگ و چوب

در بیانش قصه‌ای هش دار خوب

Ağacın, taşın anlayışını söyledim ya. Hemen şimdicik bunu anlatan şu hikâyeyi dinle!

2113

استن حنانه از هجر رسول

ناله می‌زد همچو ارباب عقول

Hannâne direği, Peygamberin ayrılığı yüzünden akıl sahipleri gibi ağlayıp inliyordu.

2114

گفت پیغمبر چه خواهی ای ستون

گفت جانم از فراقت گشت خون

Peygamber, “Ey direk, ne istiyorsun?” dedi. O da “Canım, ayrılığından kan kesildi.

2115

مسندت من بودم از من تاختی

بر سر منبر تو مسند ساختی

Bana dayanıyordun, şimdi beni bıraktın. Mimberin üstüne çıktın” dedi.

2116

گفت خواهی که ترا نخلی کنند

شرقی و غربی ز تو میوه چنند

Söyle ne istersin? Dilersen seni yemişlerle dolu bir hurma fidanı yapayım ki doğudakiler de, batıdakiler de senin hurmanı yesinler.

2117

یا در آن عالم حقت سروی کند

تا تر و تازه بمانی تا ابد

Yahut Tanrı, seni o âlemde bir servi yapsın da ebediyen terü taze kal” dedi.

2118

گفت آن خواهم که دایم شد بقاش

بشنو ای غافل کم از چوبی مباش

Hannâne “Daim ve baki olanı isterim” dedi. Ey gafil, dinle de bir ağaçtan aşağı kalma!

2119

آن ستون را دفن کرد اندر زمین

تا چو مردم حشر گردد یوم دین

Peygamber, kıyamet günü insanlar gibi dirilmesi için o ağacı yere gömdü.

2120

تا بدانی هر که را یزدان بخواند

از همه کار جهان بی‌کار ماند

Bunu duy da bil ki Tanrı, kimi kendisine davet ettiyse o kimse bütün dünya işlerinden vazgeçmiştir.

2121

هر که را باشد ز یزدان کار و بار

یافت بار آن جا و بیرون شد ز کار

Kim, Tanrı’dan tevfika mazhar olursa o âleme yol bulmuş, dünya işinden çıkmıştır.

2122

آن که او را نبود از اسرار داد

کی کند تصدیق او ناله‌ی جماد

Bir kimsenin Tanrı sırlarından nasibi olmazsa cemadın inlemesini nasıl tasdik eder?

2123

گوید آری نه ز دل بهر وفاق

تا نگویندش که هست اهل نفاق

Evet, der ama yürekten değil. Kendisine münafık demesinler diye tasdik edenlere uyar, zâhiren tasdik eder.

2124

گر نیندی واقفان امر کن

در جهان رد گشته بودی این سخن

Eğer cemadat Tanrı’nın “Kün-ol” emrine vakıf olmasalar (ve bu emri duyup, bu emre uyup, varlık âlemine gelmemiş bulunsalardı) bu söz âlemde o vakit reddedilirdi.

2125

صد هزاران ز اهل تقلید و نشان

افکندشان نیم وهمی در گمان

Yüz binlerce taklit ve istidlâl ehlini, pek cüzi bir vehim, şüpheye düşürür.

2126

که به ظن تقلید و استدلالشان

قایم است و جمله پر و بالشان

Çünkü taklitleri de istidlâlleri de, hattâ bütün kolları, kanatları da zanla kaimdir.

2127

شبهه‌ای انگیزد آن شیطان دون

در فتند این جمله کوران سر نگون

O aşağılık Şeytan, bir şüphe meydana getirir. Bütün bu körler tepe takla düşerler.

2128

پای استدلالیان چوبین بود

پای چوبین سخت بی‌تمکین بود

İstidlâlcilerin ayakları tahtadır. Tahta ayaksa pek kudretsiz pek karasızdır.

2129

غیر آن قطب زمان دیده‌ور

کز ثباتش کوه گردد خیره‌سر

Sebatiyle dağları bile hayran eden ve basiret sahibi olan zamanın kutbu ise böyle değildir. (İstidlâle değer vermez.(

2130

پای نابینا عصا باشد عصا

تا نیفتد سر نگون او بر حصا

Çakıl üstüne baş aşağı düşmemek için körün ayağı sopadır sopa.

2131

آن سوارى كاو سپه را شد ظفر

اهل دين را كيست سلطان بصر

Askerin, yani din ehlinin üstünlüğüne sebep olan o binici kimdir! Gören padişah!

2132

با عصا کوران اگر ره دیده‌اند

در پناه خلق روشن دیده‌اند

Her ne kadar körler sopa ile yol görmüşlerdir ama yine gözlükler sayesinde.

2133

گرنه بینایان بدندی و شهان

جمله کوران مرده‌اندی در جهان

Dünyada gözlükler ve padişahlar olamasaydı bütün körler ölürlerdi.

2134

نی ز کوران کشت آید نه درود

نه عمارت نه تجارتها و سود

Körlerin elinden ne ekmek gelir, ne biçmek gelir, ne alışveriş gelir, ne de kâr ve kazanç.

2135

گر نکردی رحمت و افضالتان

در شکستی چوب استدلالتان

Tanrı onlara merhamet ve inayet kılmasaydı onların istidlâl değnekleri hemencecik kırılırdı.

2136

این عصا چه بود قیاسات و دلیل

آن عصا کی دادشان بینا جلیل

Bu sopa nedir? Kıyaslar, deliller. O sopayı onlara kim verdi? Gören Tanrı!

2137

چون عصا شد آلت جنگ و نفیر

آن عصا را خرد بشکن ای ضریر

Sopa, mademki savaş ve kavga âletidir; ey kör, o sopayı kır, paramparça et!

2138

او عصاتان داد تا پیش آمدید

آن عصا از خشم هم بر وی زدید

O size sopa verdi de öyle meydana çıktınız. Sonra da kızgınlıkla o sopayı yine ona vurdunuz.

2139

حلقه‌ی کوران به چه کار اندرید

دیدبان را در میانه آورید

Ey körler güruhu! Ne iştesiniz, ne yapıyorsunuz? Aranıza bir gören kişi alın!

2140

دامن او گیر کاو دادت عصا

در نگر کادم چها دید از عصی

Sen de sana sopa verenin eteğini tut. Bak bir kere Âdem Peygamber istidlâl ve isyan yüzünden neler çekti?

2141

معجزه‌ی موسی و احمد را نگر

چون عصا شد مار و استن با خبر

Mûsâ ve Muhammed’in mucizelerine dikkat et. Sopa nasıl yılan şekline girdi, direk nasıl irfan sahibi oldu?

2142

از عصا ماری و از استن حنین

پنج نوبت می‌زنند از بهر دین

Sopa yılan şekline girdi, direkten de inilti duyuldu. Bu mucizeleri, dini izhar için günde beş kere ilân ederler.

2143

گرنه نامعقول بودی این مزه

کی بدی حاجت به چندین معجزه

Bu din lezzeti eğer akla aykırı olmasaydı bunca mucizeye hacet var mıydı?

2144

هر چه معقول است عقلش می‌خورد

بی‌بیان معجزه بی‌جر و مد

Akıl akla uygun olan her şeyi; mucizesiz, keşmekeşsiz kabul eder.

2145

این طریق بکر نامعقول بین

در دل هر مقبلی مقبول بین

Bu bâkir yolu, akla aykırı (akıl hududundan hariç, kıyas ve istidlâle sığmaz) gör ve bu görüş, her devlet sahibine makbuldür; buna da dikkat et.

2146

همچنان کز بیم آدم دیو و دد

در جزایر در رمیدند از حسد

Şeytanlarla canavarlar, nasıl insan korkusundan ve hasetlerinden ürküp adalara, ıssız yerlere kaçtılarsa,

2147

هم ز بیم معجزات انبیا

سر کشیده منکران زیر گیا

Münkirler de Peygamberlerin mucizelerinden korkup başlarını otların içlerine sokmuşlar.

2148

تا به ناموس مسلمانی زی‌اند

در تسلس تا ندانی که کی‌اند

Bu suretle müslümanlık ediyle anılarak yaşamak, kim olduklarını, ne inanışta bulunduklarını sana bildirmemek istemişlerdir.

2149

همچو قلابان بر آن نقد تباه

نقره می‌مالند و نام پادشاه

Kalpazanlar, kalp paraya nasıl gümüş sürerler ve üstüne padişahın adını kazırlarsa,

2150

ظاهر الفاظشان توحید و شرع

باطن آن همچو در نان تخم صرع

Onları sözlerinin dış yüzü de tevhit ve şeriattir; fakat iç yüzü, ekmekteki delice tohumuna benzer.

2151

فلسفی را زهره نی تا دم زند

دم زند دین حقش بر هم زند

Felsefecinin, dini inkâra, yahut din ehliyle mübahaseye kudreti yoktur. Böyle bir şeye girişirse Hak din, onu mahveder.

2152

دست و پای او جماد و جان او

هر چه گوید آن دو در فرمان او

Onun eli, ayağı cansızdır. Canı ne derse ikisi de fermanına uyar, dediğini yapar.

2153

با زبان گر چه که تهمت می‌نهند

دست و پاهاشان گواهی می‌دهند

Felsefeciler, dilleriyle cansız şeylerin hareketini, seslenmesini inkâr ederlerse de elleriyle ayakları, bunun imkânına şehadet edip durur.

2154

سنگها اندر کف بو جهل بود

گفت ای احمد بگو این چیست زود

Ebucehl’in elinde taş parçaları vardı. Dedi ki: “Ey Ahmed, şu avucumdaki nedir? Çabuk söyle!

2155

گر رسولی چیست در مشتم نهان

چون خبر داری ز راز آسمان

Mademki göklerin sırlarına vâkıfsın, peygambersen avucumda ne saklı”?

2156

گفت چون خواهی بگویم کان چهاست

یا بگویند آن که ما حقیم و راست

Peygamber “Onlar nedir, ben mi söyleyeyim; yoksa onlar mı doğru olduğumuzu söylesin, bizi tasdik etsinler; hangisini istersin? Dedi.

2157

گفت بو جهل این دوم نادرتر است

گفت آری حق از آن قادرتر است

Ebucehil “Bu ikincisi daha garip” deyince Peygamber dedi ki: “Evet, Tanrı ondan daha ilerisine de kadirdir”.

2158

از میان مشت او هر پاره سنگ

در شهادت گفتن آمد بی‌درنگ

Derhal Ebucehl’in avucundaki taşların her biri, şahadet getirmeye başladı.

2159

لا إِلهَ گفت و إِلَّا اللَّهُ گفت

گوهر احمد رسول اللَّه سفت

“İbadete layık hiçbir şey yoktur, ancak Tek Tanrı’ya tapılır” dedi ve
“Muhammed, Tanrı elçisidir” incisini deldi.

2160

چون شنید از سنگها بو جهل این

زد ز خشم آن سنگها را بر زمین

Ebucehil, taşlardan bu sözü işitince hiddetle taşları yere vurdu.

2161

باز گرد و حال مطرب گوش دار

ز آن که عاجز گشت مطرب ز انتظار

Bunu bırak da yine çalgıcının hikâyesine kulak ver. Çalgıcı, beklemekten bunalınca.

2162

بانگ آمد مر عمر را کای عمر

بنده‌ی ما را ز حاجت باز خر

Ömer’e yine ses geldi! “Ey Ömer, kulumuzu ihtiyaçtan kurtar!

2163

بنده‌ای داریم خاص و محترم

سوی گورستان تو رنجه کن قدم

Has, muhterem bir kulumuz var; mezarlığa kadar gitmek zahmetini ihtiyar et.

2164

ای عمر برجه ز بیت المال عام

هفت صد دینار در کف نه تمام

Ey Ömer, kalk. Beytülmâlden yedi yüz dinar al, hepsini onun avucuna say!

2165

پیش او بر کای تو ما را اختیار

این قدر بستان کنون معذور دار

O parayı huzuruna götürüp “O parayı huzuruna götürüp “Ey makbulümüz olan! Şimdilik bu kadarcığı al ve bizi mazur gör.

2166

این قدر از بهر ابریشم بها

خرج کن چون خرج شد اینجا بیا

Bu kadarcık para sana ancak ibrişim (kirşi) parasıdır. Harcet, bitince yine buraya gel” de.

2167

پس عمر ز آن هیبت آواز جست

تا میان را بهر این خدمت ببست

Bunun üzerine Ömer, sesin heybetinden sıçrayıp kalkarak bu hizmet için belini bağladı.

2168

سوی گورستان عمر بنهاد رو

در بغل همیان دوان در جستجو

Koltuğu altında para kesesi olduğu halde koşarak çalgıcıyı arayıp taramak için mezarlığa yüz tuttu.

2169

گرد گورستان دوانه شد بسی

غیر آن پیر او ندید آن جا کسی

Mezarlığın etrafını bir hayli döndü, dolaştı; orada o ihtiyardan başka kimseyi göremedi.

2170

گفت این نبود دگر باره دوید

مانده گشت و غیر آن پیر او ندید

“Bu olmasa gerek” deyip bir kere daha koştu. Nihayet yoruldu, fakat yine o ihtiyardan başkasını göremedi.

2171

گفت حق فرمود ما را بنده‌ای است

صافی و شایسته و فرخنده‌ای است

Kendi kendisine “Hak, bana dedi ki: bizim sâf, makbul ve mübarek kulumuz var;

2172

پیر چنگی کی بود خاص خدا

حبذا ای سر پنهان حبذا

İhtiyar bir çalgıcı, nasıl olur da Tanrı haslarından olur? Ey gizli sır, ne hoşsun sen, hoş ve garip”!

2173

بار دیگر گرد گورستان بگشت

همچو آن شیر شکاری گرد دشت

Ava çıkan aslanın dönüp dolaşması gibi bir kere daha mezarlık etrafını dolaştı.

2174

چون یقین گشتش که غیر پیر نیست

گفت در ظلمت دل روشن بسی است

Orada o ihtiyardan başka kimsenin olmadığını iyice anlayınca “ karanlıklar içinde parlak gönüller çoktur” dedi.

2175

آمد او با صد ادب آن جا نشست

بر عمر عطسه فتاد و پیر جست

Gelip edebe fazlasıyla riayet ederek oraya oturdu. Bu sırada Ömer aksırdı, ihtiyar uyanıp sıçradı.

2176

مر عمر را دید و ماند اندر شگفت

عزم رفتن کرد و لرزیدن گرفت

Ömer’i görünce şaşırdı, kaldı. Gitmek istedi, fakat titremeğe başladı.

2177

گفت در باطن خدایا از تو داد

محتسب بر پیرکی چنگی فتاد

İçinden dedi ki: “Yarabbi senin elinden elemân! Şimdi de çalgıcı ihtiyarcağıza muhtesip geldi, çattı”.

2178

چون نظر اندر رخ آن پیر کرد

دید او را شرمسار و روی زرد

Ömer, o ihtiyarın yüzüne bakıp da onu utanmış çehresini sararmış görünce,

2179

پس عمر گفتش مترس از من مرم

کت بشارتها ز حق آورده‌ام

“Benden korkma, ürkme; çünkü sana Hak’tan müjdeler getirdim.

2180

چند یزدان مدحت خوی تو کرد

تا عمر را عاشق روی تو کرد

Tanrı, senin huylarını o derece methetti ki nihayet Ömer’i, senin cemaline âşık etti.

2181

پیش من بنشین و مهجوری مساز

تا به گوشت گویم از اقبال راز

Otur şöyle önüme; uzaklaşmağa kalkışma. Kulağına devlet ve ikbal âleminden bazı sırlar söyleyeyim.

2182

حق سلامت می‌کند می‌پرسدت

چونی از رنج و غمان بی‌حدت

Tanrı sana selâm söylüyor; halini, hatırını soruyor. Hadsiz hesapsız zahmetlerden, kederlerden, ne haldesin? Buyuruyor.

2183

نک قراضه‌ی چند ابریشم بها

خرج کن این را و باز اینجا بیا

Şimdilik şu birkaç dinarı ibrişim parası olarak al, harca da bitince yine buraya gel!

2184

پیر لرزان گشت چون این را شنید

دست می‌خایید و بر خود می‌تپید

İhtiyâr, bunu işitince kendini yerden yere vurup ellerini ısırmağa, elbisesini yırtmaya başladı.

2185

بانگ می‌زد کای خدای بی‌نظیر

بس که از شرم آب شد بی‌چاره پیر

“Ey naziri olmayan Tanrı! Ziyade utancından zavallı ihtiyar su kesildi” diye bağırmağa koyuldu.

2186

چون بسی بگریست و از حد رفت درد

چنگ را زد بر زمین و خرد کرد

Bir hayli ağlayıp eleme düştü. Nihayet çengi yere çalıp parça parça etti.

2187

گفت ای بوده حجابم از اله

ای مرا تو راه زن از شاه راه

Dedi ki: “Ey benimle Rabbimin arasında perde olan, ey beni ana yoldan azdırıp sapıtan!

2188

ای بخورده خون من هفتاد سال

ای ز تو رویم سیه پیش کمال

Ey yetmiş yıldır kanımı emen, kemal sahibine karşı yüzümü kara eden!

2189

ای خدای با عطای با وفا

رحم کن بر عمر رفته در جفا

İhsan ve vefa sahibi Tanrı, cefalarla, suçlarla, geçen ömrüme sen acı!

2190

داد حق عمری که هر روزی از آن

کس نداند قیمت آن در جهان

Tanrı bana öyle bir ömür verdi ki o ömrün bir gününün kıymetini bile cihanda kimse bilemez.

2191

خرج کردم عمر خود را دم‌به‌دم

در دمیدم جمله را در زیر و بم

Bense bütün o ömrü, her nefeste zir ve bem perdelerine harç ederek yele verdim.

2192

آه کز یاد ره و پرده‌ی عراق

رفت از یادم دم تلخ فراق

Ah! Arap ve Acem tarzını anmaktan, Irak perdesiyle meşgul olmaktan acı ayrılık zamanı hatırımdan çıktı.

2193

وای کز تری زیر افکند خرد

خشک شد کشت دل من دل بمرد

Eyvallah olsun ki Kûçek makamının tazeliği yüzünden gönlümün ekini kurudu, gönlüm öldü.

2194

وای کز آواز این بیست و چهار

کاروان بگذشت و بی‌گه شد نهار

Eyvahlar olsun bu yirmi dört makamın sesinden ki kervan geçti, gündüz de bitti!

2195

ای خدا فریاد زین فریادخواه

داد خواهم نه ز کس زین داد خواه

Ey, Tanrı, bu feryat edenin elinden feryat! Hiç kimseden değil, bu medet isteyen medet! Şikâyetim en çok kendimden...

2196

داد خود از کس نیابم جز مگر

ز آن که او از من به من نزدیکتر

Kimseden medet yok. Yalnız ve ancak bana, benden yakın olandan medet var.

2197

کاین منی از وی رسد دم دم مرا

پس و را بینم چو این شد کم مرا

Çünkü bana bu varlık, her an ondan gelmekte... Varlığım mahvolunca da ancak onu görürüm, başkasını değil”.

2198

همچو آن کاو با تو باشد زر شمر

سوی او داری نه سوی خود نظر

Birisi sana para verse, altın saysa sen ona bakarsın, kendine değil; bu da ona benzer.

2199

پس عمر گفتش که این زاری تو

هست هم آثار هشیاری تو

Bunun üzerine Ömer, çalgıcıya dedi ki: “Senin bu ağlaman, aklının başında olduğuna delâlet eder.

2200

راه فانی گشته راهی دیگر است

ز آن که هشیاری گناهی دیگر است

Yok olanın yolu, başka yoldur; çünkü aklı başında olmak da başka bir günahtır.

2201

هست هشیاری ز یاد ما مضی

ماضی و مستقبلت پرده‌ی خدا

Aklı başında oluş, geçmişleri hatırlamaktan ileri gelir. Geçmişin de Tanrı’ya perdedir,geleceğin de.

2202

آتش اندر زن به هر دو تا به کی

پر گره باشی از این هر دو چو نی

Her ikisini de ateşe vur. Bu ikisi yüzünden ne vakte kadar ney gibi boğum boğum olacaksın?

2203

تا گره با نی بود هم راز نیست

همنشین آن لب و آواز نیست

Neyde boğum bulundukça sırdaş değildir; dudağın, sesin mahremi olamaz.

2204

چون به طوفی خود به طوفی مرتدی

چون به خانه آمدی هم با خودی

Sen, kendi tarafından tavaf edip durdukça nasıl tavafta olursun, kendinde oldukça nasıl olur da Kâbeye gelmiş sayılırsın?

2205

ای خبرهات از خبر ده بی‌خبر

توبه‌ی تو از گناه تو بتر

Haberlerin haber vericiden bihaberdir; tövben günahından beterdir.

2206

ای تو از حال گذشته توبه جو

کی کنی توبه از این توبه بگو

Ey geçen hallerden tövbe etmek isteyen! Bu tövbe etmekten ne vakit tövbe edeceksin, söyle! Gâh zir nağmesini kıble edinirsin; gâh ağlayıp inlemeyi öper durursun”.

2207

گاه بانگ زیر را قبله کنی

گاه گریه‌ی زار را قبله زنی

Faruk, sırlara ayna olunca ihtiyar çalgıcının canı da cisminde uyandı.

2208

چون که فاروق آینه‌ی اسرار شد

جان پیر از اندرون بیدار شد

Artık can gibi, ağlamadan gülmeden kurtuldu. Canı gitti, bambaşka bir canla dirildi.

2209

همچو جان بی‌گریه و بی‌خنده شد

جانش رفت و جان دیگر زنده شد

O zaman gönlüne öyle bir hayret geldi ki yerden de dışarda kaldı, gökten

2210

حیرتی آمد درونش آن زمان

که برون شد از زمین و آسمان

de (bütün âlemi unuttu.(

2211

جستجویی از ورای جستجو

من نمی‌دانم تو می‌دانی بگو

Ona arayıp tarama hududu ardında öyle bir arayıcılık düştü ki ben bilmiyorum;
sen biliyorsan söyle!

2212

حال و قالی از ورای حال و قال

غرقه گشته در جمال ذو الجلال

Halden de öte, kaalden de ileri şöyle bir hale, öyle bir kaale erişti; ululuk sahibi Tanrı’nın cemaline dalıp kaldı.

2213

غرقه‌ای نه که خلاصی باشدش

یا بجز دریا کسی بشناسدش

Ama tek bir kurtuluş imkânı bulunsun... Yahut denizden başka onu bir tanıyan, gören olsun... Hayır bu çeşit dalış değil.

2214

عقل جزو از کل گویا نیستی

گر تقاضا بر تقاضا نیستی

Bu sözler, her an zuhura gelmeseydi, durmadan zuhur ediş, bu sözlerin söylenmesine sebep olmasaydı aklı cüzi, külle ait sözler söylemezdi.

2215

چون تقاضا بر تقاضا می‌رسد

موج آن دریا بدین جا می‌رسد

Fakat birbiri ardınca durmadan zuhur ettikçe zuhur ediyor. Bundan dolayı da denizin dalgaları buraya gelip durmakta.

2216

چون که قصه‌ی حال پیر اینجا رسید

پیر و حالش روی در پرده کشید

İhtiyar çalgıcının hikâyesi buraya varınca ihtiyarda yüzünü perde arkasına çekti, ahvali de.

2217

پیر دامن را ز گفت‌وگو فشاند

نیم گفته در دهان ما بماند

İhtiyar, eteğini dedikodudan silkti; ona ait bizim ağzımızda ancak yarım bir söz kaldı.

2218

از پی این عیش و عشرت ساختن

صد هزاران جان بشاید باختن

Bu ayşü işreti düzüp koşma uğrunda yüz binlerce can feda edilse değer.

2219

در شکار بیشه‌ی جان باز باش

همچو خورشید جهان جان‌باز باش

Can ormanındaki avcılıkta doğan ol; cihanın güneşi gidip canla oyna!

2220

جان فشان افتاد خورشید بلند

هر دمی تی می‌شود پر می‌کنند

Yüce güneş, can vere gelmiştir; her nefeste boşaldıkça (nurla) doldururlar.

2221

جان فشان ای آفتاب معنوی

مر جهان کهنه را بنما نوی

Ey mânevi güneş, can ver de eski cihana yenilik göster.

در وجود آدمی جان و روان

می‌رسد از غیب چون آب روان

İnsanın vücuduna akıl ve ruh, gayb âleminden akar su gibi gelmekte.

2223

گفت پیغمبر که دایم بهر پند

دو فرشته‌ی خوش منادی می‌کنند

Peygamber dedi ki: “Öğüt vermek üzere iki melek hoş bir surette nida ederler:

2224

کای خدایا منفقان را سیر دار

هر درمشان را عوض ده صد هزار

Ey Tanrı, muhtaçlara ihtiyaçları olan şeyi verenleri doyur, verdikleri her dirheme karşılık yüz bin ihsan et!

2225

ای خدایا ممسکان را در جهان

تو مده الا زیان اندر زیان

Yarabbi, malını esirgeyenlere de ziyan içinde ziyandan başka bir şey verme”!

2226

ای بسا امساک کز انفاق به

مال حق را جز به امر حق مده

Fakat nice esirgemeler vardır ki vermeden iyidir. Tanrı malını Tanrı’nın buyurduğu yerden gayriye verme,

2227

تا عوض یابی تو گنج بی‌کران

تا نباشی از عداد کافران

Ki hadde hesaba sığmaz hazine elde edesin ve bu suretle kâfirlere, küfranı nimet edenlere katılmayasın.

2228

کاشتران قربان همی‌کردند تا

چیره گردد تیغشان بر مصطفا

Kâfirler; kılıçları, Mustafa’ya üstün olsun diye develer kurban edenlerdi.

2229

امر حق را باز جو از واصلی

امر حق را در نیابد هر دلی

Tanrı emrini, Tanrı’ya ulaşmış birisinden sor, öğren. Her gönül, Tanrı emrini anlayamaz.

2230

چون غلام یاغیی کاو عدل کرد

مال شه بر باغیان او بذل کرد

)Yersiz ihsan), âsi bir kölenin, gûya adalet ediyorum, ihsanda bulunuyorum diye padişahın malını âsilere dağıtmasına benzer.

2231

در نبی انذار اهل غفلت است

کان همه انفاقهاشان حسرت است

Kur’an’da “onların bütün ihsanları hasretten ibarettir” diye gaflet ehlini korkutan bir âyet vardır.

2232

عدل این یاغی و دادش نزد شاه

چه فزاید دوری و روی سیاه

Şu âsinin adlü ihsanı, onu padişahtan daha ziyade uzaklaştırır, gözden düşürür ve ancak yüzünü kara eder.

2233

سروران مکه در حرب رسول

بودشان قربان به اومید قبول

Mekke ulularının Peygamberle harp ederken kurban kesmeleri de , Tanrı tarafından kabul edilir ümidiyleydi.

2234

بهر این مومن همی‌گوید ز بیم

در نماز اهد الصراط المستقیم

İşte bunun için mümin tevfika mazhar olamamak korkusundan daima namazda "İhdinas sıratal mustakim" der.

2235

آن درم دادن سخی را لایق است

جان سپردن خود سخای عاشق است

O para veriş cömert kişiye lâyıktır. Can vermekse esasen âşıkın vergisidir.

2236

نان دهی از بهر حق نانت دهند

جان دهی از بهر حق جانت دهند

Hak uğruna ekmek verirsen sana ekmek verirler; Hak uğruna can verirsen sana da can bahşederler.

2237

گر بریزد برگهای این چنار

برگ بی‌برگیش بخشد کردگار

Şu çınarın yaprakları dökülürse Tanrı, ona yapraksızlık azığı bağışlar.

2238

گر نماند از جود در دست تو مال

کی کند فضل خدایت پای مال

Dağıtmaktan dolayı elinde mal kalmazsa Tanrı’nın inayeti, seni hiç ayaklar altında çiğnetir mi?

2239

هر که کارد گردد انبارش تهی

لیکش اندر مزرعه باشد بهی

Bir adam ekin ekince ambarı boşalır ama bu işin iyiliği, tarlada belli olur.

2240

و آن که در انبار ماند و صرفه کرد

اشپش و موش و حوادث پاک خورد

Fakat tohumu ambara kor, biriktirirse zaman geçtikçe bitler, fareler, o tohumu yiyip bitirirler.

2241

این جهان نفی است در اثبات جو

صورتت صفر است در معنات جو

Bu cihan tamamiyle fânidir; aradığını sebatlı, kararlı âlemde ara! Sûretin sıfırdan ibarettir; dilediğini mâna âleminde dile!

2242

جان شور تلخ پیش تیغ بر

جان چون دریای شیرین را بخر

Acı ve tuzlu canı kılıç önüne koy, feda et de tatlı bir deniz gibi olan canı al!

2243

ور نمی‌دانی شدن زین آستان

باری از من گوش کن این داستان

Eğer bu kapıdan bunu almaya kudretin yoksa bari şu hikâyeyi dinle!

2244

یک خلیفه بود در ایام پیش

کرده حاتم را غلام جود خویش

Eski zamanda bir halife vardı ki, Hâtem’i cömertliğine köle etmişti.

2245

رایت اکرام و داد افراشته

فقر و حاجت از جهان برداشته

İhsan ve adalet bayrağını yüceltmiş, dünyadan yoksulluk ve ihtiyacı kaldırmıştı.

2246

بحر و کان از بخشش‌اش صاف آمده

داد او از قاف تا قاف آمده

Deniz ve inci, onun vergisine nispetle ehemmiyetsiz bir hale gelmiş lûtuf ve ihsan Kaf’tan Kaf’a yayılmıştı.

2247

در جهان خاک ابر و آب بود

مظهر بخشایش وهاب بود

O padişah, topraktan ibaret olan şu yeryüzünde bulut ve yağmurdu. İn’am ve ihsan sahibi Tanrı’nın vericiliğine mazhardı.

2248

از عطایش بحر و کان در زلزله

سوی جودش قافله بر قافله

Deniz ve maden, onun ihsanına karşı zelzeleye düşmüş, onun cömertliğine doğru kafile kafile gelip duruyordu.

2249

قبله‌ی حاجت در و دروازه‌اش

رفته در عالم به جود آوازه‌اش

Kapısı, hacet kıblesiydi. Şöhreti, cömertlikle bütün âleme yayılmıştı.

2250

هم عجم هم روم هم ترک و عرب

مانده از جود و سخایش در عجب

Onun vergisinden, onun cömertliğinden Acem de şaşırmıştı,Rum da. Türk de hayrete dalmıştı, Arap da.

2251

آب حیوان بود و دریای کرم

زنده گشته هم عرب زو هم عجم

Hayat suyu, kerem deniziydi. Onun yüzünden Arap da dirilmişti. Acem de!

2252

یک شب اعرابی زنی مر شوی را

گفت و از حد برد گفت‌وگوی را

Bir gece bir bedevi karısı, dedikoduyu hadden aşırarak kocasına dedi ki:

2253

کاین همه فقر و جفا ما می‌کشیم

جمله عالم در خوشی ما ناخوشیم

“Bütün bu yoksulluğu, bu cefayı biz çekmekteyiz. Âlemin ömrü hoşlukla geçiyor. Sade biz kötü bir haldeyiz.

2254

نان‌مان نی نان خورشمان درد و رشک

کوزه‌مان نه آبمان از دیده اشک

Ekmeğimiz yok, katığımız dert ve haset... Testimiz yok suyumuz gözyaşı.

2255

جامه‌ی ما روز تاب آفتاب

شب نهالین و لحاف از ماهتاب

Gündüzün elbisemiz güneşin ziyası... Geceleyin döşek ve yorganımız ay ışığı.

2256

قرص مه را قرص نان پنداشته

دست سوی آسمان برداشته

Açlığımızdan değil mi ayı, okkalık ekmek sanıp elimizle gökyüzüne saldırıyoruz.

2257

ننگ درویشان ز درویشی ما

روز شب از روزی اندیشی ما

Yoksullar bizim yoksulluğumuzdan ve gece gündüz yiyecek düşünmemizden arlanıyorlar.

2258

خویش و بیگانه شده از ما رمان

بر مثال سامری از مردمان

Sâmirî’nin halktan kaçtığı gibi akraba, yabancı... herkes, bizden kaçıyor.

2259

گر بخواهم از کسی یک مشت نسک

مر مرا گوید خمش کن مرگ و جسک

Birisinden bir avuç mercimek isteyecek olsak bize “Sus, geber, babalar çıkarasıca!” diyor.

2260

مر عرب را فخر غزو است و عطا

در عرب تو همچو اندر خط خطا

Arabın iftiharı, savaş ve ihsandır. Sence Arap içinde yazıda kazınıp yok edilecek bir yanlışa benziyorsun.

2261

چه غزا ما بی‌غزا خود کشته‌ایم

ما به تیغ فقر بی‌سر گشته‌ایم

Ne savaşı? Zaten biz savaşsız öldürülmüş, bitmişiz; yoksulluk kılıcıyla başımız uçurulmuş, gitmiş!

2262

چه عطا ما بر گدایی می‌تنیم

مر مگس را در هوا رگ می‌زنیم

İhsan nerede? Yoksulluğun etrafında dönüp dolaşarak ağ örmekte, havada uçan sineğin damarını sokup kanını emmekteyiz.

2263

گر کسی مهمان رسد گر من منم

شب بخسبد قصد دلق او کنم

Hele bize misafir gelsin... Geceleyin uyuyunca elbisesini soymazsam ben de adam değilim!

2264

بهر این گفتند دانایان به فن

میهمان محسنان باید شدن

Bundan dolayı bilenler, hikmetle dediler ki: ihsan ve kerem sahiplerine konuk olmak gerek.

2265

تو مرید و میهمان آن کسی

کاو ستاند حاصلت را از خسی

Halbuki sen, öyle birisinin müridisin ki hasisliği yüzünden kendisi galip değil, seni nasıl galip edecek?

2266

نیست چیره چون ترا چیره کند

نور ندهد مر ترا تیره کند

Sana nur vermesi şöyle dursun... bilâkis kapkara bir hale koyar.

2267

چون و را نوری نبود اندر قران

نور کی یابند از وی دیگران

Kendisinin nuru yok, onunla görüşüp konuşanlar nereden nurlanacak?

2268

همچو اعمش کو کند داروی چشم

چه کشد در چشمها الا که یشم

Bu çeşit şeyh, gözü akan ve görmeyen kişiye benzer. Gözüne ilâç çeker ama zararlı ilâçtan başka bir şey çekemez ki.

2269

حال ما این است در فقر و عنا

هیچ مهمانی مبا مغرور ما

Yoksulluk ve meşakkatta bizim halimiz de böyledir. Bize aldanıp da hiçbir konuk gelmez.

2270

قحط ده سال ار ندیدی در صور

چشمها بگشا و اندر ما نگر

On yıllık kıtlığı mücessem olarak görmedinse gözünü aç da bize bak!

2271

ظاهر ما چون درون مدعی

در دلش ظلمت زبانش شعشعی

Görünüşümüz dâvacı adamların içi gibi gönlü kapkara, fakat dili şâşaalı!

2272

از خدا بویی نه او را نی اثر

دعویش افزون ز شیث و بو البشر

Tanrı’dan onda ne bir koku var, ne bir eser. Fakat dâvası Şit’ten de ileri, Âdem’den de!

2273

دیو ننموده و را هم نقش خویش

او همی‌گوید ز ابدالیم و بیش

Hattâ ona, Şeytan bile kendisini göstermez. Böyle olduğu halde o “Biz Abdallardanız, hattâ daha ileriyiz “ der durur.

2274

حرف درویشان بدزدیده بسی

تا گمان آید که هست او خود کسی

Kendisini adam sansınlar diye dervişlerin bir hayli sözünü çalmış çırpmıştır.

2275

خرده گیرد در سخن بر بایزید

ننگ دارد از درون او یزید

Söz söylerken lâfı Bayezid’den ziyade inceler, onu bile kusurlu bulur. Halbuki onun içyüzünden Yezid arlanır.

2276

بی‌نوا از نان و خوان آسمان

پیش او نداخت حق یک استخوان

Gökyüzünün ekmeğinden, sofrasından nasipsizdir. Hak, önüne bir kemik bile atmamıştır.

2277

او ندا کرده که خوان بنهاده‌ام

نایب حقم خلیفه زاده‌ام

O ise “Sofrayı yaydım, Hakk’ın vekiliyim, halife oğluyum” diye bağırıp durmaktadır.

2278

الصلا ساده دلان پیچ پیچ

تا خورید از خوان جودم سیر هیچ

“Ey aşağılık sâf kişiler, gelin... gelin de ihsan keremimin sofrasından, kimse mâni olmaksızın yeyin” demektir.

2279

سالها بر وعده‌ی فردا کسان

گرد آن در گشته فردا نارسان

Onlar da onun başına toplanırlar. Nimet ve ihsan istedikçe yalancı şeyh “ Yarın” der. Fakat bir türlü o yarın gelip çatmaz.

2280

دیر باید تا که سر آدمی

آشکارا گردد از بیش و کمی

Âdemoğlunun, az çok sırrı meydana çıkabilmek için uzun zamanlar lâzımdır.

2281

زیر دیوار بدن گنج است یا

خانه‌ی مار است و مور و اژدها

Tek duvarın altında define mi var, yoksa yılan karınca ejderha yuvası mı?

2282

چون که پیدا گشت کاو چیزی نبود

عمر طالب رفت آگاهی چه سود

O yalancı şeyhin hiçbir şey olmadığı meydana çıkıncaya kadar tâlibin de ömrü tükenmiş olur: artık anlamanın ne faydası var?

2283

لیک نادر طالب آید کز فروغ

در حق او نافع آید آن دروغ

Fakat nadir olarak tâlibin itikadındaki parlaklık yüzünden şeyhin yalanı tâlibe faydalı olur.

2284

او به قصد نیک خود جایی رسد

گر چه جان پنداشت و آن آمد جسد

Şeyhi, can sanır, ceset çıkar ama tâlip, kendi iyi niyeti yüzünden öyle bir makama erişir ki...

2285

چون تحری در دل شب قبله را

قبله نی و آن نماز او روا

Hali, tıpkı gece ortasında kıble arayana benzer. Kıble bulunmasa bile namazı caizdir.

2286

مدعی را قحط جان اندر سر است

لیک ما را قحط نان بر ظاهر است

Dâvacı ve yalancı şeyhin can kıtlığı gizlidir. Fakat bizdeki ekmek kıtlığı meydanda.

2287

ما چرا چون مدعی پنهان کنیم

بهر ناموس مزور جان کنیم

Niçin bunu, dâvacı şeyh gibi gizleyelim? Neden fayda olmadığı halde utanıp arlanarak can çekişelim”?

2288

شوی گفتش چند جویی دخل و کشت

خود چه ماند از عمر افزون‌تر گذشت

Kocası dedi ki: “Daha ne vakte kadar gelir ve mahsul arayıp duracaksın; zaten ömrümüzden ne kaldı ki? Çoğu geçip gitti.

2289

عاقل اندر بیش و نقصان ننگرد

ز آن که هر دو همچو سیلی بگذرد

Akıllı kişi, artığa, eksiğe bakmaz; çünkü ikisi de sel gibi geçer.

2290

خواه صاف و خواه سیل تیره رو

چون نمی‌پاید دمی از وی مگو

Sel ister sâf olsun, ister bulanık... Mademki baki değildir, ondan bahsetme?

2291

اندر این عالم هزاران جانور

می‌زید خوش عیش بی‌زیر و زبر

Bu âlemde binlerce canlı, sıkıntısız, hoş bir halde yaşamakta, geçinip gitmektedir.

2292

شکر می‌گوید خدا را فاخته

بر درخت و برگ شب ناساخته

Üveyk kuşu, geceki rızkı henüz meydanda olmadığı halde ağaçta Tanrıya şükreder.

2293

حمد می‌گوید خدا را عندلیب

کاعتماد رزق بر تست ای مجیب

Bülbül “Ey duaya icabet eden Tanrı, rızık hususunda itimadımız sana” diye Tanrıya hamdeyler.

2294

باز دست شاه را کرده نوید

از همه مردار ببریده امید

Doğan, rızkını padişahın elinden umduğundan bütün pis şeylerden ümidini kesmiştir.

2295

همچنین از پشه‌گیری تا به پیل

شد عیال اللّٰه و حق نعم المعیل

Böylece sivrisinekten tut da file kadar bütün mahlûkat Tanrı ailesidir; Hak da ne güzel aile reisi.

2296

این همه غمها که اندر سینه‌هاست

از بخار و گرد بود و باد ماست

Gönlümüzdeki bütün bu gamlar, heva ve hevesimizin, varlığımızın tozundan, dumanından meydana gelir.

2297

این غمان بیخ کن چون داس ماست

این چنین شد و آن چنان وسواس ماست

Bu kökümüzü söken gamlar, ömrümüzün orağına benzer. Bu böyle oldu kuruntuları da vesveselerimizdir.

2298

دان که هر رنجی ز مردن پاره‌ای است

جزو مرگ از خود بران گر چاره‌ای است

Bil ki her hastalık ölümden bir parçadır. Çaresi varsa, ölümün bir cüz’ünü kendinden kov!

2299

چون ز جزو مرگ نتوانی گریخت

دان که کلش بر سرت خواهند ریخت

Ölümün bir cüz’ünden bile kaçamadığın halde onun hepsini başından aşağıya dökecekler, bunu iyice bil!

2300

جزو مرگ ار گشت شیرین مر ترا

دان که شیرین می‌کند کل را خدا

Ölümün cüz’ü olan hastalık sana taht geliyorsa bil ki Tanrı küllü, yani ölümü de sana tatlılaştırır.

2301

دردها از مرگ می‌آید رسول

از رسولش رو مگردان ای فضول

Hastalıklar, ölümden elçi olarak gelmektedir; ey boşboğaz, ölümün elçisinden yüz çevirme!

2302

هر که شیرین می‌زید او تلخ مرد

هر که او تن را پرستد جان نبرد

Tatlı yaşayan, sonunda acı öldü. Ten kaydında olan canını kurtaramadı.

2303

گوسفندان را ز صحرا می‌کشند

آن که فربه تر مر آن را می‌کشند

Koyunları kırdan sürer getirirler; hangisi daha besli ise onu keserler.

2304

شب گذشت و صبح آمد ای تمر

چند گیری این فسانه‌ی زر ز سر

Gece geçti, sabah oldu. Sen ne vakte kadar bu altın masalını yeni baştan söyleyip duracaksın?

2305

تو جوان بودی و قانع‌تر بدی

زر طلب گشتی خود اول زر بدی

Gençken daha kanaatliydin; şimdi altın istiyorsun, halbuki sen önceden altındın.

2306

رز بدی پر میوه چون کاسد شدی

وقت میوه پختنت فاسد شدی

Üzümlerle dolu bir asmaydın; nasıl oldu da kesada uğradın; üzümün tam olacakken bozulup gittin?

2307

میوه‌ات باید که شیرین‌تر شود

چون رسن تابان نه واپس‌تر رود

Meyvanın günden güne daha tatlı olması lâzım.İp eğirenler gibi gerisin geriye gitmenin lüzumu yok!

2308

جفت مایی جفت باید هم صفت

تا بر آید کارها با مصلحت

Sen bizim eşimizsin; işlerin başarılması için eşlerin aynı huyda olmaları lâzımdır.

2309

جفت باید بر مثال همدگر

در دو جفت کفش و موزه در نگر

Eşlerin birbirine benzemesi lâzım. Ayakkabı ve mestin çiftlerine bir bak!

2310

گر یکی کفش از دو تنگ آید بپا

هر دو جفتش کار ناید مر ترا

Ayakkabının bir teki ayağa biraz dar gelirse ikisi de işine yaramaz.

2311

جفت در یک خرد و آن دیگر بزرگ

جفت شیر بیشه دیدی هیچ گرگ

Kapı kanadının biri küçük, diğeri büyük olur mu? Ormandaki aslana kurdun çift olduğunu hiç gördün mü?

2312

راست ناید بر شتر جفت جوال

آن یکی خالی و این پر مال مال

Bir gözü bomboş, öbürü tıka basa dolu olsa hurç, devenin üstünde doğru duramaz.

2313

من روم سوی قناعت دل قوی

تو چرا سوی شناعت می‌روی

Ben sağlam bir yürekle kanaat yolunda gidiyorum; sen neye kınama yolunu tutuyorsun”?

2314

مرد قانع از سر اخلاص و سوز

زین نسق می‌گفت با زن تا به روز

Kanaatkâr adam ihlâsla, yüreği yanarak sabaha kadar karısına bu yolda sözler söyledi.

2315

زن بر او زد بانگ کای ناموس کیش

من فسون تو نخواهم خورد بیش

Kadın ona haykırdı: “Ey namustan gayri bir şeyi olmayan, artık bundan fazla senin afsununu istemem.

2316

ترهات از دعوی و دعوت مگو

رو سخن از کبر وز نخوت مگو

Yürü git. Gayri bu davadan bahsetme; kibir ve azamete dair saçma sapan şeyler söyleyip durma!

2317

چند حرف طمطراق و کار و بار

کار و حال خود ببین و شرم دار

Ne vakte kadar bu tumturaklı sözler, bu işler güçler? Kendi halini, kendi işini gör de utan!

2318

کبر زشت و از گدایان زشت‌تر

روز سرد و برف و آن گه جامه تر

Kibir çirkindir ama dilencilerden olursa daha çirkin. Soğuk gün ortalık kar... Bir de elbise ıslak olursa...

2319

چند دعوی و دم و باد و بروت

ای ترا خانه چو بیت العنکبوت

Ey örümcek ağı gibi evi olan! Ne vakte kadar dava, çalım; Ne vakte kadar kibir, azamet!

2320

از قناعت کی تو جان افروختی

از قناعتها تو نام آموختی

Sen kanaatten ne vakit canını nurlandırdın ki? Kanaatten ancak bir ad öğrendin.

2321

گفت پیغمبر قناعت چیست گنج

گنج را تو وا نمی‌دانی ز رنج

Peygamber “Kanaat nedir? Hazinedir” dedi. Sen hazineyi mihnet ve meşakkatten ayırt edemiyorsun.

2322

این قناعت نیست جز گنج روان

تو مزن لاف ای غم و رنج روان

Bu kanaat daimî bir hazineden başka bir hazineden başka bir şey değildir. Ey gönüle gam ve elem veren artık beyhude sözlere dalma!

2323

تو مخوانم جفت، کمتر زن بغل

جفت انصافم نیم جفت دغل

Yürü bana “Eşim” deme, az koltukla. Ben insafın eşiyim, hilenin değil.

2324

چون قدم با میر و با بگ می‌زنی

چون ملخ را در هوا رگ می‌زنی

Neden padişahtan, beyden dem urup durmaktasın? Yoksulluktan havada sivrisineği bile avlamaktasın.

2325

با سگان زین استخوان در چالشی

چون نی اشکم تهی در نالشی

Bir kemik parçası için köpeklerle dalaşmakta, içi boş ney gibi inleyip durmaktasın.

2326

سوی من منگر به خواری سست سست

تا نگویم آن چه در رگهای تست

Bana öyle horlukla kötü kötü bakma ki damarlarının içinde dolaşan sırları söylemeyeyim.

2327

عقل خود را از من افزون دیده‌ای

مر من کمِ عقل را چون دیده‌ای

Kendi aklını benden fazla görüyorsun; Ya şu az akıllı olan beni nasıl gördün? (Büsbütün aşağı değil mi(?

2328

همچو گرگ غافل اندر ما مجه

ای ز ننگ عقل تو بی‌عقل به

Çirkin kurt gibi üstümüze atlama. Senin gibi insanı utandıracak akla sahip olmaktansa akılsızlık daha iyi!

2329

چون که عقل تو عقیله‌ی مردم است

آن نه عقل است آن که مار و کژدم است

Aklın, insanlara ayak köstegi olunca o akıl, akıl değildir, yılan ve akreptir.

2330

خصم ظلم و مکر تو الله باد

فضل و عقل تو ز ما کوتاه باد

Senin hile ve zulmünün hasmı Allah olsun; hile elin bize uzanmasın!

2331

هم تو ماری هم فسون‌گر ای عجب

مارگیر و ماری ای ننگ عرب

Ne şaşılacak şey ki sen hem yılansın, hem afsuncu... Ey Arap, sen yılansın, hem de çirkin yılan!

2332

زاغ اگر زشتی خود بشناختی

همچو برف از درد و غم بگداختی

Eğer karga kendi çirkinliğini anlasaydı, derdinden kar gibi erirdi.

2333

مرد افسونگر بخواند چون عدو

او فسون بر مار و مار افسون بر او

Afsuncu düşman gibi, yılana afsun okur, yılan da onu afsunlar.

2334

گر نبودی دام او افسون مار

کی فسون مار را گشتی شکار

Yılanın afsunu, yılancıya tuzak olmasaydı yılanın afsununa aldanır, onunla meşgul olur muydu?

2335

مرد افسونگر ز حرص کسب و کار

در نیابد آن زمان افسون مار

Afsuncu, kazanç hırsına düşünce yılanın kendisini afsunladığını anlamaz.

2336

مار گوید ای فسون‌گر هین و هین

آن خود دیدی فسون من ببین

Yılan “ Ey afsuncu, kendine gel. Kendi hünerini gördün, bir de benim afsunumu gör!

2337

تو به نام حق فریبی مر مرا

تا کنی رسوای شور و شر مرا

Sen beni Hak’kın adıyla afsunladın, bu suretle de beni halka rüsvay etmek istedin.

2338

نام حقم بست نه آن رای تو

نام حق را دام کردی وای تو

Beni Hak’kın adı bağladı, senin tedbirin değil. Hakk’ın adını tuzak yaptın, yazıklar olsun sana!

2339

نام حق بستاند از تو داد من

من به نام حق سپردم جان و تن

Senden benim hakkımı Tanrının adı alacak. Ben canımı da Tanrı adına ısmarladım, tenimi de.

2340

یا به زخم من رگ جانت برد

یا که همچون من به زندانت برد

Tanrı adı, beni yaraladığın için ya can damarını koparsın, yahut seni de benim gibi mahsup etsin!” der.

2341

زن از این گونه خشن گفتارها

خواند بر شوی جوان طومارها

Kadın bu yolda sert sözlerle genç kocasına tomarlar okudu.

2342

گفت ای زن تو زنی یا بو الحزن

فقر فخر آمد مرا بر سر مزن

Bedevi dedi ki: “ Ey kadın, sen kadın mısın, yoksa hüzün ve keder atası mı?
Yoksulluk, benim için iftihar edilecek bir şeydir; başıma kakma!

2343

مال و زر سر را بود همچون کلاه

کل بود او کز کله سازد پناه

Mal ve para başta külâh gibidir. Külâha sığınan, keldir.

2344

آن که زلف جعد و رعنا باشدش

چون کلاهش رفت خوشتر آیدش

Kıvırcık ve güzel saçları olan kişiye gelince: külâhı giderse ona daha hoş gelir.

2345

مرد حق باشد به مانند بصر

پس برهنه‌ش به که پوشیده نظر

Tanrı eri göz gibidir. Gözün kapalı olmaktansa, açık olması daha iyidir.

2346

وقت عرضه کردن آن برده فروش

بر کند از بنده جامه‌ی عیب پوش

Esirci, esiri satarken ayıp örten elbiseyi soyar.

2347

ور بود عیبی برهنه کی کند

بل به جامه خدعه‌ای با وی کند

Esirin bir kusuru olursa hiç onu soyar mı? Soyması şöyle dursun, bir hile ile ne yapıp yapar, onu elbiseyle gösterir.

2348

گوید این شرمنده است از نیک و بد

از برهنه کردن او از تو رمد

“Bu; iyiden, kötüden, olur olmaz şeyden utanır. Soyarsam utanıp senden ürker” der.

2349

خواجه در عیب است غرقه تا به گوش

خواجه را مال است و مالش عیب پوش

Zengin, kulağına kadar ayıp içine dalmıştır: fakat malı vardır ve mal ayıbını örter.

2350

کز طمع عیبش نبیند طامعی

گشت دلها را طمعها جامعی

Tamahkâr tamahı yüzünden zengin ayıbını görmez. Tamahkâr bütün gönülleri kaplar.

2351

ور گدا گوید سخن چون زر کان

ره نیابد کالهی او در دکان

Yoksul, halis altın gibi sevilse yine kumaşı, dükkâna yol bulmaz, sözünü kimse dinlemez.

2352

کار درویشی ورای فهم تست

سوی درویشی بمنگر سست سست

Yoksulluk, senin anlayacağın şey değildir; yoksulluğa hor bakma;

2353

ز آن که درویشان ورای ملک و مال

روزیی دارند ژرف از ذو الجلال

Çünkü yoksulların, mülkten, maldan öte ululuk sahibi Tanrı’dan pek büyük bir rızıkları vardır.

2354

حق تعالی عادل است و عادلان

کی کنند استمگری بر بی‌دلان

Ulu Tanrı âdildir; âdiller, nasıl olur da çaresiz biçarelere zulmederler?

2355

آن یکی را نعمت و کالا دهند

وین دگر را بر سر آتش نهند

Birisine nimet, mal, matrah verip öbürünü yansın diye ateşe atarlar mı?

2356

آتشش سوزا که دارد این گمان

بر خدای خالق هر دو جهان

Böyle bir iş, Tanrı’dan, iki cihanı yaratan umulur mu?

2357

فقر فخری از گزاف است و مجاز

نی هزاران عز پنهان است و ناز

‟Elfakru Fahri” hadîsi, saçma ve asılsız bir söz mü; bu sözde binlerce yücelik, binlerce naz ve nimet gizli değil mi?

2358

از غضب بر من لقبها راندی

یارگیر و مار گیرم خواندی

Hiddetle bana lâkaplar taktın; ben sevgilimin dostuyum, onu elde ederim. Halbuki sen bir yalancı, afsuncusun dedi.

2359

گر بگیرم بر کنم دندان مار

تاش از سر کوفتن نبود ضرار

Yılan tutsam bile dişini söker, bu suretle onu başı ezilmekten kurtarırım.

2360

ز آن که آن دندان عدوی جان اوست

من عدو را می‌کنم زین علم دوست

Çünkü o diş, onun can düşmanıdır; ben, düşmanı da bu suretle kendime dost ederim.

2361

از طمع هرگز نخوانم من فسون

این طمع را کرده‌ام من سر نگون

Ben asla tamahtan afsun okumam. Ben bu tamahı baş aşağı etmişimdir.

2362

حاش لله طمع من از خلق نیست

از قناعت در دل من عالمی است

Tanrı göstermesin... Benim halka karşı tamahım yok. Gönlümde kanaatten bir âlem var.

2363

بر سر امرودبن بینی چنان

ز آن فرود آ تا نماند آن گمان

Sen armut ağacı tepesinden böyle görüyorsun. Aşağı in de sende o şüphe kalmasın.

2364

چون که بر گردی و سر گشته شوی

خانه را گردنده بینی و آن توی

Biraz dönersen başın dönmeğe başlar; evi dönüyor görürsün... Halbuki dönen sensin!

2365

دید احمد را ابو جهل و بگفت

زشت نقشی کز بنی هاشم شگفت

Ebucehil, Ahmed’i görüp “Beni Hâşim’den çirkin bir çehre zuhur etti” dedi.

2366

گفت احمد مر و را که راستی

راست گفتی گر چه کار افزاستی

Ahmet ona dedi ki: “ Haddini tecavüz ettinse de doğru söyledin”.

2367

دید صدیقش بگفت ای آفتاب

نی ز شرقی نی ز غربی خوش بتاب

Sıddîk görüp “Ey güneş! Ne doğudasın, ne batıdan. Lâtif bir surette parla, âlemi nurlandır” dedi.

2368

گفت احمد راست گفتی ای عزیز

ای رهیده تو ز دنیای نه چیز

Ahmet dedi ki: “Ey aziz, ey değersiz dünyadan kurtulan! Doğru söyledin”.

2369

حاضران گفتند ای صدر الورى

راست گو گفتی دو ضد گو را چرا

Orada bulunanlar “ Ey halkın ulusu, ikisi birbirine zıt söz söyledi, sen ikisine de doğru söyledin, dedin... “Neden?” diye sordular.

2370

گفت من آیینه‌ام مصقول دست

ترک و هندو در من آن بیند که هست

Peygamber “Ben Tanrı eliyle cilâlanmış bir aynayım. Türk, Hintli nasılsalar, bende o sûreti görürler” dedi.

2371

ای زن ار طماع می‌بینی مرا

زین تحری زنانه برتر آ

Kadın! Eğer beni tamahkâr görüyorsan bu kadınca arayıştan yüksel!

2372

این طمع را ماند و رحمت بود

کو طمع آن جا که آن نعمت بود

Kanaate dair söz söylemek, tamaha benzer ama hakikatte rahmettir. O nimetin bulunduğu yerde tamah ne gezer?

2373

امتحان کن فقر را روزی دو تو

تا به فقر اندر غنا بینی دو تو

Sen de bir iki günceğiz yoksulluğu sına da yoksulluktaki iki misli zenginliği gör.

2374

صبر کن با فقر و بگذار این ملال

ز آن که در فقر است عز ذو الجلال

Yoksulluğa sabret, bu gamı, gussayı bırak. Çünkü ululuk sahibi Tanrı’nın yüceliği yoksulluktur.

2375

سرکه مفروش و هزاران جان ببین

از قناعت غرق بحر انگبین

Sirke satmada kanaat yüzünden bal denizine gark olmuş binlerce can gör.

2376

صد هزاران جان تلخی کش نگر

همچو گل آغشته اندر گل شکر

Yoksulluk acılığı çeken yüz binlerce cana bak... Gül gibi gülbeşekere karışmış, o lezzetle lezzetlenmişler.

2377

ای دریغا مر ترا گنجا بدی

تا ز جانم شرح دل پیدا شدی

Ah yazık; sende kavrayacak kabiliyet olsaydı da, canımdan gönül şem’ası zuhur etseydi!

2378

این سخن شیر است در پستان جان

بی‌کشنده خوش نمی‌گردد روان

Bu söz can memesinde süttür. Emen olmadıkça güzelce akmıyor.

2379

مستمع چون تشنه و جوینده شد

واعظ ار مرده بود گوینده شد

Dinleyen susuz ve arayıcı olursa vâzeden ölü bile olsa söyler.

2380

مستمع چون تازه آمد بی‌ملال

صد زبان گردد به گفتن گنگ و لال

Dinleyen yeni gelmiş ve usanmamış olursa dilsiz bile sözde bülbül kesilir.

2381

چون که نامحرم در آید از درم

پرده در پنهان شوند اهل حرم

Kapımdan içeri namahrem girince harem halkı, perde arkasına girer, gizlenir.

2382

ور در آید محرمی دور از گزند

بر گشایند آن ستیران روی‌بند

Zararsız ve mahrem birisi gelince de o kendilerini gizleyen mahremler, yüzlerindeki peçeleri açarlar.

2383

هر چه را خوب و خوش و زیبا کنند

از برای دیده‌ی بینا کنند

Bütün güzel, hoş ve yaraşan şeyler, gören göz için yapılır.

2384

کی بود آواز چنگ و زیر و بم

از برای گوش بی‌حس اصم

Çengin zir ve bem nağmeleri, nasıl olurda sağır kulak için terennüm edilir?

2385

مشک را بی‌هوده حق خوش دم نکرد

بهر حس کرد او پی اخشم نکرد

Tanrı, miski beyhude yere güzel kokulu yapmadı? Koku duyan için yarattı; koku almayan için değil.

2386

حق زمین و آسمان بر ساخته ست

در میان بس نار و نور افراخته ست

Hak, yeri, göğü yaratmış, aralarında da bir çok nur ve nâr yüceltmiştir.

2387

این زمین را از برای خاکیان

آسمان را مسکن افلاکیان

Bu yeri yerdekiler için yaratmış, göğü de göktekilerin yurdu yapmıştır.

2388

مرد سفلی دشمن بالا بود

مشتری هر مکان پیدا بود

Aşağılık kişi yükseğin düşmanıdır. Her şeyin müşterisi meydana çıkar.

2389

ای ستیره هیچ تو برخاستی

خویشتن را بهر کور آراستی

Ey kapalı örtünüp bürünmüş kadın, sen hiç kör için süslendin mi?

2390

گر جهان را پر در مکنون کنم

روزی تو چون نباشد چون کنم

Dünyayı en değerli incilerle doldursan nasibin yoksa ne yapayım?

2391

ترک جنگ و ره زنی ای زن بگو

ور نمی‌گویی به ترک من بگو

Ey kadın, kavgayı, darılmayı bırak; bırakmayacaksan beni bırak!

2392

مر مرا چه جای جنگ نیک و بد

کاین دلم از صلحها هم می‌رمد

Ben, iyiyle, kötüyle, kavga edemem; kavga ile işim yok. Savaşmak şöyle dursun; gönlüm barışlardan bile ürkmekte.

2393

گر خمش کردی و گرنه آن کنم

که همین دم ترک خان و مان کنم

Susacaksan ne âlâ; yoksa öyle bir iş yaparım ki şu anda hemen kalkar, evimi, barkımı bırakır, giderim”.

2394

زن چو دید او را که تند و توسن است

گشت گریان گریه خود دام زن است

Kadın onu titiz ve hiddetli görünce ağlamaya başladı. Zaten ağlamak, kadının tuzağıdır.

2395

گفت از تو کی چنین پنداشتم

از تو من اومید دیگر داشتم

“Ben, senden bunu mu umardım? Senden başka ümidim vardı” dedi.

2396

زن در آمد از طریق نیستی

گفت من خاک شمایم نه ستی

Kadın yokluk yoluna girip dedi ki: “Ben senin karın değil, ayağının toprağıyım.

2397

جسم و جان و هر چه هستم آن تست

حکم و فرمان جملگی فرمان تست

Cismim, canım, nem varsa senindir; hüküm de senin, ferman da!

2398

گر ز درویشی دلم از صبر جست

بهر خویشم نیست آن بهر تو است

Yoksulluk yüzünden sabrım tükendiyse bu da kendim için değil, senin için.

2399

تو مرا در دردها بودی دوا

من نمی‌خواهم که باشی بی‌نوا

Sen, bana dertli zamanlarda deva oldun; muhtaç olmanı istemiyorum.

2400

جان تو کز بهر خویشم نیست این

از برای تستم این ناله و حنین

Canın için, bu kendim için değil. Bu ağlayış bu inleyiş hep senin için.

2401

خویش من و الله که بهر خویش تو

هر نفس خواهد که میرد پیش تو

Ben, Tanrı hakkı için varlığımı her nefeste huzurunda feda etmek isterim.

2402

کاش جانت کش روان من فدی

از ضمیر جان من واقف بدی

Canım sana kurban olsun... Ne olurdu ruhun bana vâkıf olsaydı.

2403

چون تو با من این چنین بودی به ظن

هم ز جان بیزار گشتم هم ز تن

Fakat sen hakkımda böyle kötü zanna düşünce candan da usandım, tenden de.

2404

خاک را بر سیم و زر کردیم چون

تو چنینی با من ای جان را سکون

Ey canımın rahatı! Sen bana böyle aykırı olunca altına da toprak saçtım, gümüşe de(artık ikisi de gözümde değil.(

2405

تو که در جان و دلم جا می‌کنی

زین قدر از من تبرا می‌کنی

Canımda da sen varsın, gönlümde de sen. Öyle olduğu halde bu kadarcık bir şeyden dolayı benden ayrılmaya kalkışıyorsun.

2406

تو تبرا کن که هستت دستگاه

ای تبرای ترا جان عذر خواه

Kudret senin elinde, ayrılabilirsin; fakat senin bu niyetine karşılık candan özürler dilemekteyim.

2407

یاد می‌کن آن زمانی را که من

چون صنم بودم تو بودی چون شمن

O zamanları hatırla ki ben put gibi güzeldim, sen de karşımda puta tapan şamana benzerdin.

2408

بنده بر وفق تو دل افروخته ست

هر چه گویی پخت گوید سوخته ست

Bu kul sana tâbidir; gönlü, senin dileğine göre aydınlanmış, yanmıştır. Neyi "pişir, hazırla" dersen hemen "pişti, yandı bile" derim.

2409

من سپاناخ تو با هر چم پزی

یا ترش با یا که شیرین می‌سزی

Ben senin ıspanağınım. İster ekşili pişir, ister tatlılı...

2410

کفر گفتم نک به ایمان آمدم

پیش حکمت از سر جان آمدم

Küfür söylemiştim; işte imana geldim. Can ve gönülle hükmüne tâbi oldum.

2411

خوی شاهانه‌ی ترا نشناختم

پیش تو گستاخ خر در تاختم

Senin şahane huyunu takdir edemedim. Huzuruna küstahça eşek sürdüm.

2412

چون ز عفو تو چراغی ساختم

توبه کردم اعتراض انداختم

Fakat affından bir mum düzüp yakınca tövbe ettim; itirazı bıraktım.

2413

می‌نهم پیش تو شمشیر و کفن

می‌کشم پیش تو گردن را بزن

Kılıçla kefeni huzuruna koyuyorum; önüne boynumu uzatıyorum; vur!

2414

از فراق تلخ می‌گویی سخن

هر چه خواهی کن و لیکن این مکن

Acı ayrılıktan gem vuruyorsun. Ne istersen yap, fakat bunu yapma!

2415

در تو از من عذر خواهی هست سر

با تو بی‌من او شفیعی مستمر

Gönlünde benim için gizlice bir özür dileyici vardır ki o, ben olmasam da bana şefaat edip durur.

2416

عذر خواهم در درونت خلق تست

ز اعتماد او دل من جرم جست

Gönlündeki o özür dileyicim senin huyundur. Ona güvendiğimden gönlüm, kendisine suç aradı.

2417

رحم کن پنهان ز خود ای خشمگین

ای که خلقت به ز صد من انگبین

Ey ahlâkı yüz batman baldan daha güzel, daha tatlı olan kızgın adam! Sen de bana gönlünden ve gizlice merhamet et”.

2418

زین نسق می‌گفت با لطف و گشاد

در میانه گریه‌ای بر وی فتاد

Bu suretle güzel, açık açık söylerken kadına bir ağlamadır geldi.

2419

گریه چون از حد گذشت و های های

زو که بی‌گریه بد او خود دل ربای

Ağlaması bile yüzünün güzelliğiyle gönülleri cezbeden o güzelin, hüngür hüngür ağlaması haddinden aşınca.

2420

شد از آن باران یکی برقی پدید

زد شراری در دل مرد وحید

O gözyaşı yağmurundan bir yıldırım zuhur etti, o naziri bulunmayan erin gönlüne bir kıvılcım sıçradı.

2421

آن که بنده‌ی روی خوبش بود مرد

چون بود چون بندگی آغاز کرد

Adamın, güzel yüzüne kul olduğu dilber, kulluğa başlarsa hal ne olur, insan ne hale gelir?

2422

آن که از کبرش دلت لرزان بود

چون شوی چون پیش تو گریان شود

Azametinden yüreğini oynatan, kibirinden seni tir tir titreten sevgili, gözünün önünde ağlamaya başlarsa ne hale girersin?

2423

آن که از نازش دل و جان خون بود

چون که آید در نیاز او چون بود

Naz ve istiğnası ile can ve gönülleri kan haline getiren güzel, niyaza girişirse hal ne olur?

2424

آن که در جور و جفایش دام ماست

عذر ما چه بود چو او در عذر خاست

Cevrü cefası, bize tuzak olan dilber, özür dilemeye kalkışırsa biz ne mazeret bulabilir, ne söyleyebiliriz?

2425

زُیِّنَ لِلنَّاسِ حق آراسته ست

ز آن چه حق آراست چون دانند جست

Züyyine linnâs, hükmünce Tanrı’nın insanlar için bezediği şeylerden halk, nasıl kurtulabilir?

2426

چون پی یسکن الیها‌ش آفرید

کی تواند آدم از حوا برید

Tanrı; kadını erkeklere munis olmak üzere yarattı. Âdem nasıl olurda Havva’dan ayrılabilir?

2427

رستم زال ار بود وز حمزه بیش

هست در فرمان اسیر زال خویش

Kişi yiğitlikte Zâloğlu Rüstem bile olsa Hamza’dan bile ileri geçse yine hükmetme hususunda karısının esiridir.

2428

آن که عالم مست گفتش آمدی

کلمینی یا حمیراء می‌زدی

Âdem sözlerinden âlemin sarhoş olduğu Muhammed bile “Kellimîni ya Humeyrâ” derdi.

2429

آب غالب شد بر آتش از نهیب

آتشش جوشد چو باشد در حجاب

Gerçi zâhiren su, ateşten üstündür; fakat bir kaba konunca ateş, onu fıkır fıkır kaynatır.

2430

چون که دیگی حایل آید هر دو را

نیست کرد آن آب را کردش هوا

İkisinin arasında bir tencere, bir çömlek oldu mu ateş, o suyu yok eder, hava haline getirir.

2431

ظاهرا بر زن چو آب ار غالبی

باطنا مغلوب و زن را طالبی

Görünüşte su nasıl ateşten üstünse, sen de kadından üstünsün; fakat hakikatte ona mağlûpsun, sen onu istemektesin.

2432

این چنین خاصیتی در آدمی است

مهر حیوان را کم است آن از کمی است

Böyle bir hassa ancak Âdemoğlundadır. Çünkü insanda muhabbet vardır. Hayvanın muhabbeti azdır ve bu da onun nâkıs olmasından ileri gelmiştir.

2433

گفت پیغمبر که زن بر عاقلان

غالب آید سخت و بر صاحب دلان

Peygamber dedi ki: “Kadınlar; akıllı kişilere ehli dil olanlara fazlasıyla galip olurlar.

2434

باز بر زن جاهلان چیره شوند

ز آن که ایشان تند و بس خیره روند

Fakat cahiller, kadına galebe ederler.” Çünkü onlar sert ve kaba muameleli olurlar.

2435

کم بودشان رقت و لطف و وداد

ز آن که حیوانی است غالب بر نهاد

Onlarda acıma, lûtfetme, sevme azdır. Çünkü tabiatlarında, yaradılışlarında hayvanlık üstündür.

2436

مهر و رقت وصف انسانی بود

خشم و شهوت وصف حیوانی بود

Sevgi ve acıma, insanlık vasfıdır; hiddet ve şehvetse... hayvanlık vasfıdır.

2437

پرتو حق است آن معشوق نیست

خالق است آن گوییا مخلوق نیست

Kadın, Hak nurudur, sevgili değil... Sanki yaratıcıdır, yaratılmış değildir!

2438

مرد ز آن گفتن پشیمان شد چنان

کز عوانی ساعت مردن عوان

Avamdan olan birisinin ölüm anında avamlıktan pişman olması gibi o bedevî de söylediğine pişman oldu.

2439

گفت خصم جان جان چون آمدم

بر سر جان من لگدها چون زدم

“Canımın canına nasıl oldu da düşman kesildim; canımın başına nasıl oldu da tekmeler savurdum?” dedi.

2440

چون قضا آید فرو پوشد بصر

تا نداند عقل ما پا را ز سر

Aklımız baştan ayağı fark etmesin diye kaza geldi mi, gözümüzü örtüyor.

2441

چون قضا بگذشت خود را می‌خورد

پرده بدریده گریبان می‌درد

Kaza geçince, insan kendisini yemeğe başlar. Perdesi yırtılan, sırrı meydana çıkan, yakasını yırtar.

2442

مرد گفت ای زن پشیمان می‌شوم

گر بدم کافر مسلمان می‌شوم

Bedevî dedi ki: “Ey kadın, pişman oluyorum. Kâfir olmuşsam bile müslüman olmaktayım.

2443

من گنه‌کارم توام رحمی بکن

بر مکن یک بارگیم از بیخ و بن

Sana karşı suçluyum bana acı; beni kökümden, dibimden kâmilen söküp atma”!

2444

کافر پیر ار پشیمان می‌شود

چون که عذر آرد مسلمان می‌شود

İhtiyar kâfir, pişman olursa özür getirmeye başlar ve müslüman olur.

2445

حضرت پر رحمت است و پر کرم

عاشق او هم وجود و هم عدم

Tanrı tapusu, rahmet ve keremlerle dopdoludur. Varlık da ona âşık yokluk da.

2446

کفر و ایمان عاشق آن کبریا

مس و نقره بنده‌ی آن کیمیا

Küfür de o ululuk sahibi Tanrı’ya âşıktır, iman da; bakır da o kimyanın kuludur, gümüş de!

2447

موسی و فرعون معنی را رهی

ظاهر آن ره دارد و این بی‌رهی

Mûsâ’nın da mâna cihetinden bir yolu vardır, Firavun’un da. Fakat, zâhiren Mûsâ yolludur, Firavun yolsuz.

2448

روز موسی پیش حق نالان شده

نیم شب فرعون گریان آمده

Mûsâ , gündüzün Tanrı huzurunda ağlayıp inledi; Firavunda gece yarısı ağladı,

2449

کاین چه غل است ای خدا بر گردنم

ور نه غل باشد که گوید من منم

Dedi ki; “Ey Tanrı, boynundaki bu demir zincir nedir? Boynumda demir zincir olmasa kim “ Ben, benim” der (asılsız dâvaya. Benliğe kalkışır(?

2450

ز آن که موسی را منور کرده‌ای

مر مرا ز آن هم مکدر کرده‌ای

Şüphe yok ki Mûsâ’yı nurlandıran iradenle beni de karanlıklara daldırdın.

2451

ز آن که موسی را تو مه رو کرده‌ای

ماه جانم را سیه رو کرده‌ای

Mûsâ’yı, ay yüzlü bir hale getirten dileğinle canımın aynı kara yüzlü bir hale getirdin.

2452

بهتر از ماهی نبود استاره‌ام

چون خسوف آمد چه باشد چاره‌ام

Yıldızım aydan daha iyi, daha talihli değil ki. Tutulursa ne çarem var?

2453

نوبتم گر رب و سلطان می‌زنند

مه گرفت و خلق پنگان می‌زنند

Halk, benim nöbetimi Tanrı diye, Sultan diye tutuyor ama doğrusu ay tutulmuş, tas çalıyorlar!

2454

می‌زنند آن طاس و غوغا می‌کنند

ماه را ز آن زخمه رسوا می‌کنند

Onlar tas çalıp gürültü ediyorlar ama o gürültüyle ayı rüsvay etmektedirler.

2455

من که فرعونم ز شهرت وای من

زخم طاس آن ربی الاعلای من

Ben ki Firavun’um, şöhretten elâman! “Enerabbüküm-ül â’lâ demem de beni rüsvay eden tas gürültüsüdür.

2456

خواجه‌تاشانیم اما تیشه‌ات

می‌شکافد شاخ را در بیشه‌ات

Mûsâ’da, ben de aynı kapının kuluyuz. Fakat senin ormanında senin baltan işliyor; dalları senin baltan kesmektedir;

2457

باز شاخی را موصل می‌کند

شاخ دیگر را معطل می‌کند

Bir dalı yetiştiriyor, öbürünü kesip atıyor.

2458

شاخ را بر تیشه دستی هست نی

هیچ شاخ از دست تیشه جست نی

Baltaya karşı dalın eli var mı? Ne gezer! Hiç dal baltanın elinden kurtulabilir mi?

2459

حق آن قدرت که آن تیشه تراست

از کرم کن این کژیها را تو راست

Balta senindir, o kudret hakkı için kereminden bu eğrilikleri doğrult”!

2460

باز با خود گفته فرعون ای عجب

من نه در یا ربناام جمله شب

Firavun yine kendi kendine “Ne şaşılacak şey! Ben bütün gece “Ey Rabbimiz” diye yalvarmıyor muyum?

2461

در نهان خاکی و موزون می‌شوم

چون به موسی می‌رسم چون می‌شوم

Yalnızken mütevazi bir hale geliyor, düzeliyorum. Neden Mûsâ’ya karşı öyle oluyorum?

2462

رنگ زر قلب ده‌تو می‌شود

پیش آتش چون سیه رو می‌شود

Kalp altının rengi halis altından on derece daha parlak olsa ataşe karşı nasıl yüzü kara bir hale gelir!

2463

نی که قلب و قالبم در حکم اوست

لحظه‌ای مغزم کند یک لحظه پوست

Kalbim de kalıbım da onun hükmünde değil mi? Bir zaman, beni iç haline kor, bir zaman kabuk haline.

2464

سبز گردم چون که گوید کشت باش

زرد گردم چون که گوید زشت باش

Bir zaman beni ay haline kor, bir zaman karartır. Tanrı’nın işi, bundan başka nedir ki?

2465

لحظه‌ای ماهم کند یک دم سیاه

خود چه باشد غیر این کار اله

Ekin ol der beni yeşertir. Çirkinleş der, sarartır.

2466

پیش چوگانهای حکم کن فکان

می‌دویم اندر مکان و لامکان

Varlığı emriyle yaratan Tanrı’nın çevgânları önünde mekân âleminde de koşup duruyoruz. Lâmekân âleminde de.

2467

چون که بی‌رنگی اسیر رنگ شد

موسیی با موسیی در جنگ شد

Renksizlik âlemi, renge esir olunca bir Mûsâ öbür Mûsâ ile savaşa düştü.

2468

چون به بی‌رنگی رسی کان داشتی

موسی و فرعون دارند آشتی

Renksizlik âlemine ulaşırsan Mûsâ ile Firavun’un karıştığı âleme erişirsin.

2469

گر ترا آید بر این نکته سؤال

رنگ کی خالی بود از قیل و قال

Bu nükte yüzünden hatırına “renk, nasıl olur da kıylü kalden kurtulur?

2470

این عجب کاین رنگ از بی‌رنگ خاست

رنگ با بی‌رنگ چون در جنگ خاست

Şaşılacak şey... Bu renk, renksizlik âleminden zuhura geldiği halde, renksizlikle nasıl savaşa girişir?

2471

چون که روغن را ز آب اسرشته‌اند

آب با روغن چرا ضد گشته‌اند

Mademki yağı su ile yoğurdular; yağ sudan oldu; su ile yağ neden birbirine zıt oldu?

2472

چون گل از خار است و خار از گل چرا

هر دو در جنگند و اندر ماجرا

Gül dikenden meydana meydana gelmiştir, diken de gülden... böyle olduğu halde niçin savaşa, maceralara düşmüşlerdi?.. gibi bir sual hatıra gelirse (bil ki bu(

2473

یا نه جنگ است این برای حکمت است

همچو جنگ خر فروشان صنعت است

Ya hakikatta savaş değildir, bir hikmet içindir, eşek satanların kavgaları gibi bir hiledir. Bir sanattır;

2474

یا نه این است و نه آن حیرانی است

گنج باید جست این ویرانی است

Yahut ne savaş ne hikmet...Hayretten ibarettir. Bu, viraneliktir, içinde define aramak gerek.

2475

آن چه تو گنجش توهم می‌کنی

ز آن توهم گنج را گم می‌کنی

Sen define sandığın şey yüzünden, o vehminden defineyi kaybediyorsun.

2476

چون عمارت دان تو وهم و رایها

گنج نبود در عمارت جایها

Sen vehmi de, tedbirleri, düşünceleri de mamure bil, mamur yerlerde define olmaz.

2477

در عمارت هستی و جنگی بود

نیست را از هستها ننگی بود

Mamur yerlerde varlık, didişmek olur. Yok olan, varlıklardan utanır, arlanır.

2478

نی که هست از نیستی فریاد کرد

بلکه نیست آن هست را واداد کرد

Varlık, yokluktan feryad etmemiştir. Yokluk, o varlığı, kendisinden uzaklaştırmış, gidermiştir.

2479

تو مگو که من گریزانم ز نیست

بلکه او از تو گریزان است بیست

“Ben yokluktan kaçıyorum” deme. Hakikatte o, senden yirmi kere daha fazla kaçmakta!

2480

ظاهرا می‌خواندت او سوی خود

وز درون می‌راندت با چوب رد

Görünüşte seni kendisine çağırmaktadır ama içinden seni reddetme sopasıyla sürmektedir.

2481

نعلهای باژگونه ست ای سلیم

نفرت فرعون می‌دان از کلیم

Bu işler, kovalayanı yanıltmak için ata çakılan ters nallardır; ey sâf kişi!
Firavun’un, Mûsâ'dan nefretini, sen Mûsâ'dan bil.

2482

چون حکیمک اعتقادی کرده است

کاسمان بیضه زمین چون زرده است

Tabiata inananlar; gök bir yumurtadır, yer de onun sarısı diye itikat etmişlerdir.

2483

گفت سائل چون بماند این خاکدان

در میان این محیط آسمان

Birisi, “Bu yeryüzü, yeri kaplayan göğün ortasında nasıl duruyor?

2484

همچو قندیلی معلق در هوا

نی به اسفل می‌رود نی بر علی

Havaya asılmış bir kandil gibi ne aşağıya gitmekte, ne yukarı çıkmakta” dedi.

2485

آن حکیمش گفت کز جذب سما

از جهات شش بماند اندر هوا

O hakîm, “Altı cihetten de göğün çekmesi yüzünden hava ortasında kalır.

2486

چون ز مغناطیس قبه‌ی ریخته

در میان ماند آهنی آویخته

Mıknatıstan bir yuvarlak olsa ortasına konan demir, ortada kalır” diye cevap verdi.

2487

آن دگر گفت آسمان با صفا

کی کشد در خود زمین تیره را

Öteki hakîm de “Sâf gök, kara toprağı kendisine çekmez.

2488

بلکه دفعش می‌کند از شش جهات

ز آن بماند اندر میان عاصفات

Onu altı taraftan da iter. Ondan dolayı da yeryüzü, kuvvetli yeller ortasında muallâkta kalmıştır” dedi.

2489

پس ز دفع خاطر اهل کمال

جان فرعونان بماند اندر ضلال

Kemâl ehlinin gönülleri de firavunların canlarını böyle defeder de, onlar dalâletde kalırlar.

2490

پس ز دفع این جهان و آن جهان

مانده‌اند این بی‌رهان بی‌این و آن

Onları bu cihan da defeder, o cihan da. O yolsuzlar da bu yüzden o cihandan da mahrum kalırlar, bu cihanda da.

2491

سرکشی از بندگان ذو الجلال

دان که دارند از وجود تو ملال

Ululuk sahibi Tanrının kullarından, velîlerden baş çeker, uzaklaşırsan bil ki onlar senden hoşlanmıyorlar, onlar seni istemiyorlar.

2492

کهربا دارند چون پیدا کنند

کاه هستی ترا شیدا کنند

Onların kehlibarları vardır, meydana çıkarırlarsa senin saman çöpü gibi olan varlığını deliye döndürür, kendilerine çekerler.

2493

کهربای خویش چون پنهان کنند

زود تسلیم ترا طغیان کنند

Kehlibarlarını saklarlarsa derhal seni azgınlığa teslim ederler.

2494

آن چنان که مرتبه‌ی حیوانی است

کاو اسیر و سغبه‌ی انسانی است

Hayvanlık mertebesi nasıl insanlığa esir ve mağlûpsa.

2495

مرتبه‌ی انسان به دست اولیا

سغبه چون حیوان شناسش ای کیا

İnsan mertebesinin de Tanrı velîlerinin elinde hayvan gibi mağlûp olduğunu anla ey yoksul!

2496

بندهٔ خود خواند احمد در رشاد

جمله عالم را بخوان قُلْ یا عباد

Ahmed, irşadederken halka “Kullarım” dedi. Tanrı bütün âlemi “ Kul yâ ibâdî” diye çağır” buyurdu.

2497

عقل تو همچون شتربان تو شتر

می‌کشاند هر طرف در حکم مر

Senin aklın deveciye benzer, sen de devesin, Akıl, seni, ister istemez hükmünce çekip durmaktadır.

2498

عقل عقلند اولیا و عقلها

بر مثال اشتران تا انتها

Velîler, akılların aklıdır. Akıllar da ta en sonuncusuna kadar develere benzer.

2499

اندر ایشان بنگر آخر ز اعتبار

یک قلاووز است جان صد هزار

Onlara ibretle bak: bir kılavuz, yüz binlerce can!

2500

چه قلاووز و چه اشتربان بیاب

دیده ای کان دیده بیند آفتاب

Ne kılavuzu ne deveciyi! Sen, güneşi gören gözü bul da sonra bak!

2501

نک جهان در شب بمانده میخ دوز

منتظر موقوف خورشید است و روز

Bütün cihan, gece içinde kalmış, karanlıklara mıhlanmış, güneşi ve gündüzü bekleyip durmakta.

2502

اینت خورشیدی نهان در ذره‌ای

شیر نر در پوستین بره‌ای

İşte sana zerrede gizli güneş, işte sana kuzu postuna bürünmüş erkek aslan.

2503

اینت دریایی نهان در زیر کاه

پا بر این که هین منه با اشتباه

İşte sana saman altında gizli bir deniz! Kendine gel, o samana şüphe ile ayak basma!

2504

اشتباهی و گمانی در درون

رحمت حق است بهر رهنمون

Ama yol gösterici hakkında içe gelen şüphe, Tanrı rahmetidir.

2505

هر پیمبر فرد آمد در جهان

فرد بود آن رهنمایش در نهان

Her peygamber dünyaya tek gelmiştir. Tektir ama içinde yüzlerce âlem gizli.

2506

عالم کبری به قدرت سحر کرد

کرد خود را در کهین نقشی نورد

Âlem-i Kübra, kudretle sihir yaptı da cirmini, küçücük bir suret içinde gizledi.

2507

ابلهانش فرد دیدند و ضعیف

کی ضعیف است آن که با شه شد حریف

Ahmaklar onu tek ve zayıf gördüler. Hiç padişahın dostu olan zayıf olur mu?

2508

ابلهان گفتند مردی بیش نیست

وای آن کاو عاقبت اندیش نیست

Ahmaklar, "O, ancak bir tek kişiden ibaret!” dediler. Vay âkıbeti düşünmeyen!

2509

ناقه‌ی صالح به صورت بد شتر

پی بریدندش ز جهل آن قوم مر

Salih’in devesi görünüşte deveydi, o zâlim kavim, bilgisizlik yüzünden deveyi kestiler.

2510

از برای آب چون خصمش شدند

نان کور و آب کور ایشان بدند

Su için deveye düşman olduklarından kendileri, mezara su ve ekmek oldular. (helâk olup mezarı doyurdular.)

2511

ناقة الله آب خورد از جوی و میغ

آب حق را داشتند از حق دریغ

Tanrı devesi, ırmaktan buluttan su içmekteydi. Onlar, Hakk'ın suyunu Hak'tan esirgediler.

2512

ناقه‌ی صالح چو جسم صالحان

شد کمینی در هلاک طالحان

Salih’in devesi, salih kişilerin cisimleri gibidir; onlar kötülerin helâki için tuzaktır.

2513

تا بر آن امت ز حکم مرگ و درد

ناقَةَ اللَّهِ وَ سُقْیاها چه کرد

Neticede” Tanrı devesinden ve içeceğinden çekinin” hükmü, o ümmeti ne dertlere uğrattı, onları nasıl helâk etti!

2514

شحنه‌ی قهر خدا ز یشان بجست

خونبهای اشتری شهری درست

Tanrı kahrının şahnesi, bir devenin kanına diyet olarak onlardan bütün bir şehri diledi.

2515

روح همچون صالح و تن ناقه است

روح اندر وصل و تن در فاقه است

Ruh, Salih gibidir,ten de deveye benzer. Ruh vuslattadır ten ihtiyaç içindedir.

2516

روح صالح قابل آفات نیست

زخم بر ناقه بود بر ذات نیست

Temiz ruha zarar vermenin imkânı yoktur. Tanrı yaralanmaz.

2517

کس نیابد بر دل ایشان ظفر

بر صدف آمد ضرر نی بر گهر

Böyle ruha sahip olanlara kimse galip gelemez. Zarar gelse bile sedefe gelir, inciye değil.

2518

روح صالح قابل آزار نیست

نور یزدان سغبه‌ی کفار نیست

Temiz ruha zarar vermenin imkânı yoktur. Tanrı’nın nuru, kâfirlere mağlup olmaz.

2519

حق از آن پیوست با جسمی نهان

تاش آزارند و بینند امتحان

Can, toprağa mensup cisme, kötü kişiler, incitsinler de Tanrı imtihanını görsünler diye ulaştı, bu yüzden cisimle bağdaştı, birleşti.

2520

بی‌خبر کآزار این آزار اوست

آب این خم متصل با آب جوست

Canı inciten kişinin, bu incitmenin Tanrı’yı incitme olduğundan haberi yoktur.
Bilmiyor ki bu küpün suyu ırmak suyu ile birleşmiştir.

2521

ز آن تعلق کرد با جسمی اله

تا که گردد جمله عالم را پناه

Tanrı bütün âleme penah olsun diye bir cisme alâka bağlamıştır.

2522

ناقه‌ی جسم ولی را بنده باش

تا شوی با روح صالح خواجه‌تاش

Tanrı velisinin cisim devesine kul ol ki Salih Peygamberle kapı yoldaşı olasın.

2523

گفت صالح چون که کردید این حسد

بعد سه روز از خدا نقمت رسد

Salih peygamber, “ Madem ki haset ettiniz, bu işi yaptınız… üç gün sonra Tanrı’dan azap erişecek.

2524

بعد سه روز دگر از جان ستان

آفتی آید که دارد سه نشان

Ondan üç gün sonra da can alıcı Tanrı’dan başka bir âfet gelecek ki onun üç alâmeti vardır:

رنگ روی جمله تان گردد دگر

رنگ رنگ مختلف اندر نظر

Hepinizin yüzünüzün rengi değişir. Birbirinize bakınca yüzlerinizi türlü türlü renklerde görürsünüz.

2526

روز اول رویتان چون زعفران

در دوم رو سرخ همچون ارغوان

İlk günlerde yüzleriniz safran gibi sararır; ikinci günü erguvan gibi kızarır.

2527

در سوم گردد همه روها سیاه

بعد از آن اندر رسد قهر اله

Üçüncü günü yüzleriniz tamamı ile kararır, ondan sonra da Tanrı’nın kahrı gelir, çatar.

2528

گر نشان خواهید از من زین وعید

کره‌ی ناقه به سوی که دوید

Eğer bu tehdide benden delil isterseniz devenin yavrusunu daha doğru kovalayın!

2529

گر توانیدش گرفتن چاره هست

ور نه خود مرغ امید از دام جست

Eğer tutabilirseniz derdinize çare bulunur. Tutamazsanız ümit kuşu uzaktan kaçtı, gitti!” dedi.

2530

کس نتانست اندر آن کره رسید

رفت در کهسارها شد ناپدید

Kimse yavruya erişmedi; dağlar arasına dalıp kayboldu.

2531

گفت دیدید آن قضا مبرم شده ست

صورت اومید را گردن زده ست

Salih dedi ki: “Gördünüz mü Tanrı’nın bu kazası nasıl geldi? Artık ümidin boynunu vurdu”.

2532

کره‌ی ناقه چه باشد خاطرش

که بجا آرید ز احسان و برش

Devenin yavrusu nedir? Salih? Peygamberin gönlü. Onun hatırını ele alın, onun isteğini yerine getirin.

2533

گر بجا آید دلش رستید از آن

ور نه نومیدید و ساعد را گزان

Onun gönlünü alırsanız azaptan kurtuldunuz; yoksa, pişman olduğunuzun, ümitsizliğe düştüğünüzün günüdür.

2534

چون شنیدند این وعید منکدر

چشم بنهادند و آن را منتظر

Salih’ten bu bulanık vâdi duydukları gibi azaba göz dikip beklemeye başladılar.

2535

روز اول روی خود دیدند زرد

می‌زدند از ناامیدی آه سرد

Birinci gün yüzlerinin sarardığını gördüler.Ümitsizlikle soğuk soğuk ah etmeye başladılar.

2536

سرخ شد روی همه روز دوم

نوبت اومید و توبه گشت گم

İkinci günü hepsinin yüzü kızardı. Artık ümit ve tövbe nöbeti kayboldu.

2537

شد سیه روز سوم روی همه

حکم صالح راست شد بی‌ملحمه

Üçüncü gün hepsinin yüzü kapkara kesildi. Salih Peygamberin hükmü: cenksiz, cidalsiz doğru çıktı.

2538

چون همه در ناامیدی سر زدند

همچو مرغان در دو زانو آمدند

Hepsi de ümitsiz bir hale gelince kuşlar gibi ayaklarını altlarına alıp iki dizlerinin üstlerine çöktüler.

2539

در نبی آورد جبریل امین

شرح این زانو زدن را جاثمین

Cibril-i Emin, bu diz çökmeyi Peygambere “Câsimîn” âyetini getirerek Kur’an’da anlattı.

2540

زانو آن دم زن که تعلیمت کنند

وز چنین زانو زدن بیمت کنند

Sana diz çökmeyi öğrettikleri ve seni bu çeşit diz çökmeden korkuttukları vakit, yani belâ gelmeden diz çök!

2541

منتظر گشتند زخم قهر را

قهر آمد نیست کرد آن شهر را

Salih’in kavmi, Tanrı kahrının zahmını beklediler: o kahır ve azap da gelip o şehri yok etti.

2542

صالح از خلوت به سوی شهر رفت

شهر دید اندر میان دود و تفت

Salih, halvetten çıkıp şehre doğru gitti; gördü ki şehir duman ve ateş içinde.

2543

ناله از اجزای ایشان می‌شنید

نوحه پیدا نوحه گویان ناپدید

Onların hâk ile yeksân olmuş cüzülerinden bile feryat ve figanlarını duyuyordu;
feryat duyulmaktaydı ama ortada feryat eden yok!

2544

ز استخوانهاشان شنید او نالهها

اشک ریز از جانشان چون ژالهها

Kemiklerinden iniltiler, sızıntılar duydu; canları çiğ taneleri gibi yaş döküyor, ağlıyordu.

2545

صالح آن بشنید و گریه ساز کرد

نوحه بر نوحه گران آغاز کرد

Salih bunu duyup ağlamaya başladı: feryat edenlere feryat etmeye koyuldu:

2546

گفت ای قومی به باطل زیسته

وز شما من پیش حق بگریسته

″Ey bâtıl yolda yaşayan kavim! Ben sizin çevrinizden Tanrı’ya şikâyet etmiş ağlamıştım.

2547

حق بگفته صبر کن بر جورشان

پندشان ده بس نماند از دورشان

Tanrı, bana “Onların eziyetlerine sabret; onlara nasihat ver. Zaten devirlerinden çok bir zaman kalmadı” demişti.

2548

من بگفته پند شد بند از جفا

شیر پند از مهر جوشد وز صفا

Ben, “ Cefaları eziyetleri yüzünden onlara nasihat edemiyorum. Nasihat sütü sevgiden, sâflıktan coşup akar” demiştim.

2549

بس که کردید از جفا بر جای من

شیر پند افسرد در رگهای من

Bana o kadar eziyetler ettiniz ki nasihat sütü damarlarımda dondu.

2550

حق مرا گفته ترا لطفی دهم

بر سر آن زخمها مرهم نهم

Tanrı, bana “Ben sana lûtuf ve inayet eder, o yaralara merhem koyarım” buyurdu.

2551

صاف کرده حق دلم را چون سما

روفته از خاطرم جور شما

Hak, gönlümü gök gibi sâf bir hale getirdi. Gönlümden, sizin cefalarınızı sildi, süpürdü.

2552

در نصیحت من شده بار دگر

گفته امثال و سخنها چون شکر

Yine size nasihatler vermeye, şeker gibi temsiller getirmeye , sözler söylemeye başladım.

2553

شیر تازه از شکر انگیخته

شیر و شهدی با سخن آمیخته

Şekerden taze süt çıkarıp balla şekeri sözlerime katmaya, size tatlı tatlı öğütler vermeye koyuldum.

2554

در شما چون زهر گشته آن سخن

ز آن که زهرستان بدید از بیخ و بن

O sözler, size zehir gibi tesir etti. Çünkü siz baştan aşağı zehir membaı, zehir madeniydiniz, zehirden ibarettiniz.

2555

چون شوم غمگین که غم شد سر نگون

غم شما بودید ای قوم حرون

Nasıl gamlanayım ki gam baş aşağı yuvarlanıp gitti. Ey inatçı kavim! Gam sizdiniz.

2556

هیچ کس بر مرگ غم نوحه کند

ریش سر چون شد کسی مو بر کند

Gamın ölümüne ağlayıp feryat eden olur mu? Baştaki yara iyileşince bu yüzden saçını sakalını yolan bulunur mu”?

2557

رو به خود کرد و بگفت ای نوحه‌گر

نوحه‌ات را می‌نیرزد آن نفر

Salih, yüzünü kendine çevirip dedi ki: “Ey feryat eden, onlar feryat etmeye değmez”!

2558

کژ مخوان ای راست خواننده‌ی مبین

کیف آسی قل لقوم ظالمین

Ey Kur’an’ı doğru okuyan! Eğri okuma. Zâlim kavmin ardından nasıl yas tutayım?

2559

باز اندر چشم و دل او گریه یافت

رحمتی بی‌علتی در وی بتافت

Fakat yine gözünden, gönlünden yaşlar akmaya başladı. Onda sebepsiz bir merhamet hâsıl oldu.

2560

قطره می‌بارید و حیران گشته بود

قطره‌ی بی‌علت از دریای جود

Gözyaşı damarları (yağmur gibi) yağmaktaydı, kendisi de şaşırmıştı. Bu katralar, cömertlik ve kerem denizinin sebepsiz akan katralarıydı.

2561

عقل او می‌گفت کین گریه ز چیست

بر چنان افسوسیان شاید گریست

O ağlarken aklı diyordu ki: “Bu ağlama neden? Seninle eğlenen o çeşit bir kavme ağlamak reva mı?

2562

بر چه می‌گریی بگو بر فعلشان

بر سپاه کینه توز بدنشان

Neye ağlıyorsun, söyle. Yaptıkları işlere mi? O gidişleri kötü kin askerine mi?

2563

بر دل تاریک پر زنگارشان

بر زبان زهر همچون مارشان

Onların paslı karanlık gönüllerine mi, yılan gibi zehirli dillerine mi?

2564

بر دم و دندان سگسارانه‌شان

بر دهان و چشم کژدم خانه‌شان

Onların Segsar’larınkine benzeyen nefes ve dişlerine mi? Akrep yatağı olan ağız ve gözlerine mi?

2565

بر ستیز و تسخر و افسوسشان

شکر کن چون کرد حق محبوسشان

İnatlarına mı, alaylarına mı, kınamalarına mı? Şükret; bak, Tanrı onları nasıl hapsetti, helâk eyledi!

دستشان کژ پایشان کژ چشم کژ

مهرشان کژ صلح‌شان کژ خشم کژ

Elleri eğri, ayakları eğri, gözleri eğri, bakışları eğri, savaşları eğri, öfkeleri eğri...

2567

از پی تقلید و معقولات نقل

پا نهاده بر جمال پیر عقل

Onlar, geçmişleri taklit edip naklettikleri reylere uyduklarından bu akıl pîrinin başına ayak bastılar.

2568

پیر خر نی جمله گشته پیر خر

از ریای چشم و گوش همدگر

Birbirlerine görünmek ve duyulmak kaygısı ile hür ihtiyar olmadılar, kart eşek oldular.

2569

از بهشت آورد یزدان بردگان

تا نمایدشان سقر پروردگان

Tanrı cehennemlikleri göstermek üzere dünyaya cennetten kullar getirdi”...

2570

اهل نار و خلد را بین هم دکان

در میانشان بَرْزَخٌ لا یبغیان

Cehennemlikler, cennetlikler bir dükkânda otururlar. Aralarında bir perde vardır, birbirlerine karışmazlar.

2571

اهل نار و اهل نور آمیخته

در میانشان کوه قاف انگیخته

Nâr ehliyle nur ehli, görünüşte karışıktır ama aralarında Kaf dağı çekilmiştir.

2572

همچو در کان خاک و زر کرد اختلاط

در میانشان صد بیابان و رباط

Bunlar, madende toprakla altının birbirine karışmasına benzerler. Toprakla altın karışıktır ama aralarında yüzlerce ova, yüzlerce konak var!

2573

همچنان که عقد در در و شبه

مختلط چون میهمان یک شبه

Bu, bir dizide hakikî inci ile yalancı incinin bir gecelik konuk gibi misafir olmasına benzer.

2574

بحر را نیمیش شیرین چون شکر

طعم شیرین رنگ روشن چون قمر

Denizin yarısı şeker gibi tatlı, lezzetli, rengi ay gibi parlak;

2575

نیم دیگر تلخ همچون زهر مار

طعم تلخ و رنگ مظلم قیروار

Diğer yarısı, yılan zehiri gibi acı,lezzetsiz, rengi de katran gibi kara.

2576

هر دو بر هم می‌زنند از تحت و اوج

بر مثال آب دریا موج موج

Cennetlikle cehennemlik olanlar da deniz gibi alttan üstten, dalgalanıp dururlar.

2577

صورت بر هم زدن از جسم تنگ

اختلاط جانها در صلح و جنگ

Dar ve küçük bir cisimden dalgaların birbiri ardınca zuhuru da canların barışta, savaşta birbirlerine karışmalarına benzer.

2578

موجهای صلح بر هم می‌زند

کینه‌ها از سینه‌ها بر می‌کند

Barış dalgaları kopar, gönüllerden kinleri giderir.

2579

موجهای جنگ بر شکل دگر

مهرها را می‌کند زیر و زبر

Bunun aksine savaş dalgaları kopar, sevgileri altüst eder.

2580

مهر تلخان را به شیرین می‌کشد

ز آن که اصل مهرها باشد رشد

Sevgi, acıları tatlıya çeker, tatlılaştırır. Çünkü sevgilerin aslı, doğru yola götürmedir.

2581

قهر شیرین را به تلخی می‌برد

تلخ با شیرین کجا اندر خورد

Kahır ise, tatlıyı acılığa çekmektedir. Acı, tatlı ile bir arada bulunur, bağdaşır mı?

2582

تلخ و شیرین زین نظر ناید پدید

از دریچه‌ی عاقبت دانند دید

Acı tatlı; bu gözle görünmez. Basiret ehli, onları, akıbet penceresinden görmeyi bilir.

2583

چشم آخر بین تواند دید راست

چشم آخر بین غرور است و خطاست

Akıbeti gören göz, doğruyu görebilir. Âhiri gören göz ise gururdan, körlükten ibarettir.

2584

ای بسا شیرین که چون شکر بود

لیک زهر اندر شکر مضمر بود

Nice tatlılar vardır ki şeker gibidir, fakat o şeker içinde zehir gizlidir.

2585

آن که زیرک‌تر به بو بشناسدش

و آن دگر چون بر لب و دندان زدش

Aklı en üstün, anlayışı en keskin olan, kokudan anlar. Öbürüyse ancak dudağına, dişine değince fark eder.

2586

پس لبش ردش کند پیش از گلو

گر چه نعره می‌زند شیطان کلوا

Şeytan “Yiyin” diye bağırır ama o adamın dudağı zehri, boğazına varmadan reddeder.

2587

و آن دگر را در گلو پیدا کند

و آن دگر را در بدن رسوا کند

Başka biri boğazına varınca anlar, bir başkası yer, bedenini berbat edince anlar.

2588

و آن دگر را در حدث سوزش دهد

ذوق آن زخم جگر دوزش دهد

Zehir; diğer birisinde abdest bozarken yanış yapar; zaman zaman ciğerini delen bir acı peyda eder.

2589

و آن دگر را بعد ایام و شهور

و آن دگر را بعد مرگ از قعر گور

Bir başkasında zehrin eseri; günler, aylar geçtikten sonra görünür. Diğer birisinde ise ölümden ve Sûr üfürüldükten sonra meydana çıkar.

2590

ور دهندش مهلت اندر قعر گور

لا بد آن پیدا شود یوم النشور

Eğer o kişiye mezarda mühlet verirlerse mutlaka mahşer günü azap ederler.

2591

هر نبات و شکری را در جهان

مهلتی پیداست از دور زمان

Her otun, her şekerin zamanede bir oluş müddeti vardır.

2592

سالها باید که اندر آفتاب

لعل یابد رنگ و رخشانی و تاب

Lâlin, güneşin tesiriyle renk, parlaklık ve letafet elde etmesi için yılların geçmesi gerektir.

2593

باز تره در دو ماه اندر رسد

باز تا سالی گل احمر رسد

Alelâde otlar, iki ay içinde yetişir. Fakat kırmızı gül, ancak bir yılda yetişir gül verir.

2594

بهر این فرمود حق عز و جل

سوره الانعام در ذکر اجل

Yüce ve Ulu Tanrı, bunun için eceli, yani her şeyin müddetini En’am sûresinde anlatmıştır.

2595

این شنیدی مو به مویت گوش باد

آب حیوان است خوردی نوش باد

Bunu duydun ya; her kılın kulak kesilsin... Bu duyduğun âbıhayattır, afiyet olsun!

2596

آب حیوان خوان مخوان این را سخن

روح نو بین در تن حرف کهن

Bu söze söz deme, âbıhayat de. Bu sözü, eski harfler teninde yepyeni bir ruh olarak gör.

2597

نکته‌ی دیگر تو بشنو ای رفیق

همچو جان او سخت پیدا و دقیق

Arkadaş; başka bir nükte daha duy. Bu nükte can gibi hem apaçık, meydandadır, hem gayet ince ve gizli.

2598

در مقامی هست هم این زهر مار

از تصاریف خدایی خوش گوار

Bir yer olur ki bu yılan zehri, Tanrı’nın tasarruflarıyla gayet tatlı ve lezzetli bir hale gelir.

2599

در مقامی زهر و در جایی دوا

در مقامی کفر و در جایی روا

Bir yerde zehirdir, bir yerde ilâç... Bir yerde küfürdü, bir yerde tam lâyık ve yerinde.

2600

گر چه آن جا او گزند جان بود

چون بدین جا در رسد درمان بود

Orada cana zarar verir ama burada derman kesilir.

2601

آب در غوره ترش باشد و لیک

چون به انگوری رسد شیرین و نیک

Su, koruk içinde ekşidir; fakat üzüme gelince tatlılaşır, güzelleşir.

2602

باز در خم او شود تلخ و حرام

در مقام سرکگی نعم الادام

Sonra küpün içine girince acır, haram olur...Sirke olunca ne güzel katıktır!

2603

گر ولی زهری خورد نوشی شود

ور خورد طالب سیه هوشی شود

Velî, zehir yese bal olur, fakat talip yese aklı kararır zarara uğrar.

2604

رب هَبْ لِی از سلیمان آمده ست

که مده غیر مرا این ملک و دست

Süleyman ”Rabbi hebli” demiş, yani “”Benden başkasına bu saltanatı verme”.

2605

تو مکن با غیر من این لطف و جود

این حسد را ماند اما آن نبود

Yahut benden başkasına bu lûtufta, bu ihsanda bulunma” diye niyaz etmiştir.
Bu hasede benzer ama değildir.

2606

نکته‌ی لا یَنْبَغِی می‌خوان به جان

سر مِنْ بَعْدِی ز بخل او مدان

Lâ yenbağı nüktesini candan oku. Benden sonra bu saltanatı kimseye verme sırrını onun nekesliğinden bilme.

2607

بلکه اندر ملک دید او صد خطر

مو به مو ملک جهان بد بیم سر

Hattâ o, saltanatta yüzlerce zarar ve tehlike gördü. Cihan saltanatı, kıldan kıla, baştanbaşa can kaygısından, baş korkusundan ibarettir.

2608

بیم سر با بیم سر با بیم دین

امتحانی نیست ما را مثل این

Baş korkusuyla can ve din korkusu... Bize bunun gibi bir imtihan daha olamaz.

2609

پس سلیمان همتی باید که او

بگذرد زین صد هزاران رنگ و بو

Süleyman himmetli birisi gerektir ki bu yüz binlerce renkten, kokudan vazgeçsin.

2610

با چنان قوت که او را بود هم

موج آن ملکش فرومی‌بست دم

Kuvvet ve kudretiyle beraber o saltanatın dalgası Süleyman’ın bile nefesini tıkıyordu.

2611

چون بر او بنشست زین اندوه گرد

بر همه شاهان عالم رحم کرد

Bu keder yüzünden üstüne toz, toprak konunca bütün cihan padişahlarına acıdı da.

2612

شد شفیع و گفت این ملک و لوا

با کمالی ده که دادی مر مرا

Şefaat edip ”Bana verdiğin bu saltanatı, kemal sahibi olanlara da ver.

2613

هر که را بدهی و بکنی آن کرم

او سلیمان است و آن کس هم منم

Bu saltanatı, kerem edip kime verir, kime bağışlarsan Süleyman odur, o da benim.

2614

او نباشد بعدی او باشد معی

خود معی چه بود منم بی‌مدعی

O benden sonra kimseye verme hükmüne dahil değildir; benimledir. Hattâ benimle ne demek? O kişi, davasız, nizasız benim” dedi.

2615

شرح این فرض است گفتن لیک من

باز می‌گردم به قصه‌ی مرد و زن

Bunu anlatmak farzdır. Ama biz, yine karıkoca hikâyesine dönüyoruz.

2616

ماجرای مرد و زن را مخلصی

باز می‌جوید درون مخلصی

Bir Muhlis’in (Çelebi Hüsameddin’in) gönlü, o karı ve koca hikâyesinin neticesini istemekte.

2617

ماجرای مرد و زن افتاد نقل

آن مثال نفس خود می‌دان و عقل

Karıkoca hikâyesi, bir masaldan ibaret. Fakat onu nefsinle aklının misali bil.

2618

این زن و مردی که نفس است و خرد

نیک بایسته ست بهر نیک و بد

Bu kadınla erkek nefisle akıldır. İyi kişiye de mutlaka lâzımdır, kötü kişiye de.

2619

وین دو بایسته در این خاکی سرا

روز و شب در جنگ و اندر ماجرا

Bu ikisi, toprak yurtta esir ve mahpusturlar. Gece gündüz savaşta macera içinde.

2620

زن همی‌خواهد هویج خانگاه

یعنی آب رو و نان و خوان و جاه

Kadın durmadan evin ihtiyaçlarını ister, evin şerefini, yani eve lâzım olan ekmeği, yüceliği, hürmeti diler durur.

2621

نفس همچون زن پی چاره‌گری

گاه خاکی گاه جوید سروری

Nefis, kadın gibi her işe bir çare bulmak üzere gâh toprağa döşenir, tevazu gösterir; gâh ululuk diler, yücelir.

2622

عقل خود زین فکرها آگاه نیست

در دماغش جز غم الله نیست

Aklınsa, bu düşüncelerden zaten haberi yoktur. Fikrinde Tanrı gamından başka bir şey yoktur.

2623

گر چه سر قصه این دانه ست و دام

صورت قصه شنو اکنون تمام

Hikâyenin içyüzü, bu tane ve tuzaktır, nefisle akıl arasındaki maceradır, fakat sen dış yüzünün tamamını dinle.

2624

گر بیان معنوی کافی شدی

خلق عالم عاطل و باطل بدی

Eğer yalnız mânaya ait anlatış kifayet etseydi âlem halkı, tamamı ile işten güçten kalır, âlemin nizamı bozulur giderdi.

2625

گر محبت فکرت و معنیستی

صورت روزه و نمازت نیستی

Sevgi, düşünce ve mânadan ibaret olsaydı senin oruç ve namazının zâhiri suretleri de kalmaz, yok olurdu.

2626

هدیه‌های دوستان با همدیگر

نیست اندر دوستی الا صور

Dostların birbirine armağan sunmaları, dostluğa nazaran ancak görünüşe ait şeylerdir.

2627

تا گواهی داده باشد هدیه‌ها

بر محبتهای مضمر در حفا

Fakat bu suretle o armağanlar, gönüllerde gizli bulunan sevgilere şahadet eder.

2628

ز آن که احسانهای ظاهر شاهدند

بر محبتهای سر ای ارجمند

Çünkü, ey ulu kişi, zâhiri iyilikler gizli sevgilere şahittir.

2629

شاهدت گه راست باشد گه دروغ

مست گاهی از می و گاهی ز دوغ

Şahidin de bazen doğrucu, bazen yalancı olur. Sarhoş, bazen şaraptan olur, bazen de ayrandan!

2630

دوغ خورده مستیی پیدا کند

های و هوی و سر گرانیها کند

Ayran içen de kendisini sarhoş gösterebilir. Gürültü eder, sarhoş görünür.

2631

آن مرایی در صیام و در صلاست

تا گمان آید که او مست ولاست

O murai de, kendisini muhabbet sarhoşu sansınlar diye oruçlu görünür, namaz kılar.

2632

حاصل افعال برونی دیگر است

تا نشان باشد بر آن چه مضمر است

Surete ait işlerden meydana gelen şey bambaşkadır. Fakat gönülde gizli olan şeye alâmettir.

2633

یا رب آن تمییز ده ما را به خواست

تا شناسیم آن نشان کژ ز راست

Ya Rabbi, duamızı kabul et, bize bu temyizi ver de o eğri, yalancı alâmeti,doğrusundan ayırt edelim.

2634

حس را تمییز دانی چون شود

آن که حس ینظر بنور اللّٰه بود

Hiç, bu temyize nasıl malik olur? Tanrı nuru ile bakar, görürse o zaman bu temyizi elde eder.

2635

ور اثر نبود سبب هم مظهر است

همچو خویشی کز محبت مخبر است

Eser olmasa bile sebep onu meydana çıkarır. Akrabalık gibi...Akrabalık sevgiyi bildirir.

2636

نبود آن که نور حقش شد امام

مر اثر را یا سببها را غلام

Fakat imam ve muktedası Tanrı nuru olan kişi, ne eserlere kul olur ne sebeplere.

2637

یا محبت در درون شعله زند

زفت گردد وز اثر فارغ کند

Sevgi gönülde şûlelendikçe büyür, nihayet sevgi sahibi, eserden kurtulur.

2638

حاجتش نبود پی اعلام مهر

چون محبت نور خود زد بر سپهر

Sevgisini bildirmeye ihtiyacı yoktur. Çünkü sevgi nurunu bütün kâinata yaymıştır.

2639

هست تفصیلات تا گردد تمام

این سخن لیکن بجو تو و السلام

Bu sözün tamamlanması için hayli tafsilât var ama sen ara.

2640

گر چه شد معنی در این صورت پدید

صورت از معنی قریب است و بعید

Gerçi mâna, bu suretten zâhir olmaktadır ama bir cihetten mânaya yakındır, bir bakımdan mânaya uzak!

2641

در دلالت همچو آب‌اند و درخت

چون به ماهیت روی دورند سخت

Delâlet hususunda mâna ile suret, su ile ağaç gibidir. Mahiyetlerine bakarsan birbirlerinden tamamı ile uzaktırlar.

2642

ترک ماهیات و خاصیات گو

شرح کن احوال آن دو ماهرو

Sen mahiyetleri de bırak, hasasları da. O iki rızık arayan karıkocanın ahvalini anlat.

2643

مرد گفت اکنون گذشتم از خلاف

حکم داری تیغ بر کش از غلاف

Arap dedi ki: “Ayrılıktan vazgeçtim. Hüküm senin… Kılıcı kından çek, emret.

2644

هر چه گویی من ترا فرمان‌برم

در بد و نیک آمد آن ننگرم

Ne dersen ben sana tâbiim; emrin, ister iyi olsun, ister kötü... ona bakmam.

2645

در وجود تو شوم من منعدم

چون محبم حب یعمی و یصم

Senin uğruna feda olayım; çünkü seni seviyorum. Sevgi; insanı kör eder, sağır yapar”.

2646

گفت زن آهنگ برم می‌کنی

یا به حیلت کشف سرم می‌کنی

Kadın “Sahiden beni seviyor musun, yoksa hile ile sırrımı öğrenmek mi istiyorsun?” dedi.

2647

گفت و الله عالم السر الخفی

کافرید از خاک آدم را صفی

Erkek dedi ki: “Gizli sırları bilen ve Âdem Safi’yi yaratan Tanrı hakkı için (Seni seviyorum.(

2648

دو سه گز قالب که دادش وانمود

هر چه در الواح و در ارواح بود

Tanrı, Âdem’e üç arşın bir boy verdiği halde ruhlarda, levhlerde ne varsa hepsini gösterdi.

2649

تا ابد هر چه بود او پیش پیش

درس کرد از علم الاسماء خویش

Tanrı, ona ezelden ebede kadar ne varsa ve ne olacaksa, önceden ve “Allemelesmâ” sından ders verdi, öğretti.

2650

تا ملک بی‌خود شد از تدریس او

قدس دیگر یافت از تقدیس او

Bu suretle melekler, onun ders vermesine hayran oldular, kendilerinden geçtiler. Onun takdisiyle başka bir mukaddesliğe eriştiler.

2651

آن گشادی‌شان کز آدم رو نمود

در گشاد آسمانهاشان نبود

Âdem'in yüzünden nail oldukları fütuhata, göklerde bile erişememişlerdir.

2652

در فراخی عرصه‌ی آن پاک جان

تنگ آمد عرصه‌ی هفت آسمان

Âdem’in o pak ruhunun fezasına nispetle yedi gök sahası bile dardı.

2653

گفت پیغمبر که حق فرموده است

من نگنجم هیچ در بالا و پست

Peygamber dedi ki “Tanrı; 'Ben yücelere, aşağılara sığmam.

2654

در زمین و آسمان و عرش نیز

من نگنجم این یقین دان ای عزیز

Yere, göğe, hatta arşa sığmam' buyurdu." Bunu, ey aziz, yakînen bil.

2655

در دل مومن بگنجم ای عجب

گر مرا جویی در آن دلها طلب

Fakat şaşılacak şeydir ki inanan kişinin kalbine sığarım. Beni ararsan inanan gönüllerde ara buyurdu” dedi.

2656

گفت ادخل فی عبادی تلتقی

جنة من رؤیتی یا متقی

Tanrı dedi ki: “Ey haramdan, şüpheli şeylerden sakınan! Kullarımın arasına gir ki bu suretle beni görme cennetine erişesin”.

2657

عرش با آن نور با پهنای خویش

چون بدید آن را برفت از جای خویش

Arş, bile o nuriyle, o genişliğiyle beraber Âdem’ görünce yerinden kalktı.

2658

خود بزرگی عرش باشد بس مدید

لیک صورت کیست چون معنی رسید

Arşın sonsuz bir büyüklüğü var, fakat mânaya karşı suret nedir ki?

2659

هر ملک می‌گفت ما را پیش از این

الفتی می‌بود بر گرد زمین

Her melek diyordu ki: Bizim bundan önce yeryüzüyle üfletimiz vardı.

2660

تخم خدمت بر زمین می‌کاشتیم

ز آن تعلق ما عجب می‌داشتیم

Hizmet ve ibadet tohumunu yere ekiyorduk. Yere olan bu meylimize, bu alâkamıza da şaşmaktaydık.

2661

کاین تعلق چیست با این خاکمان

چون سرشت ما بده ست از آسمان

Gökten yaratıldığımız halde yeryüzüne bu alâkamız nedir?

2662

الف ما انوار با ظلمات چیست

چون تواند نور با ظلمات زیست

Biz nurlarız, karanlıklarla ülfetimiz neden? Nur zulmetlerle yaşayabilir mi?

2663

آدما آن الف از بوی تو بود

ز آن که جسمت را زمین بد تار و پود

Ey Âdem! O ülfet, senin kokundanmış. Çünkü cisminin nesci yeryüzü.

2664

جسم خاکت را از اینجا بافتند

نور پاکت را در اینجا یافتند

Topraktan olan cismini yeryüzünde dokudular; pak nurunu burada buldular.

2665

این که جان ما ز روحت یافته ست

پیش پیش از خاک آن می‌تافته ست

Şimdi canımızın ruhundan bulduğu ülfet, bundan önce cisminin yoğrulduğu topraktan parlıyordu.

2666

در زمین بودیم و غافل از زمین

غافل از گنجی که در وی بد دفین

Yeryüzündeydik ama yerden gafildik, orada gömülü olan defineden haberimiz yoktu.

2667

چون سفر فرمود ما را ز آن مقام

تلخ شد ما را از آن تحویل کام

Tanrı da bize oradan göklere sefer etmeyi emredince, bu yurt değiştirme, acı geldi.

2668

تا که حجتها همی‌گفتیم ما

که بجای ما کی آید ای خدا

O yüzden Tanrı’ya deliller getirerek “Ey Tanrı! Bizim yerimize kim gelecek?

2669

نور این تسبیح و این تهلیل را

می‌فروشی بهر قال و قیل را

Bu tesbih ve tehlinin nurunu, dedikoduya satıyorsun” dedik.

2670

حکم حق گسترد بهر ما بساط

که بگویید از طریق انبساط

Tanrı hükmü, bize rahmet yaygısını döşedi:”Açıkça istediğinizi söyleyin.

2671

هر چه آید بر زبانتان بی‌حذر

همچو طفلان یگانه با پدر

Tek evlâtların babalarına söyledikleri gibi ağzınıza ne gelirse çekinmeden deyin.

2672

ز آن که این دمها چه گر نالایق است

رحمت من بر غضب هم سابق است

Çünkü bu sözler, yaraşmasa bile rahmetim, gazabımdan artıktır.

2673

از پی اظهار این سبق ای ملک

در تو بنهم داعیه‌ی اشکال و شک

Ey melek! Bunu meydana çıkarmak için gönlünüze şüpheler salmaktayım;

2674

تا بگویی و نگیرم بر تو من

منکر حلمم نیارد دم زدن

Sen söyleyesin; ben darılmayayım, gazaplanmayayım. Bu suretle de benim hilmimi inkâr eden ağız açamasın.

2675

صد پدر صد مادر اندر حلم ما

هر نفس زاید در افتد در فنا

Her nefeste bizim hilmimizden yüzlerce baba yüzlerce ana doğar, yokluğa dalıp mahvolur.

2676

حلم ایشان کف بحر حلم ماست

کف رود آید ولی دریا به جاست

O babaların, o anaların hilmi, şefkati, bizim hilim ve şefkat denizimizin köpüğüdür. Köpük gider gelir ama deniz bâkidir dedi”.

2677

خود چه گویم پیش آن در این صدف

نیست الا کف کف کف کف

Hayır, ne dedim? O inciye karşı bu sedef, köpük değil, köpüğünün köpüğüdür.

2678

حق آن کف حق آن دریای صاف

که امتحانی نیست این گفت و نه لاف

İşte o köpük hakkı için, o sâf deniz hakkı için bu söz bir sınama, bir lâf değil.

2679

از سر مهر و صفاء است و خضوع

حق آن کس که بدو دارم رجوع

Sevgiden, vefadan, boyun büküp teslim olmadan ileri gelmiştir. Huzuruna varacağım Tanrı hakkı için.

2680

گر به پیشت امتحان است این هوس

امتحان را امتحان کن یک نفس

Bu hevesim, sence sınamadan ibaretse bu sınamamı sına.

2681

سر مپوشان تا پدید آید سرم

امر کن تو هر چه بر وی قادرم

Sırrını saklama ki sırrım meydana çıksın. Elimden geleni; gücümün yettiğini buyur!

2682

دل مپوشان تا پدید آید دلم

تا قبول آرم هر آن چه قابلم

Gönlündekini benden gizleme de benim gönlümdeki de ortaya çıksın bu suretle ne yapabileceksem kabul edeyim.

2683

چون کنم در دست من چه چاره است

در نگر تا جان من چه کاره است

Fakat nasıl edeyim; elimde ne çare var? Bir bak hele, canım ne işe yarar ki?

2684

گفت زن یک آفتابی تافته ست

عالمی زو روشنایی یافته ست

Kadın dedi ki:”Bir güneş doğmuş, bütün cihan ondan aydınlanmıştır.

2685

نایب رحمان خلیفه‌ی کردگار

شهر بغداد است از وی چون بهار

O Tanrı vekili, Tanrı halifesidir. Bağdat şehri, onun yüzünden bahar gibidir.

2686

گر بپیوندی بدان شه شه شوی

سوی هر ادبار تا کی می‌روی

O padişaha ulaşabilirsen padişah olursun. Ne vakte kadar ikbal sahibi olmayanların yanına gidip duracaksın?

2687

همنشینی مقبلان چون کیمیاست

چون نظرشان کیمیایی خود کجاست

İkbal sahiplerinin dostluğu kimya gibidir. Onların nazarına benzer kimya nerede?

2688

چشم احمد بر ابو بکری زده

او ز یک تصدیق صدیق آمده

Ahmed’in gözü Ebubekir’e değince o bir tasdik yüzünden Sıddıyk olmuştur”.

2689

گفت من شه را پذیرا چون شوم

بی‌بهانه سوی او من چون روم

Kocası, “Ben padişah huzuruna nasıl kabul olunurum; bir bahanesiz onun yanına nasıl giderim?

2690

نسبتی باید مرا یا حیلتی

هیچ پیشه راست شد بی‌آلتی

Buna bir münasebet, bir vesile gerek. Hiçbir sanat aletsiz meydana gelir mi?

2691

همچو آن مجنون که بشنید از یکی

که مرض آمد به لیلی اندکی

Mecnun gibi ki, birisinden Leylâ’nın bir parça hastalandığını duydu.

2692

گفت آوه بی‌بهانه چون روم

ور بمانم از عیادت چون شوم

Eyvah, dedi; bahanesiz nasıl gideyim? Gitmezsem, hatırını sormazsam ne hale gelirim?

2693

ليتنى كنت طبيبا حاذقا

كنت أمشى نحو ليلى سابقا

Keşke hazık bir hekîm olaydım...O vakit Leylâ’ya koşa, koşa giderdim.

2694

قل تعالوا گفت حق ما را بدان

تا بود شرم اشکنی ما را نشان

Tanrı, bize “Ya Muhammed, gelin de” buyurdu da bu davet, utanmamızın giderilmesine sebep oldu.

2695

شب پران را گر نظر و آلت بدی

روزشان جولان و خوش حالت بدی

Gece kuşlarının gözleri ve kabiliyetleri olsaydı gündüzün uçup gezerler, dönüp dolaşırlardı” dedi.

2696

گفت چون شاه کرم میدان رود

عین هر بی‌آلتی آلت شود

Kadın cevap verdi: “Kerem sahibi padişah meydana girer, kendisini gösterirse aletsizlik, aletin ta kendisi, vesileden mahrum oluş, vesilenin aynı oldu.

2697

ز آن که آلت دعوی است و هستی است

کار در بی‌آلتی و پستی است

Çünkü alet, vesile… dâvaya düşmektir, varlık alâmetidir. Asıl hüner aletsizliktedir, alçalmadadır".

2698

گفت کی بی‌آلتی سودا کنم

تا نه من بی‌آلتی پیدا کنم

Arap “Aletsiz nasıl alışveriş edeyim de aletsizliği elde edeyim?

2699

پس گواهی بایدم بر مفلسی

تا شهم رحمی کند یا مونسی

Müflisliğime de bir delil gerek ki padişah halime acısın.

2700

تو گواهی غیر گفت‌وگو و رنگ

وانما تا رحم آرد شاه شنگ

Sen, bana dedikodudan ve hileden başka bir şahit göster de o şen padişah merhamete gelsin.

2701

کاین گواهی که ز گفت و رنگ بد

نزد آن قاضی القضاة آن جرح شد

Çünkü sözden ve kötü hileden ibaret olan bu şahitlik o hâkimler hâkiminin yanında mecruhtur.

2702

صدق می‌خواهد گواه حال او

تا بتابد نور او بی‌قال او

Müflisin şahidi doğruluk olmalı ki nuru, söylemeden parıldasın (halini arzetmeden hali anlaşılan)” dedi.

2703

گفت زن صدق آن بود کز بود خویش

پاک برخیزی تو از مجهود خویش

Kadın dedi ki: “Doğruluk varlığından tamamı ile çıkıp arınarak, isteğini terk etmendir.

2704

آب باران است ما را در سبو

ملکت و سرمایه و اسباب تو

Testimizde yağmur suyu var. Malın, mülkün, sermayen bundan ibaret.

2705

این سبوی آب را بردار و رو

هدیه ساز و پیش شاهنشاه شو

Bu su testisini al, git; padişahlar padişahın huzuruna var, armağan götür.

2706

گو که ما را غیر این اسباب نیست

در مفازه هیچ به زین آب نیست

De ki: Bizim bundan başka hiçbir malımız, mülkümüz yok. Çölde de bundan iyi su hiç yoktur.

2707

گر خزینه‌ش پر متاع فاخر است

این چنین آبش نباشد نادر است

Padişahın hazinesi ağır elbiselerle doluysa da bunun gibi suyu yoktur. Bu su az bulunur.

2708

چیست آن کوزه تن محصور ما

اندر او آب حواس شور ما

O testi nedir? Bizim mezar gibi cismimiz, içinde de bizim acı ve hislerimizin suyu var.

2709

ای خداوند این خم و کوزه‌ی مرا

در پذیر از فضل اللّٰه اشتری

Ey Tanrı! “Tanrı, cennet karşılığına iman edenlerin canlarını, mallarını satın aldı” âyetindeki fazıl ve kereminden bizim bu küpümüzü, bu testimizi kabul et!

2710

کوزه‌ای با پنج لوله‌ی پنج حس

پاک دار این آب را از هر نجس

Bu beş duygudan meydana gelme beş lüleli testideki suyu her türlü murdar şeylerden, her çeşit pisliklerden temiz tut.

2711

تا شود زین کوزه منفذ سوی بحر

تا بگیرد کوزه‌ی من خوی بحر

Bu suretle şu testinin denize bir menfezi olsunda testim deniz huyuyla huylansın.

2712

تا چو هدیه پیش سلطانش بری

پاک بیند باشدش شه مشتری

Armağanı padişaha tertemiz götürünce onu görür, anlamak ister.

2713

بی‌نهایت گردد آبش بعد از آن

پر شود از کوزه‌ی من صد جهان

Ondan sonra da artık testinin suyu nihayetsiz bir dereceye gelir. Testinin suyundan yüzlerce dünya dolar.

2714

لوله‌ها بر بند و پر دارش ز خم

گفت غضوا عن هوا ابصارکم

Lüleleri kapa, testiyi de küpten doldur. Tanrı” Gözlerinizi heva ve hevesten yumun” buyurdu.

2715

ریش او پر باد کاین هدیه کراست

لایق چون او شهی این است راست

Arap, kimin böyle bir hediyesi var? Hakikaten bu armağan, öyle bir padişaha lâyık diye gururlanmaktaydı.

2716

زن نمی‌دانست کانجا بر گذر

هست جاری دجلهٔ همچون شکر

Kadın da bilmiyordu ki, orada yol üzerinde şeker gibi Dicle akıp durmakta.

2717

در میان شهر چون دریا روان

پر ز کشتیها و شست ماهیان

Şehrin ortasından gemilerle, balık ağlarıyla dolu, deniz gibi akıp gitmekte.

2718

رو بر سلطان و کار و بار بین

حس تَجْرِی تَحْتَهَا الأنهار بین

Padişahın huzuruna var da şevketi, azameti gör; altından nehirler akan bahçeler diye övülen yerlere bak!

2719

این چنین حسها و ادراکات ما

قطره‌ای باشد در آن نهر صفا

O saffet denizine nispetle bizim, anlayışlarımız bir katradan ibarettir.

2720

مرد گفت آری سبو را سر ببند

هین که این هدیه ست ما را سودمند

Arap, evet, dedi. Testinin ağzını kapa, hakikaten armağan, bize faydalı.

2721

در نمد در دوز تو این کوزه را

تا گشاید شه به هدیه روزه را

Keçeye sar, sarmala. Padişah, orucunu armağanla açsın.

2722

کاین چنین اندر همه آفاق نیست

جز رحیق و مایه‌ی اذواق نیست

Çünkü dünyada bunun gibi su yoktur. Bu halis şarap, zevk ve sefa kaynağı!

2723

ز آن که ایشان ز آبهای تلخ و شور

دایما پر علت‌اند و نیم کور

Çünkü onlar acı tuzlu suları içmekten daima hastadırlar, yarı kör olmuşlardır.

2724

مرغ کآب شور باشد مسکنش

او چه داند جای آب روشنش

Durağı, yatağı acı subaşı olan kuş; sâf berrak suyu ne bilsin?

2725

این که اندر چشمه‌ی شور است جات

تو چه دانی شط و جیحون و فرات

Yurdun acı su kaynağı; Şatt’ı, Ceyhun’u nereden bileceksin?

2726

ای تو نارسته از این فانی رباط

تو چه دانی محو و سکر و انبساط

Ey şu fâni konaktan kurtulmayan! Sen yokluğu, sarhoşluğu ve neşeyi ne bilirsin ki!

2727

ور بدانی نقلت از اب وز جد است

پیش تو این نامها چون ابجد است

Bilsen bile babandan, atandan nakil ve rivayet yoluyla bilirsin. Senin yanında bu adlar ebced gibidir.

2728

ابجد و هوز چه فاش است و پدید

بر همه طفلان و معنی بس بعید

Ebced, hevvez. Bunlar, bütün çocuklara apaçık ve meydandadır, fakat mânası yok.

2729

پس سبو برداشت آن مرد عرب

در سفر شد می‌کشیدش روز و شب

Hulâsa, Arap testiyi alıp yola düştü. Gece, gündüz onu taşımaktaydı.

2730

بر سبو لرزان بد از آفات دهر

هم کشیدش از بیابان تا به شهر

Testiye bir ziyan gelecek diye korkusundan titreyerek çölden ta... şehre kadar götürdü.

2731

زن مصلا باز کرده از نیاز

رب سلم ورد کرده در نماز

Kadın da evde seccadesini yaymış, namaz kılıp dua etmekte;

2732

که نگه دار آب ما را از خسان

یا رب آن گوهر بدان دریا رسان

‟Suyumuzu, bayağı kişilerden koru...Ya Rabbi, bu inciyi o denize ulaştır.

2733

گر چه شویم آگه است و پر فن است

لیک گوهر را هزاران دشمن است

Her ne kadar kocam uyanıktır, hünerlidir ama incinin binlerce düşmanı olur.

2734

خود چه باشد گوهر آب کوثر است

قطره‌ای زین است کاصل گوهر است

Cevher dediğin de nedir ki... Bu su Kevser suyudur. İncinin aslı, bunun bir katrasıdır” diyordu.

2735

از دعاهای زن و زاری او

وز غم مرد و گرانباری او

Kadının ağlayıp yalvarması; erkeğin derdi ve ağır yükü bereketiyle,

2736

سالم از دزدان و از آسیب سنگ

برد تا دار الخلافه بی‌درنگ

Arap, testiyi hırsızlara kaptırmadan, taşla kırdırmadan durup dinlenmeksizin ta Hilâfet Şehrine kadar götürdü.

2737

دید درگاهی پر از انعامها

اهل حاجت گستریده دامها

Orada bir tapu gördü ki nimetlerle dolu. Haceti olanlar oraya tuzaklarını yaymışlar?

2738

دم به دم هر سوی صاحب حاجتی

یافته ز آن در عطا و خلعتی

Zaman, zaman her tarafta bir haceti olan o tapudan ihsana nail olmuş, hil’atler elde etmiş.

2739

بهر گبر و مومن و زیبا و زشت

همچو خورشید و مطر نی چون بهشت

O kapı; kâfire, Müslüman’a, güzele, çirkine güneş gibi… Hattâ cennet gibi.

2740

دید قومی در نظر آراسته

قوم دیگر منتظر برخاسته

Bir bölük halk gördü, huzurda bezenmiş duruyor. Bir bölük halk gördü ayakta, hizmet bekliyor.

2741

خاص و عامه از سلیمان تا به مور

زنده گشته چون جهان از نفخ صور

Süleyman’dan karıncaya kadar herkes, neşe içinde... Hepsi Sûr üfürülmüş te dirilmiş canlar gibi.

2742

اهل صورت در جواهر بافته

اهل معنى بحر معنى يافته

Görünüşe aldananlar, cevherlere gark olmuşlar... İç yüzüne ehemmiyet verenler, mâna denizini bulmuşlar.

2743

آن که بی‌همت چه با همت شده

و آن که با همت چه با نعمت شده

Himmetsizler, himmete erişmiş... Himmet sahipleri nimete erişmiş!

2744

بانگ می‌آمد که ای طالب بیا

جود محتاج گدایان چون گدا

Kapıdan ses gelmekteydi: Ey istekli, gel! Cömertlik, yoksul gibi, yoksullara muhtaçtır.

2745

جود می‌جوید گدایان و ضعاف

همچو خوبان کاینه جویند صاف

Cilalı ve tozsuz ayna arayan güzeller gibi cömertlik de yoksul ve zayıf kişileri arar.

2746

روی خوبان ز آینه زیبا شود

روی احسان از گدا پیدا شود

Güzellerin yüzü ayna ile güzelleşir. Onlar aynaya bakıp bezenirler. İhsan ve keremin yüzü de yoksula bakmakla görünür.

2747

پس از این فرمود حق در و الضحی

بانگ کم زن ای محمد بر گدا

Bundan dolayı Hak “Vedduhâ” sûresinde “ Ey Muhammed, yoksula bağırma” buyurdu.

2748

چون گدا آیینه‌ی جود است هان

دم بود بر روی آیینه زیان

Mademki yoksul, cömertliğin aynasıdır, iyi bil ki ağızdan çıkan nefes aynayı buğulandırır.

2749

آن یکی جودش گدا آرد پدید

و آن دگر بخشد گدایان را مزید

Tanrı’nın bir çeşit cömertliği, yoksulları meydana çıkarır, bir başka cömertliği de onlara bol bol ihsanda bulunur.

2750

پس گدایان آیت جود حق‌اند

و آن که با حقند جود مطلق‌اند

Şu halde yoksullar, Tanrı cömertliği aynalarıdır. Hak ile Hak olan ve varlıktan tamamı ile geçen hakikî yoksullarsa mutlak nur olmuşlardır.

2751

و آن که جز این دوست او خود مرده‌ای است

او بر این در نیست نقش پرده‌ای است

Bu iki çeşit yoksuldan başkaları (yani varlığı olmayanlarla varlıktan geçenlerden başkaları) esasen ölüdür. Bu çeşit adam bu kapıda değildir, perdedeki, nakıştan, suretten ibarettir.

2752

نقش درویش است او نی اهل نان

نقش سگ را تو مینداز استخوان

O kişi, yoksulun resmidir, canı yoktur, ekmek yemez. Köpek resmine kemik atma.

2753

فقر لقمه دارد او نی فقر حق

پیش نقش مرده‌ای کم نه طبق

O, Tanrı fakiri değil, lokma fakiridir. Ölü resmin önüne yemek tabağını koyma.

2754

ماهی خاکی بود درویش نان

شکل ماهی لیک از دریا رمان

Ekmek yoksulu, karada balıktır. Şekli balık şeklidir ama denizden ürküp kaçar.

2755

مرغ خانه ست او نه سیمرغ هوا

لوت نوشد او ننوشد از خدا

O evde beslenen kuştur, havada uçan Sîmurg değil. Nefis şeyler yiyip içer, gıdası Hak’tan değildir.

2756

عاشق حق است او بهر نوال

نیست جانش عاشق حسن و جمال

Yemek, içmek için Tanrı âşığıdır; canı güzelliğe âşık değildir.

2757

گر توهم می‌کند او عشق ذات

ذات نبود وهم اسما و صفات

Tanrının zatına âşık olduğunu vehmetse bile sevdiği zat değildir; vehmi, esma ve sıfâtın verdiği vehimdir.

2758

وهم مخلوق است و مولود آمده ست

حق نزاییده ست او لَمْ یولد است

Vehim; vasıflardan, hadlerden doğar. Hak ise doğmamıştır, doğurmaz.

2759

عاشق تصویر و وهم خویشتن

کی بود از عاشقان ذو المنن

Kendi tasvir ettiği şeye, kendi vehmine aşık olan kişi, nereden nimet ve ihsan sahibi Tanrı âşıklarından olacak?

2760

عاشق آن وهم اگر صادق بود

آن مجاز او حقیقت کش شود

O vehme âşık olan, doğrucuysa mecazi sevgisi, kendisini nihayet hakikate çeker, götürür.

2761

شرح می‌خواهد بیان این سخن

لیک می‌ترسم ز افهام کهن

Bu sözü iyice anlatmak, açmak lâzım; fakat eski düşüncelilerden, onların köhne anlayışlarından korkuyorum.

2762

فهم‌های کهنه‌ی کوته نظر

صد خیال بد در آرد در فکر

Kısa görüşlü köhne anlayışlar, fikre yüz türlü kötü hayaller getirirler.

2763

بر سماع راست هر کس چیر نیست

لقمه‌ی هر مرغکی انجیر نیست

Herkesin doğru işitmeye kudreti yoktur. Her kuşcağız, bir inciri bütün olarak yutamaz.

2764

خاصه مرغی مرده‌ای پوسیده‌ای

پر خیالی اعمیی بی‌دیده‌ای

Hele ölmüş, çürümüş, hayallere dalmış kör bir kuş olursa...

2765

نقش ماهی را چه دریا و چه خاک

رنگ هندو را چه صابون و چه زاک

Balık resmine ister deniz olmuş, ister toprak. Kara yüzlüye ha sabun, ha kara boya!

2766

نقش اگر غمگین نگاری بر ورق

او ندارد از غم و شادی سبق

Kâğıda gamlı bir adam resmi yaparsan o resmin ne gamla alışverişi vardır, ne neşeyle.

2767

صورتش غمگین و او فارغ از آن

صورتش خندان و او ز آن بی‌نشان

Resim, görünüşte gamlıdır ama, kendisi gamla alâkasızdır. Görünüşte gülen bir resmin de neşeyle münasebeti yoktur.

2768

وین غم و شادی که اندر دل خفی است

پیش آن شادی و غم جز نقش نیست

Gönülde bir haletten başka bir şey olmayan bu dünya gamı bu dünya neşesi;
hakiki neşeye hakiki gama nispetle resimden ibarettir.

2769

صورت خندان نقش از بهر تست

تا از آن صورت شود معنی درست

Resmin mütebessim bir surette olması senin içindir ki, o resim sayesinde mânanın doğrulur.

2770

نقشهایی کاندر این حمامهاست

از برون جامه کن چون جامهاست

Bu hamamlardaki resimler camekânın dışından bakılırsa elbiseler gibidir; cansız, hareketsiz durup durmaktadırlar.

2771

تا برونی جامه‌ها بینی و بس

جامه بیرون کن در آ ای هم نفس

Sen, ancak dışardan elbiseleri görürsün. Elbiseni çıkar, soyun da bir içeriye gir arkadaş!

2772

ز آن که با جامه درون سو راه نیست

تن ز جان جامه ز تن آگاه نیست

Çünkü elbiseyle içeriye yol yoktur. Ten elbiseden, elbise de tenden haberdar değildir.

2773

آن عرابی از بیابان بعید

بر در دار الخلافه چون رسید

O bedevi Arap uzak çöllerden Hilâfet Şehrinin kapısına vardı.

2774

پس نقیبان پیش او باز آمدند

بس گلاب لطف بر جیبش زدند

Kapıcılar, bedeviyi karşılayıp üstüne lûtuf gülsuyunu serptiler.

2775

حاجت او فهمشان شد بی‌مقال

کار ایشان بد عطا پیش از سؤال

Bedevi söylemeden ihtiyacını, dileğini anladılar. Zaten onların işi istetmeden ihsan etmekti.

2776

پس بدو گفتند یا وجه العرب

از کجایی چونی از راه و تعب

Ona “Ey Arab’ın en asili, en yücesi! Hangi diyardansın, yolla, yol yorgunluğuyla nasılsın?” dediler.

2777

گفت وجهم گر مرا وجهی دهید

بی‌وجوهم چون پس پشتم نهید

Bedevi dedi ki: “Eğer bana yüz verirseniz asîlim, yüceyim. Fakat ardınıza atar mühimsemezseniz ne asaletim var ne yüzüm!

2778

ای که در روتان نشان مهتری

فرتان خوشتر ز زر جعفری

Ey yüzlerinde ululuk nişanesi olanlar, ey şevketleri Câferi altından daha hoş kişiler!

2779

ای که یک دیدارتان دیدارها

ای نثار دینتان دینارها

Sizi bir kerecik görmek, sizinle bir kerecik buluşmak, yüzlerce kişileri görmeye, yüzlerce güzellerle buluşmaya bedeldir. Sizi görmek için mal, mülk, servet... hepsi feda olsun!

2780

ای همه ینظر بنور اللّٰه شده

از بر حق بهر بخشش آمده

Ey Tanrı nuruyla bakanlar, bu dereceye erişmiş olanlar, padişahlar padişahının ahlâkıyla ahlâklanmış kişiler!

2781

تا زنید آن کیمیاهای نظر

بر سر مسهای اشخاص بشر

Kimya gibi olan bakışı nızla bakıra benzer insanlara bakar, onları altın haline getirirsiniz.

2782

من غریبم از بیابان آمدم

بر امید لطف سلطان آمدم

Ben garibim, padişahın lûtfunu umarak çöllerden geldim.

2783

بوی لطف او بیابانها گرفت

ذره‌های ریگ هم جانها گرفت

Onun lûtfunun kokusu çölleri tuttu, kum zerrelerini kapladı, o zerreler bile lûtfiyle canlandı.

2784

تا بدین جا بهر دینار آمدم

چون رسیدم مست دیدار آمدم

Buralara kadar paraya kavuşmak için gelmiştim, fakat ulaşınca sizin yüzünüzden sarhoş oldum.

2785

بهر نان شخصی سوی نانوا دوید

داد جان چون حسن نانوا را بدید

Birisi, ekmek almak için ekmekçi dükkânına koştu, fakat ekmekçinin güzelliğini görünce canını verdi.

2786

بهر فرجه شد یکی تا گلستان

فرجه‌ی او شد جمال باغبان

Birisi, gezip eğlenmek üzere gül bahçesine gitti, bahçıvanın yüzü teferrüç yeri oldu.

2787

همچو اعرابی که آب از چه کشید

آب حیوان از رخ یوسف چشید

Kuyudan su çekerken Yusuf’un yüzünden âbıhayat içen bedevi gibi...

2788

رفت موسی کاتش آرد او به دست

آتشی دید او که از آتش برست

Mûsâ ateş elde etmek için gitti, öyle bir ateş gördü ki ateşten vazgeçti.

2789

جست عیسی تا رهد از دشمنان

بردش آن جستن به چارم آسمان

İsa düşmanlardan kurtulmak için kaçtı. O kaçış, onu dördüncü kat göğe kadar çıkardı.

2790

دام آدم خوشـه‌ی گندم شـده

تا وجودش خوشـه‌ی مردم شـده

Buğday başağı, Âdemin tuzağı oldu da bu suretle varlığı, insanlara başak oldu; bütün insanlar ondan var oldu.

2791

باز آید سوی دام از بهر خور

ساعد شه یابد و اقبال و فر

Doğan kuşu, karnını doyurmak üzere tuzağa tutulur, fakat bu yüzden devlet ve kuvvet bulur, padişahın kolu, durağı olur.

2792

طفل شد مکتب پی کسب هنر

بر امید مرغ با لطف پدر

Çocuk, babası lûtfedecek, kendisine kuş alacak ümidiyle, fakat hakikatte hüner sahibi olmak için mektebe gider.

2793

پس ز مکتب آن یکی صدری شده

ماهگانه داده و بدری شده

Mektepten çıkınca yücelir, en yüksek mevkiye sahip olur. Hocaya aylık verirken âlemi aydınlatan bir bedir haline gelir.

2794

آمده عباس حرب از بهر کین

بهر قمع احمد و استیز دین

Abbas, kin güderek eski dinin öcünü almak ve Ahmed’i ortadan kaldırmak üzere harp etmeye gelmişti.

2795

گشته دین را تا قیامت پشت و رو

در خلافت او و فرزندان او

Öyle olduğu halde o ve evlâtları, hilâfet makamında kıyamete dek dine arka oldular, o makama şeref verdiler.

2796

من بر این در طالب چیز آمدم

صدر گشتم چون به دهلیز آمدم

Ben, bu kapıya bir şey dilemek için geldim; daha dehlizde baş köşe oldum, yüceldim.

2797

آب آوردم به تحفه بهر نان

بوی نانم برد تا صدر جنان

Ekmek ümidiyle armağan olarak su getirdim; ekmek kokusu, beni ta cennetin baş köşesine kadar çekti, götürdü.

2798

نان برون راند آدمی را از بهشت

نان مرا اندر بهشتی در سرشت

Ekmek, bir Âdem’i cennetten sürdürdü; beni ise cennetliklerle kaynaştırdı.

2799

رستم از آب و ز نان همچون ملک

بی‌غرض گردم بر این در چون فلک

Melek gibi sudan da vazgeçtim, ekmekten de. Bu kapıda gök gibi ihtiyarsız dönmekteyim.

2800

بی‌غرض نبود به گردش در جهان

غیر جسم و غیر جان عاشقان

Âşıklarının cisimlerinin, âşıkların canlarının dönmesinden başka dünyada garezsiz bir dönüş yoktur. Her şey bir maksatla hareket eder, her şey bir maksatla dönüp dolaşır”.

2801

عاشقان کل نه این عشاق جزو

ماند از کل آن که شد مشتاق جزو

Kül âşığı olanlar, bu cüz’e müştak olmazlar, Cüz’e müştak olan, külden mahrum kalır.

2802

چون که جزوی عاشق جزوی شود

زود معشوقش به کل خود رود

Cüzü, cüze âşık olunca mâşuku, çabucak küllüne gider, âşık ayrılığa düşer.

2803

ریش گاو بنده‌ی غیر آمد او

غرقه شد کف در ضعیفی در زد او

Cüz’ü seven, maskaralaştı, başkalarına kul oldu. Denize düştü, boğulmak üzere; eline geçen ota yapışmakta.

2804

نیست حاکم تا کند تیمار او

کار خواجه‌ی خود کند یا کار او

O zayıf mâşuk, hâkim değildir ki âşığın derdine derman olsun. Efendisinin işini mi görsün, kendi işini mi?

2805

فازن بالحرة پی این شد مثل

فاسرق الدرة بدین شد منتقل

“Zina edersen hür kadınla et” sözü bu yüzden atasözü olup kaldı. ”Çalacaksan inci çal” sözü de neye meyledeceksen en iyisine meylet mânasına geldi.

2806

بنده سوی خواجه شد او ماند زار

بوی گل شد سوی گل او ماند خار

Kul yani mâşuk; efendisinin, Tanrı’sının yanına gitti. Âşık ağlayıp inler bir halde kaldı. Gül kokusu, güle gitti; o, hor hakir kala kaldı.

2807

او بمانده دور از مطلوب خویش

سعی ضایع رنج باطل پای ریش

Dileğinden uzaklaştı... Çalışması zayi oldu. Çektiği eziyet hiçe gitti, ayağı yaralandı.

2808

همچو صیادی که گیرد سایه‌ای

سایه کی گردد و را سرمایه‌ای

Gölge avlayan avcıya benzedi. Hiç gölge ona sermaye olur mu?

2809

سایه‌ی مرغی گرفته مرد سخت

مرغ حیران گشته بر شاخ درخت

Adam kuşun gölgesini sımsıkı tutmuş. Kuş da ağacın dalında ona şaşmakta ve”.

2810

کاین مدمغ بر که می‌خندد عجب

اینت باطل اینت پوسیده سبب

Bu akılsız adam neye seviniyor?” demekte... İşte sana bâtıl, işte sana çürümüş sebep!

2811

ور تو گویی جزو پیوسته‌ی کل است

خار می‌خور خار مقرون گل است

Eğer cüzü külle muttasıldır, ayrılmaz dersen diken ye, gül isteme. Diken de gülden ayrılmaz.

2812

جز ز یک رو نیست پیوسته به کل

ور نه خود باطل بدی بعث رسل

Cüz’ü kül’e ancak bir yüzden bağlıdır. Yoksa Tanrı’nın peygamberleri göndermesi abes olurdu.

2813

چون رسولان از پی پیوستن‌اند

پس چه پیوندندشان چون یک تن‌اند

Çünkü peygamberler, kulları Tanrı’ya ulaştırmak için gelmişlerdir. Herkes bir tenden ibaretse, Tanrı ile kul, kül ile cüz ise birbirine bağlıdır; kimi kime ulaştırırlar?

2814

این سخن پایان ندارد ای غلام

روز بی‌گه شد حکایت کن تمام

Oğul bu sözün sonu yoktur. Gün sona erdi, hikâyeyi tamamla!

2815

آن سبوی آب را در پیش داشت

تخم خدمت را در آن حضرت بکاشت

Su testisini sunup tapuya hizmet ve tâzim tohumunu ekti.

2816

گفت این هدیه بدان سلطان برید

سایل شه را ز حاجت واخرید

Dedi ki:” Bu armağanı o sultana götürün, padişahtan murat isteyeni ihtiyaçtan kurtarın!

2817

آب شیرین و سبوی سبز و نو

ز آب بارانی که جمع آمد به گو

Tatlı, lezzetli su...Yağmur sularından biriken gölden toplanmıştır. Testi de güzel, yepyeni”.

2818

خنده می‌آمد نقیبان را از آن

لیک پذرفتند آن را همچو جان

Padişah kullarının bu söze gülecekleri geldi. Fakat o armağanı can gibi kabul ettiler.

2819

ز آن که لطف شاه خوب با خبر

کرده بود اندر همه ارکان اثر

Çünkü basiret sahibi padişahın tabiatındaki lûtuf, bütün saray erkânına da sirayet etmişti.

2820

خوی شاهان در رعیت جا کند

چرخ اخضر خاک را خضرا کند

Padişahların huyu halka da tesir eder. Yeşil gök, yeryüzünü de yeşertir.

2821

شه چو حوضی دان حشم چون لوله‌ها

آب از لوله روان در کوله‌ها

Padişah bir havuza benzer. Maiyetini de lüleler gibi bil. Su, göllere lülelerden akar.

2822

چون که آب جمله از حوضی است پاک

هر یکی آبی دهد خوش ذوقناک

Lülelerden akan suların hepsi, tertemiz bir havuzdan geldiği için her lüle, zevkli ve tatlı su akıtır.

2823

ور در آن حوض آب شور است و پلید

هر یکی لوله همان آرد پدید

Eğer havuzdaki su tuzlu ve pis olursa her lüleden aynı su akar.

2824

ز آن که پیوسته ست هر لوله به حوض

خوض کن در معنی این حرف خوض

Çünkü her lüle havuza muttasıldır. Sen bu sözün mânasına iyice dal, adamakıllı dikkat et, düşün!

2825

لطف شاهنشاه جان بی‌وطن

چون اثر کرده ست اندر کل تن

Yurdu olmayan padişahlar padişahı can da, bak, bütün bedene nasıl tesir etmiştir.

2826

لطف عقل خوش نهاد خوش نسب

چون همه تن را در آرد در ادب

Tabiatı, soyu sopu hoş aklın lûtfu da, bak, bütün bedeni nasıl müeddep bir hale getiriyor.

2827

عشق شنگ بی‌قرار بی‌سکون

چون در آرد کل تن را در جنون

Kararı, sükûnu olmayan şuh ve şen aşk da bütün bedeni nasıl cünuna sürüklüyor?

2828

لطف آب بحر کاو چون کوثر است

سنگ ریزه‌ش جمله در و گوهر است

Kevser gibi olan deniz suyunun letafeti yüzünden dibindeki ateş parçalarının hemen hepsi inci ve mücevherdir.

2829

هر هنر که استا بدان معروف شد

جان شاگردان بدان موصوف شد

Usta hangi hünerde tanınmışsa, hangi hünerle şöhret bulmuşsa çırağı da o hünerde ilerler ,o hünerde meşhur olur.

2830

پیش استاد اصولی هم اصول

خواند آن شاگرد چست با حصول

Usul ilmini bilen üstadın yanında zihni çevik, istidatlı talebe usul okur;

2831

پیش استاد فقیه آن فقه خوان

فقه خواند نی اصول اندر بیان

Fakîh üstadın yanında da usul okumaz, fıkıh tahsil eder.

2832

پیش استادی که او نحوی بود

جان شاگردش از او نحوی شود

Nahiv üstadının talebesi nahiv üstadı olur.

2833

باز استادی که او محو ره است

جان شاگردش از او محو شه است

Hakikat yolunda mahvolan üstadın talebesi ise üstadının sayesinde padişahta mahvolur, yokluğa erişir.

2834

زین همه انواع دانش روز مرگ

دانش فقر است ساز راه و برگ

Ölüm günü bütün bu bilgiler içinde işe yarayan ve yol azığı olanı da yokluk bilgisidir.

2835

آن یکی نحوی به کشتی درنشست

رو به کشتیبان نهاد آن خود پرست

Bir nahiv âlimi, gemiye binmişti. O kendini beğenmiş âlim, yüzünü gemiciye dönüp,

2836

گفت هیچ از نحو خواندی گفت لا

گفت نیم عمر تو شد در فنا

‟Sen hiç nahiv okudun mu?” demişti. Gemici “hayır” deyince demişti ki : “Yarı ömrün hiçe gitti”.

2837

دل شکسته گشت کشتیبان ز تاب

لیک آن دم کرد خامش از جواب

Gemici bu söze kızdı, gönlü kırıldı. Fakat susup derhal cevap vermedi.

2838

باد کشتی را به گردابی فگند

گفت کشتیبان به آن نحوی بلند

Derken rüzgâr gemiyi bir girdaba düşürdü. Gemici, o nahiv âlimine bağırdı:

2839

هیچ دانی آشنا کردن بگو

گفت نی ای خوش جواب خوب رو

"Yüzmeyi bilir misin, söyle!" Nahivci "Bilmem bende yüzgeçlik arama"

2840

گفت کل عمرت ای نحوی فناست

ز آن که کشتی غرق این گردابهاست

Deyince “Nahiv âlimi, bütün ömrün hiçe gitti. Çünkü gemi bu girdapta batacak.

2841

محو می‌باید نه نحو اینجا بدان

گر تو محوی بی‌خطر در آب ران

İyi bil burada mahiv bilgisi lâzım, nahiv bilgisi değil. Eğer mahiv bilgisini biliyorsan tehlikesizce denize dal!

2842

آب دریا مرده را بر سر نهد

ور بود زنده ز دریا کی رهد

Deniz suyu, ölüyü başında taşır. Fakat denize düşen adam diri olursa nerede kurtulacak?

2843

چون بمردی تو ز اوصاف بشر

بحر اسرارت نهد بر فرق سر

Sen de eğer beşeriyet vasıflarından öldünse hakikat sırları denizi, seni başının üstüne kor.

2844

ای که خلقان را تو خر می‌خوانده‌ای

این زمان چون خر بر این یخ مانده‌ای

Ey âlim, sen halka eşek diyorsun ama şimdi sen, eşek gibi buz üstünde kalakaldın.

2845

گر تو علامه‌ی زمانی در جهان

نک فنای این جهان بین وین زمان

İstersen dünyada zamanın allâmesi ol, hele şimdicik dünyanın yokluğunu da gör, zamanın yokluğunu da!” dedi.

2846

مرد نحوی را از آن در دوختیم

تا شما را نحو محو آموختیم

Nahivciyi, size yok olma nahvini öğretmek için hikâye arasında hikâye ettik.

2847

فقه فقه و نحو نحو و صرف صرف

در کم آمد یابی ای یار شگرف

Fıkhı bilmeyi de yok olmada bulursun, nahvi tahsil etmeyi de, sarftaki değişiklikleri de, ey yüce sevgilim!

2848

آن سبوی آب دانشهای ماست

و آن خلیفه دجله‌ی علم خداست

O su testisi bizim bilgilerimizdi; halife de Tanrı bilgisinin Diclesi.

2849

ما سبوها پر به دجله می‌بریم

گر نه خر دانیم خود را ما خریم

Biz dolu testileri Dicle’ye götürüyoruz. Böyle olduğu halde eşek olduğumuzu bilmezsek hakikaten eşeğiz!

2850

بارى اعرابى بدان معذور بود

کو ز دجله بى‌خبر بود و ز رود

O Arap, bari o hususta ma’zurdu. Çünkü Dicle’yi bilmiyordu, çok uzaktaydı.

2851

گر ز دجله با خبر بودی چو ما

او نبردی آن سبو را جا به جا

Bizim gibi Dicle’den haberi olsaydı o testiyi alıp konaktan konağa kona göçe götürmezdi.

2852

بلکه از دجله چو واقف آمدی

آن سبو را بر سر سنگی زدی

Hattâ Dicle’yi bilseydi o testiyi kırar, bu işten tamamı ile vazgeçerdi.

2853

چون خلیفه دید و احوالش شنید

آن سبو را پر ز زر کرد و مزید

Halife, bunu görüp bedevinin ahvalini duyunca o testiyi altınla doldurdu, daha fazla da ihsanda bulunup.

2854

آن عرب را کرد از فاقه خلاص

داد بخششها و خلعتهای خاص

Hediyeler, hususi hil’atler verdi, bedeviyi yoksulluktan kurtardı.

2855

کاین سبو پر زر به دست او دهید

چون که واگردد سوی دجله‌ش برید

“Bu altın dolu testiyi ona ver. Dönerken de onu Dicle yoluyla götür.

2856

از ره خشک آمده ست و از سفر

از ره آبش بود نزدیکتر

Çöl yolundan buraya gelmiş. Halbuki Dicle yolu, yurduna daha yakındır” dedi.

2857

چون به کشتی درنشست و دجله دید

سجده می‌کرد از حیا و می‌خمید

Bedevi, gemiye binip Dicle’yi görünce utancından iki büklüm olmaya, yere kapanmaya başladı.

2858

کای عجب لطف این شه وهاب را

وین عجبتر کو ستد آن آب را

‟Bu ihsan sahibi cömert padişahın lûtfuna şaştım. Daha ziyade şaşılacak şey de şu ki, o suyu aldı.

2859

چون پذیرفت از من آن دریای جود

آن چنان نقد دغل را زود زود

O cömertlik denizi öyle hor ve kalp armağanı nasıl oldu da kabul etti?” diyordu.

2860

کل عالم را سبو دان ای پسر

کاو بود از علم و خوبی تا به سر

Ey oğul! Bütün dünyayı, ağzına kadar ilimle, güzellikle dolu bir testi bil.

2861

قطره‌ای از دجله‌ی خوبی اوست

کان نمی‌گنجد ز پری زیر پوست

Fakat bu ilim ve güzellik, fevkâlade dolu olduğundan derisine sığamayan kişinin (zuhuru, zatının muktazası olan ve zuhur etmemesine imkân bulunmayan Tanrı’nın) Dicle’sinden bir katradır.

2862

گنج مخفی بد ز پری چاک کرد

خاک را تابان تر از افلاک کرد

O, gizli bir defineydi. Pek dolu olduğundan yarıldı, kendisini izhar etti.Toprağı, göklerden daha parlak bir hale getirdi.

2863

گنج مخفی بد ز پری جوش کرد

خاک را سلطان اطلس پوش کرد

Gizli bir hazineyken coştu; toprağı atlas giyen bir sultan haline soktu.

2864

ور بدیدی شاخی از دجله‌ی خدا

آن سبو را او فنا کردی فنا

O Bedevi, Tanrı’nın Dicle’sinden bir katrayı görseydi hakikatte bir deniz olan o katranın önünde testisini atardı.

2865

آن که دیدندش همیشه بی‌خودند

بی‌خودانه بر سبو سنگی زدند

Onu görenler, daima kendilerinden geçmiş bir haldedirler. Bu yokluk halinde testilerini taşlayıp kırmışlardır.

2866

ای ز غیرت بر سبو سنگی زده

و این سبو ز اشکست کاملتر شده

Ey himmet edip testiyi kıran! O testi, kırılmakla daha iyi yapılmış olur.

2867

خم شکسته آب از او ناریخته

صد درستی زین شکست انگیخته

Küp kırılır ama içindeki su dökülmez. Bu kırılmada yüzlerce sağlamlık vardır.

2868

جزو جزو خم به رقص است و به حال

عقل جزوی را نموده این محال

Küpün bütün parçaları oynamakta, hallenmektedir. Fakat Akl-ı Cüz’î, bunu imkânsız görür.

2869

نی سبو پیدا در این حالت نه آب

خوش ببین و اللّٰه اعلم بالصواب

Bu halette ortada ne testi görünür, ne su. Bunu iyice gör, doğrusunu Tanrı daha iyi bilir.

2870

چون در معنی زنی بازت کنند

پر فکرت زن که شهبازت کنند

Mâna kapısını döversen açarlar. Fikir kanadını terket ki seni iri bir doğan haline getirsinler.

2871

پر فکرت شد گل آلود و گران

ز آن که گل خواری ترا گل شد چو نان

Fikir kanadı, çamurlara bulanmıştır, ağırdır. Sen toprak yemeğe alışmışsın; onun için toprak, sana can gibi geliyor.

2872

نان گل است و گوشت کمتر خور از این

تا نمانی همچو گل اندر زمین

Ekmek et... Bunlar topraktır, bunları daha az ye de toprak gibi yeryüzünde kalma.

2873

چون گرسنه می‌شوی سگ می‌شوی

تند و بد پیوند و بد رگ می‌شوی

Acıkınca kızgın geçimsiz, aslı kötü bir köpek oluyorsun.

2874

چون شدی تو سیر مرداری شدی

بی‌خبر بی‌پا چو دیواری شدی

Karnın doyunca murdarlaşıyor, ayak üstünde duran ve hiçbir şeyden haberi olmayan bir duvar kesiliyorsun.

2875

پس دمی مردار و دیگر دم سگی

چون کنی در راه شیران خوش تگی

Şu halde sen bir zaman pis, murdar bir hale geliyor, bir zaman köpekleşiyorsun.
Aslanların yolunda nasıl yürüyebilecek, nasıl koşup seğirteceksin?

2876

آلت اشکار خود جز سگ مدان

کمترک انداز سگ را استخوان

Sana avlanmakta yarayan ancak köpektir. Bunu böyle bil de köpeğe daha az miktarda kemik at!

2877

ز آن که سگ چون سیر شد سرکش شود

کی سوی صید و شکار خوش دود

Çünkü köpeğin karnı doyarsa daha ziyade serkeşleşir. Bu serkeşlikle ava istediğin gibi gider mi?

2878

آن عرب را بی‌نوایی می‌کشید

تا بدان درگاه و آن دولت رسید

O Bedeviyi, oraya yoksulluk çekiyordu. Nihayet o kapıyı, o devleti gördü.

2879

در حکایت گفته‌ایم احسان شاه

در حق آن بی‌نوای بی‌پناه

O penahı olmayan yoksula padişahın ihsanını hikâye etmiştik.

2880

هر چه گوید مرد عاشق بوی عشق

از دهانش می‌جهد در کوی عشق

Âşık, aşk diyarında ne söylerse söylesin, ağzından aşk kokusu duyulur.

2881

گر بگوید فقه فقر آید همه

بوی فقر آید از آن خوش دمدمه

Fıkıhtan bahsetse ağzından hep yokluğa ait sözler çıkar; o sözlerden yokluk kokusu gelir.

2882

ور بگوید کفر دارد بوی دین

ور به شک گوید شکش گردد یقین

Küfre ait bahis açsa o bahsinde din kokusu vardır. Şüpheye dair söz söylese sözleri, yakîni anlatmış olur.

2883

کف کژ کز بحر صدقی خاسته است

اصل صاف آن فرع را آراسته است

Eğri söylese doğru görünür. O ne güzel eğridir ki doğruyu süsler.

2884

آن کفش را صافی و محقوق دان

همچو دشنام لب معشوق دان

Doğruluk denizinden zuhur eden o eğri köpük, feridir. Sâf asıl, o fer'i de sâflıkla bezemiştir.

2885

گشته آن دشنام نامطلوب او

خوش ز بهر عارض محبوب او

O köpüğü sâf ve makbul bil. Sevgilinin dudağından çıkan azarlayış say.

2886

گر بگوید کژ نماید راستی

ای کژی که راست را آراستی

Âşığın, pek de istemediği o azar, sevgilinin yüzünün hatırı için hoş görülür.

2887

از شکر گر شکل نانی می‌پزی

طعمِ قند آید نه نان چون می‌مزی

Şekeri, ekmek şekline sokar, pişirirsen tadınca yine onda şeker lezzeti vardır, ekmek lezzeti bulunmaz.

2888

ور بیابد مومنی زرین وثن

کی هلد آن را برای هر شمن

Bir mümin, altından yapılmış bir put bulsa hiç onu Şamanlara bırakır mı?

2889

بلکه گیرد اندر آتش افکند

صورت عاریتش را بشکند

Bırakmadıktan başka alır, ateşe atar. Onun ariyet şeklini bu suretle eritip bozar.

2890

تا نماند بر ذهب شکل وثن

ز آن که صورت مانع است و راه زن

Altında put şekli kalmaz. Çünkü suret, ibadete mânidir, yol vurucudur.

2891

ذات زرش ذات ربانیت است

نقش بت بر نقد زر عاریت است

O putun hakikati, yani altın; Tanrı’nın bir ihsanıdır. Sonradan put şekline sokulmuştur. Altın, Tanrı ihsanı olup altınlık nasıl bu ihsan için âriyet bir suretse put şekli de altın için ârızi bir surettir.

2892

بهر کیکی تو گلیمی را مسوز

وز صداع هر مگس مگذار روز

Bir pire için yepyeni kilimi yakma. Sineğin verdiği baş ağrısı yüzünden gününü zayi etme.

2893

بت پرستی چون بمانی در صور

صورتش بگذار و در معنی نگر

Surette kalırsan putperestsin. Her şeyin suretini bırak, mânaya bak.

2894

مرد حجی همره حاجی طلب

خواه هندو خواه ترک و یا عرب

Hacca gidersen hac yoldaşı ara. Ama ha Hintli olmuş, ha Türk, ha Arap.

2895

منگر اندر نقش و اندر رنگ او

بنگر اندر عزم و در آهنگ او

Onun şekline rengine bakma; azmine ve maksadına bak.

2896

گر سیاه است او هم آهنگ تو است

تو سپیدش خوان که هم رنگ تو است

Rengi kara bile olsa değil mi ki seninle aynı maksadı güdüyor, aynı senin rengindedir, sen ona beyaz de.

2897

این حکایت گفته شد زیر و زبر

همچو فکر عاشقان بی‌پا و سر

Bu hikâye parça buçuk söylendi (araya sözler karıştı, başka hikâyeler girdi.)
Âşıkların işi gibi başsız, ayaksız nakledildi.

2898

سر ندارد چون ز ازل بوده ست پیش

پا ندارد با ابد بوده ست خویش

Fakat hakikatte başı yoktur, ezel gibi evveline evvel bulunmaz. Sonu da yok. Ebedle eş!

2899

بلکه چون آب است هر قطره از آن

هم سر است و پا و هم بی‌هردوان

Hattâ su gibidir; her katrası hem baştır, hem ayak... Hem de başsız, ayaksız koşup gider.

2900

حاش لله این حکایت نیست هین

نقد حال ما و تست این خوش ببین

Haşa, bu hikâye değil, kendine gel! Bizim ve senin bugünkü halimizdir, dikkat et!

2901

ز آن که صوفی با کر و با فر بود

هر چه آن ماضی است لا یذکر بود

Kuvvet ve kudret sahibi olan sofilerin yanında geçmiş anılmaz.

2902

هم عرب ما هم سبو ما هم ملک

جمله ما يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أفک

Arap da biziz, testi de biziz, padişah da biziz, hepsi biziz. Ezelde mahrum olanlar, bunu anlamaktan mahrum kaldılar.

2903

عقل را شو دان و زن را نفس و طمع

این دو ظلمانی و منکر عقل شمع

Aklı erkek bil. Kadın da bu nefis ve tabiattır. Bu ikisi zulmete mensup ve münkirdirler; akıl ise ışıktır

2904

بشنو اکنون اصل انکار از چه خاست

ز آن که کل را گونه گونه جزوهاست

Şimdi dinle, asıl inkâr neden meydana geldi, Şundan: küllün çeşit çeşit cüzileri vardır.

2905

جزو کل نی جزوها نسبت به کل

نی چو بوی گل که باشد جزو گل

Bu küllün cüz’ü, cüzülerin külle nispeti gibi değildir (terkip kabul etmez); gülün cüz’ü olan gül kokusu gibi de değildir.(cüzülenmez. Bu cüz ve kül itibaridir.(

2906

لطف سبزه جزو لطف گل بود

بانگ قمری جزو آن بلبل بود

Yeşilliğin letafeti güldeki güldeki letafetin (itibari olarak) cüz’ü olduğu gibi kumrunun sesi de (yine itibari olarak) bülbül nağmesinin bir cüz’üdür.

2907

گر شوم مشغول اشکال و جواب

تشنگان را کی توانم داد آب

Eğer bu husustaki müşkül şeyleri anlatmaya, onlara cevap vermeye koyulsam susamışlara ne vakit su vereceğim?

2908

گر تو اشکالی به کلی و حرج

صبر کن الصبر مفتاح الفرج

Eğer sen, burada müşkül vaziyete düştüysen sabret. Sabır, gamdan kurtulmak için anahtardır.

2909

احتما کن احتما ز اندیشه‌ها

فکر شیر و گور و دلها بیشه‌ها

Sakın, endişelerden sakın! Fikir aslan ve yaban eşeğidir, gönüller de ormanlıklar.

2910

احتماها بر دواها سرور است

ز آن که خاریدن فزونی گر است

Perhizler, ilâçların başıdır. Çünkü kaşınma, uyuzluğu arttırır.

2911

احتما اصل دوا آمد یقین

احتما کن قوت جان را ببین

Perhiz, şüphe yok ki ilâcın aslıdır. Düşüncelerden perhiz et de can kuvvetini gör!

2912

قابل این گفته‌ها شو گوش‌وار

تا که از زر سازمت من گوشوار

Sen, kulak gibi bu sözlere kabiliyet kazan da sana altından küpe takayım.

2913

حلقه در گوش مه زرگر شوی

تا به ماه و تا ثریا بر شوی

Küpe de ne? Altın madeni olursun Aya, Süreyya’ya kadar yükselirsin.

2914

اولا بشنو که خلق مختلف

مختلف جانند از یا تا الف

Önce şunu duy ki bu muhtelif halkın canları da “elif”ten “ya” ya kadar olan harfler gibi muhteliftir.

2915

در حروف مختلف شور و شکی است

گر چه از یک رو ز سر تا پا یکی است

Bir yüzden baştan ayağa kadar hepsi birse de yine muhtelif harflerde birbirlerine benzerlik yoktur.

2916

از یکی رو ضد و یک رو متحد

از یکی رو هزل و از یک روی جد

Harfler; bir yüzden birbirlerine zıt, bir yüzden birbirleriyle bir, bir yüzden faydasız ve alaydan ibaret, bir yüzden tamamı ile faydalı ve ciddîdir.

2917

پس قیامت روز عرض اکبر است

عرض او خواهد که با زیب و فر است

Kıyamet günü her şeyin Tanrı’ya arz edileceği, Tanrı tarafından görülüp sorulacağı en büyük bir gündür. Kendisini göstermeyi süslenip bezenen kişi ister.

2918

هر که چون هندوی بد سودایی است

روز عرضش نوبت رسوایی است

O görünüş günü; Hindû gibi yüzü kapkara olan kişiye rüsvay olmak nöbetinin gelip çattığı gündür,

2919

چون ندارد روی همچون آفتاب

او نخواهد جز شبی همچون نقاب

Yüzü güneş gibi olmayan, ancak yüzünü peçe gibi örten geceyi ister.

2920

برگ یک گل چون ندارد خار او

شد بهاران دشمن اسرار او

Dikeninde bir gül yaprağı bile bulunmadığından baharlar onun sırlarına düşman kesilmiştir.

2921

و انکه سر تا پا گل است و سوسن است

پس بهار او را دو چشم روشن است

Fakat bahar, baştan ayağa kadar gül ve süsen olana iki aydın gözdür.

2922

خار بی‌معنی خزان خواهد خزان

تا زند پهلوی خود با گلستان

Mânadan mahrum olan diken, gül bahçesiyle bir arada bulunabilmek için güz mevsimini ister güz mevsimini!

2923

تا بپوشد حسن آن و ننگ این

تا نبینی رنگ آن و رنگ این

Çünkü güz, hem gülün öğünecek halini, hem dikenin ayıbını örter. Bu suretle sen de onun rengiyle bunun halini görmezsin.

2924

پس خزان او را بهار است و حیات

یک نماید سنگ و یاقوت زکات

Şu halde güz, dikenin hayatıdır, baharıdır. Çünkü güzün ikisi de bir görünür.

2925

باغبان هم داند آن را در خزان

لیک دید یک به از دید جهان

Ama bahçıvan, gülü güzün de görür. Bu bir kişinin görüşü yok mu? Yüzlerce cihanın görüşünden iyidir.

2926

خود جهان آن یک کس است او ابله است

هر ستاره بر فلک جزو مه است

Zaten Cihan o bir kişiden ibarettir. Geri kalanlar, hep onun tâbileridir, hep onun yüzünden geçinenlerdir.

2927

پس همی‌گویند هر نقش و نگار

مژده مژده نک همی‌آید بهار

Onun için bütün güzel çiçekler “ Müjde, müjde; işte bahar gelmekte “ deyip dururlar;

2928

تا بود تابان شکوفه چون زره

کی کند آن میوه‌ها پیدا گره

Çiçekler, akarsu zinciri gibi parlamak, meyveler, tomurcuklanmak için hep baharı isterler.

2929

چون شکوفه ریخت میوه سر کند

چون که تن بشکست جان سر بر زند

Baharda çiçek dökülünce meyve baş gösterir. Ten de harap olunca can görünür.

2930

میوه معنی و شکوفه صورتش

آن شکوفه مژده میوه نعمتش

Meyve mânadır, çiçek onun sûreti. O çiçek, müjdedir, meyve de nimeti!

2931

چون شکوفه ریخت میوه شد پدید

چون که آن کم شد شد این اندر مزید

Çiçek döküldü mü meyve meydana çıkar. O kayboldu mu bu fazlasıyla görünür.

2932

تا که نان نشکست قوت کی دهد

ناشکسته خوشه‌ها کی می‌دهد

Ekmek kırılıp yenmeyince kuvvet verir mi; salkımlar sıkılmadıkça şarap olur mu?

2933

تا هلیله نشکند با ادویه

کی شود خود صحت افزا ادویه

Helile, ilâçların arasında kırılıp ezilmedikçe ilâçlar, nereden sıhhati arttıracak?

2934

ای ضیاء الحق حسام الدین بگیر

یک دو کاغذ بر فزا در وصف پیر

Ey Hak Nuru Hüsâmeddin! Bir iki kağıdı fazla al da pîrin sıfatlarını anlatayım.

2935

گر چه جسم نازکت را زور نیست

لیک بی‌خورشید ما را نور نیست

Gerçi vücudun nazik ve çok zayıf , fakat sensiz cihanın işi yoluna girmiyor.

2936

گر چه مصباح و زجاجه گشته‌ای

لیک سر خیل دلی سر رشته‌ای

Gerçi ışık (gibi nurlu, lâtif) ve sırça (gibi ince ve nazik) oldun. Fakat gönül ehlinin başısın, onlara muktedasın.

2937

چون سر رشته به دست و کام تست

درهای عقد دل ز انعام تست

Mademki ipin ucu senin elindedir, senin isteğine tâbidir; gönül gerdanlığının incileri de senin ihsanındır.

2938

بر نویس احوال پیر راهدان

پیر را بگزین و عین راه دان

Yol bilen Pîrin ahvalini yaz; Pîri seç, onu yolun tâ kendisi bil.

2939

پیر تابستان و خلقان تیر ماه

خلق مانند شب‌اند و پیر ماه

Pîr, yaz mevsimidir; halk ise güz ayı...Halk, geceye benzer, Pîr aya...

2940

کرده‌ام بخت جوان را نام پیر

کاو ز حق پیر است نز ایام پیر

Genç ve terü taze talihe Pîr adını taktım. Fakat o, Halk tarafından Pîr olmuştur, günlerin geçmesiyle değil.

2941

او چنان پیری است کش آغاز نیست

با چنان در یتیم انباز نیست

O öyle bir Pîrdir ki iptidası yoktur, ezelîdir. Öyle tek ve eşsiz inciye eş yoktur.

2942

خود قوی‌تر می‌شود خمر کهن

خاصه آن خمری که باشد من لدن

Eski şarap esasen kuvvetlidir, hele “ Min ledünn” şarabı olursa...

2943

پیر را بگزین که بی‌پیر این سفر

هست بس پر آفت و خوف و خطر

Pîri bul ki bu yolculuk, Pîrsiz pek tehlikeli, pek korkuludur, âfetlerle doludur.

2944

آن رهی که بارها تو رفته‌ای

بی‌قلاووز اندر آن آشفته‌ای

Bildiğin ve defalarca gittiğin yolda bile kılavuz olmazsa şaşırırsın.

2945

پس رهی را که ندیده ستی تو هیچ

هین مرو تنها ز رهبر سر مپیچ

Kendine gel! Hiç görmediğin o yola yalnız gitme, sakın yol göstericiden baş çevirme!

2946

گر نباشد سایه‌ی او بر تو گول

پس ترا سر گشته دارد بانگ غول

Ey nobran! Pîrin gölgesi olmazsa gulyabani sesi, seni sersemleştirir, yolunu şaşırtır.

2947

غولت از ره افکند اندر گزند

از تو داهی‌تر در این ره بس بدند

Gulyabani, sana sana zarar verir, yolundan alıkor. Bu yolda nice senden daha dahi kişiler kaybolup gittiler.

2948

از نبی بشنو ضلال رهروان

که چشان کرد آن بلیس بد روان

Yolcuların yollarını şaşırdıklarını, kötü ruhlu İblis’in onlara neler yaptığını Kur’an’dan işit!

2949

صد هزاران ساله راه از جاده دور

بردشان و کردشان ادبار و عور

Onları ana yoldan yüz binlerce yıl uzak olan yola götürdü, felakete uğrattı, çırçıplak bıraktı.

2950

استخوانهاشان ببین و مویشان

عبرتی گیر و مران خر سویشان

Onların kemiklerine, kıllarına (onlardan kalan eserlere) bak da ibret al; eşeğini onların yoluna sürme.

2951

گردن خر گیر و سوی راه کش

سوی رهبانان و ره دانان خوش

Eşeğin başını çek, onu yola sok, doğru yolu bilen ve görenlerin yoluna sür.

2952

هین مهل خر را و دست از وی مدار

ز آن که عشق اوست سوی سبزه‌زار

Onu boş bırakma, yularını tut; çünkü o, yeşilliğe gitmeği sever.

2953

گر یکی دم تو به غفلت واهلیش

او رود فرسنگ‌ها سوی حشیش

Gaflet edip de bir an boş bıraktın mı çayırlara doğru fersahlarca yol alır.

2954

دشمن راه است خر مست علف

ای که بس خر بنده را کرد او تلف

Eşek yol düşmanıdır, yeşillik görünce sarhoş olur. Onun yüzünden nice ona kul olanlar telef olup gitmişlerdir.

2955

گر ندانی ره هر آن چه خر بخواست

عکس آن کن خود بود آن راه راست

Eğer yol bilmezsen eşeğin dileğine aykırı hareket et; doğru yol, o aykırı yoldur.

2956

شاوِروهُنَّ پس آن گه خالفوا

إن من لم يعصهن تالف

Kadınlarla meşverette bulunun, ne derlerse aksini yapın. Şüphe yok ki onlara aykırı hareket etmeyen helâk oldular.

2957

با هوا و آرزو کم باش دوست

چون یضلک عن سبیل الله اوست

Heva hevesle, nefsin isteğiyle az dost ol. Çünkü seni Tanrı yolundan çıkaran, yolunu şaşırtan, heva ve hevestir.

2958

این هوا را نشکند اندر جهان

هیچ چیزی همچو سایه‌ی همرهان

Cihanda bu heva ve hevesi, yoldaşların gölgesini kırıp öldürdüğü gibi hiçbir şey kıramaz, yok edemez.

2959

گفت پیغمبر علی را کای علی

شیر حقی پهلوانی پر دلی

Peygamber, Ali’ye dedi ki: “ Ey Ali! Tanrı aslanısın, kuvvetlisin, korkmazsın, yüreklisin.

2960

لیک بر شیری مکن هم اعتماد

اندر آ در سایه‌ی نخل امید

Fakat aslanlığına dayanma, güvenme. Ümit ağacının gölgesine sığın!

2961

اندر آ در سایه‌ی آن عاقلی

کش نداند برد از ره ناقلی

Hiç kimsenin rivayetlerle, masallarla yoldan ayıramayacağı akıllı bir kişinin gölgesine gir.

2962

ظل او اندر زمین چون کوه قاف

روح او سیمرغ بس عالی طواف

Yeryüzünde onun gölgesi Kafdağı gibidir, ruhu da Simurg gibi çok yükseklerde uçmakta, yücelerde dolaşmakta.

2963

گر بگویم تا قیامت نعت او

هیچ آن را مقطع و غایت مجو

Kıyamete kadar onu övsem, söylesem tükenmez. Bu övüşe bir kesim, bir son arama.

2964

در بشر رو پوش کرده ست آفتاب

فهم کن و الله اعلم بالصواب

Güneş, insan suretiyle yüzünü örtmüştür, insan suretinde gizlenmiştir; artık sen anlayıver. Doğrusunu Tanrı daha iyi bilir.

2965

یا علی از جمله‌ی طاعات راه

بر گزین تو سایه‌ی خاص اله

Ya Ali! Sen, Tanrı yolundakini bütün ibadetler içinde Tanrıya ulaşmış kişinin gölgesine sığınmayı seç.

2966

هر کسی در طاعتی بگریختند

خویشتن را مخلصی انگیختند

Herkes bir çeşit ibadete sarıldı, kendisi için bir türlü kurtulma çaresine yapıştı.

2967

تر برو در سایه‌ی عاقل گریز

تا رهی ز آن دشمن پنهان ستیز

Sen, akıllı bir kişinin gölgesine kaç ki gizli gizli savaşan düşmandan kurtulasın.

2968

از همه طاعات اینت بهتر است

سبق یابی بر هر آن سابق که هست

Bu, senin için bütün ibadetlerden daha iyidir. Bu suretle yolda ilerlemiş olanların hepsini geçer, hepsinden ileri olursun.

2969

چون گرفتت پیر هین تسلیم شو

همچو موسی زیر حکم خضر رو

Bir Pîr ele geçirdin mi hemen teslim ol; Mûsâ gibi Hızır’ın hükmüne girip yürü.

2970

صبر کن بر کار خضری بی‌نفاق

تا نگوید خضر رو هذا فراق

Ey münafıklık nedir, bilmeyen! Hızır’ın yaptığı işlere sabret ki Hızır” Haydi git, ayrılık geldi” demesin.

2971

گر چه کشتی بشکند تو دم مزن

گر چه طفلی را کشد تو مو مکن

Gemiyi kırarsa ses çıkarma; çocuğu öldürürse saçını başını yolma.

2972

دست او را حق چو دست خویش خواند

تا يَدُ اللَّهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ براند

Mademki Hak, onun eline “kendi elimdir” dedi; “Yedullahi fevka eydîhim” hükmünü verdi;

2973

دست حق میراندش زنده‌ش کند

زنده چه بود جان پاینده‌ش کند

Şu halde Tanrı eli, onu öldürse de yine diriltir. Hattâ diriltmek nedir ki? Ona ebedî hayat verir.

2974

هر که تنها نادرا این ره برید

هم به عون همت پیران رسید

Bu yolu, nadir olarak yapayalnız aşan bile yine Pîrlerin himmetiyle aşmış, varacağı yere onların sayesinde ulaşmıştır.

2975

دست پیر از غایبان کوتاه نیست

دست او جز قبضه‌ی الله نیست

Pîrin eli, kısa değildir, gaiptekilere de erişir. Onun eli, Tanrı kabzasından başka bir şey değildir ki.

2976

غایبان را چون چنین خلعت دهند

حاضران از غایبان لا شک بهند

Gaipte bulunanlara böyle bir hil’ati verirlerse huzurda bulunanlar şüphesiz gaiptekilerden daha iyidir.

2977

غایبان را چون نواله می‌دهند

پیش مهمان تا چه نعمتها نهند

Gaiptekileri bile doyururlar, onlara bile ihsan ederlerse artık konuğun önüne ne nimetler koymazlar?

2978

کو کسی که پیش شه بندد کمر

تا کسی که هست بیرون سوی در

Huzurlarında hizmet kemeri bağlanan nerede, kapı dışında bulunan nerede?

2979

چون گزیدی پیر نازک دل مباش

سست و ریزیده چو آب و گل مباش

Pîri seçip ona teslim oldun mu, nazik ve tahammülsüz olma; balçık gibi gevşek ve sölpük bir halde bulunma.

2980

گر بهر زخمی تو پر کینه شوی

پس کجا بی‌صیقل آیینه شوی

Her zahmete, her meşakkate kızar, kinlenirsen cilâlanmadan nasıl ayna olacaksın”?

2981

این حکایت بشنو از صاحب بیان

در طریق و عادت قزوینیان

Rivayetçiden şu hikâyeyi de dinle: Kazvinlilerin âdetleridir;

2982

بر تن و دست و کتفها بی‌گزند

از سر سوزن کبودیها زنند

Vücutlarına, kol ve omuzlarına, kendilerine zarar vermeksizin iğne ile mavi dövmeler dövdürürler.

2983

سوی دلاکی بشد قزوینیی

که کبودم زن بکن شیرینیی

Bir Kavzinli, tellâğın yanına gidip “Bana bir döğme yap; fakat canımı acıtma” dedi.

2984

گفت چه صورت زنم ای پهلوان

گفت بر زن صورت شیر ژیان

Tellâk “ Söyle yiğidim; ne resmi döveyim?” diye sorunca “ bir kükremiş aslan resmi döv” dedi;

2985

طالعم شیر است نقش شیر زن

جهد کن رنگ کبودی سیر زن

“Talihim aslandır, onun için aslan resmi olsun. Gayret et, dövmeyi adamakıllı yap”!

2986

گفت بر چه موضعت صورت زنم

گفت بر شانه‌گهم زن آن رقم

Tellak “Vücudunun neresine döveyim?” dedi. Kavzinli “ İki omzumun arasına”” dedi.

2987

چون که او سوزن فرو بردن گرفت

درد آن در شانگه مسکن گرفت

Tellak, iğneyi saplamaya başlayınca yiğidin sırtı acımaya başlayıp,

2988

پهلوان در ناله آمد کای سنی

مر مرا کشتی چه صورت می‌زنی

“Aman usta, beni öldürdün gitti. Ne yapıyorsun?”diye bağırdı.

2989

گفت آخر شیر فرمودی مرا

گفت از چه عضو کردی ابتدا

Usta “ Aslan yap dedin ya” dedi. Kazvinli sordu:” Neresinden başladın?

2990

گفت از دمگاه آغازیده‌ام

گفت دم بگذار ای دو دیده‌ام

Usta “ Kuyruğundan” dedi. Kazvinli dedi ki:” Aman iki gözüm, bırak kuyruğunu.

2991

از دم و دمگاه شیرم دم گرفت

دمگه او دمگهم محکم گرفت

Aslanın kuyruğu ile kuyruk sokumum sızladı, nefesim kesildi, boğazım tıkandı.

شیر بی‌دم باش گو ای شیر ساز

که دلم سستی گرفت از زخم گاز

Aslan, varsın kuyruksuz olsun. İğne yarasından yüreğime fenalık geldi, bayılacağım”.

2993

جانب دیگر گرفت آن شخص زخم

بی‌محابا بی‌مواسا بی‌ز رحم

Usta, “Kavzinliyi kayırmadan, merhametsizce aslanın bir başka tarafını dövmeye başladı.

2994

بانگ کرد او کاین چه اندام است از او

گفت این گوش است ای مرد نکو

Yiğit yine bağırdı “Burası neresi?” Usta: “Kulağı” dedi.

گفت تا گوشش نباشد ای حکیم

گوش را بگذار و کوته کن گلیم

Kazvinli “ Bırak, kulaksız olsun. Orasını da yapma” dedi.

جانب دیگر خلش آغاز کرد

باز قزوینی فغان را ساز کرد

Usta bu sefer başka bir yerine başlayınca Kazvinli yine feryat etti:

2997

کاین سوم جانب چه اندام است نیز

گفت این است اشکم شیر ای عزیز

“Bu üçüncü iğne de neresini dövüyor?” Usta:”Azizim, karnı” dedi.

2998

گفت تا اشکم نباشد شیر را

چه شکم باید نگار سیر را

Kazvinli “Fena acıyor, iğneyi bu kadar çok batırma, bırak, karınsız olsun” deyince

2999

خیره شد دلاک و بس حیران بماند

تا به دیر انگشت در دندان بماند

Tellâk şaşırdı, hayli müddet parmağı ağzında kaldı.

3000

بر زمین زد سوزن از خشم اوستاد

گفت در عالم کسی را این فتاد

İğneyi yere atıp “ Âlemde kimse böyle bir hale düştüm mü ki?

3001

شیر بی‌دم و سر و اشکم که دید

این چنین شیری خدا خود نافرید

Kuyruksuz, başsız, karınsız aslanı kim gördü? Tanrı bile böyle bir aslan yaratmamıştır” dedi.

3002

ای برادر صبر کن بر درد نیش

تا رهی از نیش نفس گبر خویش

Kardeş, iğne yarasına sabret ki gâvur nefsin iğnesinden kurtulasın.

3003

کان گروهی که رهیدند از وجود

چرخ و مهر و ماهشان آرد سجود

Varlıkların kurtulmuş olanlara felek de secde eder, güneş de, ay da.

3004

هر که مرد اندر تن او نفس گبر

مر و را فرمان برد خورشید و ابر

Vücudunda nefsi ölen kişinin fermanına güneş de tâbidir, bulut da.

3005

چون دلش آموخت شمع افروختن

آفتاب او را نیارد سوختن

Gönlü ışık yakmayı, şûlelenmeyi öğrenmiş olan kişiyi güneş bile yakamaz.

3006

گفت حق در آفتاب منتجم

ذکر تزاور كذا عن كهفهم

Tanrı; doğması, batması muayyen olan güneş hakkında “Doğduğu ve battığı zaman onların mağaralarına vurmaz; o mağara hiç güneş yüzü görmezdi”demiştir.

3007

خار جمله لطف چون گل می‌شود

پیش جزوی کاو سوی کل می‌رود

Bir cüzü, külle ulaşırsa o cüz’ün yanında diken bile, gül gibi baştanbaşa letafet kesilir.

3008

چیست تعظیم خدا افراشتن

خویشتن را خوار و خاکی داشتن

Tanrı’yı ululamak, yüceltmek, nasıl olur? Kendini, varlığını horlamak, toprak mesabesinde tutmakla.

3009

چیست توحید خدا آموختن

خویشتن را پیش واحد سوختن

Tanrıyı tevhid etmeyi öğrenmek nedir? Kendini tek Tanrı önünde yakıp yok etmek.

3010

گر همی‌خواهی که بفروزی چو روز

هستی همچون شب خود را بسوز

Gündüz gibi şûlelenip parlamayı diliyorsan geceye benzeyen varlığını yak!

3011

هستی‌ات در هست آن هستی نواز

همچو مس در کیمیا اندر گداز

Varlığını o varlığı meydana getirenin varlığında bakırı kimya içinde eritir, yok eder gibi eritir, yok eder gibi erit, yok et (de altın ol(

3012

در من و ما سخت کرده ستی دو دست

هست این جملهٔ خرابی از دو هست

Sen, sıkı sıkıya ben’e, yapışmış (yokluğu ve birliğe ulaşmış) sın. Bütün bozuk düzen işler, bütün bu perişanlıklar, ikilikten meydana çıkıyor.

3013

شیر و گرگ و روبهی بهر شکار

رفته بودند از طلب در کوهسار

Bir aslan, bir kurt, bir tilki avlanmak için dağlara düşmüşler.

3014

تا به پشت همدگر بر صیدها

سخت بر بندند بار قیدها

Birbirlerine yardım ederek av hayvanlarını adamakıllı yakalamayı, onların yolunu kesmeyi kurmuşlardı.

3015

هر سه با هم اندر آن صحرای ژرف

صیدها گیرند بسیار و شگرف

Üçü de beraberce o geniş ovada birçok av elde etmek niyetindeydiler.

3016

گر چه ز یشان شیر نر را ننگ بود

لیک کرد اکرام و همراهی نمود

Aslan, onlarla beraber avlanmaktan utanmaktaysa da yine onları ağırladı, onlara yoldaş oldu.

3017

این چنین شه را ز لشکر زحمت است

لیک همره شد جماعت رحمت است

Böyle bir padişaha maiyetindeki asker, ancak zahmettir. Fakat bu “Topluluk rahmettir” deyip onlara uydu.

3018

این چنین مه را ز اختر ننگهاست

او میان اختران بهر سخاست

Böyle bir ay, yıldızlarla beraber gezmeden utanır. O, yıldızların içinde ancak onları parlatmak, onlara ihsan etmek için bulunur.

3019

امر شاوِرْهُمْ پیمبر را رسید

گر چه رایی نیست رایش را ندید

Reyine, tedbirine benzer isabetli bir rey, yerinde bir tedbir bulunmamakla beraber yine Peygamber’e “ Şâvirhum” emri geldi.

3020

در ترازو جو رفیق زر شده ست

نی از آن که جو چو زر گوهر شده ست

Terazide arpa, altınla arkadaş olmuştur. Fakat bununla arpanın da altın gibi kıymetlenmesi icabetmez.

3021

روح قالب را کنون همره شده ست

مدتی سگ حارس درگه شده ست

Ruh, şimdilik kalıba yoldaş olmuştur. (kalıp, ruhu korumaktır). Nitekim köpek de bir zaman için kapıyı korur.

3022

چون که رفتند این جماعت سوی کوه

در رکاب شیر با فر و شکوه

Bunlar; kudretli, şevketli aslanın maiyetinde dağa doğru gittikleri zaman

3023

گاو کوهی و بز و خرگوش زفت

یافتند و کار ایشان پیش رفت

İşleri rast geldi, bir dağ öküzü, bir dağ keçisi, bir de semiz tavşan avladılar.

3024

هر که باشد در پی شیر حراب

کم نیاید روز و شب او را کباب

Savaşçı aslanın maiyetinde giden kişinin kebabı, gece olsun, eksik olmaz.

3025

چون ز که در بیشه آوردندشان

کشته و مجروح و اندر خون کشان

Ölmüş yaralanmış, kan içinde bulunan avlarını dağdan çeke çeke ormana getirince,

3026

گرگ و روبه را طمع بود اندر آن

که رود قسمت به عدل خسروان

Kurt ve tilki padişahlara lâyık bir adaletle av hayvanlarının paylaşılmasına tamahlandılar.

3027

عکس طمع هر دوشان بر شیر زد

شیر دانست آن طمعها را سند

İkisinin de tamahı, aslana aksetti, o tamahın sebebini anladı.

3028

هر که باشد شیر اسرار و امیر

او بداند هر چه اندیشد ضمیر

Sırların aslanı ve beyi olan, kalpten geçenleri bilir.

3029

هین نگه دار ای دل اندیشه جو

دل ز اندیشه‌ی بدی در پیش او

Kendine gel, ey düşüncelere dalmayı huy edinen gönül! Onun huzurunda kötü düşüncelerden sakın!

3030

داند و خر را همی‌راند خموش

در رخت خندد برای روی‌پوش

O bilir, o anlar, eşeği sükût içinde sürer. Sırrını bildiğini anlatmamak, ayıbını yüzüne vurmamak için de yüzüne güler.

3031

شیر چون دانست آن وسواسشان

وانگفت و داشت آن دم پاسشان

Aslan, onların vesveselerini anladıysa da açmadı, bir şey söylemedi, onları korudu.

3032

لیک با خود گفت بنمایم سزا

مر شما را ای خسیسان گدا

Fakat kendi kendine “Yoksul hasisler sizi! Ben, sizin cezanızı veririm, size gösteririm ben!

3033

مر شما را بس نیامد رای من

ظنتان این است در اعطای من

”Size benim hükmüm kâfi gelmedi mi? Benim ihsanım hususunda zannınız bu mu?

3034

ای عقول و رایتان از رای من

از عطاهای جهان آرای من

Sizin akıllarınız, reyleriniz de benden; benim dünyamı aydınlatan ihsanlarımdandır.

3035

نقش با نقاش چه سگالد دگر

چون سگالش اوش بخشید و خبر

Resim ressamı nasıl ayıplayabilir? Resme o ayıbı, o kötü görünüşü veren ressamdır.

3036

این چنین ظن خسیسانه به من

مر شما را بود ننگان زمن

Benim hakkımda böyle hasisçe bir zanna mı düşeceksiniz? Zamanın ayıbı, arı asıl sizsiniz.

3037

ظانین بالله ظن السوء را

گر نبرم سر بود عین خطا

Tanrı hakkında kötü zanda bulunanlar, sizin kellenizi uçurmazsam bu işim, hatanın ta kendisidir.

3038

وارهانم چرخ را از ننگتان

تا بماند بر جهان این داستان

Dünyayı sizin ayıbınızdan kurtarayım da bu hikâye, dünya durdukça söylenip dursun dedi.

3039

شیر با این فکر می‌زد خنده فاش

بر تبسمهای شیر ایمن مباش

Aslan bu düşünceyle açıkça gülüyordu. Aslanın gülümsemelerine emin olma.

3040

مال دنیا شد تبسمهای حق

کرد ما را مست و مغرور و خلق

Dünya malı, Tanrının gülümsemeleridir. Bizi bu suret sarhoş, mağrur ve perişan etmiştir.

3041

فقر و رنجوری به استت ای سند

کان تبسم دام خود را بر کند

Ey Kadri yüce kişi! Sana yoksulluk ve hastalık iyidir. Çünkü o gülümseme nihayet tuzağını kurar, seni düşürür!

3042

گفت شیر ای گرگ این را بخش کن

معدلت را نو کن ای گرگ کهن

Aslan “Bunları payet. Ey koca kurt, adaleti tazele!

3043

نایب من باش در قسمت‌گری

تا پدید آید که تو چه گوهری

Pay etmede benim vekilim ol da ne mahiyettesin, meydana çıksın” dedi.

3044

گفت ای شه گاو وحشی بخش تست

آن بزرگ و تو بزرگ و زفت و چست

Kurt “Padişahım, yaban öküzü senin payın. O büyük, sen de büyük, iri ve çeviksin.

3045

بز مرا که بز میانه ست و وسط

روبها خرگوش بستان بی‌غلط

Keçi orta boyda, orta irilikte, onun için benim. Tilki, sen de tavşanı al. Tavşan tam sana münasip” dedi.

3046

شیر گفت ای گرگ چون گفتی بگو

چون که من باشم تو گویی ما و تو

Aslan dedi ki: “Ey kurt, hele bir daha söyle, ne dedin? Ben varken sen pay istiyorsun ha!

3047

گرگ خود چه سگ بود کاو خویش دید

پیش چون من شیر بی‌مثل و ندید

Kurt, ne köpek oluyor ki benim gibi misli, naziri bulunmayan bir aslanın huzurunda kendisini görüyor, varım sanıyor!

3048

گفت پیش آ ای خری کاو خود بدید

پیشش آمد پنجه زد او را درید

Kendini beğenen eşek, ileri gel!” Kurt ileri gelince bir pençe vurup onu parçaladı.

3049

چون ندیدش مغز و تدبیر رشید

در سیاست پوستش از سر کشید

Onda akıl ve isabetli bir tedbir görmeyince cezasını verip derisini yüzdü.

3050

گفت چون دید منت از خود نبرد

این چنین جان را بباید زار مرد

Mademki beni görmek, seni kendinden geçirmedi, huzurumda yok olmadın.
Böyle cana inleyerek ölmek gerek.

3051

چون نبودی فانی اندر پیش من

فضل آمد مر ترا گردن زدن

Mademki huzurumda mahvolmadı, boynunu vurmak farz oldu.

3052

کل شیء هالک جز وجه او

چون نه‌ای در وجه او هستی مجو

Tanrı’dan başka her şey fânidir. Mademki onun zatında fâni değilsin, varlık arama!

3053

هر که اندر وجه ما باشد فنا

كُلُّ شَيْءٍ هالِكٌ نبود جزا

Bizim hakikatimiz de yok olana “Her şey fânidir” cezası yoktur.

3054

ز آن که در الاست او از لا گذشت

هر که در الاست او فانی نگشت

Çünkü o “İllâ” dadır, “Lâ” dan geçmiştir. “İllâ” da fâni olmaz.

3055

هر که بر در او من و ما می‌زند

رد باب است او و بر لا می‌تند

Kapıda dolaşan, Ben’den, biz’den dem vuran kapıdan sürülür, “lâ” makamında dolaşıp durur.

3056

آن یکی آمد در یاری بزد

گفت یارش کیستی ای معتمد

Birisi, bir dostunun kapısına gelip kapıyı çaldı. Dostu “Kapıyı çalan kim?” deyince.

3057

گفت من، گفتش برو هنگام نیست

بر چنین خوانی مقام خام نیست

"Benim” diye cevap verdi. Dostu “Git, şimdi zamanı değil. Böyle bir sofra, ham kişinin makamı olamaz.

3058

خام را جز آتش هجر و فراق

کی پزد کی وا رهاند از نفاق

Hamı, ayrılık ateşinden başka ne pişirebilir, nifaktan ne kurtarabilir? “ dedi.

3059

رفت آن مسکین و سالی در سفر

در فراق دوست سوزید از شرر

Adamcağız gitti, tam bir yıl dostunun ayrılığıyla yanıp yakıldı.

3060

پخته گشت آن سوخته پس باز گشت

باز گرد خانه‌ی همباز گشت

Yanıp pişerek tekrar döndü, geldi. Dostunun evinin etrafında dolaşmaya başladı.

3061

حلقه زد بر در به صد ترس و ادب

تا بنجهد بی‌ادب لفظی ز لب

Kapıya varıp ağzından edepten dışarı bir söz çıkmasın diye yüzlerce korku ile edepli edepli halkayı çaldı.

3062

بانگ زد یارش که بر در کیست آن

گفت بر درهم توییی ای دلستان

Sevgilisi “Kim o?” deyince “Gönlümü alan sevgili sensin” diye cevap verdi.

3063

گفت اکنون چون منی ای من در آ

نیست گنجایی دو من را در سرا

Sevgili “ Mademki bensin, ey ben, gel içeri gir! Ev dar, iki kişi sığmıyor dedi.

3064

نیست سوزن را سر رشته دو تا

چون که یکتایی درین سوزن در آ

İğneye geçirilecek iplik iki ayrı iplik olursa geçmez. Mademki birsin, bu iğneden geç!

3065

رشته را با سوزن آمد ارتباط

نیست در خور با جمل سم الخیاط

İpliğin iğne ile münasebeti vardır, geçer. Fakat deve, iğne yordamından geçmez ki.

3066

کی شود باریک هستی جمل

جز به مقراض ریاضات و عمل

Devenin vücudu riyazat ve ibadet maksadından başka bir şeyle incelir mi?

3067

دست حق باید مر آن را ای فلان

کاو بود بر هر محالی کن فکان

Bu işe Tanrı eli kudreti gerektir. Çünkü Tanrı, her hayali, bir iradesiyle var eder.

3068

هر محال از دست او ممکن شود

هر حرون از بیم او ساکن شود

Her olmayacak şey, onun eliyle mümkün olur; her serkeş onun kokusuyla sakinleşir.

3069

اکمه و ابرص چه باشد مرده نیز

زنده گردد از فسون آن عزیز

Anadan doğma kör ve alaca illetine tutulmuş kişiler nedir ki? Onları bir tarafa bırak; ölü bile o aziz Tanrı’nın afsuniyle dirilir.

3070

و آن عدم کز مرده مرده‌تر بود

در کف ایجاد او مضطر بود

Ölüden daha ölü yokluk bile, onun var etme avucunda muztar kalır, (varlığa bürünür.(

3071

كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِى شَأْنٍ بخوان

مر و را بى‌كار و بى‌فعلى مدان

Külle yevmin hüve fi’şe’n âyetini oku da onu katiyyen işsiz, güçsüz bilme.

3072

کمترین کاریش هر روز است آن

کاو سه لشکر را کند این سو روان

En az işi bu dünyaya her gün üç bölük asker yollamasıdır.

3073

لشکری ز اصلاب سوی امهات

بهر آن تا در رحم روید نبات

Bir bölük asker, rahimde (çocukların) yetişip yeşermesi için babaların bellerinden analara gider.

3074

لشکری ز ارحام سوی خاکدان

تا ز نر و ماده پر گردد جهان

Bir bölük asker, dünyayı erkek ve kadınla doldurmak üzere rahimlerden bu yeryüzüne sefer eder.

3075

لشکری از خاک ز آن سوی اجل

تا ببیند هر کسی حسن عمل

Bir bölüğü de herkesin yaptığı işin karşılığını görmesi için yeryüzünden ecel tarafına yürür.

3076

این سخن پایان ندارد هین بتاز

سوی آن دو یار پاک پاک باز

Bu sözün sonu yoktur. Kendine gel de iki temiz dostun hikâyesine dön!

3077

گفت یارش کاندر آ ای جمله من

نی مخالف چون گل و خار چمن

Sevgilisi “Ey tamamı ile ben olan, içeri gir. Yeşillikteki gül ve diken gibi aykırı değilsin.

3078

رشته یکتا شد غلط کم شد کنون

گر دو تا بینی حروف کاف و نون

İplik bir oldu, artık ey yanlışlık, ortadan kalk! Kâf ve Nûn harflerini iki görürsen de hakikatte birdir” dedi.

3079

کاف و نون همچون کمند آمد جذوب

تا کشاند مر عدم را در خطوب

Yokluğu, büyük ve müşkül işleri cezbetmek için Kâf ve Nûn çekicidir.

3080

پس دو تا باید کمند اندر صور

گر چه یکتا باشد آن دو در اثر

İş yapma hususunda bir olmakla beraber halat, surette iki kattır.

3081

گر دو پا گر چار پا ره را برد

همچو مقراض دو تا یکتا برد

İster iki ayak olsun, ister dört... Yol yürür. Makasa benzer, iki ağızlı olduğu halde birden keser.

3082

آن دو همبازان گازر را ببین

هست در ظاهر خلافی ز آن و ز این

Bez yıkayan iki arkadaşa bak. Görünüşte o, buna aykırı iş görmekte.

3083

آن یکی کرباس را در آب زد

و آن دگر همباز خشکش می‌کند

Birisi bezi suya sokar, öbür arkadaşı kurutur.

3084

باز او آن خشک را تر می‌کند

گوییا ز استیزه ضد بر می‌تند

Sonra yine öteki ıslatır. Sanki birbirlerine aykırı iş görürler.

3085

لیک این دو ضد استیزه نما

یکدل و یک کار باشد در رضا

Fakat, ey genç! Görünüşte birbirlerinin zıddına iş görür gibi olan bu iki arkadaşın gönülleri de birdir, yaptıkları iş de.

3086

هر نبی و هر ولی را مسلکی است

لیک تا حق می‌برد جمله یکی است

Her Peygamberin, her velînin bir mesleği vardır. Fakat değil mi ki hepsi halkı Hak’ka ulaştırıyor, birdir.

3087

چون که جمع مستمع را خواب برد

سنگهای آسیا را آب برد

Dinleyenler, onların sözlerinden uykuya daldılar mı... Değirmenin taşlarını su götürdü demektir.

3088

رفتن این آب فوق آسیاست

رفتنش در آسیا بهر شماست

Bu suyun akışı, değirmen için değildir, değirmene sizin için gitmektedir.

3089

چون شما را حاجت طاحون نماند

آب را در جوی اصلی باز راند

Fakat değirmene ihtiyacınız kalmadığı için değirmenci, suyu yatağına koyuverdi, asıl dereye akıttı.

3090

ناطقه سوی دهان تعلیم راست

ور نه خود آن نطق را جویی جداست

Söz söyleme kudreti, öğretmek için ağza gelir; yoksa o sözün ayrı bir mecrası vardır.

3091

می‌رود بی‌بانگ و بی‌تکرارها

تَحْتَهَا الْأَنْهارُ تا گلزارها

Sessizce, akışı tekerrür etmeksizin, bir akan cüz’ü bir daha akmaksızın ta...
altında nehirler akan gül bahçelerine kadar akıp gider.

3092

ای خدا جان را تو بنما آن مقام

کاندر او بی‌حرف می‌روید کلام

Tanrı, harfsiz söz beliren o makamı, canımıza sen göster.

3093

تا که سازد جان پاک از سر قدم

سوی عرصه‌ی دور پهنای عدم

Ki pâk can, başını ayak yapıp yokluğun o uzak ve geniş sahasına koşsun.

3094

عرصه‌ای بس با گشاد و با فضا

وین خیال و هست یابد زو نوا

Yokluk âlemi, pek geniş ve hudutsuz bir âlemdir. Bu hayal ve varlık, o âlemden yüzlerce gıda alır, o âlemden belirir, beslenir.

3095

تنگتر آمد خیالات از عدم

ز آن سبب باشد خیال اسباب غم

Hayaller, yokluk âlemine nispetle dardır. Onun için hayal, darlık ve sıkıntıya sebep olur.

3096

باز هستی تنگتر بود از خیال

ز آن شود در وی قمر همچون هلال

Varlık da hayalden daha dardır. O yüzden aylar, bu âlemde hilâl gibi görünür.

3097

باز هستی جهان حس و رنگ

تنگتر آمد که زندانی است تنگ

Duygu ve renk âleminin, yani bu dünyanın varlığı ise... yokluğa, hayale ve varlığa nispetle büsbütün dardır, âdeta daracık bir zindandır.

3098

علت تنگی است ترکیب و عدد

جانب ترکیب حسها می‌کشد

Âlemdeki terkip ve sayı, darlığa sebeptir. Fakat bizi duygularımız, terkip âlemine çekip durmaktadır.

3099

ز آن سوی حس عالم توحید دان

گر یکی خواهی بدان جانب بران

O duygularla birlik âlemini bil, eğer birlik âlemini diliyorsan o tarafa yürü.

3100

امر کن یک فعل بود و نون و کاف

در سخن افتاد و معنی بود صاف

Kün emri, bir tek iş yapar, fakat sözde Kâf ve Nûn harflerinden meydana gelmiştir. Mânası, yine tek ve sâftır.

3101

این سخن پایان ندارد باز گرد

تا چه شد احوال گرگ اندر نبرد

Bu söze nihayet yoktur. Dön de o kurdun o savaşta ne olduğunu anlat.

3102

گرگ را بر کند سر آن سر فراز

تا نماند دو سرى‌و امتياز

O yüce aslan; iki baş, iki üstünlük kalmasın diye kurdun başını kopardı.

3103

فَانْتَقَمْنا مِنْهُمْ است ای گرگ پیر

چون نبودی مرده در پیش امیر

Koca kurt! Mademki padişahın huzurunda kendini ölü saymadın, cezanı gör. İşte” Fentekamna minhüm?” budur.

3104

بعد از آن رو شیر با روباه کرد

گفت این را بخش کن از بهر خورد

Sonra yüzünü tilkiye dönüp “Hadi, bunları yememiz için pay et” dedi.

3105

سجده کرد و گفت کاین گاو سمین

چاشت خوردت باشد ای شاه گزین

Tilki secde edip dedi ki: “Bu semiz öküz, ey emin padişah, kuşluk yemeğin.

3106

و آن بز از بهر میان روز را

یخنیی باشد شه پیروز را

O keçiden de bahtı aydın padişaha gün ortasında yemesi için bir yahni olur.

3107

و آن دگر خرگوش بهر شام هم

شب چره‌ی این شاه با لطف و کرم

Tavşan da lûtuf ve kerem sahibi padişahın akşam yemeğidir”.

3108

گفت ای روبه تو عدل افروختی

این چنین قسمت ز کی آموختی

Aslan “Tilki, adaleti parlattın, apaydın bir hale getirdin. Bu çeşit pay etmeyi kimden öğrendin?

3109

از کجا آموختی این ای بزرگ

گفت ای شاه جهان از حال گرگ

Ey ulu kişi! Bu pay edişi nereden belledin? “ deyince Tilki dedi ki “Padişahım , kurdun halinden”!

3110

گفت چون در عشق ما گشتی گرو

هر سه را برگیر و بستان و برو

Bunun üzerine aslan “ Mademki sen bizim aşkımıza kendini rehin ettin; üçü de senin olsun, üçünü de al, git.

3111

روبها چون جملگی ما را شدی

چونت آزاریم چون تو ما شدی

Ey tilki, sen baştanbaşa bizim oldun, seni nasıl incitebilirim? Mademki sen, biz oldun;

3112

ما ترا و جمله اشکاران ترا

پای بر گردون هفتم نه بر آ

Biz de seniniz, bütün avlar da. Ayağını yedinci kat göğün üstüne bas, yüksel.

3113

چون گرفتی عبرت از گرگ دنی

پس تو روبه نیستی شیر منی

Alçak kurttan ibret aldığın için artık sen, tilki değilsin, benim aslanımsın” dedi.

3114

عاقل آن باشد که عبرت گیرد از

مرگ یاران در بلای محترز

Akıllı o kişidir ki çekinilen belâda dostların ölümünden ibret alır.

3115

روبه آن دم بر زبان صد شکر راند

که مرا شیر از پی آن گرگ خواند

O zaman tilki “ Aslan, bana bunu kurttan sonra teklif etti” diye yüzlerce şükürde bulundu.

3116

گر مرا اول بفرمودی که تو

بخش کن این را که بردی جان از او

“Eğer önce bana, bunu pay et, diye teklif etseydi, ondan canımı kurtarmama imkân mı vardı? “ diye şükürler etti.

3117

پس سپاس او را که ما را در جهان

کرد پیدا از پس پیشینیان

Şu halde bizden de Tanrı’ya şükürler olsun ki, bizi ancak helâk olanlardan sonra dünyaya getirdi.

3118

تا شنیدیم آن سیاستهای حق

بر قرون ماضیه اندر سبق

Bu suretle Hakk’ın, geçmiş zamanlarda gelip geçen kavimleri nasıl helâk ettiğini duyduk.

3119

تا که ما از حال آن گرگان پیش

همچو روبه پاس خود داریم بیش

Nihayet, o önce gelip geçen kurtların halini duyup da tilki gibi kendimizi koruyabiliriz.

3120

امت مرحومه زین رو خواندمان

آن رسول حق و صادق در بیان

İşte Tanrı’nın o Hak Peygamberi, o sözü doğru peygamber, bize bu yüzden “Acınmış ümmet” adını taktı.

3121

استخوان و پشم آن گرگان عیان

بنگرید و پند گیرید ای مهان

Ey ulular, o kurtların kemiklerini, tüylerini apaçık görün de bu halden ibret alın!

3122

عاقل از سر بنهد این هستی و باد

چون شنید انجام فرعونان و عاد

Akıllı, bu varlığı, bu kibir ve gururu terkeder; çünkü Firavun’un halini hatıra getirir.

3123

ور بننهد دیگران از حال او

عبرتی گیرند از اضلال او

Eğer ululanmayı bırakmaz, ibret almazsa onun azgınlığından başkaları ibret alır!

3124

گفت نوح ای سرکشان من من نی‌ام

من ز جان مرده به جانان می‌زی‌ام

Nuh “Ey serkeşler! Ben, ben değilim. Ben, canımdan öldüm, varlığımı terk ettim.
Tanrı ile diriyim.

3125

چون بمردم از حواس بو البشر

حق مرا شد سمع و ادراک و بصر

İnsanlık duygularımı değiştirdiğim için Tanrı bana duyuş, anlayış, görüş oldu.

3126

چون که من من نیستم این دم ز هوست

پیش این دم هر که دم زد کافر اوست

Çünkü ben, ben değilim. Bu nefes ondandır. Bu sözün karşısında söz söyleyen, inkârda bulunan kâfirdir” dedi.

3127

هست اندر نقش این روباه شیر

سوی این روبه نشاید شد دلیر

Bu tilki suretinde aslan gizlidir. Bu tilkinin bulunduğu yerde yiğitlik taslamağa gelmez.

3128

گر ز روی صورتش می‌نگروی

غره‌ی شیران از او می‌نشنوی

Sûretine bakıp aslan olduğuna inanmıyorsan ondan aslan kükreyişini de duymuyor musun?

3129

گر نبودی نوح را از حق یدی

پس جهانی را چرا بر هم زدی

Nuh’ta Tanrı’dan bir kudret yoktu da bütün dünyayı neden birbirine vurdu?

3130

صد هزاران شیر بود او در تنی

او چو آتش بود و عالم خرمنی

Bir vücutta yüz binlerce aslan vardı. O, ateş gibiydi, âlemse bir harman.

3131

چون که خرمن پاس عشر او نداشت

او چنان شعله بر آن خرمن گماشت

Harman, onun onda bir hakkını gözetmeyince o da harmana böyle bir şûleyi saldı, yakıp kül etti.

3132

هر که او در پیش این شیر نهان

بی‌ادب چون گرگ بگشاید دهان

Kim, bu gizli aslanın önünde kurt gibi ağız açıp edepten dışarı konursa,

3133

همچو گرگ آن شیر بردراندش

فَانْتَقَمْنا مِنْهُمْ بر خواندش

Aslan, kurdu nasıl paraladıysa onu da paralar, ona nasıl “ Fentekamna” âyetini okuduysa buna da okur.

3134

زخم یابد همچو گرگ از دست شیر

پیش شیر ابله بود کاو شد دلیر

Aslandan pençeyi yer. Aslanın önünde yiğitlik satanın aklı yoktur.

3135

کاشکی آن زخم بر تن آمدی

تا بدی کایمان و دل سالم بدی

Keşke o yara yalnız vücuda gelseydi de gönül ve iman selâmette kalsaydı...

3136

قوتم بگسست چون اینجا رسید

چون توانم کرد این سر را پدید

Söz buraya gelince kuvvetim kesildi. Bu sırrı nasıl açayım?

3137

همچو آن روبه کم اشکم کنید

پیش او روباه بازی کم کنید

O tilki gibi siz de boğazınızı az düşünün, onun huzurunda hileye az sapın.

3138

جمله ما و من به پیش او نهید

ملک ملک اوست ملک او را دهید

Huzurunda bütün bizi, beni terk edin... Mülk, onun mülküdür; mülkü ona teslim edin.

3139

چون فقیر آیید اندر راه راست

شیر و صید شیر خود آن شماست

Doğru yola yoksulca gelirseniz aslan da sizindir, aslanın avladığı av da sizin.

3140

ز آنکه او پاک است و سبحان وصف اوست

بی‌نیاز است او ز نغز و مغز و پوست

Çünkü o, paktır; Sübhan, onun vasfıdır. O, batınî şeylerden de müstağnidir, zâhiri şeylerden de.

3141

هر شکار و هر کراماتی که هست

از برای بندگان آن شه است

Ondaki her türlü av, her çeşit ikram ve ihsan o padişahın kulları içindir.

3142

نیست شه را طمع بهر خلق ساخت

این همه دولت خنک آن کاو شناخت

Padişahın hiçbir şeye tamahı yoktur, O, bütün bu devleti halk için düzüp koşmuştur; ne mutlu anlayana!

3143

آن که دولت آفرید و دو سرا

ملک دولتها چه کار آید و را

Dünyanın ve ahiretin devletleri; devleti, dünyayı ve ahireti yaratan kişinin ne işine yarar?

3144

پیش سبحان بس نگه دارید دل

تا نگردید از گمان بد خجل

Şu halde Süphan'ın huzurunda gönlünüzü koruyun ki sonra kötü düşünceden utanmayasınız.

3145

کاو ببیند سر و فکر و جستجو

همچو اندر شیر خالص تار مو

Çünkü o; halis sütün içindeki siyah kıl gibi bütün gizli şeyleri, düşünceleri arayıp taramayı...her şeyi görür.

3146

آن که او بی‌نقش ساده سینه شد

نقشهای غیب را آیینه شد

Suretten geçip gönlünü arıtan kişi, gayp suretlerine ayna olur.

3147

سر ما را بی‌گمان موقن شود

ز آن که مومن آینه‌ی مومن شود

Şüphe yok, sırrımızı anlar; çünkü mümin, müminin aynasıdır.

3148

چون زند او نقد ما را بر محک

پس یقین را باز داند او ز شک

Nakdimizi mehenge urunca derhal yakîni şüpheden ayırt eder.

3149

چون شود جانش محک نقدها

پس ببیند قلب را و قلب را

Canı, nakitlerin mehengi olunca elbette ayarı sağlam olanı da görür, kalp olanı da.

3150

پادشاهان را چنان عادت بود

این شنیده باشی ار یادت بود

Hatırlarsan duymuşsundur; padişahların böyle bir âdeti vardı:

3151

دست چپشان پهلوانان ایستند

ز آنکه دل پهلوی چپ باشد ببند

Sol taraflarında yiğitler, bahadırlar dururdu, çünkü kalp vücudun sol tarafındadır.

3152

مشرف و اهل قلم بر دست راست

ز آن که علم و خط و ثبت آن دست راست

Defterdarlarla hesap memurlarının ve kalem ehli olanların makamı sağ taraflarındaydı. Çünkü yazı yazmak ve bir şeyi tespit etmek sağ elin işidir.

3153

صوفیان را پیش رو موضع دهند

کاینه‌ی جان‌اند و ز آیینه بهند

Sofilere karşılarında yer verirlerdi. Zira onlar, can aynasıdırlar, hattâ aynadan da iyidirler.

3154

سینه صیقلها زده در ذکر و فکر

تا پذیرد آینه‌ی دل نقش بکر

Gönül aynasının fikir suretleri kabul etmesi o aynada bu görülmemiş suretlerin görünmesi için kalplerini zikirle, fikirle cilâlamışlardır.

3155

هر که او از صلب فطرت خوب زاد

آینه در پیش او باید نهاد

Yaratılış sulbünden temiz ve güzel doğan kişinin önüne ayna koymak gerektir.

3156

عاشق آیینه باشد روی خوب

صیقل جان آمد و تَقْوَی القلوب

Güzel yüz aynaya âşıktır. Güzel yüz, aynaya âşık olduğu gibi cana cilâ, kalplere de temizlik verir.

3157

آمد از آفاق یار مهربان

یوسف صدیق را شد میهمان

Uzak yerlerden bir merhametli dost, Yusuf-u Sıddıyk’a konuk oldu.

3158

کآشنا بودند وقت کودکی

بر وسادهٔ آشنایی متکی

Çocukluktan beri birbirlerini tanırlardı. Eskiden beri âşinalık yastığına yaslanmışlardı.

3159

یاد دادش جور اخوان و حسد

گفت کان زنجیر بود و ما اسد

Konukla, Yusuf’a kardeşlerinin yaptığı cefayı, onların hasetlerini konuştular. Yusuf “o haset ve cefa, zincirdi; biz de aslandık.

3160

عار نبود شیر را از سلسله

نیست ما را از قضای حق گله

Aslanın zincire vurulması ayıp değildir. Bizim Tanrı'nın kaza ve kaderinden şikâyetimiz yok.

3161

شـیر را بر گردن ار زنجیر بود

بر همه زنجیر سـازان میر بود

Aslan, boynunda zincir bulunmakla beraber bütün zincir yapanlara beydir” dedi.

3162

گفت چون بودی ز زندان و ز چاه

گفت همچون در محاق و کاست ماه

Dostu Yusuf’a “Zindanda ve kuyuda ne haldeydin?” dedi. Yusuf cevap verdi: “Ay, bedir halinden çıkar ve eski ay haline gelir ya... işte öyle”.

3163

در محاق ار ماه نو گردد دو تا

نی در آخر بدر گردد بر سما

Eski ay görünmez, sonra hilâl olur da iki büklüm bir halde görünür. Fakat sonunda yine gökte bedir haline gelmez mi?

3164

گر چه دردانه به هاون کوفتند

نور چشم و دل شد و بیند بلند

İnci tanesini havanda döverler ama kadri yine yücedir, ya ilâç olarak göze çekilir, yahut macun haline getirilir, kalp ferahlığı için yenir.

3165

گندمی را زیر خاک انداختند

پس ز خاکش خوشه‌ها بر ساختند

Buğdayı toprak altına attılar ama sonradan topraktan başaklar çıktı.

3166

بار دیگر کوفتندش ز آسـیا

قیمتش افزود و نان شـد جان فزا

Ondan sonra değirmende öğüttüler, değeri arttı, cana can katan gıda oldu.

3167

باز نان را زیر دندان کوفتند

گشت عقل و جان و فهمِ هوشمند

Sonra ekmeği bir kere daha diş altında ezdiler; akıllı kişiye akıl ve idrâk oldu.

3168

باز آن جان چون که محو عشق گشت

یُعْجِبُ الزُّرَّاعَ آمد بعد کشت

Daha sonra da o can, aşkta mahvoldu da Hak yolunda ekildikten sonra mahsûl verdi, ekincileri hayrete düşürdü.

3169

این سخن پایان ندارد باز گرد

تا که با یوسف چه گفت آن نیک مرد

Bu sözün sonu gelmez. Sen, o iyi adamın Yusuf’a ne dediğini anlatmaya başla.

3170

بعد قصه گفتنش گفت ای فلان

هین چه آوردی تو ما را ارمغان

Yusuf, başından geçenleri anlattıktan sonra “ Eh...bize ne armağan getirdin, bakalım?” dedi.

3171

بر در یاران تهی دست ای فتی

هست چون بی‌گندمی در آسیا

Ey ulu kişi! Dostları görmeye eli boş gitmek, değirmene buğdaysız gitmeye benzer.

3172

حق تعالی خلق را گوید به حشر

ارمغان کو از برای روز نشر

Ulu Tanrı bile mahşer günü, halka “ Kıyamet günü için armağanın nerede;

3173

جئتمونا و فرادی بی‌نوا

هم بدان سان که خلقناکم کذا

Bize yapayalnız, azıksız, âdeta sizi yarattığımız gibi geldiniz.

3174

هین چه آوردید دست آویز را

ارمغانی روز رستاخیز را

Kendinize gelin! Kıyamet günü için ne hediyeniz var, ne getirdiniz?

3175

یا امید باز گشتنتان نبود

وعده‌ی امروز باطلتان نمود

Yoksa tekrar dönüp geleceğinizi ummuyor muydunuz, size bugünün vâdesi bâtıl mı göründü ki? der.

3176

وعده‌ی مهمانی‌اش را منکری

پس ز مطبخ خاک و خاکستر بری

Ona konuk olacağımızı inkâr ediyorsan bu mutfaktan ancak toprak ve kül alabilirsin.

3177

ور نه‌ای منکر چنین دست تهی

در در آن دوست چون پا می‌نهی

İnkâr etmiyorsan niçin böyle elin boş. O sevgilinin kapısına böyle nasıl ayak atacaksın?

3178

اندکی صرفه بکن از خواب و خور

ارمغان بهر ملاقاتش ببر

Yemeyi, uyumayı biraz azalt da onunla görüşmek için bir armağan götür.

3179

شو قليل النوم مما يهجعون

باش در اسحار از يستغفرون

Geceleri az uyuyanlardan seher çağlarında istiğfar edenlerden ol.

3180

اندکی جنبش بکن همچون جنین

تا ببخشندت حواس نور بین

Sen de rahimdeki çocuk gibi az oyna da sana da nurları gören duygular bağışlasınlar.

3181

وز جهان چون رحم بیرون روی

از زمین در عرصه‌ی واسع شوی

Rahim gibi olan dünyadan çıkınca yeryüzünden daha geniş bir sahaya dalacaksın.

3182

آن که ارض اللّٰه واسع گفته‌اند

عرصه‌ای دان کانبیا در رفته‌اند

“Tanrı yeri geniştir” derler ya; o geniş yer, bil peygamberlerin gidip daldıkları sahadır.

3183

دل نگردد تنگ ز آن عرصه‌ی فراخ

نخل تر آن جا نگردد خشک شاخ

O geniş sahada gönül daralmaz; yaş ağaç, orada kuru dal haline gelmez.

3184

حاملی تو مر حواست را کنون

کند و مانده می‌شوی و سر نگون

Şimdi duygular, sen de. Fakat bir gün yorgun, bitkin, baş aşağı bir hale geleceksin.

3185

چون که محمولی نه حامل وقت خواب

ماندگی رفت و شدی بی‌رنج و تاب

Uykuda duygularını taşımazsın, duygular seni taşır. Bu yorgunluk, bitkinlik gider, eziyetten, sıkıntıdan kurtulursun.

3186

چاشنیی دان تو حال خواب را

پیش محمولی حال اولیا

Sen uyku halini, velîlerin uyanıkken de duygularını taşımamaları halinde bir çeşni bil.

3187

اولیا اصحاب کهفند ای عنود

در قیام و در تقلب هُمْ رقود

Be inatçı; velîler, Eshab-ı Kehf’dir. Ayakta olsalar da, yürüyüp gezseler de uykudadırlar.

3188

می‌کشدشان بی‌تکلف در فعال

بی‌خبر ذات الیمین ذات الشمال

Tanrı, onları, kendilerinin haberi olmadan işletir; sağa sola çevirir.

3189

چیست آن ذات الیمین فعل حسن

چیست آن ذات الشمال اشغال تن

O sağa çevrilme nedir? İyi iş. Ya sola çevrilme? O da bedene, varlığa ait işler.

3190

می‌رود این هر دو کار از انبیا

بی‌خبر زین هر دو ایشان چون صدا

Bu iki hal de peygamberlerden, dağdan ses gelir gibi zuhur eder. Onların, her ikisinden de haberleri yoktur.

3191

گر صدایت بشنواند خیر و شر

ذات کوه از هر دو باشد بی‌خبر

Dağ, hayır olsun, şer olsun... Senin sesini sana verir, duyurur. Fakat ikisinden de bihaberdir.

3192

گفت یوسف هین بیاور ارمغان

او ز شرم این تقاضا زد فغان

Yusuf “Hadi, armağanını çıkar” deyince konuk, bu istekten utanıp âdeta figan ederek.

3193

گفت من چند ارمغان جستم ترا

ارمغانی در نظر نامد مرا

”Sana getirmek için ne kadar armağan aradıysam hiçbir şeyi beğenmedim, lâyık görmedim.

3194

حبه‌ای را جانب کان چون برم

قطره‌ای را سوی عمان چون برم

Bir habbeyi alıp da madene, bir katrayı alıp da ummana nasıl götürebilirim?

3195

زیره را من سوی کرمان آورم

گر به پیش تو دل و جان آورم

Sana gönül ve can bile getirsem Kirman’a kimyon götürmüş sayılırım.

3196

نیست تخمی کاندر این انبار نیست

غیر حسن تو که آن را یار نیست

Senin, misli olmayan güzelliğinden başka bir tohum yoktur ki bu ambarda olmasın.

3197

لایق آن دیدم که من آیینه‌ای

پیش تو آرم چو نور سینه‌ای

Sana gönül nuru gibi bir ayna getirmeyi lâyık gördüm.

3198

تا ببینی روی خوب خود در آن

ای تو چون خورشید شمع آسمان

Ey güneş gibi gökyüzünün ışığı olan güzel! Ona baktıkça kendi güzel yüzünü görürsün.

3199

آینه آوردمت ای روشنی

تا چو بینی روی خود یادم کنی

Gözümün nuru, sana ayna getirdim, ona bakıp yüzünü gördükçe beni hatırlarsın” dedi.

3200

آینه بیرون کشید او از بغل

خوب را آیینه باشد مشتغل

Koynundan aynayı çıkarıp sundu. Güzeller, aynayla meşgul olurlar.

3201

آینه‌ی هستی چه باشد نیستی

نیستی بر گر تو ابله نیستی

Varlığın aynası nedir? Yokluk. Ahmak değilsen yokluğu ihtiyar et.

3202

هستی اندر نیستی بتوان نمود

مال داران بر فقیر آرند جود

Varlık, yoklukta görünebilir. Zenginler, yoksula cömertlik edebilirler.

3203

آینه‌ی صافی نان خود گرسنه ست

سوخته هم آینه‌ی آتش زنه ست

Ekmeğin saf aynası açtır; kav da çakmak taşının aynasıdır.

3204

نیستی و نقص هر جایی که خاست

آینه‌ی خوبی جمله‌ی پیشه‌هاست

Bir yerde yokluk ve noksan oldu mu...bu, bütün sanatların güzelliğine aynadır.

3205

چون که جامه چست و دوزیده بود

مظهر فرهنگ درزی چون شود

Elbise biçilmiş, dikilmiş olursa terzinin mahareti görünebilir mi?

3206

ناتراشیده همی‌باید جذوع

تا دروگر اصل سازد یا فروع

Budaklar yontulmamış olmalı ki marangoz onu yontsun, rendelesin... Ondan asla, yahut fer’e ait bir şey yapsın.

3207

خواجه‌ی اشکسته بند آن جا رود

که در آن جا پای اشکسته بود

Usta kırıkçı nerede ayağı kırılmış varsa oraya gider.

3208

کی شود چون نیست رنجور نزار

آن جمال صنعت طب آشکار

Hasta ve arık kişi olmazsa tıp sanatının güzelliği nasıl görünür?

3209

خواری و دونی مسها بر ملا

گر نباشد کی نماید کیمیا

Ey ulu kişi! Bakırların bayalığı, aşağılığı olmasa kimya nasıl olur da zuhur eder?

3210

نقصها آیینه‌ی وصف کمال

و آن حقارت آینه‌ی عز و جلال

Noksanlar, kemal vasfının aynasıdır. O horluk, yücelik ve ululuğa aynadır.

3211

ز آن که ضد را ضد کند پیدا یقین

ز آن که با سرکه پدید است انگبین

Çünkü yakinen zıt, zıddı gösterir. Ondan dolayı bal, sirke ile görünür, (sirkengebin olur(

3212

هر که نقص خویش را دید و شناخت

اندر استکمال خود ده اسبه تاخت

Kim, kendi noksanını görüp anlarsa yedeğinde dokuz at olduğu halde tekemmül yolunda koşar.

3213

ز آن نمی‌پرد به سوی ذو الجلال

کاو گمانی می‌برد خود را کمال

Kendisini kâmil sanan, ululuk sahibi Tanrı’nın yolunda uçamaz.

3214

علتی بدتر ز پندار کمال

نیست اندر جان تو ای ذو دلال

Ey mağrur ve sapık! Canında kendini kâmil sanmaktan daha beter bir illet olamaz.

3215

از دل و از دیده‌ات بس خون رود

تا ز تو این معجبی بیرون رود

Senden bu kendini beğenme defoluncaya kadar gönlünden de çok kan akar, gözünden de!

3216

علت ابلیس انا خیری بده ست

وین مرض در نفس هر مخلوق هست

İblis’in illeti “Ben, Âdem’den hayırlıyım” demesiydi. Bu hastalık, her mahlûkta vardır.

3217

گر چه خود را بس شکسته بیند او

آب صافی دان و سرگین زیر جو

Bu hastalığa müptelâ olan, kendisini hor görse bile sen onu, altında pislik olan sâf su bil!

3218

چون بشوراند ترا در امتحان

آب سرگین رنگ گردد در زمان

İmtihan kasdıyla onu bir karıştırsan hemen su bulanır, pislik rengini alır.

3219

در تگ جو هست سرگین ای فتی

گر چه جو صافی نماید مر ترا

Ey yiğit! Irmak sana sâf ve berrak görünüyor ama senin ırmağının dibinde de pislik var.

3220

هست پیر راه دان پر فطن

باغهای نفس کل را جوی کن

Yol bilen anlayışlı pîr, Nefs-i küll bağlarına ark kazıcıdır.

3221

جوی خود را کی تواند پاک کرد

نافع از علمِ خدا شد علمِ مرد

Irmak, kendisini nereden temizleyecek? İnsanın bilgisi, Tanrı bilgisiyle fayda verir.

3222

کی تراشد تیغ دسته‌ی خویش را

رو به جراحی سپار این ریش را

Kılıç sapını kesebilir mi? Yürü, bu yarayı bir cerraha göster.

3223

بر سر هر ریش جمع آمد مگس

تا نبیند قبح ریش خویش کس

Kimse, yarasının kötülüğünü görmesin diye her yaranın üstüne sinek üşer.

3224

آن مگس اندیشه‌ها و آن مال تو

ریش تو آن ظلمت احوال تو

O sinekler; senin düşüncelerin, mallarındır; yaran da ahvalindeki zulmet!

3225

ور نهد مرهم بر آن ریش تو پیر

آن زمان ساکن شود درد و نفیر

Eğer o yaraya pîr merhem korsa o zaman derdin iyileşir, feryat ve figanın kesilir.

3226

تا که پندارد که صحت یافته ست

پرتو مرهم بر آن جا تافته ست

Yara sahibi, merhem konunca sıhhat buldum sanır. Halbuki hakikatte oraya merhemin ışığı vurmuştur.

3227

هین ز مرهم سر مکش ای پشت ریش

و آن ز پرتو دان مدان از اصل خویش

Kendine gel, ey sırtı yaralı, merhemden baş çekme; iyileşince de kendi kendime iyileştim deme, sıhhati merhemden bil!

3228

پیش از عثمان یکی نساخ بود

کاو به نسخ وحی جدی می‌نمود

Osman’dan önce bir kâtip vardı. Vahyi yazmağa gayret ederdi.

3229

چون نبی از وحی فرمودی سبق

او همان را وانبشتی بر ورق

Peygamber, kendisine vahyedilen âyetleri söyledi mi o, hemen kâğıda yazardı.

3230

پرتو آن وحی بر وی تافتی

او درون خویش حکمت یافتی

Vahyin ışığı, kâtibe vurunca, gönlüne bazı hikmetler doğardı.

3231

عین آن حکمت بفرمودی رسول

زین قدر گمراه شد آن بو الفضول

Peygamber de onun içine doğanları aynen söylerdi. O herzevekil, bu kadarcık bir şeyden azdı. Yoldan çıkıp.

3232

کانچه می‌گوید رسول مستنیر

مر مرا هست آن حقیقت در ضمیر

″Tanrıdan nur alan Peygamber, ne söylüyorsa o söylediği şey, benim gönlümde,
o hakikat benim de gönlüme doğmakta” dedi.

3233

پرتو اندیشه‌اش زد بر رسول

قهر حق آورد بر جانش نزول

Düşüncesinin ışığı, Peygambere vurdu, kâtibin canına Tanrı’nın kahrı gelip çattı.

3234

هم ز نساخی بر آمد هم ز دین

شد عدوی مصطفی و دین به کین

Hem kâtiplikten çıktı, hem dinden. Kinlenip Mustafa’ya ve dine düşman oldu.

3235

مصطفی فرمود کای گبر عنود

چون سیه گشتی اگر نور از تو بود

Mustafa “ Ey inatçı kâfir! Nur, sendense niçin şimdi kapkara kesildin?

3236

گر تو ینبوع الهی بودیی

این چنین آب سیه نگشودیی

Eğer Tanrı ırmağının kaynağı olsaydın böyle bir kara suyun bendini açmaz, akıtmazdın” dedi.

3237

تا که ناموسش به پیش این و آن

نشکند بر بست این او را دهان

Şunun, bunun yanında namusum bir paralık olmasın düşüncesi, ağzını bağladı.

3238

اندرون می‌سوختش هم زین سبب

توبه کردن می‌نیارست این عجب

Bu yüzden içten yanıp yakılıyordu. Fakat şaşılacak şey şurası ki tövbe de edemiyordu.

3239

آه می‌کرد و نبودش آه سود

چون در آمد تیغ و سر را در ربود

Ah ediyordu, fakat ah etmesi faydasız. Kılıç gelmiş, kelleyi uçurmuştu.

3240

کرده حق ناموس را صد من حدید

ای بسا بسته به بند ناپدید

Tanrı, namusu, ar ve hayayı yüz batman ağırlığında bir demir yapmıştır. Nice kişiler, görünmez bağlarla bağlanıp kalmıştır!

3241

کبر و کفر آن سان ببست آن راه را

که نیارد کرد ظاهر آه را

Kibir ve kâfirlik, o yolu, o kadar bağlamıştır ki kibir ve küfür sahibi, açıkça ah edemez bile!

3242

گفت اغلالا فهم به مقمحون

نیست آن اغلال بر ما از برون

Tanrı “Onların boyunlarına zincirler vurduk, başlarını yukarı kaldırmışlardır, indiremezler “ dedi. Bu zincirler, bizden dışarıda değil.

3243

خلفهم سدا فأغشيناهم

می‌نبیند بند را پیش و پس او

“Önlerine, artlarına mânialar koyduk, gözlerini perdeleyip örttük” buyurdu.
Fakat bu hale uğrayan, önündeki, ardındaki mâniaya görmez.

3244

رنگ صحرا دارد آن سدی که خاست

او نمی‌داند که آن سد قضاست

O dikilen mânianın çetinliği görünmez. Çünkü o kişi, kaza ve kaderin tesiriyle kuruldğunu bilmez.

3245

شاهد تو سد روی شاهد است

مرشد تو سد گفت مرشد است

Senin sevgilin, asıl sevgilinin yüzünü örtmekte...mürşidin, asıl mürşidin, sözünü dinlemene mâni olmaktadır.

3246

ای بسا کفار را سودای دین

بندشان ناموس و کبر آن و این

Nice kâfirler vardır ki din sevdasındadırlar. Fakat namus, kibir, şu bu; onların mânialarıdır, halleridir.

3247

بند پنهان لیک از آهن بتر

بند آهن را کند پاره تبر

Bu, gizli bir bağdır ama demirden beter. Demir bağı, ancak balta kırar...

3248

بند آهن را توان کردن جدا

بند غیبی را نداند کس دوا

Demir bağı kırmak, kaldırmak ne de olsa yine mümkündür. Fakat gayptan bağlanan bağa kimse çare bulamaz.

3249

مرد را زنبور اگر نیشی زند

طبع او آن لحظه بر دفعی تند

Bir adamı arı sokarsa tabiatı, derhal o kötülüğü gidermek için uğraşmaya başlar.

3250

زخم نیش اما چو از هستی تست

غم قوی باشد نگردد درد سست

Bu da arı sokmasıdır ama kendi varlığından, senden meydana gelmedir. Böyle olunca da gam kuvvetlenir, illet bir türlü geçmez.

3251

شرح این از سینه بیرون می‌جهد

لیک می‌ترسم که نومیدی دهد

İçimden bunu açmak, iyice anlatmak geliyor ama ümitsizlik verir diye korkuyorum.

3252

نی مشو نومید و خود را شاد کن

پیش آن فریادرس فریاد کن

Hayır , ümitsizlenme, sevin o feryada erişen Tanrı’ya feryat et!

3253

کای محب عفو از ما عفو کن

ای طبیب رنج ناسور کهن

Ey affetmeyi seven Tanrı, bizi affet! Ey eskimiş nasır illetinin bile hekimi, bizi bağışla!

3254

عکس حکمت آن شقی را یاوه کرد

خود مبین تا بر نیارد از تو گرد

Hikmetin gönlüne aksetmesi o kötüyü yoldan çıkardı. Sen de kendini görme ki bu görüş senden toz kaldırmasın.

3255

ای برادر بر تو حکمت جاریه ست

آن ز ابدال است و بر تو عاریه ست

Kardeş sana akıp duran hikmet “ Tanrı Abdâli’ndendir, sana âriyettir.

3256

گر چه در خود خانه نوری یافته ست

آن ز همسایه‌ی منور تافته ست

O kendisinde bir nur bulmuştur ama o nur, padişahların eşiğinden vurmuştur.

3257

شکر کن غره مشو بینی مکن

گوش دار و هیچ خود بینی مکن

Şükret, mağrur olma, ululanma, kulak as ve hiç kendini görme.

3258

صد دریغ و درد کاین عاریتی

امتان را دور کرد از امتی

Yüz binlerce ah ki bu âriyet hal, ümmetleri ümmetlikten uzaklaştırdı.

3259

من غلام آن که او در هر رباط

خویش را واصل نداند بر سماط

Kendisini, her konakta sofra başına varacak sanmayan kişiye kul olayım.

3260

بس رباطی که بباید ترک کرد

تا به مسکن در رسد یک روز مرد

Adamın bir gün evine varabilmesi için bir çok konakları terk etmesi lâzımdır.

3261

گر چه آهن سرخ شد او سرخ نیست

پرتو عاریت آتش زنی است

Demir kıpkırmızı oldu ama hakikatte kızıl değildir ki. Bu kızıllık, bir ocağın demire verdiği âriyet kızıllıktır.

3262

گر شود پر نور روزن یا سرا

تو مدان روشن مگر خورشید را

Penceredeki cam, yahut ev; nurlanırsa, ışık verirse onu parlak sanma , anla ki parlaklık güneştedir.

3263

هر در و دیوار گوید روشنم

پرتو غیری ندارم این منم

Her kapı, duvar “ Ben parlağım, başkasının nuruyla parlamıyorum. Parlayan benim” diyebilir.

3264

پس بگوید آفتاب ای نارشید

چون که من غارب شوم آید پدید

Fakat güneş “Ey ham! Hele ben bir batayım da ne olduğun meydana çıkar” der.

3265

سبزه‌ها گویند ما سبز از خودیم

شاد و خندانیم و بس زیبا خدیم

Yeşillikler “ Biz kendimizden yeşerdik, sevinç içindeyiz, gülümseyip duruyoruz, ta ezelden beri bu yücelik bizde var” diyebilirler.

3266

فصل تابستان بگوید ای امم

خویش را بینید چون من بگذرم

Fakat yaz mevsimi, onlara “ Ey ümmetler, ben geçeyim de o vakit kendinizi görün” der.

3267

تن همی‌نازد به خوبی و جمال

روح پنهان کرده فر و پر و بال

Vücut güzellikle öğünür, nazlanır durur. Çünkü ruh, kuvvetini, kolunu kanadını gizlemiştir.

3268

گویدش ای مزبله تو کیستی

یک دو روز از پرتو من زیستی

Vücuda der ki: “Ey süprüntülük! Sen kim oluyorsun ki? Bir iki gün benim ışığımla yaşadın:

3269

غنج و نازت می‌نگنجد در جهان

باش تا که من شوم از تو جهان

Nazın işven dünyaya sığmıyor? Hele dur, bekle; ben senden çıkayım da gör.

3270

گرمدارانت ترا گوری کنند

طعمه‌ی موران و مارانت کنند

Seni o ziyadesiyle sevenler, mezara tıkarlar; karıncalara, yılanlara gıda ederler.

3271

بینی از گند تو گیرد آن کسی

کاو به پیش تو همی‌مردی بسی

Çok defalar senin önünde ölüme razı olan yok mu? İşte o, senin pis kokundan burnunu tıkar”!

3272

پرتو روح است نطق و چشم و گوش

پرتو آتش بود در آب جوش

Söz, göz, kulak... Hep ruhun ışığıdır. Suda coşan pırıldayan, ateşin parıltısıdır.

3273

آن چنان که پرتو جان بر تن است

پرتو ابدال بر جان من است

Canın ışığı nasıl tene vuruyorsa Abdâl’ın ışığı da benim canıma vurmakta.

3274

جان جان چون واکشد پا را ز جان

جان چنان گردد که بی‌جان تن بدان

Canın canı olan o Abdâl’ın ışığı candan ayak çekti mi...Ten, cansız ne hale gelirse o hale gelir. Şunu bil ki,

3275

سر از آن رو می‌نهم من بر زمین

تا گواه من بود در روز دین

Ben kıyamet günü bu sözüme şahit olsun diye yere baş koyuyorum.

3276

یوم دین که زلزلت زلزالها

این زمین باشد گواه حالها

Yerlerin şiddetle sarsıldığı kıyamet gününde bu yeryüzü, insanların hallerine şahit olur.

3277

كاو تحدث جهرة أخبارها

در سخن آید زمین و خاره‌ها

Gizlediği haberleri apaşikâr söyler. Yeryüzü ve dikenler söze gelir.

3278

فلسفی منکر شود در فکر و ظن

گو برو سر را بر آن دیوار زن

Filozof; kendi fikrince, kendi zannınca bunu inkâr eder. Ona de: Sen var, başını o duvara vura gör!

3279

نطق آب و نطق خاک و نطق گل

هست محسوس حواس اهل دل

Gönül ehlinin duyguları; suyun, toprağın, çamurun sözünü duyar durur.

3280

فلسفی کاو منکر حنانه است

از حواس اولیا بیگانه است

Filozof, Hannâne direğinin inlemesini inkâr eder. Çünkü velîlerin duygularından haberi yok, onlara yabancı.

3281

گوید او که پرتو سودای خلق

بس خیالات آورد در رای خلق

Der ki: “ Halkta sevdanın aksi, birçok hayaller yaratır, onlara gösterir”

3282

بلکه عکس آن فساد و کفر او

این خیال منکری را زد بر او

Halbuki bu fikir, onun fesat ve küfrünün aksidir. Bu inkâr hayali; ona fikrinden, inanışındaki bozukluktan gelmiştir.

3283

فلسفی مر دیو را منکر شود

در همان دم سخره‌ی دیوی بود

Filozof; cini, şeytanı inkâr eder; fakat inkâr eder etmez bir cinin, bir şeytanın maskarası olmuştur.

3284

گر ندیدی دیو را خود را ببین

بی‌جنون نبود کبودی بر جبین

Ey filozof, eğer şeytanı görmedinse kendine bak!(Başını duvara vurup çürütmüşsün, gömgök olmuş) Deli olmadan alın böyle göğerir mi?

3285

هر که را در دل شک و پیچانی است

در جهان او فلسفی پنهانی است

Kimin gönlünde şüphe, vesvese varsa felsefeye inanmıştır, gizli münkirdir.

3286

می‌نماید اعتقاد و گاه گاه

آن رگ فلسف کند رویش سیاه

Bazen dine inanır ama bazı ,bazı da o filozofluk damarı yüzünü kapkara eder.

3287

الحذر ای مومنان کان در شماست

در شما بس عالم بی‌منتهاست

Sakının müminler; o felsefeye inanış sizde de vardır. Sizde nice sonsuz âlimler var.

3288

جمله هفتاد و دو ملت در تو است

وه که روزی آن بر آرد از تو دست

Bütün bu yetmiş iki din ve şeriat sendedir. Senden zâhir olduğu gün eyvah haline!

3289

هر که او را برگ آن ایمان بود

همچو برگ از بیم این لرزان بود

Kimde o aykırı inanıştan bir yapracık varsa o günün korkusundan yaprak gibi titrer.

3290

بر بلیس و دیو از آن خندیده‌ای

که تو خود را نیک مردم دیده‌ای

İblis’e cine, kendini iyi adam gördüğünden güldün.

3291

چون کند جان باژگونه پوستین

چند وا ویلا بر آید ز اهل دین

Fakat can, postunu ters giyer , içindekini dışarı verirse din ehlinden ne kadar ahlar vahlar çıkar.

3292

بر دکان هر زرنما خندان شده ست

ز آنکه سنگ امتحان پنهان شده ست

Dükkânda altın gibi görünen madenlerin hepsi güler. Çünkü imtihan taşı gizlidir.

3293

پرده ای ستار از ما بر مگیر

باش اندر امتحان ما مجیر

Ey ayıpları örten Tanrı! Perdemizi kaldırma; imtihan zamanında bize yardım et, bizi kurtar!

3294

قلب پهلو می‌زند با زر به شب

انتظار روز می‌دارد ذهب

Geceleyin kalp altın, hakiki altınla yan yanadır. Altın ise gündüzü bekler.

3295

با زبان حال زر گوید که باش

ای مزور تا بر آید روز فاش

Hal diliyle der ki: “ Yalancı, hele bir dur. Herkesin meydana çıkacağı gün bir gelsin”!

3296

صد هزاران سال ابلیس لعین

بود ز ابدال و امیر المؤمنین

Lânetlenmiş İblis; yüz binlerce yıl Abdâl’ dendi, müminler beyiydi.

3297

پنجه زد با آدم از نازی که داشت

گشت رسوا همچو سرگین وقت چاشت

Naz ve istiğnası yönünden Âdemle savaştı, kuşluk vakti kokmaya başlayan pislik gibi rüsvay oldu.

3298

بلعم باعور را خلق جهان

سغبه شد مانند عیسای زمان

Dünya halkı, Bâûr oğlu Bel’am’a zamanın İsa’sına mağlûp oldukları gibi mağlûp ve zebun olmuştu.

3299

سجده ناوردند کس را دون او

صحت رنجور بود افسون او

Ondan başka kimseye secde etmezlerdi. Afsunu, hastalara şifa verirdi.

3300

پنجه زد با موسی از کبر و کمال

آن چنان شد که شنیده ستی تو حال

Kendisini beğendiği, ulu gördüğü için Musa ile savaştı. Sonra hali, duyduğun gibi oldu.

3301

صد هزار ابلیس و بلعم در جهان

همچنین بوده ست پیدا و نهان

Dünyada yüz binlerce İblis ve Bel’am vardır ki gizli, açık hep bu hale düşmüşlerdir.

3302

این دو را مشهور گردانید اله

تا که باشد این دو بر باقی گواه

Tanrı, diğerlerine misal olsun diye bu ikisini meşhur etti;

3303

این دو دزد آویخت از دار بلند

ور نه اندر قهر بس دزدان بدند

Bu iki hırsızı darağacına çekti, yükseltti. Yoksa kahrına uğramış daha nice hırsız var!

3304

این دو را پرچم به سوی شهر برد

کشتگان قهر را نتوان شمرد

Bu ikisini aşikâre kahredip şöhretlendirdi; yoksa onun kahrıyla ölenler sayılamayacak kadar çok!

3305

نازنینی تو ولی در حد خویش

اللّه اللہ پا منه از حد خویش

Nazeninsin, nazlısın, ama haddince Allah aşkına olsun haddini aşma!

3306

گر زنی بر نازنین تر از خودت

در تگ هفتم زمین زیر آردت

Eğer kendinden daha nazenin birisine çatarsan seni yerin yedi kat dibine sokar.

3307

قصه‌ی عاد و ثمود از بهر چیست

تا بدانی کانبیا را نازکی است

Âd ve Semud kavminin hikâyeleri ne için söylenip duruyor? Peygamberlerin nazik, nazenin olduklarını bilmen için.

3308

این نشان خسف و قذف و صاعقه

شد بیان عز نفس ناطقه

Yere batma, başlarına taş yağma, bir sesle canlarının alınışı...Hep bu vakalar, nefs-i natıka sahiplerinin yücelerini bildirmek içindir.

3309

جمله حیوان را پی انسان بکش

جمله انسان را بکش از بهر هش

Bütün hayvanları insan için öldür, fakat bütün insanları da bir akıllı kişi için öldür. (hiç beis yok(!

هش چه باشد عقل کل هوشمند

هوش جزوی هش بود اما نژند

Akıl dediğin nedir? Akıl sahibinin akl-ı Küll’ü. Cüzi akıl da akıldır ama pek arıktır.

3311

جمله حیوانات وحشی ز آدمی

باشد از حیوان انسی در کمی

İnsanlardan kaçan vahşi hayvanların hepsi, ehlî hayvanlara nispetle aşağılıktır.

3312

خون آنها خلق را باشد سبیل

ز انکه وحشی‌اند از عقل جلیل

Vahşi hayvanların kanı mübahtır. Çünkü yüce akıldan kaçmaktadırlar. Akılları yoktur.

3313

عزت وحشی بدین افتاد پست

که مر انسان را مخالف آمده ست

İnsanın emrine uymuyor diye vahşinin yüceliği bu dereceye düşmüştür.

3314

پس چه عزت باشدت ای نادره

چون شدی تو حُمُرٌ مستنفرة

Şu halde ey garip adam! Aslandan kaçan yaban eşeklerine benzedikten sonra senin ne şerefin var ki?

3315

خر نشاید کشت از بهر صلاح

چون شود وحشی شود خونش مباح

Eşek, işe yaradığı için öldürülmez. Fakat yaban eşeği olursa kanı mübahtır.

3316

گر چه خر را دانش زاجر نبود

هیچ معذورش نمی‌دارد ودود

Eşeğin kendisini kötülükten koruyan iyiliğe sevk eden bir bilgisi olmadığı halde Tanrı onu mâzur tutmuyor.

3317

پس چو وحشی شد از آن دم آدمی

کی بود معذور ای یار سمی

Ey yüce sevgili! İnsan (akıllı olduğu halde) o nefesten, (Peygamberlerin, velîlerin sözlerinden)kaçar, vahşileşirse nasıl mâzur olur?

3318

لاجرم کفار را شد خون مباح

همچو وحشی پیش نشاب و رماح

Hulâsa oklar ve süngüler önünde kâfirlerin kanı mübahtır. Çünkü onlar, işe yaramaktan uzaktırlar.

3319

جفت و فرزندانشان جمله سبیل

ز آنکه بی‌عقلند و مردود و ذلیل

Onların karıları ve çocukları da esir sayılır. Çünkü akılları yoktur, merdut ve aşağılık kişilerdir.

3320

باز عقلی کاو رمد از عقل عقل

کرد از عقلی به حیوانات نقل

Artık bir akıl, aklın aklından kaçarsa akıllılar taifesinden hayvanat zümresine geçmiştir.

3321

همچو هاروت و چو ماروت شهیر

از بطر خوردند زهر آلود تیر

)Aklın aklından kaçan, peygamber ve velîlere uymayan kişi) meşhur Hârût’la Mârût’a benzer. Onlar da gururları yüzünden zehirli ok yediler.

3322

اعتمادی بودشان بر قدس خویش

چیست بر شیر اعتماد گاومیش

Mukaddes yaradılışlarına, melek olduklarına itimat ettiler. Fakat bu itimat, su sığırının aslana itimadı gibidir. Manda, aslana ne kadar itimat edebilir?

3323

گر چه او با شاخ صد چاره کند

شاخ شاخش شیر نر پاره کند

Onun yüz tane boynuzu olsa ve bu boynuzlarla korunmaya çalışsa yine aslan, onun boynuzunu değil; boynuzunun boynuzunu bile parça parça eder.

3324

گر شود پر شاخ همچون خار پشت

شیر خواهد گاو را ناچار کشت

Kirpi gibi baştan aşağı diken olsa, aslan, yine onu çaresiz öldürür.

3325

گر چه صرصر بس درختان می‌کند

با گیاه تر وی احسان می‌کند

Kasırga, birçok ağaçları kökünden sökerse de alçacık bir ota ihsanda bulunur.

3326

بر ضعیفی گیاه آن باد تند

رحم کرد ای دل تو از قوت ملند

O sert rüzgâr, otun zayıflığına acır. Gönül, artık sen de kuvvetten dem vurma.

3327

تیشه را ز انبوهی شاخ درخت

کی هراس آید ببرد لخت لخت

Balta; ağaçların, dalların çokluğundan, sıklığından hiç korkar mı? Hepsini paramparça eder, kesip biçer.

3328

لیک بر برگی نکوبد خویش را

جز که بر نیشی نکوبد نیش را

Fakat bir ota saldırmaz. Neşter yaradan başka yere vurulmaz.

3329

شعله را ز انبوهی هیزم چه غم

کی رمد قصاب از خیل غنم

Aleve, odunun çokluğundan ne gam? Kasap koyun sürüsünden kaçar mı?

3330

پیش معنی چیست صورت بس زبون

چرخ را معنیش می‌دارد نگون

Mânaya nispetle suret nedir? Çok zayıf, çok âciz. Kötüyü baş aşağı tutan ondaki mânadır.

3331

تو قیاس از چرخ دولابی بگیر

گردشش از کیست از عقل مشیر

Dolap gibi dönüp duran gökten kıyas tut. Onun dönmesi nedendir? Onda müdebbir olan akıldan.

3332

گردش این قالب همچون سپر

هست از روح مستتر ای پسر

Oğul, siper gibi olan bu kalıbın dönüşü, hareketi de gizli ruhtandır.

3333

گردش این باد از معنی اوست

همچو چرخی کان اسیر آب جوست

Bu rüzgârın hareketi onun mânasından (o suretle zâhir olan mânadan, Tanrı kudretinden) dir değirmen çarkına benzer; çark, ırmak suyunun esiridir.

3334

جر و مد و دخل و خرج این نفس

از که باشد جز ز جان پر هوس

Bu nefesin alınıp verilmesi, girip çıkması da hevesli candan başka kimdendir?

3335

گاه جیمش می‌کند گه حا و دال

گاه صلحش می‌کند گاهی جدال

Can, o nefesi, nefesle çıkan sözü, bazen cim haline kor; bazen de ha ve dal haline (bu suretle de inkâr da bulunur). Gâh o sözü barış sözü yapar, gâh savaş sözü.

3336

همچنین این باد را یزدان ما

کرده بد بر عاد همچون اژدها

Yine böyle Tanrı’mız, bu rüzgârı Âd kavmine ejderha yaptığı halde,

3337

باز هم آن باد را بر مومنان

کرده بد صلح و مراعات و امان

Yine aynı rüzgârı; müminlere rahmet, hayat ve emniyet verici bir hale getirmişti.

3338

گفت المعنی هو اللّٰه شیخ دین

بحر معنیهای رب العالمین

Âlemlerin Rabbinin mânalar denizi olan bin Şeyhi, “ mâna Allah’dır” dedi.

3339

جمله اطباق زمین و آسمان

همچو خاشاکی در آن بحر روان

Bütün yerler, gökler; o yürüyen denizde, o can deryasında çör çöp gibidir.

3340

حمله‌ها و رقص خاشاک اندر آب

هم ز آب آمد به وقت اضطراب

Suda çör çöpün saldırması, oynaması, suyun dalgalanmasındandır.

چون که ساکن خواهدش کرد از مرا

سوی ساحل افکند خاشاک را

İnat eder de onları hareketsiz bırakmayı dilerse kıyıya atıverir.

3342

چون کشد از ساحلش در موج گاه

آن کند با او که آتش با گیاه

Kıyıdan dalgalandığı yere, kendisine çekti mi... ateş, ota ne yaparsa deniz de onlara onu yapar (hepsini siler, süpürür, yok eder.(

3343

این حدیث آخر ندارد باز ران

جانب هاروت و ماروت ای جوان

Bu söze de son yoktur. Ey genç sen yine Hârût Mârût hikâyesine dön.

3344

چون گناه و فسق خلقان جهان

می‌شدی بر هر دو روشن آن زمان

Bu iki melek, cihan halkının günahını, kötülüğünü görünce,

3345

دست‌خاییدن گرفتندی ز خشم

لیک عیب خود ندیدندی به چشم

Hiddetlerinden ellerini ısırıyorlardı. Fakat gözleriyle kendi ayıplarını görmüyorlardı.

3346

خویش در آیینه دید آن زشت مرد

رو بگردانید از آن و خشم کرد

Bir çirkin, aynada kendisini görünce yüzünü çevirmiş, kızmış.

3347

خویش بین چون از کسی جرمی بدید

آتشی در وی ز دوزخ شد پدید

Kendisini gören kendisini beğenen; birisinde bir suç gördü mü...İçinde cehennemden daha şiddetli bir ateş parlar.

3348

حمیت دین خواند او آن کبر را

ننگرد در خویش نفس گبر را

O, bu kibre din gayreti adını takar; kendi kâfir nefsini görmez.

3349

حمیت دین را نشانی دیگر است

که از آن آتش جهانی اخضر است

Din gayretinin başka alâmeti vardır. O ateşten bütün bir dünya yeşerir, hayat bulur.

3350

گفت حقشان گر شما روشان‌گرید

در سیه کاران مغفل منگرید

Tanrı; Hârût’la Mârût’a “ Eğer siz, nurdan yaratılmış, mâsum melekseniz aldanmış, ziyankâr suçluları görmeyin.

3351

شکر گویید ای سپاه و چاکران

رسته‌اید از شهوت و از چاک ران

Ey gökyüzünün askerleri, benim kullarım! Şükredin ki şehvetten ve cinsi temayülden kurtulmuşsunuz.

3352

گر از آن معنی نهم من بر شما

مر شما را بیش نپذیرد سما

Eğer size de şehvet versem, artık gök, sizi kabul etmez.

3353

عصمتی که مر شما را در تن است

آن ز عکس عصمت و حفظ من است

Sizdeki mâsumluk, benim ismetimin, benim korumamın aksindendir.

3354

آن ز من بینید نز خود هین و هین

تا نچربد بر شما دیو لعین

O mâsumluğu benden bilin, kendinizden değil. Kendinize gelin, kendinize...
Lânetlenmiş Şeytan, size galip gelmesin” dedi.

3355

آن چنان که کاتب وحی رسول

دید حکمت در خود و نور اصول

Nitekim Peygamberin vahiy kâtibi de hikmeti kendisinde gördü, kendine de vahiy geliyor zannetti.

3356

خویش را هم صوت مرغان خدا

می‌شمرد آن بد صفیری چون صدا

Tanrı kuşlarının sesi, kendinde de var sandı, o kötü ıslık, o kuşların sesi gibi güzeldir zannına düştü.

3357

لحن مرغان را اگر واصف شوی

بر مراد مرغ کی واقف شوی

Sen, kuşların seslerini övüp dururken nereden kuşun muradını anlayacaksın.

گر بیاموزی صفیر بلبلی

تو چه دانی کاو چه دارد با گلی

Bülbülün sesini öğrensen, tanısan da gül ile ne yapıyor, ne işi var? Nereden bileceksin?

3359

ور بدانی باشد آن هم از گمان

چون ز لب جنبان گمانهای کران

Kıyas ve şüphe yoluyla bildiğini farz edelim... O biliş sağırların, dudak oynamasından anladıkları kadar bir anlayış ve bilişten ibarettir.

3360

آن کری را گفت افزون مایه‌ای

که ترا رنجور شد همسایه‌ای

Anlayışlı, hal hatır, yol yordam bilen birisi bir sağıra “ komşun hasta” diye haber verdi.

3361

گفت با خود کر که با گوش گران

من چه دریابم ز گفت آن جوان

Sağır, kendi kendisine dedi ki: “ Bu sağır kulakla ben onun sözünü nereden anlayacağım.

3362

خاصه رنجور و ضعیف آواز شد

لیک باید رفت آن جا نیست بد

Hele hasta olur, sesi pek çıkmazsa... Fakat mutlaka da gitmek lâzım.

3363

چون ببینم کان لبش جنبان شود

من قیاسی گیرم آن را هم ز خود

Dudağını oynar görünce ne dediğini kıyas yoluyla kendiliğinden düşünür, bulurum.

3364

چون بگویم چونی ای محنت کشم

او بخواهد گفت نیکم یا خوشم

Ey benim mihnete düşmüş dostum, nasılsın? Derim. O, elbette iyiyim, yahut hoşum, diyecek.

3365

من بگویم شکر چه خوردی ابا

او بگوید شربتی یا ماشبا

Şükürler olsun diye cevap verir, ne çorbası yedin diye sorarım. O meselâ, mercimek çorbası diye cevap verir.

3366

من بگویم صحه نوشت کیست آن

از طبیبان پیش تو گوید فلان

Afiyet olsun der, hekimlerden kim geliyor, kendini hangisine tedavi ettiriyorsun? derim.

من بگویم بس مبارک پاست او

چون که او آمد شود کارت نکو

O, filan deyince derim ki: ayağı çok kutludur. Geldi mi işin yoluna girdi demektir.

3368

پای او را آزمودستیم ما

هر کجا شد می‌شود حاجت روا

Biz de onun kademini denedik. Nerede vardıysa dilek hâsıl oldu”.

3369

این جوابات قیاسی راست کرد

پیش آن رنجور شد آن نیک مرد

O iyi adam, kıyas yoluyla tasarladığı bu cevapları düzüp koşarak hastaya hal hatır sormaya gitti.

3370

گفت چونی گفت مردم گفت شکر

شد از این رنجور پر آزار و نکر

“Nasılsın “dedi. Hasta “öldüm” deyince dedi ki: “ Çok şükür!” Hasta, bu sözden hiddetlendi, canı pek sıkıldı.

3371

کین چه شکر است او مگر با ما بد است

کر قیاسی کرد و آن کژ آمده ست

“Bu ne biçim şükür? O bizim kötülüğümüzü istiyormuş, anlaşıldı” diye düşündü.
Sağır bir sözdür, tasarladı ama yanlış düştü.

3372

بعد از آن گفتش چه خوردی گفت زهر

گفت نوشت باد افزون گشت قهر

Sonra “Ne yedin ?diye sorunca hasta “Zehir” dedi. Sağır “ Afiyet olsun” der demez hastanın kahırlanması fazlalaştı.

3373

بعد از آن گفت از طبیبان کیست او

کاو همی‌آید به چاره پیش تو

Sağır, bundan sonra da “ Tedavi için hekimlerden kim geliyor?” diye sordu.

3374

گفت عزراییل می‌آید برو

گفت پایش بس مبارک شاد شو

Hasta “ Hadi be, defol, Azrail geliyor!” diye cevap verdi. Sağır “ Ayağı pek kutludur, sevin, neşelen!”dedi.

3375

کر برون آمد بگفت او شادمان

شکر کش کردم مراعات این زمان

Sağır; şükür, böyle bir zamanda hal hatır sorup komşuluk hakkını gözettim diye sevinerek dışarı çıktı.

3376

گفت رنجور این عدوی جان ماست

ما ندانستیم کاو کان جفاست

Hasta ise “Bu, bizim canımıza düşmanmış, onun cefa madeni olduğunu bilmiyormuşuz” diyordu.

3377

خاطر رنجور جویان صد سقط

تا که پیغامش کند از هر نمط

Hatırına yüz türlü kötü şeyler geliyor, ona türlü ,türlü haber göndermeyi kuruyordu.

3378

چون کسی کاو خورده باشد آش بد

می‌بشوراند دلش تا قی کند

Kötü bir yemek yiyenin o yemeği kusuncaya kadar gönlü bulanır.

3379

کظم غیظ این است آن را قی مکن

تا بیابی در جزا شیرین سخن

İşte hiddeti yenmek budur; onu kusma ki karşılık tatlı sözler duyasın.

3380

چون نبودش صبر می‌پیچید او

کاین سگ زن روسپی حیز کو

Sabrı olmadığı için hasta kıvranmakta, “ nerede bu kötü sözlü köpek ki.

3381

تا بریزم بر وی آن چه گفته بود

کان زمان شیر ضمیرم خفته بود

Söylediklerinin hepsine karşılık vereyim. O zaman tamamı ile hastaydım, aslan gibi olan aklım uyumuştu, hatırıma bir şey gelmedi.

3382

چون عیادت بهر دل آرامی است

این عیادت نیست دشمن کامی است

Hal hatır sorma, gönül almak ve teselli etmek içindir. Halbuki bu, hatır sorma değil, düşmanlık!

3383

تا ببیند دشمن خود را نزار

تا بگیرد خاطر زشتش قرار

Düşmanını zayıf ve bitkin bir halde görüp memnun olmak istemiş” diyordu.

3384

بس کسان کایشان ز طاعت گمره‌اند

دل به رضوان و ثواب آن دهند

Nice ibadetten vazgeçmiş, kulluktan çıkmış kişilerin gönüllerinde Tanrı’nın rızasını almak, sevaba nail olmak vardır, bunu umarlar.

3385

خود حقیقت معصیت باشد خفی

بس کدر کان را تو پنداری صفی

Halbuki bu, esasen gizli bir günahtır. Nice bulanık şeyler vardır ki sen, onları sâf ve berrak sanırsın.

3386

همچو آن کر که همی‌پنداشته ست

کو نکویی کرد و آن بر عکس جست

O sağır gibi...Sağır, iyilik yaptım sanmıştı, halbuki aksi zuhur etti.

3387

او نشسته خوش که خدمت کرده‌ام

حق همسایه به جا آورده‌ام

O, bir hastaya iyilikte bulundum hatırını ele aldım, komşuluk hakkını ele getirdim diye rahatça oturmuştu.

3388

بهر خود او آتشی افروخته ست

در دل رنجور و خود را سوخته ست

Halbuki hastanın gönlünde bir ateş alevlenmiş, kendisini de yakmıştı.

3389

فاتقوا النار التى أوقدتم

إنكم فى المعصية ازددتم

Yaktığınız ateşlerden korkun. Siz, onu günahlarınızla çoğalttınız, günahınız yüzünden alevdesiniz.

3390

گفت پیغمبر به یک صاحب ریا

صل إنک لم تصل یا فتی

Peygamber bir riyakâra namaz kıldığı halde “ Ey yiğit kalk, namaz kıl, çünkü senin kıldığın namaz değil” dedi.

3391

از برای چاره‌ی این خوفها

آمد اندر هر نمازی اهدنا

Bu korkular yüzünden her namazda “ ihdinassırâtal müstakîme- sen bizi doğru yola hidayet et” denir.

3392

کاین نمازم را میامیز ای خدا

با نماز ضالین و اهل ریا

Yani “ Ey Tanrı! Bu namazımı yolunu azıtmışların, riyakârların namazıyla karıştırma”.

3393

از قیاسی که بکرد آن کر گزین

صحبت ده ساله باطل شد بدین

O sağır adamın seçtiği kıyas yüzünden on yıllık konuşma hiç olup gitti.

3394

خاصه ای خواجه قیاس حس دون

اندر آن وحیی که هست از حد فزون

Ulu kişi, hele bu kıyas, tavsif edilemeyecek vahiyde aşağılık duygusunun kıyası olursa...

3395

گوش حس تو به حرف ار در خور است

دان که گوش غیب گیر تو کر است

Senin duygu kulağın harfleri anlayabilirse de bil ki gaybı duyan kulağın sağırdır.

3396

اول آن کس کاین قیاسکها نمود

پیش انوار خدا ابلیس بود

Tanrı nurlarına karşı bu kıyasçıkları ileri süren ilk kişi, İblisti.

3397

گفت نار از خاک بی‌شک بهتر است

من ز نار و او ز خاک اکدر است

Dedi ki: “ Şüphe yok, ateş topraktan daha iyidir. Ben ateşten yaratıldım Âdem kapkara topraktan.

3398

پس قیاس فرع بر اصلش کنیم

او ز ظلمت ما ز نور روشنیم

Şu halde fer’i, asla nispetle mukayese edelim: O zulmettendir, biz aydın nurdan”.

3399

گفت حق نی بل که لا انساب شد

زهد و تقوی فضل را محراب شد

Tanrı “ Hayır, soy sop yok. Zâhitlik ve şüpheli şeylerden çekinmek, faziletin mihrabıdır.

این نه میراث جهان فانی است

که به انسابش بیابی جانی است

Bu, fâni dünyanın mirası değildir ki soy sop yüzünden onu elde edesin. Bu can mirasıdır.

3401

بلکه این میراثهای انبیاست

وارث این جانهای اتقیاست

Hattâ Peygamberlerin mirası. Bunun vârisi şüpheli şeylerden sakınan müminlerin canıdır.

3402

پور آن بو جهل شد مومن عیان

پور آن نوح نبی از گمرهان

O Ebucehl’in oğlu, açıkça müslüman oldu; şu Nuh Peygamberin oğlu yolunu yanılanlardan.

3403

زاده‌ی خاکی منور شد چو ماه

زاده‌ی آتش تویی رو رو سیاه

Topraktan yaratılan, ay gibi nurlandı. Ateşten yaratılan sen, yüzü kara oldun, defol!” dedi.

3404

این قیاسات و تحری روز ابر

یا به شب مر قبله را کرده ست حبر

Bu kıyaslar, bu araştırmalar; bulutlu günde, yahut geceleyin kıbleyi bulmak içindir.

3405

لیک با خورشید و کعبه پیش رو

این قیاس و این تحری را مجو

Fakat güneş doğmuş, Kâbe de karşıdayken bu kıyası, bu araştırmayı bırak, arama!

3406

كعبه نادیده مکن رو زو متاب

از قیاس اللّٰه أعلم بالصواب

Kıyas yüzünden Kâbe’yi görmezlikten gelme, ondan yüz çevirme. Doğruyu Tanrı daha iyi bilir.

3407

چون صفیری بشنوی از مرغ حق

ظاهرش را یاد گیری چون سبق

Tanrı kuşundan bir ötüş duyunca ders beller gibi yalnız zâhirini beller, hatırında tutarsın.

3408

وانگهی از خود قیاساتی کنی

مر خیال محض را ذاتی کنی

Sonra da kendinden kıyaslar yapar, hayalin ta kendisini hakikat sanırsın.

3409

اصطلاحاتی است مر ابدال را

که نباشد ز آن خبر اقوال را

Abdâllerin ıstılahları vardır ki sözlerin, onlardan haberi yok.

3410

منطق الطیری به صوت آموختی

صد قیاس و صد هوس افروختی

Sen, kuş dilini, yalnız ses bakımından öğrendin; yüzlerce kıyas ve hevesler ateşledin.

3411

همچو آن رنجور دلها از تو خست

کر به پندار اصابت گشته مست

Fakat o hastanın incindiği gibi senden de gönüller incindi, kederlendi. Halbuki sağır, kendi zannına kapılıp, isabet ettiğini sanıp sevincinden sarhoş oldu.

3412

کاتب آن وحی ز آن آواز مرغ

برده ظنی کاو بود همباز مرغ

O Vahiy Kâtibi de kuşun sesini duyup kendini de o kuşla eşit sandı.

3413

مرغ پری زد مر او را کور کرد

نک فرو بردش به قعر مرگ و درد

Fakat kuş, bir kanat vurup onu kör etti işte... Onu ölümün ve elemin ta dibine kadar götürdü.

3414

هین به عکسی یا به ظنی هم شما

در میفتید از مقامات سما

Kendinize gelin, sizde bir akis, yahut zan yüzünden göklerdeki duraklarınızdan düşmeyesiniz.

3415

گر چه هاروتید و ماروت و فزون

از همه بر بام نحن الصافون

Hârût'la Mârût'sanız da, " Biz sana saf saf ibadet ediyoruz" damının üstünde herkesten ileriyseniz de.

3416

بر بدیهای بدان رحمت کنید

بر منی و خویش بینی کم تنید

Kötülerin kötülüklerine acıyın. Benliğin kendini görüp beğenmenin etrafında dolaşmayın.

3417

هین مبادا غیرت آید از کمین

سر نگون افتید در قعر زمین

Kendinize gelin. Tanrı gayreti, pusudan çıkmayı görsün; baş aşağı yerin dibine gidersiniz.

3418

هر دو گفتند ای خدا فرمان تراست

بی‌امان تو امانی خود کجاست

İkisi de dediler ki: “ Tanrı, ferman senin,senin ihsanın, senin koruman olmazsa nerede bir ihsan, nerede bir koruyan”?

3419

این همی‌گفتند و دلشان می‌طپید

بد کجا آید ز ما نعم العبید

Hem bunu söylemekte, hem de yeryüzüne inip hükmetmek için yürekleri oynamaktaydı. “ Bizden kötülük gelir mi? Biz ne güzel kullarız!” diyorlardı.

3420

خار خار دو فرشته هم نهشت

تا که تخم خویش بینی را نکشت

Bunların bu gurur ve istekleri, kendilerini rahat bırakmadı: nihayet bunları kendilerini beğenmiş bir hale soktu.

3421

پس همی‌گفتند کای ارکانیان

بی‌خبر از پاکی روحانیان

‟Ey toprağa, suya, yere, ateşe mensup insanlar, ey ruhanilerin temizliğinden haberi olmayanlar.

3422

ما بر این گردون تتقها می‌تنیم

بر زمین آییم و شادُروان زنیم

Biz şu gökyüzünün üstünde perdeler dokuyor, yeryüzüne inip şadırvanlar kuruyoruz.

3423

عدل توزیم و عبادت آوریم

باز هر شب سوی گردون بر پریم

Adalet yapar, ibadet eder; her gece yine göklere uçar gideriz.

تا شویم اعجوبه‌ی دور زمان

تا نهیم اندر زمین امن و امان

Bu suretle de şu devrin şaşılacak büyükleri olur, yeryüzüne adalet ve emniyeti yayarız” diyorlardı.

3425

آن قیاس حال گردون بر زمین

راست ناید فرق دارد در کمین

Gökyüzü ahvalini yeryüzüne kıyas ettiler, fakat bu kıyas, doğru değil... Arada büyük bir fark var!

3426

بشنو الفاظ حکیم پرده‌ای

سر همانجا نه که باده خورده‌ای

Perde altına girmiş olan Hakîmin sözünü dinle: Şarap içtiğin yere baş koy, yat.

3427

چون که از میخانه مستی ضال شد

تسخر و بازیچه‌ی اطفال شد

Meyhaneden çıkıp yol, yanılan sarhoş, çocukların maskarası ve oyuncağı olur.

3428

می‌فتد او سو به سو بر هر رهی

در گل و می‌خنددش هر ابلهی

Her tarafa, her yola, çamurların içine düşer, her ahmak da ona güler.

3429

او چنین و کودکان اندر پی‌اش

بی‌خبر از مستی و ذوق می‌اش

O bu haldeyken onun sarhoşluğundan, içtiği şarabın neşe ve zevkinden haberleri olmayan çocuklar peşine takılırlar.

3430

خلق اطفال‌اند جز مست خدا

نیست بالغ جز رهیده از هوا

Tanrı sarhoşundan başka bütün halk, çocuktur. Heva ve hevesinden kurtulmuş kişiden başka baliğ yoktur.

3431

گفت دنیا لعب و لهو است و شما

کودکید و راست فرماید خدا

Tanrı “ Dünya kuru bir istek, faydasız bir oyuncaktan ibarettir, siz de çocuklarsınız.” Dedi. Tanrı doğru buyurur.

3432

از لعب بیرون نرفتی کودکی

بی‌ذکات روح کی باشد ذکی

Oyuncağı terk etmedikçe çocuksun. Ruh arınmadıkça nasıl temiz olabilirsiniz?

3433

چون جماع طفل دان این شهوتی

که همی‌رانند اینجا ای فتی

Dünyada daima istenen, peşinde koşulan, bir türlü terk edilemeyen bu şehvet;
bil ki çocukların cimaı gibidir.

آن جماع طفل چه بود بازیی

با جماع رستمی و غازیی

Çocuğun cimaı nedir ki? Bir Rüstem’in, bir yiğidin cimaına nispetle oyundan ibaret.

3435

جنگ خلقان همچو جنگ کودکان

جمله بی‌معنی و بی‌مغز و مهان

Halkın savaşı da çocukların savaşı gibidir. Tamamı ile mânasız, esassız ve hor!

3436

جمله با شمشیر چوبین جنگشان

جمله در لاینفعی آهنگشان

Hepsi sopadan kılıçlarla savaşırlar. Hepsi faydasız bir şeyle uğraşıp dururlar.

3437

جمله‌شان گشته سواره بر نیی

کاین براق ماست یا دلدل پیی

Hepsi, bu bizim Burak’ımız Düldül yürüyüşlü atımız diye bir sopaya binmiştir.

3438

حامل‌اند و خود ز جهل افراشته

راکب و محمول ره پنداشته

Sırtlarında yük var, fakat bilgisizliklerinden kendilerini yüksek görüp ata binmiş, yol gidiyor sanırlar.

3439

باش تا روزی که محمولان حق

اسب تازان بگذرند از نه طبق

Hele dur... halk atlıları, bir gün atlarını sürerek dokuz kat gökten geçsinler de bak!

3440

تعرج الروح إليه و الملك

من عروج الروح يهتز الفلك

O gün ruh ve melek Tanrı’ya yücelir. Ruhun yücelmesinden gök titrer!

3441

همچو طفلان جمله‌تان دامن سوار

گوشه‌ی دامن‌گرفته اسب‌وار

Siz ise umumiyetle çocuklar gibi eteğinize binmişsiniz... Ata binmiş gibi eteğinizin ucunu tutmuşsunuz!

3442

از حق إِنَّ الظَّنَّ لا يُغْنِی رسید

مرکب ظن بر فلک‌ها کی دوید

Tanrı’dan “ Şüphe yok ki zan fayda vermez” hükmü gelmiştir. Zan merkebi nerede gökler koşacak?

3443

اغلب الظنين فى ترجيح ذا

لا تمارى الشمس فى توضيحها

İki türlü zan olursa kuvvet hangisindeyse o tercih edilir. Fakat güneş zuhur etti mi... onun varlığında ve parlaklığında inat edilmez.

3444

آن گهی بینید مرکبهای خویش

مرکبی سازیده‌اید از پای خویش

İşte o zaman bindiğiniz şeyleri görürsünüz; anlarsınız ki ancak ayaklarınıza binmişsiniz...

3445

وهم و فکر و حس و ادراک شما

همچو نی دان مرکب کودک هلا

Vehmi, fikri, duyguyu, anlayışları sopa gibi çocuk atı bil!

3446

علمهای اهل دل حمالشان

علمهای اهل تن احمالشان

Gönül ehlinin ilimleri, kendilerini taşır. Ten ehlinin ilimleriyse kendilerine yüktür.

3447

علم چون بر دل زند یاری شود

علم چون بر تن زند باری شود

Gönle uran, adamı gönül ehli yapan ilim; insana fayda verir. Yalnız tene tesir eden, insana mal olmayan ilim yükten ibarettir.

3448

گفت ایزد یحمل اسفاره

بار باشد علم کان نبود ز هو

Tanrı “ Yahmilü esfâra-Tevrat’ı bilip onunla amel etmeyen kitap taşıyan eşeğe benzer” dedi. Tanrı’dan olmayan bilgi yüktür.

3449

علم کان نبود ز هو بی‌واسطه

آن نپاید همچو رنگ ماشطه

Tanrı’dan vasıtasız olarak verilmeyen ilim, gelini süsleyen kadının ona sürdüğü renk gibi diri kalmaz, uçup gider.

3450

لیک چون این بار را نیکو کشی

بار بر گیرند و بخشندت خوشی

Fakat bu yükü iyi çekersen yükünü alırlar, rahat ettirirler.

3451

هین مکش بهر هوا آن بار علم

تا ببینی در درون انبار علم

Heva ve heves uğrunda o bilgi yükünü taşıma ki içindeki ilim ambarını göresin.

3452

تا که بر رهوار علم آیی سوار

بعد از آن افتد ترا از دوش بار

İlmin rahvan atına bindikten sonra sırtından yükü alırlar.

3453

از هواها کی رهی بی‌جام هو

ای ز هو قانع شده با نام هو

Tanrı kadehi olmadıkça heva ve heveslerden nereden geçeceksin? Ey Tanrı’ya ait yalnız “Hu” ismine kani olan!

3454

از صفت و ز نام چه زاید خیال

و آن خیالش هست دلال وصال

Sıfattan, addan ne doğar? Hayal! O hayal, sahibine ancak vuslat delili olur.

3455

دیده‌ای دلال بی‌مدلول هیچ

تا نباشد جاده نبود غول هیچ

Medlulü olmayan bir delalet edici hiç gördün mü? Yol olmadıkça katiyen gül de olmaz...

3456

هیچ نامی بی‌حقیقت دیده‌ای

یا ز گاف و لام گل گل چیده‌ای

Hakikatı olmayan bir adı hiç gördün mü; yahut Kâf ve Lâm harflerinden gül topladın mı?

3457

اسم خواندی رو مسمی را بجو

مه به بالا دان نه اندر آب جو

Mademki ismi okudun; var, müsemmayı da ara. Ayı gökte bil derede değil!

3458

گر ز نام و حرف خواهی بگذری

پاک کن خود را ز خود هین یک سری

Addan ve harften geçmek istersen hemencecik kendini tamamı ile kendinden arıt (yok ol(!

3459

همچو آهن ز آهنی بی‌رنگ شو

در ریاضت آینه‌ی بی‌زنگ شو

Demir gibi demirlikten çık, renksiz bir hale gel. Riyazatta tozsuz passız bir ayna ol!

3460

خویش را صافی کن از اوصاف خود

تا ببینی ذات پاک صاف خود

Kendini kendi vasıflarından arıt ki asıl kendi sâf, pak zatını göresin.

3461

بینی اندر دل علوم انبیا

بی‌کتاب و بی‌معید و اوستا

O vakit kitap, müzakereci ve üstat olmaksızın gönlünde peygamberlerin ilimlerini görür bulursun.

3462

گفت پیغمبر که هست از امتم

کاو بود هم گوهر و هم همتم

Peygamber “ ümmetimden öyleleri vardır ki onlar, benimle aynı yaratılıştadırlar, benimle aynı himmete sahiptirler.

3463

مر مرا ز آن نور بیند جانشان

که من ایشان را همی‌بینم بدان

Ben onları hangi nurla görüyorsam onların canları da beni mutlaka aynı nurla görür” dedi.

3464

بی‌صحیحین و احادیث و رواه

بلکه اندر مشرب آب حیات

Bunlar Peygamberi, Sahîhayn kitapları, hadîsler, hadîsi rivayet edenler olmaksızın, bunlara hacet kalmaksızın abıhayat kaynağında (gönüllerinde) görürler.

3465

سر امسینا لکردیا بدان

راز اصبحنا عرابیا بخوان

“Kürt olarak yattık” sırrını bil, “ Arap olarak sabahladık” sırrını oku!

3466

ور مثالی خواهی از علم نهان

قصه گو از رومیان و چینیان

Gizli ilme dair bir misal istersen Rum halkıyla Çinlilere ait hikâyeyi söyle:

3467

چینیان گفتند ما نقاش‌تر

رومیان گفتند ما را کر و فر

Çinlileler “ Biz daha mahir ressamız, dediler. Rum halkı da dedi ki: “ Bizim maharetimiz daha üstündür”.

3468

گفت سلطان امتحان خواهم در این

کز شماها کیست در دعوی گزین

Padişah “Sizi imtihan edeceğim; bakalım hanginiz dâvasında haklı” dedi.

3469

اهل چین و روم چون حاضر شدند

رومیان از بحث در مکث آمدند

Çinlilerle Rum diyarı ressamları hazırlandılar; Rum diyarı ressamları ilimlerine daha vakıf kişilerdi.

3470

چینیان گفتند یک خانه به ما

خاص بسپارید و یک آن شما

Çin ressamları “ Bize bir hususi oda verin, bir oda da sizin olsun” dediler.

3471

بود دو خانه مقابل دربدر

ز آن یکی چینی ستد رومی دگر

Kapıları karşı karşıya iki oda vardı. Bir tanesini Çin ressamlar aldı. Öbürünü de Rum ressamları.

3472

چینیان صد رنگ از شه خواستند

پس خزینه باز کرد آن ارجمند

Çinliler, padişahtan yüz türlü boya istediler. Yüce padişah bunun üzerine hazinesini açtı.

3473

هر صباحی از خزینه رنگها

چینیان را راتبه بود از عطا

Çinlilere her sabah hazineden boyalar verilmekteydi.

3474

رومیان گفتند نی نقش و نه رنگ

در خور آید کار را جز دفع زنگ

Rum ressamları “ Pas gidermekten başka ne resim işe yarar, ne boya!” dediler.

در فرو بستند و صیقل می‌زدند

همچو گردون ساده و صافی شدند

Kapıyı kapatıp duvarı cilâlamaya başladılar. Gök gibi tertemiz, sâf ve berrak bir hale getirdiler.

3476

از دو صد رنگی به بی‌رنگی رهی است

رنگ چون ابر است و بی‌رنگی مهی است

İki yüz çeşit renge boyanmaktansa renksizlik daha iyi. Renk bulut gibidir. Renksizlikse ay.

3477

هر چه اندر ابر ضو بینی و تاب

آن ز اختر دان و ماه و آفتاب

Bulutta parlaklık ve ziya görürsen bil ki yıldızdan aydan ve güneştendir.

چینیان چون از عمل فارغ شدند

از پی شادی دهلها می‌زدند

Çinli ressamlar işlerini bitirdiler. Hepsi de yaptıkları resimlerin güzelliğine sevinmekteydiler.

3479

شه در آمد دید آن جا نقشها

می‌ربود آن عقل را و فهم را

Padişah kapıdan içeri girip odadaki resimleri gördü. Hepsi akıldan, idrakten dışarı, fevkalâde güzel şeylerdi.

3480

بعد از آن آمد به سوی رومیان

پرده را بالا کشیدند از میان

Ondan sonra Rum ressamlarının odasına gitti. Bir Rum ressamı, karşı odayı görmeye mâni olan perdeyi kaldırdı.

3481

عکس آن تصویر و آن کردارها

زد بر این صافی شده دیوارها

Öbür odada Çin ressamlarının yapmış oldukları resimlerle nakışlar, bu odanın cilâlanmış duvarına vurdu.

3482

هر چه آن جا دید اینجا به نمود

دیده را از دیده خانه می‌ربود

Orada ne varsa burada daha iyi göründü; resimlerin aksi, âdeta göz alıyordu.

3483

رومیان آن صوفیانند ای پدر

بی‌ز تکرار و کتاب و بی‌هنر

Oğul Rum ressamları sofilerdir. Onların; ezberlenecek dersleri kitapları yoktur.

3484

لیک صیقل کرده‌اند آن سینه‌ها

پاک از آز و حرص و بخل و کینه‌ها

Ama gönüllerini adamakıllı cilâlamışlar, istekten, hırstan, hasislikten ve kinlerden arınmışlardır.

3485

آن صفای آینه وصف دل است

کاو نقوش بی‌عدد را قابل است

O aynanın sâflığı, berraklığı gönlün vasfıdır. Gönle hadsiz hesapsız suretler aksedebilir.

3486

صورت بی‌صورت بی‌حد غیب

ز آینه‌ی دل تافت بر موسی ز جیب

Gaybın suretsiz ve hudutsuz sureti, Musa’nın gönül aynası da parlamış, koynuna sokup çıkardığı elde görünmüştür.

3487

گر چه آن صورت نگنجد در فلک

نه به عرش و فرش و دریا و سمک

O suret göğe, arşa, ferşe, denizlere, ta en yüce gökten, denizin dibindeki balığa kadar hiçbir şeye sığmaz.

3488

ز آن که محدود است و معدود است آن

آینه‌ی دل را نباشد حد بدان

Çünkü bütün bunların hududu, sayısı vardır. Halbuki gönül aynasının hududu yoktur.

3489

عقل اینجا ساکت آمد یا مضل

ز آنکه دل با اوست یا خود اوست دل

Burada akıl, ya susar, yahut şaşırıp kalır. Sebebi de şu : Gönül mü Tanrı’dır, Tanrı mı gönül?

3490

عکس هر نقشی نتابد تا ابد

جز ز دل هم با عدد هم بی‌عدد

Hem sayılı hem sayısız olan (hem kesrete dalan, hem vahdeti bulan) gönülden başka bir nakşın aksi geçip gider, ebedî değildir.

3491

تا ابد هر نقش نو کاید بر او

می‌نماید بی‌حجابی اندر او

Fakat ezelden ebede kadar zuhur ede gelen her yeni nakış, gönle akseder, orada perdesiz, apaçık surette tecilli eder.

3492

اهل صیقل رسته‌اند از بوی و رنگ

هر دمی بینند خوبی بی‌درنگ

Gönüllerini cilâlamış olanlar; renkten, kokudan kurtulmuşlardır. Her nefeste zahmetsizce bir güzellik görürler.

3493

نقش و قشر علم را بگذاشتند

رایت عین الیقین افراشتند

Onlar, ilmin kabuğundaki nakşı bırakmışlar, Aynel yakîn bayrağını kaldırmışlardır.

3494

رفت فکر و روشنایی یافتند

نحر و بحر آشنایی یافتند

Düşünceyi bırakmışlar, âşinalık denizini bulmuşlar, bilişikte yok olmuşlardır.

3495

مرگ کاین جمله از او در وحشت‌اند

می‌کنند این قوم بر وی ریشخند

Herkes ölümden ürker, korkar. Bu kavimse ona bıyık altından gülmektedir.

3496

کس نیابد بر دل ایشان ظفر

بر صدف آید ضرر نی بر گهر

Kimse onların gönlüne galip gelmez. Sedefe zarar gelir, inciye değil.

3497

گر چه نحو و فقه را بگذاشتند

لیک محو و فقر را برداشتند

Onlar fıkhı ve nahvı terk etmişlerdir ama mahvolmayı ve yokluğu ihtiyar etmişlerdir.

تا نقوش هشت جنت تافته ست

لوح دلشان را پذیرا یافته ست

Sekiz cennetin nakışları parladıkça onların gönül levhine vurur, orada tecelli eder.

3499

برترند از عرش و کرسی و خلا

ساکنان مقعد صدق خدا

Tanrı’nın doğruluk makamında oturanların, orasını yurt edinenlerin derecesi;
arştan da yücedir, kürsüden de, boşluktan da!

3500

گفت پیغمبر صباحی زید را

کیف اصبحت ای رفیق با صفا

Peygamber bir sabah Zeyd’e “ Ey temiz ve sâf arkadaş, sabahı nasıl ettin? Diye sordu.

3501

گفت عبدا مومنا باز اوش گفت

کو نشان از باغ ایمان گر شگفت

Zeyd: “ Mümin bir kul olarak” deyince “ İman bağın yeşermiş, çiçekler açmışsa nişanesi nerede?” dedi.

3502

گفت تشنه بوده‌ام من روزها

شب نخفته ستم ز عشق و سوزها

Zeyd dedi ki: “ Gündüzleri susuz geçirdim, geceleri aşktan, yanıp yakılmadan uyumadım.

3503

تا ز روز و شب گذر کردم چنان

که از اسپر بگذرد نوک سنان

Mızrak kalkandan nasıl geçerse ben de gündüzlerden, gecelerden öyle geçtim.
(onlar beni tutamadıkları gibi onlardan bana bir şey de bulaşmadı(.

که از آن سو جمله‌ی ملت یکی ست

صد هزاران سال و یک ساعت یکی ست

Ondan dolayı bence bütün şeraitler, bütün dinler birdir. Bence yüz binlerce yılla bir saat aynı.

3505

هست ازل را و ابد را اتحاد

عقل را ره نیست آن سو ز افتقاد

Ezelle ebed birleşti. Fakat akıl, kabiliyetsizliğinden buraya yol bulamaz”.

3506

گفت از این ره کو رهاوردی بیار

در خور فهم و عقول این دیار

Peygamber “Peki, o yoldan, bu diyarın anlayışınca, bu diyar akıllılarının harcına getirdiğin bir hediye var mı, nerede? Çıkar bakalım!” dedi.

3507

گفت خلقان چون ببینند آسمان

من ببینم عرش را با عرشیان

Zeyd dedi ki: “ halk, gökyüzünü nasıl görürse ben de arşı, arştakilerle beraber öyle görüyorum.

3508

هشت جنت هفت دوزخ پیش من

هست پیدا همچو بت پیش شمن

Benim önümde sekiz cennetle yedi cehennem, şaman önündeki put gibi apaçık ve meydanda.

3509

یک به یک وامی‌شناسم خلق را

همچو گندم من ز جو در آسیا

Halkı, değirmende buğdayı arpadan fark edercesine teker, teker tanıyorum.

3510

که بهشتی کیست و بیگانه کی است

پیش من پیدا چو مار و ماهی است

Cennetlik kim, yabancı nerede? Bence yılan ve balık gibi apaşikâr.

3511

این زمان پیدا شده بر این گروه

یوم تبیض و تسود وجوه

“Kıyamet günü, bazı yüzler ak olur, bazıları kara...” Sırrı, şimdiden meydana çıktı. Bu halkın bir kısmının yüzü ak, bir kısmının kara”.

3512

پیش از این هر چند جان پر عیب بود

در رحم بود و ز خلقان غیب بود

Hakikatte bazı ruhlar, bundan önce de (dünyaya gelmeden de) ayıplıydı. Fakat ana rahminde olduğu için hali, halka gizliydi.

3513

الشقى من شقى فى بطن الام

من سمات الجسم يعرف حالهم

Şakî, ana karnında şakî olur (fakat bilinmez) Cisim âlemindeyse cisimdeki hallerden, ruhun halleri de anlaşılır.

3514

تن چو مادر طفل جان را حامله

مرگ درد زادن است و زلزله

Vücut da ana gibi can çocuğuna gebedir. Ölüm, doğmak derdi ve kıyamettir.

3515

جمله جانهای گذشته منتظر

تا چگونه زاید آن جان بطر

Bu dünyada geçmiş canların hepsi, “ O ferahlı can acaba nasıl doğacak?” diye beklemektedirler.

3516

زنگیان گویند خود از ماست او

رومیان گویند بس زیباست او

Zenciler, o mutlaka bizdendir derler. Beyazlar da, imkânı yok... O çok güzel olacak, derler.

3517

چون بزاید در جهان جان و جود

پس نماند اختلاف بیض و سود

Vücudun canı, ahiret âlemine doğunca artık beyaz, kara ihtilafı kalmaz.

3518

گر بود زنگی برندش زنگیان

روم را رومی برد هم از میان

Kara ise Zenciler alıp götürürler, beyazsa kendi cinslerinden olan bu çocuğu, beyazlar alıp götürürler.

3519

تا نزاد او مشکلات عالم است

آن که نازاده شناسد او کم است

Fakat doğmadıkça anlamak, âlemdeki müşkül işlerdendir. Çünkü henüz doğmamış çocuğun nasıl olduğunu bilen azdır.

3520

او مگر ینظر بنور الله بود

کاندرون پوست او را ره بود

Bunu anlayan kişi, ancak Tanrı nuruyla bakıp gören kişidir. Böyle olan zat, bâtına da nüfuz edebilir.

3521

اصل آب نطفه اسپید است و خوش

لیک عکس جان رومی و حبش

Nutfenin aslı beyaz renkli ve hoştur. Fakat beyaz kişinin canının aksi;

3522

می‌دهد رنگ احسن التقویم را

تا به اسفل می‌برد این نیم را

Nutfeye renk verir, onu en güzel şekle sokar; kara kişinin canının aksi de bir kısım halkı, en aşağılık bir renge, en bayağı bir şekle sürer, götürür.

3523

این سخن پایان ندارد باز ران

تا نمانیم از قطار کاروان

Bu söze nihayet yoktur. Sen yine atını sür de biz kervandan geri kalmayalım.

3524

یوم تبیض و تسود وجوه

ترک و هندو شهره گردد ز آن گروه

Bir gün her zümrenin önünde, saman çöpü müsün , dağ mı. Hindu musun, Türk mü? Meydana çıkar.

3525

در رحم پیدا نباشد هند و ترک

چون که زاید بیندش زار و سترگ

Hindu ile Türk, ana karnında belli olmaz. Fakat doğunca zayıf mı kuvvetli mi... herkes görür anlar.

3526

جمله را چون روز رستاخیز من

فاش می‌بینم عیان از مرد و زن

Zeyd “ Ben halkı, kadın, erkek... Herkesi, kıyamet günündeymiş gibi apaçık görüyorum.

3527

هین بگویم یا فرو بندم نفس

لب گزیدش مصطفی یعنی که بس

Hemen şimdicik söyleyeyim mi? Yoksa kapayayım mı?” dedi. Mustafa, dudağını ısırarak sus demek istedi.

3528

یا رسول اللّٰه بگویم سر حشر

در جهان پیدا کنم امروز نشر

Zeyd dedi ki: “Ey Tanrı Peygamberi, haşir sırrını söyleyeyim de bugün dünyada kıyameti koparayım mı?

3529

هل مرا تا پرده‌ها را بر درم

تا چو خورشیدی بتابد گوهرم

Müsaade et bana, perdeleri yırtayım da aslım, mahiyetim güneş gibi parlasın;

3530

تا کسوف آید ز من خورشید را

تا نمایم نخل را و بید را

Güneş benim nurumdan tutulsun... Hurma ağacı (gibi meyveliler) ile söğüt ağacını (gibi meyvesizleri) göstereyim.

3531

وا نمایم راز رستاخیز را

نقد را و نقد قلب آمیز را

Kıyamet sırrını açayım, halis altın para ile ayarı bozuk parayı izhar edeyim.

3532

دستها ببریده اصحاب شمال

وانمایم رنگ کفر و رنگ آل

Elleri kesik Eshab-ı Simal-ı küfür rengiyle al rengi...

3533

واگشایم هفت سوراخ نفاق

در ضیای ماه بی‌خسف و محاق

Tutulmayan, gidilmeyen ayın ziyasında yedi nifak deliğini...

3534

وانمایم من پلاس اشقیا

بشنوانم طبل و کوس انبیا

Şakîlerin pırtıl elbiselerini göstereyim. Peygamberlerin davullarını, nöbetlerini duyurayım.

3535

دوزخ و جنات و برزخ در میان

پیش چشم کافران آرم عیان

Cehennemi, cennetleri, ikisinin arasındaki A’raf’ı apaçık olarak kâfirlerin gözlerinin önlerine getireyim.

3536

وانمایم حوض کوثر را به جوش

کآب بر روشان زند بانگش به گوش

Kevser Havuzunun çoşmakta olduğunu... suyunun, cennetliklerin yüzlerine vurmakta. “İç, İç!” diye seslenmekte ve bu sesin de kulaklarına gelmekte bulunduğunu...

3537

و آن کسان که تشنه بر گردش دوان

گشته‌اند این دم نمایم من عیان

Susuzların, havuzun etrafında koşup durduklarını apaçık göstereyim.

می‌بساید دوششان بر دوش من

نعره‌هاشان می‌رسد در گوش من

Onların omuzları omuzlarıma sürünmekte, naraları kulağıma gelmekte.

3539

اهل جنت پیش چشمم ز اختیار

در کشیده یکدگر را در کنار

İşte gözümün önünde... Cennet ehli, dilekleriyle birbirlerini kucaklamışlar;

دست همدیگر زیارت می‌کنند

از لبان هم بوسه غارت می‌کنند

Birbirlerinin ellerini ziyaret ediyor, musafahada bulunuyorlar, dudaklarından buseler yağmalıyorlar.

3541

کر شد این گوشم ز بانگ آه آه

از خسان و نعره‌ی وا حسرتاه

Aşağılık kişilerin hasret naralarından, “ ah, ah” diye bağrışmalarından kulağım sağır oldu.

3542

این اشارتهاست گویم از نغول

لیک می‌ترسم ز آزار رسول

Bu söylediklerim ancak işaretlerden ibarettir. Daha derin söylerim ama Peygamberi incitmekten korkuyorum”.

3543

همچنین می‌گفت سر مست و خراب

داد پیغمبر گریبانش به تاب

Zeyd, böylece sarhoş, harap bir surette söyleyip duruyordu. Peygamber, yakasını büktü.

3544

گفت هین در کش که اسبت گرم شد

عکس حق لا یَسْتَحْیِی زد شرم شد

Dedi ki: “ Kendine gel, atın pek hızlı gidiyor, yuları çek. “Tanrı haya etmez” hükmünün aksi vurdu, utanma ortadan kalktı.

3545

آینه‌ی تو جست بیرون از غلاف

آینه و میزان کجا گوید خلاف

Aynan, kılıftan çıktı. Ayna ve terazi yalan söyler mi?

3546

آینه و میزان کجا بندد نفس

بهر آزار و حیای هیچ کس

Ayna ile terazi, kimse incinmesin, utanmasın diye sözünü saklar mı?

3547

آینه و میزان محکهای سنی

گر دو صد سالش تو خدمتها کنی

Ayna ile teraziye yüzlerce yıl hizmet etsen onlar yine doğrucu ve kadri yüce mihenklerdir.

3548

کز برای من بپوشان راستی

بر فزون بنما و منما کاستی

Sen benim sırrımı sakla, doğruyu gizle; sen de eksik gösterme, fazla göster, (
diye yalvarsan bile(

3549

اوت گوید ریش و سبلت بر مخند

آینه و میزان و آن گه ریو و پند

Onlar sana “ Kendini maskara etme ayna, terazi nerede; hile düzen nerede?

3550

چون خدا ما را برای آن فراخت

که به ما بتوان حقیقت را شناخت

Tanrı, hakikatlerin bizim vasıtamızla anlaşılması için kadrimizi yüceltti.

3551

این نباشد ما چه ارزیم ای جوان

کی شویم آیین روی نیکوان

Eğer bu doğruluğumuz olmasaydı ne değerimiz olurdu; iyilerin yüzünü nasıl ağartırdık?” derler.

3552

لیک در کش در نمد آیینه را

گر تجلی کرد سینا سینه را

Fakat sen, gönlüne Sinâ dağındaki Tanrı tecellisi vurduysa bile yine aynayı koynuna koy”!

3553

گفت آخر هیچ گنجد در بغل

آفتاب حق و خورشید ازل

Zeyd, “ Tanrı güneşi, ezeli güneş, hiç koltuğa sığar mı?

3554

هم دغل را هم بغل را بر درد

نه جنون ماند به پیشش نه خرد

Aslı olmayan şeyleri de yırtar, yakar; koltuğu da. Önünde ne delilik kalır, ne akıllılık!” dedi.

3555

گفت یک اصبع چو بر چشمی نهی

بیند از خورشید عالم را تهی

Peygamber dedi ki: “ Bir parmağını gözünün üstüne koydun mu... dünyayı güneşsiz görürsün.

3556

یک سر انگشت پرده‌ی ماه شد

وین نشان ساتری الله شد

Bir parmak bile, aya perde oluyor. İşte bu padişahın ayıp örtücülüğüne alâmettir.

3557

تا بپوشاند جهان را نقطه‌ای

مهر گردد منکسف از سقطه‌ای

Bu suretle bir nokta (gibi olan parmak), cihanı örter; bir sürçme de güneşi küsufa uğratır.

3558

لب ببند و غور دریایی نگر

بحر را حق کرد محکوم بشر

Dudağını yum, denizin dibine bak. Tanrı, denizi, insana mahkûm etmiştir.

3559

همچو چشمه‌ی سلسبیل و زنجبیل

هست در حکم بهشتی جلیل

Nitekim Selsebîl ve Zencebîl ırmakları da Tanrı’nın cennete koyduğu kulların hükmü altındadır.

3560

چار جوی جنت اندر حکم ماست

این نه زور ما ز فرمان خداست

Cennetin dört ırmağı bizim hükmümüzdedir. Fakat bu gücümüzden, kuvvetimizden değil...Tanrı emriyle böyledir.

3561

هر کجا خواهیم داریمش روان

همچو سحر اندر مراد ساحران

Bu ırmaklar, büyücülerin hükümlerine uyan büyüler gibi bizim hükmümüzdedir; onları nereye istersek oraya akıtırız.

3562

همچو این دو چشمه‌ی چشم روان

هست در حکم دل و فرمان جان

Bu akıp duran ve gönlün hükmü altında, canın fermanına tâbi bulunan iki göz çeşmesi gibi...

3563

گر بخواهد رفت سوی زهر و مار

ور بخواهد رفت سوی اعتبار

Gönül dilerse gözler; zehrin, yılanların bulunduğu tarafa gider; gönül dilerse baktığı şeylerden ibret alır.

3564

گر بخواهد سوی محسوسات رفت

ور بخواهد سوی ملبوسات رفت

Gönül dilerse görülen şeylere bakar; gönül dilerse örtülü , gizli şeylere akar.

3565

گر بخواهد سوی کلیات راند

ور بخواهد حبس جزویات ماند

Gönül dilerse, gözleri külliyat tarafına sevk eder; gönül dilerse cüziyatta hapseyler.

3566

همچنین هر پنج حس چون نایزه

بر مراد و امر دل شد جایزه

Bu beş duygu da (çeşmelerdeki lüleler, nasıl çeşmeye tâbi ise) aynı tarzda gönle tâbidir. Onun muradınca ve onun emrine göre iş görür.

3567

هر طرف که دل اشارت کردشان

می‌رود هر پنج حس دامن کشان

Gönül ne tarafı işaret ederse beş duygu da eteklerini toplayıp o tarafa gider.

3568

دست و پا در امر دل اندر ملا

همچو اندر دست موسی آن عصا

Musa’nın elindeki sopa nasıl Musa’ya tâbi ise el, ayak da apaçık gönlün emrine tâbidir.

3569

دل بخواهد پا در آید زو به رقص

یا گریزد سوی افزونی ز نقص

Gönül isterse ayak, raksa girer, yahut yavaş yürürken hızlı yürümeye başlar.

3570

دل بخواهد دست آید در حساب

با اصابع تا نویسد او کتاب

Gönül isterse el, parmaklarla hesaba girişir, yahut kitap yazar.

3571

دست در دست نهانی مانده است

او درون تن را برون بنشانده است

El, gizli bir elin hükmündedir. O gizli el içerdedir, dışarıya teni dikmiş, kendisine onu vekil etmiştir.

3572

گر بخواهد بر عدو ماری شود

ور بخواهد بر ولی یاری شود

Gönül dilerse el, düşmana bir ejderha kesilir. Gönül dilerse sevgiliye yardımcı olur.

3573

ور بخواهد کفچه‌ای در خوردنی

ور بخواهد همچو گرز ده منی

Gönül dilerse el, yemek için kepçedir, on batmanlık gürz.

3574

دل چه می‌گوید بدیشان ای عجب

طرفه وصلت طرفه پنهانی سبب

Acaba gönül, bunlara ne söylüyor ki? Bu ne şaşılacak vuslat, bu ne gizli sebep!

3575

دل مگر مهر سلیمان یافته ست

که مهار پنج حس بر تافته ست

Gönül, acaba Süleyman Mührünü mü ele geçirdi ki bu beş duygunun yollarını istediği gibi işaret etmekte!

3576

پنج حسی از برون میسور او

پنج حسی از درون مأمور او

Beş zahirî duygu dışarıda kolayca onun mahkûmu olmuş, beş bâtınî duyguda içeride onun memuru...

3577

ده حس است و هفت اندام و دگر

آن چه اندر گفت ناید می‌شمر

On duygu bunlardan başka yedi endam... Daha da dille söylenmeyecek kadar çok kuvvetler... Gayri sen say.

3578

چون سلیمانی دلا در مهتری

بر پری و دیو زن انگشتری

Gönül mademki ululukta sen de bir Süleyman’sın... Parmağındaki saltanat yüzüğüyle perilere, şeytanlara hükmet!

3579

گر در این ملکت بری باشی ز ریو

خاتم از دست تو نستاند سه دیو

Bu saltanatta hileye sapmazsan o üç şeytan, senin parmağından yüzüğü alamaz.

3580

بعد از آن عالم بگیرد اسم تو

دو جهان محکوم تو چون جسم تو

Gayri adın, sanın, bütün dünyayı tutar. Cismin gibi iki cihan senin hükmüne uyar.

3581

ور ز دستت دیو خاتم را ببرد

پادشاهی فوت شد بختت بمرد

Fakat şeytan elindeki yüzüğü alırsa padişahlık bitti, bahtın öldü demektir.

3582

بعد از آن یا حسرتا شد یا عباد

بر شما محتوم تا یوم التناد

Tanrı kulları, eğer iş böyle olursa bundan böyle kıyamete kadar ancak ve ancak “ Ah hasretlik!” der, durursunuz.

3583

مکر خود را گر تو انکار آوری

از ترازو و آینه کی جان بری

Hadi, tutalım, kendi hileni inkâr edersin; canını teraziyle aynadan nasıl kurtaracaksın”?

بود لقمان پیش خواجه‌ی خویشتن

در میان بندگانش خوار تن

Lokman, efendisinin hizmetinde bulunan köleler arasında hor, hakîr görünmekteydi.

3585

می‌فرستاد او غلامان را به باغ

تا که میوه آیدش بهر فراغ

Efendi rahatça yesin, eğlensin diye kullarını meyve getirmek üzere bağa gönderdi.

3586

بود لقمان در غلامان چون طفیل

پر معانی تیره صورت همچو لیل

Lokman, kullar içinde, âdeta onlara tâbi bir kuldu. İçi mânalarla dolu, görünüşü gece gibi kapkaranlıktı.

3587

آن غلامان میوه‌های جمع را

خوش بخوردند از نهیب طمع را

Köleler topladıkları meyveleri, tamah edip bir iyice yediler.

3588

خواجه را گفتند لقمان خورد آن

خواجه بر لقمان ترش گشت و گران

Efendilerine de “ Lokman yedi” dediler. Efendi, Lokman’a yüzünü ekşitti, ağır bir tavır takındı.

3589

چون تفحص کرد لقمان از سبب

در عتاب خواجه‌اش بگشاد لب

Lokman bunun sebebini araştırıp anlayınca efendisine dargın bir tarzda ağzını açıp.

3590

گفت لقمان سیدا پیش خدا

بنده‌ی خاین نباشد مرتضا

‟Efendi; hain kul, Tanrı yanında, onun rızasını kazanmış bir kul olmaz.

3591

امتحان کن جمله‌مان را ای کریم

سیرمان در ده تو از آب حمیم

Ey kerem sahibi! Hepimizi imtihan et. Bize fazlasıyla sıcak su içir.

3592

بعد از آن ما را به صحرایی کلان

تو سواره ما پیاده می‌دوان

Ondan sonra beni büyük bir sahraya çıkar. Sen atlı olarak koş, bizi de yaya olarak koştur.

3593

آن گهان بنگر تو بد کردار را

صنعهای کاشف الاسرار را

O zaman kötülük yapanı gör, sırları açan Tanrı’nın işlerini seyret” dedi.

3594

گشت ساقی خواجه از آب حمیم

مر غلامان را و خوردند آن ز بیم

Efendi, kullara sâki oldu, sıcak suyu içirdi. Onlarda korkularından içtiler.

بعد از آن می‌راندشان در دشتها

می‌دویدندی میان کشتها

Sonra onları ovalarda koşturmaya başladı. Kullar aşağı yukarı koşup duruyorlardı.

3596

قی در افتادند ایشان از عنا

آب می‌آورد ز یشان میوه‌ها

Nihayet iyice yoruldular, kusmaya başladılar. İçtikleri su yedikleri meyvelerin hepsini çıkardı.

3597

چون که لقمان را در آمد قی ز ناف

می‌برآمد از درونش آب صاف

Lokman’ın da gönlü bulandı, o da kustu. Fakat onun karnından halis su geldi.

3598

حکمت لقمان چو داند این نمود

پس چه باشد حکمت رب الوجود

Lokman’ın hikmeti bunu göstermeyi bilirse, varlığın Rabbi olan Tanrı’nın hikmeti nelere kadir değildir?

3599

يَوْمَ تُبْلَى، السَّرائِرُ كلها

بان منكم كامن لا يشتهى

Kıyamet gününde bütün sırlar çıkacak, bilinip görülecek. Sizin de bilinmesini istemediğiniz sır meydana çıktı.

3600

چون سُقُوا ماءً حَمِيماً قطعت

جملة الأستار مما أفظعت

Sıcak suyu içtikleri gibi kendilerini rüsvay edecek sırları tamamı ile açığa vurulmuş oldu.

3601

نار از آن آمد عذاب کافران

که حجر را نار باشد امتحان

Taş; ateşle sınanacağı (ateş içinde parçalanıp yumuşayacağı, eriyebileceği) için kâfirler, ateşe atılırlar, onların azabı ateşle olur.

3602

آن دل چون سنگ را ما چند چند

نرم گفتیم و نمی‌پذرفت پند

O taş gibi gönle biz kaç kereler yumuşak sözler söyledik, fakat öğüt almadı.

3603

ریش بد را داروی بد یافت رگ

مر سر خر را سزد دندان سگ

Damarda da kötü yara olursa oraya kötü ilâç konur, eşeğin başına köpeğin dişi lâyıktır.

3604

الخبیثات الخبیثین حکمت است

زشت را هم زشت جفت و بابت است

“Habîs olan şeyler habîsler içindir” hükmü bir hikmettir. Çirkine münasip olan çirkin eştir.

3605

پس تو هر جفتی که می‌خواهی برو

محو و هم شکل و صفات او بشو

Şu halde sen de hangi eşi dilersen yürü, onu al. Tanrı’da mahvol, onun sıfatlarını kazan!

3606

نور خواهی مستعد نور شو

دور خواهی خویش بین و دور شو

Nur istersen nura istidat kazan; Tanrı’dan uzaklık istersen kendini gör, uzaklaş!

3607

ور رهی خواهی ازین سجن خرب

سر مکش از دوست وَ اسْجُدْ وَ اقترب

Yok, eğer bu harap zindandan kurtulmaya bir yol istersen sevgiliden baş çekme, secde et de yaklaş!

3608

این سخن پایان ندارد خیز زید

بر براق ناطقه بر بند قید

Bu sözün sonu yoktur. Zeyd; kalk, natıka Burak’ını bağla!

3609

ناطقه چون فاضح آمد عیب را

می‌دراند پرده‌های غیب را

Söz söylemek kabiliyeti ayıbı açar; gayb perdelerini yırtar.

3610

غیب مطلوب حق آمد چند گاه

این دهل‌زن را بران بر بند راه

Tanrı, nice yerlerde gaybı ister. Şu davulcuyu sür, yolu kapa.

3611

تک مران در کش عنان مستور به

هر کس از پندار خود مسرور به

Atını hızlı sürme, yuları çek. Sırların gizli kalması, herkesin gizli zannından mesrur olması daha iyi.

3612

حق همی‌خواهد که نومیدان او

زین عبادت هم نگردانند رو

Hak kendisinden ümit kesenlerin de bu ibadetten yüz çevirmemelerini istemektedir;

3613

هم به اومیدی مشرف می‌شوند

چند روزی در رکابش می‌دوند

Onlar da bir ümide kapılsınlar, birkaç gün o ümidin maiyetinde koşup dursunlar;

3614

خواهد آن رحمت بتابد بر همه

بر بد و نیک از عموم مرحمه

Tanrı’nın merhameti herkese şâmil olduğundan diler ki o rahmet, herkesi aydınlatsın.

3615

حق همی‌خواهد که هر میر و اسیر

با رجا و خوف باشند و حذیر

Her bey, her esir, ümit ve korkuyla Tanrı’dan çekinsin.

3616

این رجا و خوف در پرده بود

تا پس این پرده پرورده شود

Bu ümit ve korku: herkes bu perdenin ardında beslenip yetişsin diye perde ardına girmiştir.

3617

چون دریدی پرده کو خوف و رجا

غیب را شد کر و فری بر ملا

Ümit ve korku perdesini yırttın mı... Gayb, bütün şâşâasıyla ortaya çıkar.

3618

بر لب جو برد ظنی یک فتا

که سلیمان است ماهی‌گیر ما

Bir genç dere kıyısında balık tutan birisini görüp, “Bu balıkçı Süleyman olmalı” diye zanna düştü.

3619

گر وی است این از چه فرد است و خفی است

ور نه سیمای سلیمانیش چیست

Süleyman’sa neden yalnız ve gizlenmiş; değilse nasıl oluyor da bu derece Süleyman’a benziyor”?

3620

اندر این اندیشه می‌بود او دو دل

تا سلیمان گشت شاه و مستقل

Süleyman tekrar müstakil bir padişah oluncaya kadar gönlünde bu şüphe vardı.

3621

دیو رفت از ملک و تخت او گریخت

تیغ بختش خون آن شیطان بریخت

Dev, onun tahtından, diyarından yıkılıp gitti; baht kılıcı, o şeytanın kanını döktü.

3622

کرد در انگشت خود انگشتری

جمع آمد لشکر دیو و پری

Yine yüzüğünü parmağına taktı dev ve peri askerlerini yine başına topladı.

3623

آمدند از بهر نظاره رجال

در میانشان آن که بد صاحب خیال

Halk, seyretmek için tapuya geldiler, düşünceye kapılmış olan genç de onların arasına katılıp huzura vardı.

3624

چون در انگشتش بدید انگشتری

رفت اندیشه و تحری یک سری

Süleyman’ın parmağında yüzüğü görünce düşüncesi, kuruntusu tamamı ile geçti.

3625

وهم آن گاه است کان پوشیده است

این تحری از پی نادیده است

Vehim, işin gizli, kapalı olduğu zamandadır. Bu araştırma görünmeyen şey içindir.

3626

شد خیال غایب اندر سینه زفت

چون که حاضر شد خیال او برفت

Ortada olmayan şeyin kuruntusu, büyüdükçe büyür. Fakat gaypta olana şey, meydana çıktı mı, kuruntu geçer.

3627

گر سمای نور بی‌باریده نیست

هم زمین تار بی‌بالیده نیست

Nurlu gökyüzü yağışsız olmaz ama kara yeryüzü de nebatatı yetiştirmeden vazgeçmez.

3628

يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ می‌باید مرا

ز آن ببستم روزن فانی سرا

Bana gayba iman edenler gerek... Onun için bu fâni konağın penceresini örttüm.

3629

چون شکافم آسمان را در ظهور

چون بگویم هل ترى فيها فطور

Nasıl izhar eder de gökleri yarar, açarım; eğer hakikatleri meydana korsam, nasıl “ Bunda bir ayıp, bir noksan gördün mü?” diyebilirim?

3630

تا در این ظلمت تحری گسترند

هر کسی رو جانبی می‌آورند

Bu karanlıkta arayıp taradıkça herkes, yüzünü bir tarafa çevirir;

3631

مدتی معکوس باشد کارها

شحنه را دزد آورد بر دارها

İşler bir zaman aksine gider; hırsız, polisi dar ağacına sürükler...

3632

تا که بس سلطان و عالی همتی

بنده‌ی بنده‌ی خود آید مدتی

Böylece bir nice sultan, bir nice yüce himmetli, bir müddet kendi kuluna kul olur.

3633

بندگی در غیب آید خوب و گش

حفظ غیب آید در استعباد خوش

Kul, efendisinin huzurunda değilken de kulluğunu korur, itaatten çıkmazsa bu kulluk iyi ve hoş bir kulluktur.

3634

کو که مدح شاه گوید پیش او

تا که در غیبت بود او شرم رو

Bu padişahın önünde onu öğen kişi nerede, padişah yokken bile ondan utanıp çekinen nerede.

3635

قلعه داری کز کنار مملکت

دور از سلطان و سایه‌ی سلطنت

Memleket ucunda, padişahtan saltanat sayesinden uzak bir kale dizdarı;

3636

پاس دارد قلعه را از دشمنان

قلعه نفروشد به مال بی‌کران

Kaleyi düşmanlardan korur, orasını sayısız mal ve para verse bile satmaz,

3637

غایب از شه در کنار ثغرها

همچو حاضر او نگه دارد وفا

Padişah orada değilken, hudut boylarında, padişahın huzurundaymış gibi vefakârlıkta bulunursa;

3638

پیش شه او به بود از دیگران

که به خدمت حاضرند و جان فشان

O dizdar; elbette padişahın yanında, huzurunda bulunan ve can feda eden kişilerden daha değerlidir.

3639

پس به غیبت نیم ذره‌ی حفظ کار

به که اندر حاضری ز آن صد هزار

Şu halde yarı zerre miktarı, fakat gaibane emir tutmak; emredicinin huzurunda kulluk etmek ve emrine uymaktan yüz binlerce defa üstündür.

3640

طاعت و ایمان کنون محمود شد

بعد مرگ اندر عیان مردود شد

Kulluk ve iman, şimdi makbuldür. Fakat ölümden sonra her şey meydana çıkınca inanmak, bir işe yaramaz.

3641

چون که غیب و غایب و رو پوش به

پس لبان بر بند لب خاموش به

Hakikatın kapalı, örtülü olması ve gayba inanmak daha iyi, daha makbul olunca ağzın kapalı, dudağın yumuk olması elbette iyidir.

3642

ای برادر دست وا دار از سخن

خود خدا پیدا کند علم لدن

Kardeş, sözden el çek ki bizzat Tanrı, sende Ledün ilmini meydana çıkarsın.

3643

بس بود خورشـید را رویش گواه

أَی شـیء أعظم الشاهد إله

Güneşin varlığına delil kendisi yeter. Tanrı’dan daha ulu şahit kimdir?

3644

نه بگویم چون قرین شد در بیان

هم خدا و هم ملک هم عالمان

Hayır... Söyleyeceğim çünkü Kur’an’da şahadet hususunda hep beraberce Tanrı da anılmıştır, melek de âlimler de.

3645

يشـهد اللَّه و الملک و اهل العلوم

إنه لا رب إلا من يدوم

Tanrı da şahadet eder, melekler de, bilgili kişiler de: Şüphe yok ki Rabb, ancak daimî Tanrı’dır...

3646

چون گواهی داد حق که بود ملک

تا شود اندر گواهی مشترک

Hak, şahadet edince melek kim oluyor ki şahadette Tanrı ile müşterek olsun!

3647

ز آن که شعشاع حضور آفتاب

بر نتابد چشم و دلهای خراب

Çünkü ziyaya tahammül edemeyen zavallı gözlerle biçare gönüllerin güneşin nuruna ve güneşe takatleri yoktur.

3648

چون خفاشی کاو تف خورشید را

بر نتابد بگسلد اومید را

Bu çeşit gözler, böyle gönüller, yarasaya benzerler. Yarasa güneşin ışığına, güneşin hararetine tahammül edemez, ümidini keser (güneşten mahrum kalır(

3649

پس ملایک را چو ما هم یار دان

جلوه گر خورشید را بر آسمان

Gökyüzünde cilve eden güneşe şahadette, melekleri de bize dost, bize eş bil!

3650

کاین ضیا ما ز آفتابی یافتیم

چون خلیفه بر ضعیفان تافتیم

“Biz o tek güneşten nurlandık, güneşin halifesi gibi zayıfları nurlandık” diye şahadet ederler.

3651

چون مه نو یا سه روزه یا که بدر

مرتبه‌ی هر یک ملک در نور و قدر

Her melek; yeni ay, yahut üç günlük ay, yahut da dolunay gibi kemal, nur ve kudret sahibidir.

3652

ز اجنحه‌ی نور ثلاث او رباع

بر مراتب هر ملک را آن شعاع

O şûle; üçer, dörder kanatlı meleklerin her birine, mertebelerine göre vurmakta, onları nurlandırmaktadır.

3653

همچو پرهای عقول انسیان

که بسی فرق است شان اندر میان

Meleklerin kanatları insanların akıl kanatlarına benzer. İnsanların akılları arasında da çok fark vardır.

3654

پس قرین هر بشر در نیک و بد

آن ملک باشد که مانندش بود

İyilikte olsun, kötülükte olsun her insana kendisine benzer bir melek arkadaştır.

3655

چشم اعمش چون که خور را بر نتافت

اختر او را شمع شد تا ره بیافت

Gözü tahammül edemediği için çipile, yıldız ışık verir, o da bu suretle yol bulur.

3656

گفت پیغمبر که اصحابی نجوم

رهروان را شمع و شیطان را رجوم

Peygamber “ Sahabem yıldızlar gibi yola gidenlere ışık, şeytanlara taştır” dedi.

3657

هر کسی را گر بدی آن چشم و زور

کاو گرفتی ز آفتاب چرخ نور

Herkes uzaktan görebilseydi gökyüzündeki güneşle nurlanırdı.

3658

کی ستاره حاجت استی ای ذلیل

که بدی بر نور خورشید او دلیل

Ve ey aşağılık kişi, güneşin nuruna delalet etmek üzere yıldıza ne lûzum kalırdı?

3659

ماه می‌گوید به خاک و ابر و فی

من بشر بودم ولی یوحی الی

Ay; buluta, toprağa ve gölge der ki: “Ben de sizin gibi insanım. Ancak bana vahiy geliyor.

3660

چون شما تاریک بودم در نهاد

وحی خورشیدم چنین نوری بداد

Ben de yaratılışta sizin gibi karanlıktım. Fakat vahiy güneşi, bana böyle bir nur verdi.

3661

ظلمتی دارم به نسبت با شموس

نور دارم بهر ظلمات نفوس

Güneşlere nispetle biraz karanlığım, fakat insanların karanlıklarına nispetle nurluyum.

3662

ز آن ضعیفم تا تو تابی آوری

که نه مرد آفتاب انوری

Tahammül edebilesin diye nurum zayıf. Çünkü sen parlak güneşin eri değilsin.

3663

همچو شهد و سرکه در هم بافتم

تا سوی رنج جگر ره یافتم

Balla sirkeden meydana gelen sirkengebin gibi ben de nurlu zulmetten meydana geldim ve bu suretle kalp hastalığına yol buldum, faydalı oldum.

3664

چون ز علت وارهیدی ای رهین

سرکه را بگذار و می‌خور انگبین

Hasta adam hastalıktan kurtulunca sirkeyi bırak bal yiye gör”.

3665

تخت دل معمور شد پاک از هوا

بین که الرَّحْمنُ عَلَی الْعَرْشِ استوی

Gönül tahtı, heva ve hevesten arındı; gönülde “Er Rahmânu alel arşistevâ” sırrı zuhur etti.

3666

حکم بر دل بعد از این بی‌واسطه

حق کند چون یافت دل این رابطه

Bundan sonra Hak, gönle vasıtasız hükmeder. Çünkü gönül bu rabıtayı buldu.

3667

این سخن پایان ندارد زید کو

تا دهم پندش که رسوایی مجو

Bu sözün de sonu yoktur. Zeyd nerede? Ona rüsvay olmak iyi değildir, diyeyim!

3668

زید را اکنون نیابی کاو گریخت

جست از صف نعال و نعل ریخت

Artık Zeyd’i bulamazsın, o kaçtı; kapı yanındaki son saftan fırladı, papuçlarını bile bıraktı!

3669

تو که باشی زید هم خود را نیافت

همچو اختر که بر او خورشید تافت

Sen kim oluyorsun? Zeyd bile, üstüne güneş vurmuş yıldız gibi kendisini kaybetti, bulamadı!

3670

نی از او نقشی بیابی نی نشان

نی کهی یابی نه راه کهکشان

Ondan ne bir nakış bulabilirsin, ne bir nişan... Hattâ ne de saman uğrusu yoluna gidebilmek için bir saman çöpü!

3671

شد حواس و نطق با پایان ما

محو نور دانش سلطان ما

Duygularımızla sonu gelmeyen sözümüz, sultanımızın bilgi nurunda mahvoldu.

3672

حسـها و عقلهاشـان در درون

موج در موج لَدَيْنا محضرون

)Bu mazhariyete erenlerin) duygularıyla akılları iç âlemde “Ledeynâ Muhdarûn” denizinde dalgalanmakta, dalga dalga üstüne, çoşup durmaktadır.

3673

چون شب آمد باز وقت بار شد

انجم پنهان شده بر کار شد

Fakat gece olunca gene teklif ve icazet vakti gelir; gizlenmiş yıldızlar işlerine, güçlerine koyulurlar.

3674

بی‌هشان را وادهد حق هوشها

حلقه حلقه حلقه‌ها در گوشها

Tanrı akılsızların akıllarını kulaklarında halka halka küpeler olduğu halde geri verir.

3675

پای کوبان دست افشان در ثنا

ناز نازان ربنا أحييتنا

Hepsi hamdüsena ederek ayaklarını vurur, ellerini çırpar, nazlı nazlı “Rabbimiz bizi dirilttin bize hayat verdin” derler.

3676

آن جلود و آن عظام ریخته

فارسان گشته غبار انگیخته

O çürümüş deriler, dökülmüş kemikler, yerden tozlar koparan atlılar kesilir;

3677

حمله آرند از عدم سوی وجود

در قیامت هم شکور و هم کنود

Kıyamet günü, şükrederek, yahut kâfir olarak yokluktan varlığa hamle ederler.

3678

سر چه می‌پیچی کنی نادیده‌ای

در عدم ز اول نه سرپیچیده‌ای

Niçin başını çevirir, görmezlikten gelirsin? Önce yoklukta da böyle baş çevirmemiş miydin?

3679

در عدم افشرده بودی پای خویش

که مرا که بر کند از جای خویش

“Beni nerede yerimden tedirgin edecek? Deyip yoklukta da böyle ayağını diremiştin.

3680

می‌نبینی صنع ربانیت را

که کشید او موی پیشانیت را

Tanrı’nın sun’u; görmüyor musun? Nasıl seni alnındaki perçemden tutup çekerek:

3681

تا کشیدت اندر این انواع حال

که نبودت در گمان و در خیال

Evvelce hatırı hayalinde olmayan bu çeşit hallere uğrattı.

3682

آن عدم او را هماره بنده است

کار کن دیوا سلیمان زنده است

O yokluk da daima Tanrı’ya kuldur. Ey dev, kulluk et. Süleyman diridir!

3683

دیو می‌سازد جِفانٍ کالجواب

زهره نی تا دفع گوید یا جواب

Dev, havuzlar gibi kâseler yapmakta; kudreti yok ki bu işi yapmaktan vazgeçsin, yahut emredene bir cevap versin!

3684

خویش را بین چون همی‌لرزی ز بیم

مر عدم را نیز لرزان دان مقیم

Bir kendine bak, yok olmaktan nasıl titreyip durmaktasın? Yokluğu da aynen böyle tir tir titrer bil!

3685

ور تو دست اندر مناصب می‌زنی

هم ز ترس است آن که جانی می‌کنی

Dünya mansıplarını elde etsen bile yine kaybetme korkusundan canın çıkar.

3686

هر چه جز عشق خدای احسن است

گر شکر خواری است آن جان کندن است

En güzel olan (Güzeller güzeli) Tanrı’nın aşkından başka ne varsa can çekişmeden ibarettir, hattâ şeker yemek bile!

3687

چیست جان کندن سوی مرگ آمدن

دست در آب حیاتی نازدن

Can çekişme nedir? Ölüme yaklaşmak, abıhayatı elde edememek.

3688

خلق را دو دیده در خاک و ممات

صد گمان دارند در آب حیات

Halkın iki gözü de toprağa ve ölüme saplanmıştır. Abıhayat var mı, yok mu, bunda yüz türlü şüpheler var.

3689

جهد کن تا صد گمان گردد نود

شب برو ور تو بخسبی شب رود

Sen cehdet de bu yüz şüphen de sana düşsün. Geceleyin yürü ,yol al... Uyudun mu gece gitti gider!

3690

در شب تاریک جوی آن روز را

پیش کن آن عقل ظلمت سوز را

O gündüzü geceleyin ara; karanlıkları yakan o aklı, kendine kılavuz yap!

در شب بد رنگ بس نیکی بود

آب حیوان جفت تاریکی بود

Kötü renkli gecede çok iyilikler vardır. Abıhayat, karanlıkların eşidir, karanlıktadır.

3692

سر ز خفتن کی توان برداشتن

با چنین صد تخم غفلت کاشتن

Böyle yüzlerce gaflet tohumunu ekip durdukça başını uykudan kaldırabilir misiniz?

3693

خواب مرده لقمه‌ی مرده یار شد

خواجه خفت و دزد شب بر کار شد

Ölü uyku, ölü lokmaya dost oldu; efendi uyudu, geceleyin iş gören hırsız da hazırlığa koyuldu.

3694

تو نمی‌دانی که خصمانت کی‌اند

ناریان خصم وجود خاکی‌اند

Senin düşmanın kimlerdir? Bilmiyorsun. Ateşten yaratılanlar, topraktan yaratılmışların varlığına düşmandır.

3695

نار خصم آب و فرزندان اوست

همچنان که آب خصم جان اوست

Ateş suyun ve oğullarının düşmanıdır. Nitekim su da ateşin canına düşmandır.

3696

آب آتش را کشد زیرا که او

خصم فرزندان آب است و عدو

Suyun ve çocuklarının düşmanı olduğundan su da ateşi öldürür, söndürür.

3697

بعد از آن این نار نار شهوت است

کاندر او اصل گناه و زلت است

Bütün bunlardan sonra (şunu da bil ki) bu ateş, şehvet ateşidir, günahın suçun aslı ondadır.

3698

نار بیرونی به آبی بفسرد

نار شهوت تا به دوزخ می‌برد

Dış âlemdeki ateşi su söndürür. Fakat şehvet ateşi kıyamete kadar sürüp gider.

3699

نار شهوت می‌نیارامد به آب

ز انکه دارد طبع دوزخ در عذاب

Şehvet ateşi, su ile sakin olmaz. Çünkü azap ve elem bakımından cehennem tabiatlıdır.

3700

نار شهوت را چه چاره نور دین

نورکم اطفاء نار الکافرین

Şehvet ateşine ne çare var? Din nuru. Müminler ;nurunuz kâfirlerin ateşini söndürdü.

3701

چه کشد این نار را نور خدا

نور ابراهیم را ساز اوستا

Bu ateşi ne söndürür? Tanrı nuru. Bu hususta İbrahim’in nurunu kendine usta yap.

3702

تا ز نار نفس چون نمرود تو

وارهد این جسم همچون عود تو

Ki öd ağacına benzeyen bu cismin, Nemrut gibi olan nefis ateşinden kurtulsun!

3703

شهوت ناری به راندن کم نشد

او به ماندن کم شود بی‌هیچ بد

Şehvet ateşi yanmakla eksilip bitmez. Yanmakla güzelce eksilir, nihayet yok olur.

3704

تا که هیزم می‌نهی بر آتشی

کی بمیرد آتش از هیزم کشی

Bir ateşe odun attıkça o ateş nereden sönecek?

3705

چون که هیزم باز گیری نار مرد

ز انکه تقوی آب سوی نار برد

Fakat odun atmazsan söner. Çünkü bu çekinme ateşe su serper.

3706

کی سیه گردد ز آتش روی خوب

کاو نهد گلگونه از تَقْوَی القلوب

Yüzüne, kalplerin haramdan çekinmesinden kızıllık süren kişinin güzel yüzü, hiç ateşten kararır mı?

3707

آتشی افتاد در عهد عمر

همچو چوب خشک می‌خورد او حجر

Ömer’in zamanında bir yangın oldu. Ateş, taşları bile kuru ağaç gibi yakmaktaydı.

3708

در فتاد اندر بنا و خانه‌ها

تا زد اندر پر مرغ و لانه‌ها

Yapıları, evleri yakmağa, hatta kuşların kanatlarını ve yuvalarını bile tutuşturmağa başladı.

3709

نیم شهر از شعله‌ها آتش گرفت

آب می‌ترسید از آن و می‌شگفت

Alevler şehrin yarısını sardı. Su bile ondan korkmakta, şaşırmaktaydı!

3710

مشکهای آب و سرکه می‌زدند

بر سر آتش کسان هوشمند

Akıllı kişiler, ateşe kovalarla su ve sirke döküyorlar.

3711

آتش از استیزه افزون می‌شدی

می‌رسید او را مدد از بی‌حدی

Yangın inada gelip alevini artırıyordu. Ona Tanrı yardım etmekteydi.

3712

خلق آمد جانب عمر شتاب

کاتش ما می‌نمیرد هیچ از آب

Halk Ömer’e yüz tuttular, koşa koşa gidip “Yangınımız suyla sönmüyor?” dediler.

3713

گفت آن آتش ز آیات خداست

شعله‌ای از آتش بخل شماست

Ömer “O yangın, Tanrı alâmetlerindendir. Sizin hasislik ateşinizden bir şûledir.

آب بگذارید و نان قسمت کنید

بخل بگذارید اگر آل منید

Suyu bırakın yoksullara ekmek dağıtın. Eğer bana tâbi iseniz hasisliği terk edin” dedi.

3715

خلق گفتندش که در بگشوده‌ایم

ما سخی و اهل فتوت بوده‌ایم

Halk, Ömer’e “ Bizim kapılarımız açık. Cömert kişileriz, mürüvvet ehliyiz, dediler.

3716

گفت نان در رسم و عادت داده‌اید

دست از بهر خدا نگشاده‌اید

Ömer dedi ki: “ Siz, âdet olduğu için yoksullara ekmek verdiniz, Tanrı için eli açık olmadınız.

3717

بهر فخر و بهر بوش و بهر ناز

نه از برای ترس و تقوی و نیاز

Öğünmek, görünmek, nazlanmak için cömertlik etmektesiniz; korkudan. Tanrı’dan çekinmeden, ona niyaz etme yüzünden değil”!

3718

مال تخم است و به هر شوره منه

تیغ را در دست هر ره زن مده

Mal tohumdur, her çorak yere ekmek; kılıcı her yol vurucunun eline verme!

3719

اهل دین را باز دان از اهل کین

همنشین حق بجو با او نشین

Din ehlini kin ehlinden ayırt et; Hakla oturanı ara, onunla otur!

3720

هر کسی بر قوم خود ایثار کرد

کاغه پندارد که او خود کار کرد

Herkes, kendi kavmine (meşrebine uygun kimselere) cömertlik gösterip mal, mülk verir, Nâdan kişi de bu suretle bir iş yaptım sanır.

3721

از علی آموز اخلاص عمل

شیر حق را دان مطهر از دغل

İbadetteki ihlâsı Ali’den öğren, Tanrı aslanını hilelerden arınmış bil.

3722

در غزا بر پهلوانی دست یافت

زود شمشیری بر آورد و شتافت

Savaşta bir yiğiti atletti, hemen kılıcını çekip üstüne saldırdı.

3723

او خدو انداخت در روی علی

افتخار هر نبی و هر ولی

O, her peygamberin, her velînin öğündüğü Ali’nin yüzüne tükürdü.

3724

آن خدو زد بر رخی که روی ماه

سجده آرد پیش او در سجده‌گاه

Bir yüze tükürdü ki ay, secde yerinde o yüze secde eder.

3725

در زمان انداخت شمشیر آن علی

کرد او اندر غزایش کاهلی

Ali, derhal kılıcı elinden attı, onunla savaşmadan vazgeçti.

3726

گشت حیران آن مبارز زین عمل

وز نمودن عفو و رحمت بی‌محل

O savaşçı er, bu işe, bu yersiz af ve merhamete şaşıp kaldı.

3727

گفت بر من تیغ تیز افراشتی

از چه افکندی مرا بگذاشتی

Dedi ki: “Bana keskin kılıcını kaldırmıştın, neden kılıcı indirdin ve beni bıraktın?

3728

آن چه دیدی بهتر از پیکار من

تا شدی تو سست در اشکار من

Benimle savaşmadan daha âlâ ne gördün de beni avlamadan vazgeçtin?

3729

آن چه دیدی که چنین خشمت نشست

تا چنان برقی نمود و باز جست

Ne gördün ki bu derecede kızgınken kızgınlığın yatıştı; böyle bir şimşek çaktı, sonra sönüverdi?

3730

آن چه دیدی که مرا ز آن عکس دید

در دل و جان شعله ای آمد پدید

Ne gördün? O gördüğün şeyin aksi bana da vurdu; gönlümde, canımda bir şûle parladı.

3731

آن چه دیدی برتر از کون و مکان

که به از جان بود و بخشیدیم جان

Kevinden, mekândan yüce, candan daha iyi neydi o gördüğün ki bize can bağışladı?

3732

در شجاعت شیر ربانی ستی

در مروت خود که داند کیستی

Yiğitlikte Tanrı aslanasın, mürüvvette kimsin, bunu kim bilir?

3733

در مروت ابر موسایی به تیه

کآمد از وی خوان و نان بی‌شبیه

Mürüvvette Tih sahrasında Musa’nın bulutusun. O bulutta eşi görülmemiş nimetler, ekmekler yağar”.

3734

ابرها گندم دهد کان را به جهد

پخته و شیرین کند مردم چو شهد

Bu bulutlar, çalışıp çabalar, buğday bitirirler. Halk onu pişirip bal gibi tatlı bir hale koyarl.

3735

ابر موسی پر رحمت بر گشاد

پخته و شیرین بی‌زحمت بداد

Halbuki Musa’nın bulutu rahmet kanadını açar, halka zahmetsizce pişmiş ve tatlı nimetler verir.

3736

از برای پخته خواران کرم

رحمتش افراشت در عالم علم

O bulutun rahmeti, kerem sofrasında pişmiş yemek yiyenler için âlemde bayrak açmıştır.

3737

تا چهل سال آن وظیفه و آن عطا

کم نشد یک روز از آن اهل رجا

O vergi ve o ihsan, niyaz ehlinden tam kırk yıl, bir gün bile eksik olmadı.

3738

تا هم ایشان از خسیسی خاستند

گندنا و تره و خس خواستند

Nihayet onlar, bayağılıklarından kalkıp pırasa, tere ve marul istediler; onun üzerine kesildi.

3739

امت احمد که هستند از کرام

تا قیامت هست باقی آن طعام

Ahmed’in yüce ümmeti için o yemek kıyamete kadar bakidir.

3740

چون ابیت عند ربی فاش شد

یطعم و یسقی کنایت زاش شد

Peygamber’in “Rabbime misafir olurum” demesi ortalığa yayılınca, “O beni doyurur, su verir” sözü, bu mânevi yemekten kinaye oldu.

3741

هیچ بی‌تاویل این را در پذیر

تا در آید در گلو چون شهد و شیر

Bunu, hiç tevil etmeden kabul et ki boğazına bal ve süt gibi lezzetli gelsin.

3742

ز آن که تاویل است وا داد عطا

چون که بیند آن حقیقت را خطا

Çünkü tevil ihsan edilen şeyi geri vermektir. Çünkü tevilci hakikatı hata görür.

3743

آن خطا دیدن ز ضعف عقل اوست

عقل کل مغز است و عقل جزو پوست

Halbuki bu hata görmesi, aklının zayıflığındandır. Akl-ı Küll içtir, Akl-ı Cüz’i ise deridir.

3744

خویش را تاویل کن نه اخبار را

مغز را بد گوی نی گلزار را

Kendini tevil et, hadîsleri değil; kendi dimağına kötü de, gülbahçesine değil!

3745

ای علی که جمله عقل و دیده‌ای

شمه ای واگو از آن چه دیده‌ای

Ey baştanbaşa akıl ve göz olan Ali! Gördüğünden bir parçacık söyle.

3746

تیغ حلمت جان ما را چاک کرد

آب علمت خاک ما را پاک کرد

Hilim kılıcın canımızı parça parça etti; ilim suyun toprağımızı arıttı.

3747

باز گو دانم که این اسرار هوست

ز آن که بی‌شمشیر کشتن کار اوست

Açıver; biliyorum, bu Tanrı sırlarındandır. Çünkü kılıçsız adam öldürmek, ancak onun işidir.

3748

صانع بی‌آلت و بی‌جارحه

واهب این هدیه‌های رابحه

Tanrı, aletsiz, uzuvsuz bir yapıcıdır. Artıp duran bu hediyelerin vericisi odur.

3749

صد هزاران می‌چشاند هوش را

که خبر نبود دو چشم و گوش را

Akla yüz binlerce şarap tattırır ki onlardan ne iki gözün haberi vardır, ne kulağın!

3750

باز گو ای باز عرش خوش شکار

تا چه دیدی این زمان از کردگار

Ey arşta hoş bir surette evlanıp duran doğan! Bu anda Tanrı'dan ne gördün? Açıkça söyle.

3751

چشم تو ادراک غیب آموخته

چشمهای حاضران بر دوخته

Senin gözün gayb idrakını öğrenmiştir. Orada bulunan başkalrının gözleriyse kapalıdır.

3752

آن یکی ماهی همی‌بیند عیان

و آن یکی تاریک می‌بیند جهان

Birisi ayı apaçık görür, öbürüyse dünyayı kapkaranlık.

3753

و آن یکی سه ماه می‌بیند به هم

این سه کس بنشسته یک موضع نعم

Diğer birisi de bir yerde üç tane ay görür. Evet, bu üç kişi bir yerde oturmuşlardır:

3754

چشم هر سه باز و گوش هر سه تیز

در تو آویزان و از من در گریز

Üçünün de gözü açık, kulakları duymakta… Fakat bunlar, senin eteğine yapışmışlardır, senin adamlarındır (Hallerini sen bilirsin), benden kaçıyorlar (ben bunları bilemem.(

3755

سحر عین است این عجب لطف خفی است

بر تو نقش گرگ و بر من یوسفی است

Bu hal, acaba gabya mensup bir sihir mi, yoksa gizli bir lûtuf mu? Sende bir kurt sureti mi var, bende de Yusuf sureti mi?

3756

عالم ار هجده هزار است و فزون

هر نظر را نیست این هجده زبون

Âlem on sekiz bin, hattâ daha fazla olsa bunların on sekizi bile her göze görünmez.

3757

راز بگشا ای علی مرتضی

ای پس سوء القضاء حسن القضاء

Ey Aliyyel Mürtezâ, ey kötü kaza ve kaderden sonra güzel kaza ve kader, sırrı aç;

3758

یا تو واگو آن چه عقلت یافته ست

یا بگویم آن چه بر من تافته ست

Ya sen akılına geleni söyle, ya ben gönlüme doğanı söyleyeyim.

3759

از تو بر من تافت چون داری نهان

می‌فشانی نور چون مه بی‌زبان

Bu sır, senden parladı, bana vurdu; nasıl gizleyebilirim? Ay gibi, söylemeden nur saçmakta.

3760

لیک اگر در گفت آید قرص ماه

شب روان را زودتر آرد به راه

Fakat ayın kursu, söze gelirse gece yol alanları hemencecik yola sokar.

3761

از غلط ایمن شوند و از ذهول

بانگ مه غالب شود بر بانگ غول

Yanlış yola gitmekten de emin olurlar, yoldan çıkmadan da. Ayın sesi, gulyabani sesinden üstün olur.

3762

ماه بی‌گفتن چو باشد رهنما

چون بگوید شد ضیا اندر ضیا

Ay, söylemeksizin yol gösterirse, söyleyince ne yapmaz, dünyayı ışığa boğar!

3763

چون تو بابی آن مدینه‌ی علم را

چون شعاعی آفتاب حلم را

Madem ki sen ilim şehrine kapısın, mademki sen hilim güneşine şûlesin;

3764

باز باش ای باب بر جویای باب

تا رسد از تو قشور اندر لباب

Ey kapı, kapı arayanlara açıl ki kabuklar içlensin (zâhir ehli, hakikate erişsin!(

3765

باز باش ای باب رحمت تا ابد

بارگاه ما لَهُ کُفُواً أحد

Ey rahmet kapısı, ey eşi, naziri olmayan Tanrı dergâhı, ebede kadar açık kal”!

3766

هر هوا و ذره‌ای خود منظری است

ناگشاده کی گود کانجا دری است

Her istek, her zerre bir penceredir, fakat kör gönül nasıl olur da “Orada bir kapı vardır” der.

3767

تا بنگشاید دزی را دیدبان

در درون هرگز نجنبد این گمان

Gözcü, bir kapı açmadıkça gönle, orada kapı olmak ihtimali bile gelmez.

3768

چون گشاده شد دزی حیران شود

مرغ اومید و طمع پران شود

Fakat bir kapı açıldı mı, şaşırır. Tamah ümidinin kuşu uçup gider.

3769

غافلی ناگه به ویران گنج یافت

سوی هر ویران از آن پس می‌شتافت

Akıllı bir kişi, bir viranede ansızın define buldu, onun için her viraneye koşuyor.

3770

تا ز درویشی نیابی تو گهر

کی گهر جویی ز درویشی دگر

Sen, yoklukta bir inci bulamadıysan gayri orada ne diye inci arıyorsun?

3771

سالها گر ظن دود با پای خویش

نگذرد ز اشکاف بینیهای خویش

Zan, yıllarca kendi ayağıyla koşsa burnunun direğinden ileriye geçemez (olduğu yerde sayar, durur.(

3772

تا به بینی نایدت از غیب بو

غیر بینی هیچ می‌بینی بگو

Burnuna gayptan bir koku gelmedikçe, söyle... burnunun ucundan başka bir şey görebilir misin?

3773

که بفرما یا امیر المؤمنین

تا بجنبد جان بتن در چون جنین

Ali’ye dedi ki: “Ya Emîrel Müminîn, buyur da can; tende, ana karnındaki cenin gibi canlansın, oynasın.

3774

هفت اختر هر جنین را مدتی

می‌کنند ای جان به نوبت خدمتی

Ey can, yedi yıldız; ana karnına düşen her çocuğu, muayyen müddetlerde ve nöbetle terbiye eder.

3775

چون که وقت آید که جان گیرد جنین

آفتابش آن زمان گردد معین

Ceninin canlanma zamanı gelince ona yardım eden güneştir.

3776

این جنین در جنبش آید ز آفتاب

کافتابش جان همی‌بخشد شتاب

Cenin, güneşin tesiriyle harekete gelir. Güneş, ona derhal can bağışlar.

3777

از دگر انجم بجز نقشی نیافت

این جنین تا آفتابش بر نتافت

Cenine güneş doğmadıkça, güneşin nuru, ona vurmadıkça öbür yıldızların tesiriyle canlanmaz. Onlar, ancak suretine hizmet ederler.

3778

از کدامین ره تعلق یافت او

در رحم با آفتاب خوب رو

Cenin, ana rahminde güzel yüzlü güneşle bu alâkayı hangi yoldan kazandı?

3779

از ره پنهان که دور از حس ماست

آفتاب چرخ را بس راههاست

Bizim duygumuzdan gizli olan bir yoldan gökyüzündeki güneşe nice yollar var.

3780

آن رهی که زر بیابد قوت از او

و آن رهی که سنگ شد یاقوت از او

Bir yol var; yakut, o yolla güneşten gıdalanır…Bir yol var; o yolla ve güneşin tesiriyle yakut olur.

3781

آن رهی که سرخ سازد لعل را

و آن رهی که برق بخشد نعل را

Bir yol var, güneş o yola lâli kızıllaştırır. Bir yol var, o yolla nala kıvılcım saçma hassasını verir.

3782

آن رهی که پخته سازد میوه را

و آن رهی که دل دهد کالیوه را

Bir yol var, güneş o yolda meyveleri oldurur… Bir yol var, o yolla korkaklara yürek verir.

3783

باز گو ای باز پر افروخته

با شه و با ساعدش آموخته

Ey kandı aydınlanmış, padişahla ve padişahın koluyla ^şina olmuş doğan, açık söyle!

3784

باز گو ای باز عنقا گیر شاه

ای سپاه اشکن به خود نی با سپاه

Ey padişahın ankayı bile avlayan doğanı, ey askerle değil, bizzat ve tek başına ordular kıran,

3785

امت وحدی یکی و صد هزار

باز گو ای بنده بازت را شکار

Sen, tek başına bir ümmetsin, fakat yüzbinlerce er sayılırsın. Ey bu kulu, himmet doğanına av eden!

3786

در محل قهر این رحمت ز چیست

اژدها را دست‌دادن راه کیست

Kahır zamanında bu merhamet neden? Ejderhayı elden bırakmak kimin yolu”?

3787

گفت من تیغ از پی حق می‌زنم

بنده‌ی حقم نه مأمور تنم

Ali dedi ki: “Ben kılıcı Tanrı için vuruyorum. Tanrı kuluyum ten memuru değil!

3788

شیر حقم نیستم شیر هوا

فعل من بر دین من باشد گوا

Tanrı aslanıyım heva heves aslanı değil... İşim, dinime şahittir.

3789

ما رمیت إذ رمیتم در حراب

من چو تیغم و آن زننده آفتاب

Ben “Attığın zaman sen atmadın, Tanrı attı” sırrına mazharım. Ben kılıç gibiyim, vuran o güneştir.

3790

رخت خود را من ز ره برداشتم

غیر حق را من عدم انگاشتم

Ben; pılımı pırtımı yoldan kaldırdım; Tanrıdan gayrısını yok bildim.

3791

سایه‌ام من کدخدایم آفتاب

حاجبم من نیستم او را حجاب

Bir gölgeyim sahibim güneş... Ona hacibim hicap değil.

3792

من چو تیغم پر گهرهای وصال

زنده گردانم نه کشته در قتال

Kılıç gibi vuslat incileriyle doluyum; savaşta diriltirim, öldürmem.

3793

خون نپوشد گوهر تیغ مرا

باد از جا کی برد میغ مرا

Kılıcımın gevherini kan örtmez. Rüzgâr nasıl olur da bulutumu yerinden teprendirebilir?

3794

که نیم کوهم ز حلم و صبر و داد

کوه را کی در رباید تند باد

Saman çöpü değil; hilim, sabır ve adalet dağıyım. Kasırga dağı kımıldatabilir mi?

3795

آن که از بادی رود از جا خسی است

ز آن که باد ناموافق خود بسی است

Bir rüzgârla yerinden kımıldanıp kopan bir çöpten ibarettir. Çünkü muhalif esen nice rüzgârlar var!

3796

باد خشم و باد شهوت باد آز

برد او را که نبود اهل نماز

Hışım, şehvet ve hırs rüzgârı, namaz ehli olmayan kişiyi silip süpürür.

3797

کوهم و هستی من بنیاد اوست

ور شوم چون کاه با دم یاد اوست

Ben dağım; varlığım, onun binasıdır. Hattâ saman çöpüne benzesem bile rüzgârım, onun rüzgârıdır.

جز به باد او نجنبد میل من

نیست جز عشق احد سر خیل من

Benim hareketim, ancak onun rüzgarıyladır. Askerimin başbuğu, ancak tek Tanrının aşkıdır.

3799

خشم بر شاهان شه و ما را غلام

خشم را هم بسته‌ام زیر لگام

Hiddet, padişahlara bile padişahlık eder, fakat bize köledir. Ben hiddete gem vurmuş, üstüne binmişimdir.

3800

تیغ حلمم گردن خشمم زده ست

خشم حق بر من چو رحمت آمده ست

Hilim kılıcım, kızgınlığımın boynunu vurmuştur. Tanrı hışmıysa bence rahmettir.

3801

غرق نورم گر چه سقفم شد خراب

روضه گشتم گر چه هستم بو تراب

Tavanım, damım yıkıldı ama nura gark oldum. Toprak atası (Ebu Turab) oldumsa da bahçe kesildim.

3802

چون در آمد علتی اندر غزا

تیغ را دیدم نهان کردن سزا

Savaşırken içime bir vesvese, bir benlik geldi; kılıcı gizlemeyi münasip gördüm.

3803

تا احب لله آید نام من

تا که ابغض لله آید کام من

Bu suretle “Sevgisi Tanrı içindir” denmesini diledim; ancak Tanrı için birisine düşmanlık etmeli.

3804

تا که اعطا لله آید جود من

تا که امسک لله آید بود من

Cömertliğimin Tanrı yolunda olmasını, varımı yine Tanrı için sakınmamı istedim.

3805

بخل من لله عطا لله و بس

جمله للهام نیم من آن کس

Benim sakınmam da ancak Tanrı içindir. Vermem de... Tamamı ile Tanrınınım, başkasının değil.

3806

و آن چه لله می‌کنم تقلید نیست

نیست تخییل و گمان جز دید نیست

Tanrı için ne yapıyorsam bu yapışım, taklit değildir; hayale kapılarak, şüpheye düşerek de değil. Yaptığımı, işlediğimi, ancak görerek yapıyor, görerek işliyorum.

3807

ز اجتهاد و از تحری رسته‌ام

آستین بر دامن حق بسته‌ام

Hüküm çıkarmadan arayıp taramadan kurtuldum. Elimle Tanrı eteğine yapıştım.

3808

گر همی‌پرم همی‌بینم مطار

ور همی‌گردم همی‌بینم مدار

Uçarsam uçtuğum yeri görmekteyim, dönersem döndüğüm yeri.

3809

ور کشم باری بدانم تا کجا

ماهم و خورشید پیشم پیشوا

Bir yük taşıyorsam nereye götüreceğimi biliyorum. Ben ayım, önümde güneş, kılavuzuyum.

3810

بیش از این با خلق گفتن روی نیست

بحر را گنجایی اندر جوی نیست

Halka bundan fazla söylemeye imkân yok; denizin ırmağa sığması mümkün değildir.

3811

پست می‌گویم به اندازه‌ی عقول

عیب نبود این بود کار رسول

Akılların alacağı kadar aşağı mertebeden söylemekteyim. Bu, ayıp değil, Peygamberin işidir.

3812

از غرض حرم گواهی حر شنو

که گواهی بندگان نه ارزد دو جو

Garezden hürüm ben; hür olan kişinin şahadetini duy. Kul, köle olanların şahadetleri iki arpa tanesine bil değmez!

3813

در شریعت مر گواهی بنده را

نیست قدری وقت دعوی و قضا

Şeriatte dâva ve hükümde kulum şahitliğinin kıymeti yoktur.

3814

گر هزاران بنده باشندت گواه

بر نسنجد شرع ایشان را به کاه

Senin aleyhinde binlerce köle şahadet etse şeriat onların şahadetlerini bir saman çöpüne bile almaz.

3815

بندهٔ شهوت بتر نزدیک حق

از غلام و بندگان مسترق

Şehvete kul olan, Tanrı indinde köleden, esir olmuş kullardan beterdir.

3816

کاین به یک لفظی شود از خواجه حر

و آن زید شیرین و میرد سخت مر

Çünkü köle bir sözle sahibinin kulluğundan çıkar,hür olur. Şehvete kul olansa tatlı dirilir, acı ölür.

3817

بندهٔ شهوت ندارد خود خلاص

جز به فضل ایزد و انعام خاص

Şehvet kulu, Tanrı’nın rahmeti, hususi bir lûtuf ve nimeti olmadıkça kulluktan kurtulamaz.

در چهی افتاد کان را غور نیست

و آن گناه اوست جبر و جور نیست

Öyle bir kuyuya düşmüştür ki bu kuyu, onun kendi suçudur. Ona cebir değildir, cevir de değil!

3819

در چهی انداخت او خود را که من

در خور قعرش نمی‌یابم رسن

Kendisini kendisi, öyle bir kuyuya atmıştır ki ben o kuyunun dibine varacak ip bulamıyorum.

3820

بس کنم گر این سخن افزون شود

خود جگر چه بود که خارا خون شود

Artık yeter... Eğer bu sözü uzatırsam ciğer ne oluyor? Mermer bile kan kesilir.

3821

این جگرها خون نشد نز سختی است

غفلت و مشغولی و بد بختی است

Bu ciğerlerin kan olmaması katılıktan, şaşkınlıktan, dünya ile uğraşmadan ve talihsizliktendir.

3822

خون شود روزی که خونش سود نیست

خون شو آن وقتی که خون مردود نیست

Bir gün kan kesilir ama bu kan kesilmesinin o gün faydası yok. Kan kesilme işe yararken kan kesil!

3823

چون گواهی بندگان مقبول نیست

عدل او باشد که بندهٔ غول نیست

Mademki kulların kölelerin, şahadeti makbul değildir, tam adalet sahibi, o kişiye derler ki gulyabani kölesi olmasın.

3824

گشت ارسلناک شاهد در نذر

ز آن که بود از کون او حر ابن حر

Kur’an’da peygambere “Biz seni şahit olarak gönderdik” denmiştir. Çünkü o, varlıktan hür oğlu hürdür.

3825

چون که حرم خشم کی بندد مرا

نیست اینجا جز صفات حق در آ

Ben, mademki hürüm; hiddet beni nasıl bağlar, kendisine nasıl kul eder? Burada Tanrı sıfatlarından başka sıfat yoktur, beri gel!

3826

اندر آ کازاد کردت فضل حق

ز آن که رحمت داشت بر خشمش سبق

Beri gel ki Tanrı’nın ihsanı seni azat etsin. Çünkü onun rahmeti gazabından üstün ve arıktır.

3827

اندر آ اکنون که رستی از خطر

سنگ بودی کیمیا کردت گهر

Beri gel ki şimdi tehlikeden kurtuldun, kaçtın kimya seni cevher haline soktu.

3828

رسته‌ای از کفر و خارستان او

چون گلی بشکفته در بستان هو

Küfürden ve dikenliğinden kurtuldun, artık Tanrı bahçesinde bir gül gibi açıl!

3829

تو منی و من توام ای محتشم

تو علی بودی علی را چون کشم

Ey ulu kişi, sen bensin, ben de senim. Sen Ali’ydin, Ali’yi nasıl öldürürüm?

3830

معصیت کردی به از هر طاعتی

آسمان پیموده‌ای در ساعتی

Öyle bir suç işledin ki her türlü ibadetten iyi bir anda gökleri bir baştan bir başa aştın.

3831

بس خجسته معصیت کان کرد مرد

نی ز خاری بر دمد اوراق ورد

O adamın işlediği suç ne kutlu suç! Gül yaprakları dikenden bitmez mi?

3832

نی گناه عمر و قصد رسول

می‌کشیدش تا به درگاه قبول

Ömer'in Peygambere kastedişi suçu, onu ta kabul kapısına kadar çekip götürmedi mi?

3833

نی به سحر ساحران فرعونشان

می‌کشید و گشت دولت عونشان

Firavun; büyücüleri, büyüleri yüzünden çağırmadı mı?

3834

گر نبودی سحرشان و آن جحود

کی کشیدیشان به فرعون عنود

Onlara da bu yüzden ikbal yardım etmedi mi, bu yüzden devlete erişmediler mi? Onların büyüsü, onların inkârı olmasaydı inatçı Firavun, onları huzuruna alır mıydı?

3835

کی بدیدندی عصا و معجزات

معصیت طاعت شد ای قوم عصات

Onlar da asâyı ve mucizeleri nereden göreceklerdi? Ey isyan eden kavim! Suç, ibadet oldu.

3836

ناامیدی را خدا گردن زده است

چون گنه مانند طاعت آمده ست

Tanrı ümitsizliğin boynunu vurmuştur. Çünkü günah ve suç ibadet olmuştur.

3837

چون مبدل می‌کند او سیئات

طاعتی‌اش می‌کند رغم وشات

Çünkü Tanrı, şeytanların rahmine suçları ibadete, sevaba tebdil eder.

3838

زین شود مرجوم شیطان رجیم

و ز حسد او بطرقد گردد دو نیم

Bundan dolayı Şeytan, taşlanır; hasedinden çatlar, iki parça olur.

3839

او بکوشد تا گناهی پرورد

ز آن گنه ما را به چاهی آورد

Şeytan bir günah meydana getirmek ve onunla bizi bir kuyuya düşürmek ister.

3840

چون ببیند کان گنه شد طاعتی

گردد او را نامبارک ساعتی

‟O günahın ibadet olduğunu gördü mü?” işte o an, Şeytan’a yomsuz bir andır.

3841

اندر آ من در گشادم مر ترا

تف زدی و تحفه دادم مر ترا

Beri gel; ben, sana kapı açtım; sen benim yüzüme tükürdün, bense sana armağan sundum.

3842

مر جفاگر را چنینها می‌دهم

پیش پای چپ چه سان سر می‌نهم

Cefa edene bile böyle muamelede bulunur, aleyhime ayak atanların ayağına bile bu çeşit baş korsam,

3843

پس وفاگر را چه بخشم تو بدان

گنجها و ملکهای جاودان

Vefa edene ne bağışlarım? Anla! Cennetlerde ebedî mülkler ihsan ederim

3844

من چنان مردم که بر خونی خویش

نوش لطف من نشد در قهر نیش

Ben öyle bir erim ki kanlıma, katilime bile lûtuf şerbetim, kahır zehri olmadı.

3845

گفت پیغمبر به گوش چاکرم

کاو برد روزی ز گردن این سرم

Peygamber, hizmetkârımın kulağına, bu başımı boynumdan onun ayıracağını söyledi.

3846

کرد آگه آن رسول از وحی دوست

که هلاکم عاقبت بر دست اوست

Peygamber, sevgilinin vahyiyle nihayet ölümümün onun eliyle olacağını haber verdi.

3847

او همی‌گوید بکش پیشین مرا

تا نیاید از من این منکر خطا

O, daima “ Beni önce öldür de benden bu kötü ve yanlış iş zuhur etmesin” demekte;

3848

من همی‌گویم چو مرگ من ز تست

با قضا من چون توانم حیله جست

Ben de “Mademki ölümüm senden olacak, ben kaza ve kadere karşı nasıl hile edebilirim?” demekteyim.

3849

او همی‌افتد به پیشم کای کریم

مر مرا کن از برای حق دو نیم

O, daima önümde yerlere kapanarak “Ey Kerem sahibi, beni Tanrı hakkı için ikiye böl,

3850

تا نیاید بر من این انجام بد

تا نسوزد جان من بر جان خود

Ki bu kötü akıbete uğramayayım. Bu yüzden canım yanmasın” der;

3851

من همی‌گویم برو جف القلم

ز آن قلم بس سر نگون گردد علم

Ben de daima “Yürü, git. Kader kalemi, bunu yazdı, yazının mürekkebi de kurudu. Olan oldu. Kader kaleminden nice bayraklar, baş aşağı olur.

3852

هیچ بغضی نیست در جانم ز تو

ز آن که این را من نمی‌دانم ز تو

Gönlümde, sana hiçbir düşmanlık yok. Çünkü bunu, ben senden bilmiyorum ki.

3853

آلت حقی تو فاعل دست حق

چون زنم بر آلت حق طعن و دق

Sen Tanrı aletisin; yapan, Tanrı’nın eli. Hakkın aletini nasıl kınayayım, Hakkın aletine nasıl itiraz edeyim?” derim

3854

گفت او پس آن قصاص از بهر چیست

گفت هم از حق و آن سر خفی است

O, “Öyle ise kısas niçin?” dedi. Ali cevap verdi: “ O da Hak’tan, o da gizli bir sır.

3855

گر کند بر فعل خود او اعتراض

ز اعتراض خود برویاند ریاض

Eğer Tanrı, kendi yaptığı işe itiraz ederse bu itiraz yüzünden bağlar, bahçeler yeşertir.

3856

اعتراض او را رسد بر فعل خود

ز آن که در قهر است و در لطف او احد

Kendi yaptığı işe itiraz, ancak onun kârıdır. Çünkü kahırda da tektir, lûtufta da.

3857

اندر این شهر حوادث میر اوست

در ممالک مالک تدبیر اوست

Bu hâdiseler şehrinde bey odur, memleketlerde tedbir onundur,

3858

آلت خود را اگر او بشکند

آن شکسته گشته را نیکو کند

Aletini kırarsa kırılanı tekrar iyileştirebilir”.

3859

رمز ننسخ آیه او ننسها

نأت خیرا در عقب می‌دان مها

Ulu kişi, “ Hiçbir âyeti değiştirmedik ki ardından daha hayırlısını getirmeyelim” remzini bil.

3860

هر شریعت را که حق منسوخ کرد

او گیا برد و عوض آورد ورد

Tanrı hangi şeriatın hükmünü kaldırdıysa âdeta otu yoldu, yerine gül bitirdi demektir.

3861

شب کند منسوخ شغل روز را

بین جمادی خرد افروز را

Gece, gündüz meşguliyetini giderir, bitirir. Akıl ermeyen şu uykuya bak!

3862

باز شب منسوخ شد از نور روز

تا جمادی سوخت ز آن آتش فروز

Sonra tekrar gündüzün nuruyla gece ortadan kalkar, bu suretle de o yalımlı ateş yüzünden donukluk, uyku yanar, gider.

3863

گر چه ظلمت آمد آن نوم و سبات

نی درون ظلمت است آب حیات

O uyku, o duygusuzluk zulmettir ama abıhayat, zulmette değil mi?

3864

نی در آن ظلمت خردها تازه شد

سکته‌ای سرمایه‌ی آوازه شد

Akıllar, o zulmetle tazelenmiyor mu? Hanendenin bestedeki duraklaması sese kuvvet vermiyor mu?

3865

که ز ضدها ضدها آمد پدید

در سویدا روشنایی آفرید

Zıtlar, zıtlardan zuhur etmekte... Tanrı, kalpte ki süveydada daimi bir nur yarattı.

3866

جنگ پیغمبر مدار صلح شد

صلح این آخر زمان ز آن جنگ بد

Peygamberin savaşı sulha sebep oldu. Bu âhir zamandaki sulh o savaş yüzündendir.

3867

صد هزاران سر برید آن دلستان

تا امان یابد سر اهل جهان

O gönüller alan sevgili (Peygamber), âlemdekilerin başları aman bulsun diye yüz binlerce baş kesti.

3868

باغبان ز آن می‌برد شاخ مضر

تا بیابد نخل قامتها و بر

Bahçıvan, fidan yücelsin, meyve versin diye muzır dalları budar.

3869

می‌کند از باغ دانا آن حشیش

تا نماید باغ و میوه خرمیش

Sanatını bilen bahçıvan, bahçe ve meyve gelişsin diye bahçedeki otları yolar.

3870

می‌کند دندان بد را آن طبیب

تا رهد از درد و بیماری حبیب

Sevgilinin ağrıdan, hastalıktan kurtulması için hekim, çürük dişi çekip çıkarır.

3871

بس زیادتها درون نقصهاست

مر شهیدان را حیات اندر فناست

Noksanlarda nice fazlalıklar var. Şehitlere hayat yokluktadır.

3872

چون بریده گشت حلق رزق خوار

یرزقون فرحین شد گوار

Rızk yiyen boğaz kesildi mi “Onlar Rablerinden rızıklanır, ferahlarlar” nimeti hazmedilir.

3873

حلق حیوان چون بریده شد به عدل

حلق انسان رست و افزون گشت فضل

Hayvanın boğazı kesilince insanın boğazı gelişir. O hayvan, insan vücuduna girer, insan olur, fazileti artar.

3874

حلق انسان چون ببرد هین ببین

تا چه زاید کن قیاس آن بر این

İnsanın boğazı kesilirse ne olur, fazileti ne dereceye varır? Artık agâh ol da onu bununla mukayese et.

3875

حلق ثالث زاید و تیمار او

شربت حق باشد و انوار او

Öyle bir üçüncü boğaz doğar ki o, Tanrı şerbetiyle, Tanrı nurlarıyla beslenir, gelişir.

3876

حلق ببریده خورد شربت ولی

حلق از لا رسته مرده در بلی

Kesilen boğaz, bu şerbeti içer ama “Lâ” dan kurtulmuş “Belâ” da ölmüş boğaz!

3877

بس کن ای دون همت کوته بنان

تا کی‌ات باشد حیات جان به نان

Ey kısa parmaklı, himmeti kesik kişi! Ne vakte dek canının hayatı ekmek olacak?

3878

ز آن نداری میوه‌ای مانند بید

کآبرو بردی پی نان سپید

Beyaz ekmek için yüzsuyu döktüğünden dolayı söğüt ağacı gibi meyven yok!

3879

گر ندارد صبر زین نان جان حس

کیمیا را گیر و زر گردان تو مس

Duygu canı, bu ekmeğe sabredemiyorsa kimyayı elde et de bakırı altın yap!

3880

جامه شویی کرد خواهی ای فلان

رو مگردان از محله‌ی گازران

Elbiseyi yıkamak istiyorsan bez yıkayanların mahallesinden yüz çevirme!

3881

گر چه نان بشکست مر روزه‌ی ترا

در شکسته بند پیچ و برتر آ

Ekmek orucunu bozduysa kırıkçıya yapış, yücel!

3882

چون شکسته بند آمد دست او

پس رفو باشد یقین اشکست او

Onun eli, mademki kırıkları sarar, iyileştirir... Şu halde onun kırması şüphe yok ki yapmaktır.

3883

گر تو آن را بشکنی گوید بیا

تو درستش کن نداری دست و پا

Fakat sen kırarsan der ki: “Gel yap bakalım.” Elin ayağın yok ki yapamazsın.

3884

پس شکستن حق او باشد که او

مر شکسته گشته را داند رفو

Şu halde kırmak, kırığı sarıp iyileştiren adamın hakkıdır.

3885

آن که داند دوخت او داند درید

هر چه را بفروخت نیکوتر خرید

Dikmeyi bilen yırtmayı da bilir. Neyi satarsa yerine daha iyisini alır.

3886

خانه را ویران کند زیر و زبر

پس به یک ساعت کند معمورتر

Evi yıkar, hâk ile yeksan eder; fakat bir anda da daha mamur bir hale getirir.

3887

گر یکی سر را ببرد از بدن

صد هزاران سر بر آرد در زمن

Bir bedenden baş kesti mi yerine derhal yüz binlerce baş izhar eder.

3888

گر نفرمودی قصاصی بر جناة

یا نگفتی فی القصاص آمد حیات

Canilere kısas emretmese, yahut “Kısasta hayat var” demeseydi,

3889

خود که را زهره بدی تا او ز خود

بر اسیر حکم حق تیغی زند

Kimin haddi vardı ki kendiliğinden, Tanrı hükmüne esir olmuş bir kişiye kılıç vurabilsin!

3890

ز آن که داند هر که چشمش را گشود

کآن کشنده سخرهٔ تقدیر بود

Çünkü Tanrı, kimin gözünü açmışsa o adam bilir ki katil, takdirin esiridir.

3891

هر که را آن حکم بر سر آمدی

بر سر فرزند هم تیغی زدی

O takdir kimin boynuna geçmişse kendi oğlunun başına bile kılıç vurmuştur.

3892

رو بترس و طعنه کم زن بر بدان

پیش دام حکمِ عجز خود بدان

Yürü, kork ve kötüleri az kına; takdirin hüküm tuzağına karşı aczini bil!

3893

چشم آدم بر بلیسی کو شقی ست

از حقارت و از زیافت بنگریست

Âdem Peygamber, ansızın esasen şakî olan İblise hor baktı.

3894

خویش بینی کرد و آمد خود گزین

خنده زد بر کار ابلیس لعین

Kendisini beğenip, kendisini ulu görüp melun şeytanın yaptığı işe güldü.

3895

بانگ بر زد غیرت حق کای صفی

تو نمی‌دانی ز اسرار خفی

Tanrı gayreti bağırdı: Ey tertemiz adam! Sen gizli sırları bilmiyorsun.

3896

پوستین را باژگونه گر کند

کوه را از بیخ و از بن بر کند

Eğer Tanrı kürkü ters giyerse dağı bile ta kökünden temelinden söker.

3897

پرده‌ی صد آدم آن دم بر درد

صد بلیس نو مسلمان آورد

O zaman, yüzlerce Âdem'in perdesini yırtar, yüzlerce yeni müslüman olmuş suçsuz, günahsız iblis yaratır!

3898

گفت آدم توبه کردم زین نظر

این چنین گستاخ نندیشم دگر

Âdem “Bu hor görüşten tövbe ettim. Bir daha böyle küstahça düşünceye düşmem” dedi.

يا غياث المستغيثين اهدنا

لا افتخار بالعلوم و الغنى

Ey yardım dileyenlerin yardımcısı, bize hidayet ver. Bilgilerle, zenginlikle öğünmeye imkân yok.

لا تزغ قلبا هديت بالكرم

و اصرف السوء الذى خط القلم

Kerem ederek hidayet ettiğin kalbi azdırma; takdir ettiğin kötülükleri bizden defet;

3901

بگذران از جان ما سوء القضا

وا مبر ما را ز اخوان صفا

Kötü kazaları üstümüzden esirge; bizi Tanrı’ya razı olan kardeşlerden ayırma!

3902

تلخ‌تر از فرقت تو هیچ نیست

بی‌پناهت غیر پیچا پیچ نیست

Senin ayrılığından daha acı bir şey yok... Sana sığınmazsak sen esirgemezsen işimiz, gücümüz ancak kargaşalıktır.

3903

رخت ما هم رخت ما را راه زن

جسم ما مر جان ما را جامه کن

Zaten malımız mülkümüz; malımızın, mülkümüzün yolunu kesmekte... Zaten cismimizi soyup çırçıplak bırakmakta!

3904

دست ما چون پای ما را می‌خورد

بی‌امان تو کسی جان چون برد

Elimiz, ayağımıza kastettikten sonra artık kim, senin lûtfun olmadıkça canını kurtarabilir ki?

3905

ور برد جان زین خطرهای عظیم

برده باشد مایه‌ی ادبار و بیم

Bu pek büyük tehlikelerden canını kurtarsa bile kurtardığı şey ancak idbar ve tehlike sermayesi kesilir.

3906

ز آن که جان چون واصل جانان نبود

تا ابد با خویش کور است و کبود

Çünkü can, canana ulaşmadıkça ebediyen kördür... ebediyen yaslıdır.

3907

چون تو ندهی راه جان خود برده گیر

جان که بی‌تو زنده باشد مرده گیر

Esasen senin inayetin olmazsa can, âdeta bir tutsaktır; seninle diri olmayan canı ölü farz et.

3908

گر تو طعنه می‌زنی بر بندگان

مر ترا آن می‌رسد ای کامران

Sen kullara darılır,kulları kınarsan, Ey Tanrı hakkındır, yaparsın.

3909

ور تو ماه و مهر را گویی جفا

ور تو قد سرو را گویی دوتا

Aya, güneşe kusurlu, nursuz... Servinin boyuna iki büklüm;

3910

ور تو چرخ و عرش را خوانی حقیر

ور تو کان و بحر را گویی فقیر

Feleğe, arşa hor ve aşağı... madene, denize yoksul dersen,

آن به نسبت با کمال تو رواست

ملک اکمال فناها مر تراست

Kemaline nispetle yaraşır. Çünkü yokluklara kemal verip onlara eriştirme kudreti ancak senindir.

3912

که تو پاکی از خطر و ز نیستی

نیستان را موجد و معنیستی

Çünkü sende yokluk ve ihtiyaç yoktur; yokları icat eden, onları ihtiyaçtan kurtaran sensin.

3913

آن که رویانید داند سوختن

ز آن که چون بدرید داند دوختن

Yetiştiren, yakmayı da bilir; çünkü yırtık söken, dikmeyi de bilir.

می‌بسوزد هر خزان مر باغ را

باز رویاند گل صباغ را

Her güz; bağı bahçeyi yakıp yandırmakta. Sonra yeniden bahçeleri renklere boyayan kırmızı güllere boyayan kırmızı gülleri yetiştirmektedir.

3915

کای بسوزیده برون آ تازه شو

بار دیگر خوب و خوب آوازه شو

"Ey yanıp yakılan, zuhur et, yenilen; tekrar güzelleş, güzel sesli bir hale gel" diye hepsini yeniden yaratır.

3916

چشم نرگس کور شد بازش بساخت

حلق نی ببرید و بازش خود نواخت

Nergisin gözü körleşir, o, tekrar açar... Kamışın boğazını keser, sonra yine kendisi tekrar okşar, ondan nağmeler çıkarır.

3917

ما چو مصنوعیم و صانع نیستیم

جز زبون و جز که قانع نیستیم

Biz mademki masnu’uz, sâni değiliz... Şu halde ancak zebunuz, ancak kanaatkârız.

3918

ما همه نفسی و نفسی می‌زنیم

گر نخوانی ما همه اهرمنیم

Hepimiz “Nefsim, nefsim” deyip durmakta, hepimiz yalnız kendimizi düşünmekteyiz. Sen buna lûtufta bulunmazsan şeytanız.

3919

ز آن ز اهرمن رهیدستیم ما

که خریدی جان ما را از عمی

Sen bizim canımızı körlükten kurtardığından, gözümüzü açtığından dolayı Şeytandan kurtulduk.

3920

تو عصا کش هر که را که زندگی است

بی‌عصا و بی‌عصا کش کور چیست

Kim hayattaysa değnekçisi, yol gösteren sensin. Değneğin, değnekçisi olmadıkça kör nedir ki, ne yapabilir ki?

3921

غیر تو هر چه خوش است و ناخوش است

آدمی سوز است و عین آتش است

Senden gayrı hoş olsun, hoş olmasın... Her şey, insanı yakar, ateşin aynıdır.

3922

هر که را آتش پناه و پشت شد

هم مجوسی گشت و هم زردشت شد

Kim ateşe dayanır, ateşe arka verirse hem Mecusidir, hem Zerdüşt!

3923

كل شىء ما خلا اللّٰه باطل

إن فضل اللّٰه غيم هاطل

Tanrı’dan başka her şey bâtıldır, asılsızdır. Tanrı’nın ihsanı, yağmuru kesilmeyen bir buluttur.

3924

باز رو سوی علی و خونی‌اش

و آن کرم با خونی و افزونی‌اش

Tekrar Ali ve katilinin hikâyesine dön; katiline fazlasıyla gösterdiği kerem ve mürüvveti anlat.

گفت دشمن را همی‌می‌بینم به چشم

روز و شب بر وی ندارم هیچ خشم

Ali dedi ki: “Ben düşmanımı gözümle görmekte, gece gündüz ona bakıp durmaktayım. Böyle olduğu halde hiç kızmıyorum.

3926

ز آنکه مرگم همچو من خوش آمده ست

مرگ من در بعث چنگ اندر زده ست

Çünkü ölümüm, bana can gibi hoş geliyor; dirilmemle âdeta bir.

3927

مرگ بی‌مرگی بود ما را حلال

برگ بی‌برگی بود ما را نوال

Ölümsüzlük ölümü bize helâl olmuştur; azıksızlık azığı, bize rızk ve nimettir.

3928

ظاهرش مرگ و به باطن زندگی

ظاهرش ابتر نهان پایندگی

Ölümün görünüşü ölüm, iç yüzü diriliktir; ölümün görünüşte sonu yoktur, hakikatte ise ebedîliktir.

3929

در رحم زادن جنین را رفتن است

در جهان او را ز نو بشکفتن است

Çocuğun rahimden, doğması bir göçmedir; fakatta cihanda ona yeni baştan bir hayat var.

3930

چون مرا سوی اجل عشق و هواست

نهی لا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ مراست

Ecele doğru meylimiz, ecele aşkımız olduğundan “Nefislerinizi elinizle tehlikeye atmayın” nehyi asıl bizedir.

3931

ز آنکه نهی از دانه‌ی شیرین بود

تلخ را خود نهی حاجت کی شود

Çünkü nehiy, tatlı şeyden olur, acı için nehye zaten hacet yok ki.

3932

دانه‌ای که تلخ باشد مغز و پوست

تلخی و مکروهی‌اش خود نهی اوست

Bir şeyin içi de acı olur dışı da acı olursa onun acılığı kötülüğü esasen nehiydir.

دانه‌ی مردن مرا شیرین شده ست

بل هم احیاء پی من آمده ست

Bana da ölüm tatlıdır. “Onlar ölmemişlerdir, Rablerinin huzurunda diridirler” âyeti benim içindir.

3934

اقتلونى يا ثقاتى لائما

إن فى قتلى حياتى دايما

Ey inandığım, itimat ettiğim kişiler! Beni kınayın ve öldürün. Şüphe yok, benim ebedî hayatım öldürülmemdedir.

3935

إن فى موتى حياتى يا فتى

كم أفارق موطنى حتى متى

Ey yiğit! Hayatım, mutlaka ölümdedir. Ne zamana kadar yurdumdan ayrı kalacağım?

3936

فرقتى لو لم تكن فى ذا السكون

لم يقل إِنَّا إِلَيْهِ راجعون

Bu âlemde durmaklığım, ayrılık olmasaydı (öldüğümüz zaman) “Biz, şüphe yok, Tanrı’ya dönenleriz” denmezdi.

3937

راجع آن باشد که باز آید به شهر

سوی وحدت آید از تفریق دهر

Dönen kişi; ayrıldığı şehre tekrar gelen kişidir; zamanın ayırışından kurtulup birliğe erişendir.

3938

باز آمد کای علی زودم بکش

تا نبینم آن دم و وقت ترش

Seyis tekrar gelerek “Ya Ali, beni tez öldür ki o kötü vakti, o fena zamanı görmeyeyim.

من حلالت می‌کنم خونم بریز

تا نبیند چشم من آن رستخیز

Sana helâl ediyorum, kanımı dök ki gözüm o kıyameti görmesin” dedi.

گفتم ار هر ذره‌ای خونی شود

خنجر اندر کف به قصد تو رود

Dedim ki: Eğer her zerre bir kanlı, bir katil olsa da elinde hançer olarak senin kastına yürüse.

یک سر مو از تو نتواند برید

چون قلم بر تو چنان خطی کشید

Yine senin bir tek kılını kesemez. Çünkü kader kalemi böyle yazmıştır; sen beni öldüreceksin.

3942

لیک بی‌غم شو شفیع تو منم

خواجه‌ی روحم نه مملوک تنم

Fakat tasalanma, senin şefaatçin benim. Ben ruhun eri ve sultanıyım, ten kulu değil!

3943

پیش من این تن ندارد قیمتی

بی‌تن خویشم فتی ابن الفتی

Yanımda bu tenin kıymeti yok; ten kaydına düşmeyen bir er oğlu erim.

خنجر و شمشیر شد ریحان من

مرگ من شد بزم و نرگسدان من

Hançer ve kılıç, benim çiçeğim; ölüm meclisim... bağım, bahçemdir”.

3945

آن که او تن را بدین سان پی کند

حرص میری و خلافت کی کند

Tenini bu derece öldürüp ayaklar altına alan kişi, nasıl olur da beylik ve halifelik hırsına düşer?

3946

ز آن به ظاهر کوشد اندر جاه و حکم

تا امیران را نماید راه و حکم

O, ancak emirlere yol göstermek, emirliği belletmek için zâhiren makam işleriyle ve hükümle uğraşır;

3947

تا امیری را دهد جانی دگر

تا دهد نخل خلافت را ثمر

Emirlik makamına yeni bir can vermek, hilâfet fidanını meyvelendirmek için bu işle meşgul olur.

3948

جهد پیغمبر به فتح مکه هم

کی بود در حب دنیا متهم

Peygamber, Mekke’yi fethe uğraştı diye nasıl olurda dünya sevgisiyle ittiham edilir?

3949

آن که او از مخزن هفت آسمان

چشم و دل بر بست روز امتحان

O öyle bir kişiydi ki imtihan günü (yani Miraç’ta) yedi göğün hazinesine karşı hem yüzünü yumdu, hem gönlünü kapadı.

3950

از پی نظاره‌ی او حور و جان

پر شده آفاق هر هفت آسمان

Onu görmek için yedi kat gök uçtan uca hurilerle meleklerle dolmuştur.

3951

خویشتن آراسته از بهر او

خود و را پروای غیر دوست کو

Hepsi kendilerini, onun için bezemişti, fakat onda sevgiliye aşktan, sevgiliye meyil ve muhabbetten başka bir heva ve heves nerede ki:

3952

آن چنان پر گشته از اجلال حق

که در او هم ره نیابد آل حق

O, Tanrı ululuğuyla, Tanrı celâliyle öyle dolmuştur ki bu dereceye, bu makama Tanrı ehli bile yol bulamaz.

3953

لا يسع فينا نبى مرسل

و الملک و الروح ايضا فاعقلوا

"Bizim makamımıza ne bir şeriat sahibi peygamber erişebilir, ne melek, hattâ ne de ruh" dedi. Artık düşünün anlayın!

3954

گفت ما زاغیم همچون زاغ نه

مست صباغیم مست باغ نه

"Göz Tanrı'dan başka bir yere şaşmadı, meyletmedi" sırrına mazharız, karga değiliz; âlemi renk renk boyayan Tanrı sarhoşuyuz; bağın bahçenin sarhoşu değil" buyurdu!

3955

چون که مخزنهای افلاک و عقول

چون خسی آمد بر چشم رسول

Göklerin, akılların hazineleri bile Peygamber'in gözüne bir çöp kadar ehemmiyetsiz görünürse.

3956

پس چه باشد مکه و شام و عراق

که نماید او نبرد و اشتیاق

Artık Mekke, Şam ve Irak ne oluyor ki onlar için savaşsın, onlara iştiyak çeksin!

3957

آن گمان بر وی ضمیر بد کند

که قیاس از جهل و حرص خود کند

Ancak gönlü kötü olan, onun işlerini kendi bilgisizliğine, kendi hırsına göre mukayese eden kişi onun hakkında böyle bir şüpheye düşer.

3958

آبگینه‌ی زرد چون سازی نقاب

زرد بینی جمله نور آفتاب

Sarı camdan bakarsan güneşin nurunu sapsarı görürsün.

3959

بشکن آن شیشه‌ی کبود و زرد را

تا شناسی گرد را و مرد را

O gök ve sarı camı kır da eri ve tozu gör!

گرد فارس گرد سر افراشته

گرد را تو مرد حق پنداشته

Atlı bir er, atını koştururken tozu dumana katar, etrafta bir tozdur kalkar. Sen, tozu Tanrı eri sanırsın.

3961

گرد دید ابلیس و گفت این فرع طین

چون فزاید بر من آتش جبین

İblis de tozu gördü, “Bu toprağın fer’idir. Benim gibi ateş alınlı birisinden nasıl üstün olur?” dedi.

3962

تا تو می‌بینی عزیزان را بشر

دان که میراث بلیس است آن نظر

Sen azizleri insan gördükçe bil ki bu görüş İblis’in mirasıdır

3963

گر نه فرزند بلیسی ای عنید

پس به تو میراث آن سگ چون رسید

Be inatçı, İblis’in oğlu olmasan o köpeğin mirası nasıl olur da sana düşer?

3964

من نیم سگ شیر حقم حق پرست

شیر حق آن است کز صورت برست

Ben köpek değilim, Tanrı aslanıyım. Tanrı aslanı suretten kurtulandır.

3965

شیر دنیا جوید اشکاری و برگ

شیر مولی جوید آزادی و مرگ

Dünya aslanı av ve rızk arar, Tanrı aslanı hürlük ve ölüm!

3966

چون که اندر مرگ بیند صد وجود

همچو پروانه بسوزاند وجود

Çünkü ölümde yüzlerce hayat görür de varlığını pervane gibi yakıp yandırır.

3967

شد هوای مرگ طوق صادقان

که جهودان را بد این دم امتحان

Ölüm isteği, doğru kişilerin boyunlarına bir halkadır. Çünkü bu istek, yahudîlere imtihan oldu.

3968

در نبی فرمود کای قوم یهود

صادقان را مرگ باشد گنج و سود

Tanrı Kur’an’da “Yahudîler, doğrulara ölüm; fütuhat, sermaye ve ticarettir.

3969

همچنان که آرزوی سود هست

آرزوی مرگ بردن ز آن به است

Sermaye ve ticaret isteği var ya; ölümü istemek ondan daha iyidir.

3970

ای جهودان بهر ناموس کسان

بگذرانید این تمنا بر زبان

Ey yahudiler; halk içinde namusunuzu korumak istiyorsanız bu dileği, bu ölüm temennisini dile getirin” dedi.

3971

یک جهودی این قدر زهره نداشت

چون محمد این علم را بر فراشت

Muhammed, bu bayrağı kaldırınca bir tek yahudi bile bu istekte bulunmaya cüret edemedi.

3972

گفت اگر رانید این را بر زبان

یک یهودی خود نماند در جهان

Peygamber “Eğer bunu dillerine getirirlerse dünyada tek bir yahudi bile kalmaz” dedi.

3973

پس یهودان مال بردند و خراج

که مکن رسوا تو ما را ای سراج

Bunun üzerine yahudiler ; “Ey din ışığı, bizi rüsvay etme! Diyerek mal ve haraç verdiler.

3974

این سخن را نیست پایانی پدید

دست با من ده چو چشمت دوست دید

Bu sözün sonu görünmez. Mademki gözün sevgiliyi gördü, ver elini bana!

3975

گفت امیر المؤمنین با آن جوان

که به هنگام نبرد ای پهلوان

Emirül Müminin, o gence dedi ki: “Ey yiğit! Savaşırken,

3976

چون خدو انداختی در روی من

نفس جنبید و تبه شد خوی من

Sen benim yüzüme tükürünce nefsim kabardı, hiddet ettim, huyum harap berbat bir hale geldi.

3977

نیم بهر حق شد و نیمی هوا

شرکت اندر کار حق نبود روا

Öyle bir hale geldim ki o anda savaşımın yarısı Tanrı içindi, yarısı nefsim için.
Tanrı işinde ortaklık yaraşmaz.

3978

تو نگاریده‌ی کف مولاستی

آن حقی کرده‌ی من نیستی

Sen Tanrı nakışısın: Seni, o, kudret eliyle yarattı, bezedi. Onunsun, benim değil.

3979

نقش حق را هم به امر حق شکن

بر زجاجه‌ی دوست سنگ دوست زن

Tanrı’nın nakışını yine Tanrı eliyle kır; sevgilinin camına sevgilinin taşını at”!

3980

گبر این بشنید و نوری شد پدید

در دل او تا که زناری برید

Kâfir bu sözü işitti, gönlünde öyle bir nur zuhur etti ki zünnarını kesti.

3981

گفت من تخم جفا می‌کاشتم

من ترا نوعی دگر پنداشتم

“Ben, cefa tohumunu ekmiştim, seni başka türlü sanıyordum.

3982

تو ترازوی احد خو بوده‌ای

بل زبانه‌ی هر ترازو بوده‌ای

Halbuki sen Tanrı huylu bir teraziymişsin, hattâ her terazinin oku senmişsin!

3983

تو تبار و اصل و خویشم بوده‌ای

تو فروغ شمع کیشم بوده‌ای

Meğer sen benim soyum sopummuşsun; meğer çırağımın, dinimin aydınlığı senmişsin!

من غلام آن چراغ چشم جو

که چراغت روشنی پذرفت از او

Ben o görür göz arayan çırağın kulu, kölesiyim ki senin çırağın da ondan nurlanmış, aydınlanmıştır...

3985

من غلام موج آن دریای نور

که چنین گوهر بر آرد در ظهور

Ben, o nur denizinin kulu, kurbanıyım ki böyle bir inci izhar eder.

3986

عرضه کن بر من شهادت را که من

مر ترا دیدم سرافراز زمن

Bana kelime-i şahadeti söyle, bende söyleyeyim ki seni zamanın en yücesi gördüm” dedi.

3987

قرب پنجه کس ز خویش و قوم او

عاشقانه سوی دین کردند رو

Onlar beraber akrabasından, kavminden elli kişiye yakın kimse de âşıkçasına dine yüz tuttular, müslüman oldular.

3988

او به تیغ حلم چندین حلق را

وا خرید از تیغ و چندین خلق را

Ali, ilim kılıcıyla bu kadar boğazı, bu kadar halkı kılıçtan kurtardı.

3989

تیغ حلم از تیغ آهن تیزتر

بل ز صد لشکر ظفر انگیزتر

Hilim kılıcı, demir kılıçtan daha keskin, hattâ yüzlerce ordudan daha galip, daha üstündür.

3990

ای دریغا لقمه‌ای دو خورده شد

جوشش فکرت از آن افسرده شد

Yazıklar olsun ki iki lokmacık yendi de bu yüzden fikir çoşkunluğu dondu, yatıştı.

3991

گندمی خورشید آدم را کسوف

چون ذنب شعشاع بدری را خسوف

Bir buğday tanesi, Âdem Peygamberin güneşinin tutulmasına... Arzın, güneş ile ay arasına girmesi, dolunayın kararmasına sebep oldu.

3992

اینت لطف دل که از یک مشت گل

ماه او چون می‌شود پروین گسل

İşte sana gönlün letafeti! Bir avuç balçıktan (bir iki lokma ekmekten) ay darmadağın bir hale gelmekte!

3993

نان چو معنی بود خوردش سود بود

چون که صورت گشت انگیزد جحود

Ekmek manevi olursa yenmesinde fayda var. Fakat bildiğimiz ekmeğin faydası yok, kalbi daraltıyor.

3994

همچو خار سبز کاشتر می‌خورد

ز ان خورش صد نفع و لذت می‌برد

Manevi ekmek, yeşil diken gibi... deve yiyince yüz türlü fayda, yüzlerce lezzet bulmakta.

3995

چون که آن سبزیش رفت و خشک گشت

چون همان را می‌خورد اشتر ز دشت

Fakat yeşilliği gitti de kurudu mu, onu çölde deve yiyince;

3996

می‌دراند کام و لنجش ای دریغ

کان چنان ورد مربی گشت تیغ

Damağını avurdunu yırtar, paralar. Yazıklar olsun; öyle yetişmiş gül kılıç kesildi.

3997

نان چو معنی بود بود آن خار سبز

چون که صورت شد کنون خشک است و گبز

Ekmek de manevi oldukça o yeşil dikendi. Fakat şimdi zâhiri ekmek olduğundan kupkuru bir hale geldi, sertleşti.

3998

تو بد آن عادت که او را پیش از این

خورده بودی ای وجود نازنین

Ey nazlı nazenin varlık (ey Husâmeddin), bundan önce onu yemeğe alışmıştın.

3999

بر همان بو می‌خوری این خشک را

بعد از آن کامیخت معنی با ثری

O alışkanlıkla bu kuru ekmeği de alıp yemek istiyorsun ama gayri mâna, yerle karıştı;

4000

گشت خاک آمیز و خشک و گوشت بر

ز آن گیاه اکنون بپرهیز ای شتر

Toprakla karışık, kaskatı, dili damağı yırtar bir hale geldi. Ey deve, şimdi otu yeme, ondan çekin!

4001

سخت خاک آلود می‌آید سخن

آب تیره شد سر چه بند کن

Söz, toprakla pek karışık bir hale geliyor, su bulandı... Kuyunun ağzını kapa.

4002

تا خدایش باز صاف و خوش کند

او که تیره کرد هم ص

Ki Tanrı onu yine sâf, yine hoş bir hale getirsin. Onu bulandıran, durultur da.

4003

صبر آرد آرزو را نه شتاب

صبر کن و الله اعلم بالصواب

Maksada sabırla erişilir, aceleyle değil. Sabret, doğrusunu Tanrı daha iyi bilir.